

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์

ปริญญาโท
ของ
สุทธิลักษณ์ พิทักษ์วงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์

ปริญาพนธ์
ของ
สุทธิลักษณ์ พิทักษ์วงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์

บทคัดย่อ

ของ

สุทธิลักษณ์ พิทักษ์วงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

สุทธิลักษณ์ พัทธวงษ์. (๒๕๕๒). การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข, อาจารย์สุภัค มหาราการ.

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตและคุณค่าที่ได้รับ ในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ จำนวน ๑๖ เล่ม ได้แก่ ชีวิตในวังเล่มที่ ๑-๒ และชีวิตนอกวังเล่มที่ ๑-๑๔ แล้วเสนอผลการศึกษารูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ มีกลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๔ ประการ ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร มี ๓ ส่วนคือ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนปิดเรื่อง ส่วนนำเรื่องเป็นการกล่าวถึงอาหารให้น่าสนใจ ๕ วิธี ได้แก่ นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์ นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร และนำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการบอกวิธีทำอาหาร ส่วนปิดเรื่องเป็นส่วนอธิบายถึงการรับประทานอาหารชนิดนั้นๆ ในการจัดพิมพ์วรรณกรรมชุดชีวิตในวังมีภาพอาหารประกอบ ช่วยให้ผู้อ่านเห็นลักษณะและสีสันทของอาหารที่ผู้เขียนนำเสนอ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิงมี ๔ ประการ ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์ โดยอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลที่น่าเชื่อถือ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา เพื่อนำเสนอหลักคำสอนให้เป็นรูปธรรมผ่านเรื่องราวชีวิตของตัวละครหรือผู้เขียน กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา เพื่อสนับสนุนความรู้และความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนให้มีเหตุผลน่าเชื่อถือ และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน เพื่อใช้ประกอบการเล่าเรื่อง กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อมี ๓ ประเภท คือ บทร้อยกรอง จดหมาย และโทรศัพท์ เพื่อสื่อความหมาย ถ่ายทอดความรู้ หรือตอบคำถามในเรื่องราวต่างๆ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละครมี ๒ แบบ คือ ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และตัวละครทั่วไป ทั้ง ๒ แบบมีวิธีแสดงรายละเอียดให้น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น การใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตเหล่านี้แสดงคุณค่าด้านความรู้ ๓ ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญา วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเชื่อ และคุณค่าด้านอารมณ์ ๓ ประการ ได้แก่ ความเพลิดเพลิน ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย และความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตที่หลากหลายและมีความโดดเด่นเหล่านี้ จึงให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความรักความผูกพันในความเป็นไทย แสดงความเชื่อมโยงของอดีตและปัจจุบันได้อย่างงดงามและกลมกลืนเป็นเสน่ห์ของการสร้างสีสันให้วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ให้เป็นที่รู้จักและประทับใจผู้อ่าน

AN ANALYSIS OF NARRATIVE TECHNIQUES IN M.L.NUANG NILRAT'S LITERATURE

AN ABSTRACT
BY
SUTTILAK PITAKWONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
February 2009

Suttilak Pitakwong (2009). *An Analysis of Narrative Techniques In M.L.Nuang Nilrat's Literature*. Master Thesis, M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Wimolsiri Ruamsuk, Ajarn Supak Mahavarakorn.

The purpose of this study was to analyze narrative techniques and investigate literary values in M.L.Nuang Nilrat's literary works written in two series: *Cheewit Nai Wang* consisting of Books 1 & 2 and *Cheewit Nok Wang* consisting of Books 1-14. All these 16 books were used as data and were analyzed. Findings of the study were descriptively reported.

Results of the study revealed that in her work, M.L.Nuang Nilrat employed 4 narrative techniques, all of which relate the past through ingredients and culinary, reference, media, and characters.

In regard to the technique relating the past through ingredients and culinary, there are three parts namely introduction, content, and conclusion. The introduction draws readers to attention by presenting the food in five ways: telling other related stories as a preview, relating dialogues of characters, informing relevant situations, giving background information about the history or a derivation of a certain dish, and inquiring about how to cook it. The content focuses mainly on how to cook the dish, and the conclusion deals with the explanation of eating certain types of dish so that the consumers will get the best value of food and the real enjoyment of tasting it. To help the readers have a clear picture of a certain type of dish, the publishers include vivid and colorful illustrations in the series of *Cheewit Nai Wang*.

Concerning the technique relating the past through reference, there are four sub-techniques: narrating story by referring to experiences of well-known and respectful people, narrating the past by referring to the teaching of Buddha in concrete form through the life of characters as well as the author's, narrating the past by referring to textbooks in order to supplement knowledge and reflect the opinions of the author so as to make it convincing that what imparted to the readers is reasonable and trustworthy, narrating the past by referring to fables using them as a tool to relate the story.

Regarding the technique relating the past through media, the story is expressed by using poems, letters and telephones to communicate, impart knowledge and respond to questions about different matters.

With regard to the technique relating the past through characters, the message is expressed through two types of characters: characters with specific expertise and other characters. Both types convey convincing details. The techniques used show three educational values: folk wisdom, ways of life, and beliefs. The techniques also give three emotional values: entertainment, pride of Thai wisdom, love and attachment to the past events. Various and distinctive techniques to narrate the past enable the readers to obtain knowledge and enjoyment. They also stimulate the readers to love and feel attachment to being Thai. The artistically designed narrative techniques weaving the past and the present in a harmonious pattern make the series of M.L.Nuang Nilrat's *Cheewit Nai Wang* and *Cheewit Nok Wang* famous and impressive literary works.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

ของ
สุทธิลักษณ์ พัทธวงษ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๕๒

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข)

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุษณา กาญจนทัต)

.....กรรมการ
(อาจารย์สุภัค มหาวรากร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

.....กรรมการ
(อาจารย์สุภัค มหาวรากร)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จาก

ทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความรู้และการช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ที่ให้ความเมตตาในการดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่งตั้งแต่เริ่มแรกในการศึกษารายวิชาเรียนจนกระทั่งได้กรุณารับเป็นประธาน อาจารย์ได้เสียสละเวลาให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตรวจสอบและแก้ไขอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย ทั้งยังเข้าใจ ห่วงใยดูแลสุขภาพ และช่วยให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี ทำให้ผู้วิจัยได้รับขวัญกำลังใจและความอบอุ่นใจตลอดระยะเวลาการทำปริญญานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สุภัค มหาวรากร กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ที่ให้ความเมตตาารับเป็นกรรมการ อาจารย์กรุณาเสียสละเวลาในการให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง และช่วยวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบที่มีประโยชน์ยิ่งต่องานวิจัย อาจารย์กรุณาแนะนำให้เข้าฟังสัมมนาวิชาการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ อีกทั้งยังชี้แนะและให้ข้อคิดเรื่องการศึกษา การทำงาน และการดำเนินชีวิตให้มุ่งมั่นทำได้ดีที่สุด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความห่วงใยและความปรารถนาดีที่อาจารย์มอบให้เสมอมา ความรู้สึกนี้จะตราตรึงอยู่ในความทรงจำของผู้วิจัยตลอดไป

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อิฐรัตน์ และอาจารย์ดร.พรธาดา สุวัธนวิช กรรมการสอบหัวข้อปริญญานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษางานวิจัยมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุษณา กาญจนทัต และผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล กรรมการสอบปากเปล่าที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ผกาศรี เย็นบุตร ที่มอบรอยยิ้มและกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอ ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา ที่กรุณาให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวรรณกรรมไทย และแนะนำวิธีการทำงานวิจัยให้มีความสุข

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก และคณาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ทุกท่านทั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยทักษิณที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณหม่อมหลวงเนื่อง นิลรัตน์ ที่ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์และกำลังใจแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาเจี๋ย ช่วยสุมาน ที่ให้คำแนะนำและข้อคิดคำสอนในยามทุกข์ใจ ขอขอบพระคุณอาจารย์วินัย จันทรพริ้ม อาจารย์นิธิตร พรอำไพสกุล และอาจารย์จิรภัทร อาदनารี ที่คอยให้กำลังใจ ความช่วยเหลือ และคำแนะนำที่ดีมาโดยตลอด ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทั้งเพื่อนร่วมรุ่น ปริญญาโทและบุคคลรอบข้างทุกท่านที่เป็นกำลังใจ และคอยช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา

ปริญญานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ ขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และพี่สาวที่สนับสนุนการศึกษา คอยห่วงใยเข้าใจ และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นและอบอุ่นใจอยู่เสมอ

สุทธิลักษณ์ พิทักษ์วงศ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ.....	๑
ภูมิหลัง.....	๑
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	๓
ความสำคัญของการวิจัย.....	๓
ขอบเขตการวิจัย.....	๓
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๗
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๗
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์.....	๘
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม.....	๑๐
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการเล่าเรื่องในวรรณกรรม.....	๑๗
๓ กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์.....	๒๐
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร.....	๒๐
ส่วนนำเรื่อง.....	๒๑
นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน.....	๒๑
นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร.....	๒๙
นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์.....	๒๙
นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร.....	๓๐
นำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร.....	๓๑
ส่วนเนื้อเรื่อง.....	๓๑
ส่วนเครื่องปรุงและวิธีทำ.....	๓๒
ส่วนปิดเรื่อง.....	๓๖
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง.....	๔๑
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์.....	๔๑
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา.....	๔๗
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา.....	๕๕
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน.....	๖๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๓ (ต่อ)	
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ.....	๖๗
กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร.....	๗๔
๔ คุณค่าของวรรณกรรมของ ม.ล.เหื่อง นิลรัตน์.....	๗๘
คุณค่าด้านความรู้.....	๗๘
ภูมิปัญญา.....	๗๘
ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร.....	๗๙
ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์.....	๘๒
ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค.....	๘๖
วิถีชีวิตความเป็นอยู่.....	๙๒
กฎระเบียบ.....	๙๒
การเข้า-ออกนอกวัง.....	๙๓
การแต่งกาย.....	๙๖
การวางตนของสตรีชาววัง.....	๙๗
การแบ่งระดับชนชั้น.....	๑๐๐
การปฏิบัติงานในวัง.....	๑๐๑
ค่านิยม.....	๑๐๒
ค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคและบริโภค.....	๑๐๓
ค่านิยมเกี่ยวกับความรัก.....	๑๐๔
ค่านิยมในอาชีพครู.....	๑๐๔
ค่านิยมในการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูบุตร.....	๑๐๕
ประเพณี.....	๑๐๖
ประเพณีการแต่งงาน.....	๑๐๗
ประเพณีสงกรานต์.....	๑๐๗
ประเพณีการยิงปืนออตนา.....	๑๑๐
ประเพณีการทำศพ.....	๑๑๑
ความเชื่อ.....	๑๑๒
ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา.....	๑๑๓
ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผี.....	๑๑๔

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔ (ต่อ)	
ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยาม.....	๑๒๒
ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง.....	๑๒๔
คุณค่าด้านอารมณ์.....	๑๒๖
ความเพลิดเพลีน.....	๑๒๖
ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย.....	๑๓๒
ความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต.....	๑๓๔
๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๓๘
บรรณานุกรม.....	๑๔๓
ภาคผนวก.....	๑๔๘
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	๑๕๑

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
๑ หลนปลาร้า.....	๓๘
๒ แกงเหลือง.....	๓๘
๓ แกงรัญจวน.....	๓๙
๔ สะเต๊ะลือ.....	๓๙
๕ ปลาทุตม์เค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย.....	๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นกุลสตรีชาววังที่สร้างสรรค์ผลงานเรื่อง “ชีวิตในวัง” และ “ชีวิตนอกวัง” อันเป็นที่รู้จักและนิยมยกย่องในหมู่นักอ่านทั่วไปว่าเป็นวรรณกรรมที่ใช้ภาษาได้สละสลวย มีเนื้อหาถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี ตำรับอาหารชาววัง วิธีชีวิตความเป็นอยู่และค่านิยมต่างๆ ดังที่ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา (๒๕๔๕: ๑๙) กล่าวถึง ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ว่า “เป็นนักเขียนที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในยุคปัจจุบัน วรรณกรรมทุกเล่มมีความหมายและมีคุณค่าอย่างยิ่งด้วยการใช้ภาษาที่สละสลวย เป็นคลังแห่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาอันลึกซึ้งของไทย ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นไทย ผสานสายใยแห่งอดีตกาลกับปัจจุบันกาล แสดงถึงโลกทัศน์ที่กว้างไกล ทันสมัย”

ชีวิตในวัง เล่มที่ ๑-๒ และชีวิตนอกวัง เล่มที่ ๑-๑๔ เป็นวรรณกรรมที่ผู้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์จริงจากความจริงจำตั้งแต่เป็นข้าหลวงที่เคยใช้ชีวิตอยู่ในราชสำนักพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ในรัชกาลที่ ๕ จนออกมาใช้ชีวิตอยู่นอกวัง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น การปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังที่ ชุลิตา อารีย์พิพัฒน์กุล (๒๕๔๕: ๒๖) กล่าวถึงผลงานของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ไว้ว่า “‘ชีวิตในวัง’ เป็นเรื่องชีวิตของม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ที่เติบโตในวังสวนสุนันทา ทำให้รู้ถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในรั้วในวังสมัยนั้น ซึ่งน้อยคนนักที่จะรู้ ส่วน ‘ชีวิตนอกวัง’ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตในปัจจุบันที่ผสมผสานกับแนวทางชีวิตแบบเก่า” วรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ สอดแทรกอารมณ์ขัน ทั้งยังมีความดีเด่นในด้านภูมิปัญญากับความคิดใหม่ การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ โดยการเปรียบเทียบความคิดเก่ากับความคิดใหม่ รวมทั้งมีการถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างน่าประทับใจชวนติดตาม ทำให้วรรณกรรมชุดนี้ได้รับความนิยมมาก มีการตีพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือและตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังมีเสน่ห์ชวนให้ติดตามอ่าน เนื่องจากมีลีลาการเล่าเรื่องคล้ายนวนิยาย โดยนำรูปแบบของบันเทิงคดีเข้ามาช่วย จึงทำให้มีกลวิธีที่โดดเด่นในการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่าเรื่องย้อนอดีต อันเป็นกลวิธีที่เพิ่มสีสันและคุณค่าให้วรรณกรรมชุดนี้ การเล่าเรื่องย้อนอดีตเป็นกลวิธีสำคัญที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องต่างๆ เช่น สีแผ่นดิน ร่มฉัตร สองฝั่งคลอง เป็นต้น วรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีตน่าสนใจ ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ ได้ความรู้และแง่คิดไปพร้อมกัน ทั้งนี้ สายทิพย์ นุกุลกิจ (๒๕๔๕: ๒๖๖) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานเขียนประเภทเรื่องเล่าจากประสบการณ์ซึ่งตรงกับการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ไว้ว่า

งานเขียนที่เป็นเรื่องเล่าจากประสบการณ์นี้มีคุณค่าต่อผู้อ่านมาก โดยเฉพาะงานเขียนที่เป็นบันทึกหรือจดหมายของนักเขียนที่มีความรอบรู้และประสบการณ์มาก เพราะเป็นงานที่ให้คุณค่าทั้งทางด้านความรู้และความคิด นอกจากนี้ยังอาจใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการได้อีกด้วย ส่วนบันทึกประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคล ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใด เช่น บันทึกความทรงจำ อนุทิน สารคดี ท่องเที่ยวและอัตชีวประวัติ ฯลฯ ก็มีคุณค่าทั้งด้านความรู้และความคิดเช่นกัน เพราะประสบการณ์ของบุคคลย่อมให้แง่คิดแก่บุคคลอื่น ทั้งในด้านที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลว นอกจากนี้เหตุการณ์หรือบุคคลที่ผู้เขียนบันทึกได้ประสบพบเห็นก็อาจมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในอนาคตด้วย

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เล่าเรื่องย้อนอดีตได้น่าสนใจ โดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลาย เช่น กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยสร้างตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเล่าเรื่องการต้มเครื่องหอม เพื่อให้เห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในการขจัดกลิ่นผ้าที่อับชื้นของคนโบราณ ผู้อ่านเห็นภาพวิธีการต้มเครื่องหอมตามลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติตามได้ เนื่องจากผ่านการพิสูจน์แล้วว่าได้ผลจริงจากตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือการเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยเขียนแสดงสูตรอาหารและมีภาพประกอบที่น่าสนใจ เช่น การเล่าเรื่องหมี่กรอบโดยแสดงการเตรียมเครื่องปรุงและวิธีทำหมี่กรอบตามลำดับขั้นตอน เพื่อบอกเคล็ดลับการปรุงรส แต่งสี และกลิ่นชวนให้อ่านเกิดความสนใจและอยากปรุงอาหารตามสูตรที่ผู้เขียนบรรยายไว้ ผู้เขียนยังมีวิธีสร้างความสนใจใคร่รู้ชวนให้ติดตามคือ การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยตอบจดหมายของผู้อ่านเรื่องเครื่องสำอางประทีนผิว เพื่อตอบคำถามสิ่งที่ผู้อ่านอยากรู้เกี่ยวกับวิธีการดูแลผิวพรรณและเสริมความงามของคนโบราณ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพวิธีการดูแลผิวพรรณและเสริมความงามของสตรีในวัง

กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตที่หลากหลายในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ทำให้ผู้อ่านได้รับคุณค่าด้านความรู้อันนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการขจัดกลิ่นผ้าที่อับชื้นด้วยการต้มน้ำใส่ชะลูดหอมกับลูกชดแช่ผ้าที่มีกลิ่นเหม็นอับ แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ความรู้เกี่ยวกับวิธีการประกอบอาหารในวัง เช่น เคล็ดลับพิเศษในการปรุงข้าวแช่ให้มีรสชาติอร่อยตามต้นตำรับการทำข้าวแช่แบบเครื่องต้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ การทำหมี่กรอบให้อร่อยยิ่งขึ้นด้วยการใส่ผิวส้มซ่าหั่นฝอย ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการดูแลผิวพรรณและเสริมความงามด้านต่างๆ เช่น การใช้มะขามเปียกถูตัวช่วยให้ผิวขาวปราศจากจุดด่างดำ การใช้น้ำมะกรูดหมักผมช่วยให้ผมนุ่ม การผัดหน้าด้วยแป้งเม็ด และการใช้ดอกอัญชันทาผิวช่วยให้ดกดำ

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง นอกจากจะมีคุณค่าด้านความรู้แล้ว ยังมีคุณค่าด้านอารมณ์อีกด้วย กล่าวคือ ทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา รู้สึกชื่นชมและภาคภูมิใจที่คนไทยสมัยโบราณมีความสามารถในการสังเกต ทดลอง เรียนรู้ และรู้จักนำคุณประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เกิดความรู้สึกซาบซึ้งถึงมรดกภูมิปัญญาของไทยที่ยังคงดำรงอยู่ และสามารถปฏิบัติตามได้แม้ในยุคปัจจุบัน

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ยังแสดงให้เห็นทัศนคติของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ที่มีความทันสมัยไม่ยึดติดกับความคิดแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว หากเรื่องใดที่สมัยใหม่หรือ ผิดแผกจากแบบแผนเดิมมากเกินไป ผู้เขียนก็เสนอความรู้และความคิดว่าในอดีตมีการสืบทอด หรือมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร เช่น ทัศนคติเกี่ยวกับการวางตัวของสตรี การแสดงความรักระหว่าง ชายหญิง การแสดงออกของเด็กและวัยรุ่น เป็นต้น

ด้วยเหตุที่วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง เป็นวรรณกรรมที่ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน โดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตที่หลากหลายน่าสนใจ จึงทำให้ผู้วิจัย สนใจที่จะศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตและคุณค่าของเรื่องที่ทำให้วรรณกรรมชุดชีวิตในวัง และชีวิตนอกวังมีความโดดเด่นและมีคุณค่าเป็นที่รู้จักและประทับใจผู้อ่าน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเล่าเรื่องย้อนอดีตและกลวิธี ตลอดจนคุณค่าที่ได้รับในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์

ความสำคัญของการวิจัย

ทำให้เข้าใจและมองเห็นลักษณะเด่นของการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตจากประสบการณ์ของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ซึ่งจะทำให้เห็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจ และเห็นคุณค่าของการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง อันอาจเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีต จำนวน ๑๐๑ เรื่อง ในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ที่พิมพ์รวมเล่มโดยบริษัทศรีสารา จำนวน ๑๖ เล่ม ดังนี้

๑. ชีวิตในวัง ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๑๘ เรื่อง คือ
 ๑. เมียงลาว
 ๒. หมี่กรอบ
 ๓. สาคุไส้ปลา
 ๔. ปลาทุตม์เค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย
 ๕. สะเต๊ะลือ
 ๖. น้ำพริกลูกหน่าเลียบ
 ๗. ยำถั่วพู
 ๘. น้ำพริกมะขามสด

๙. แกงเปิดสดพริกไทยอ่อน

๑๐. แสร์ร้าง่ากุ้ง

๑๑. น้ำพริกปลาทุตำ

๑๒. แกงเหล็อง

๑๓. เมี่ยงอຍาก

๑๔. แกงหมูตะพาบน้ำ

๑๕. พริกขิงเครื่องทอด

๑๖. ยำไก่อย่างเต้า

๑๗. กะปิควั

๑๘. ข้าวปั้ง

๒. ชีวิตในวัง ๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๑๗ เรื่อง คือ

๑. ทอดมันสิงคโปร์

๒. หมอบน้ำแดง

๓. แกงรัญจวน

๔. พะแนงเนื้อ

๕. ข้าวต้มกะทิ

๖. หริ่ม

๗. หลนปลาร้า

๘. น้ำพริกปลากรอบ

๙. น้ำพริกมะพร้าว เนื้อเค็มสด

๑๐. เปาะเปี๊ยะทอด

๑๑. พริกขิงตามเสด็จ

๑๒. น้ำพริกมะดันผัด

๑๓. แกงไตปลา

๑๔. ยำทวาย

๑๕. น้ำพริกลงเรือ

๑๖. แกงปลาดุกอย่างปลาไหล

๑๗. ผัดสะตอ

๓. ชีวิตนอกวัง ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๗ เรื่อง คือ

๑. ครุเมื่อ ๖๐ ปีก่อน ตอน ๑

๒. ใฝ่ฝันคือฝันไป

๓. ครั้งหนึ่งในงานวันประสูติ

๔. เราบ้ำหรือเขาบ้ำ

๕. เจอผีปอบ

๖. ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง
 ๗. ไปออกทีวีที่ช่อง ๗
๔. ชีวิตนอกวง ๒ พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๘ เรื่อง คือ
๑. เมื่อถูกไล่ที่
 ๒. ภัยสงคราม ๒
 ๓. เสียงที่เป็นมงคลในโทรศัพท์
 ๔. ยาเถื่อน
 ๕. คู่กับหมอนวด
 ๖. คนแปลกหน้า ๑
 ๗. ถึงคราวท่านมั่งระวังให้ดี
 ๘. ไปนครเชียงใหม่ ๑
๕. ชีวิตนอกวง ๓ พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๕ เรื่อง คือ
๑. แม่ชีบรรจง
 ๒. ใครว่าผีไม่มี
 ๓. เกิดมาทำไม
 ๔. รวยหรือจน ต่างคนต่างทำมาเอง
 ๕. อยู่คนเดียว
๖. ชีวิตนอกวง ๔ พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๖ เรื่อง คือ
๑. หูตึง
 ๒. โชคดีนักแล้ว
 ๓. คางคกเป็นเหตุให้ต้องทำบาป
 ๔. ครู-นักเรียนประชาธิปไตย
 ๕. มีของให้-ไม่มีใครเอา
 ๖. การให้ของขวัญปีใหม่
๗. ชีวิตนอกวง ๕ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๔ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๕ เรื่อง คือ
๑. อย่าคอยพรสวรรค์
 ๒. เกือบไปแล้วไหมล่ะ
 ๓. ต้นไม้โบราณ ที่สมัยนี้หาเล่นได้ยาก
 ๔. เต็มวัด
 ๕. แวะอ่านตรงนี้หน่อย
๘. ชีวิตนอกวง ๖ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๕ เรื่อง คือ
๑. ถูกเอาชื่อไปขาย เป็นครั้งที่ ๒
 ๒. เรื่องน่าอาย
 ๓. หัวข้อสัมภาษณ์ที่แฟนหนังสืออยากรู้

๔. ร้านอาหารอร่อยไม่มีชื่อ

๕. ตกใจแทบช็อคตาย

๙. ชีวิตนอกวัง ๗ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๓ เรื่อง คือ

๑. ไม่รู้คุณผี

๒. เรื่องจริงไปดูได้

๓. ผ่าป่าหลวงวัด

๑๐. ชีวิตนอกวัง ๘ พิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๑ เรื่อง คือ

๑. เข้าเฝ้าพระองค์ภา

๑๑. ชีวิตนอกวัง ๙ พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๗ เรื่อง คือ

๑. ไปเปิดห้างแอทอิส

๒. มากุญเรื่องพันกันหน้อย

๓. ซ่อลัดดา

๔. มั่นเก่งนักดอกจะบอกให้

๕. ทุกซ่ออะไรจะใหญ่เท่า

๖. การนับเศษตรวจโชคชะตาของตัวเอง ว่าดีร้ายอย่างไร ตามตำรานับเศษ

สมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔

๗. แว่วเสียงสวรรค์

๑๒. ชีวิตนอกวัง ๑๐ พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๕ เรื่อง คือ

๑. ๑๑ ตุลาคม ๔๔ ได้ของเป็นมงคลสูงสุดมาบูชา

๒. วังสวนสุนันทาที่รัก

๓. ปีใหม่ ๔๕ + ปีเก่าลายคราม

๔. ไปเยี่ยมท่านชวน หลีกภัย ณ โรงพยาบาลทรวงอก

๕. ใหม่ปนเก่า

๑๓. ชีวิตนอกวัง ๑๑ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๖ เรื่อง คือ

๑. แมวกล้า-หมาฉลาด

๒. ซ่อง ๗ สี มาถ่ายทำสารคดี

๓. มารยาทคนไทย

๔. ทุกชีวิตมีค่า

๕. อย่าทำใจร้อน ท่านต้องใจเย็นๆ

๖. ที่มาของชีวิตในวัง

๑๔. ชีวิตนอกวัง ๑๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๒ เรื่อง คือ

๑. อ่านเล่นก็ได้ อ่านจริงก็ดี

๒. การเอาไรต์เอาเบรียบ ไม่ได้มีแต่ในตัวคน

๑๕. ชีวิตนอกวัง ๑๓ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๓ เรื่อง คือ
๑. รังมहिมา
 ๒. ชีวิตครูเมื่อสมัยก่อนโน้น
 ๓. เล่าเรื่องในครอบครัว
๑๖. ชีวิตนอกวัง ๑๔ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๓ เรื่อง คือ
๑. เหตุเกิดเพราะสวนครัว
 ๒. ใส่เจีย-เสียใจ
 ๓. อ่านจดหมายที่มีคุณค่ามาก

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในงานวิจัยนี้ หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ในอดีตหรือชีวิตในปัจจุบันที่เชื่อมโยงอดีตของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาค้นคว้า ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง
๒. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม
๓. ศึกษาวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ที่พิมพ์รวมเล่ม

แล้วอย่างละเอียด ตามที่ระบุไว้ในขอบเขตของการวิจัย

๔. วิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์
๕. วิเคราะห์คุณค่าของการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์
๖. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์
๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม
๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

ปราณี พนิกกุล (๒๕๔๔: ๒) กล่าวถึงวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ว่า วรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ และนับเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ทรงคุณค่าแก่การเผยแพร่ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบ

กชกรณ์ ตราโมท (๒๕๔๔: ๕) กล่าวว่า วรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ นอกจากจะมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การอนุรักษ์อาหารชาววังสวนสุนันทา ซึ่งเป็นแหล่งเครื่องต้นถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังเป็นวรรณกรรมที่ให้สาระทางศีลธรรมในการดำรงชีวิตแก่ผู้อ่านอีกด้วย

ทิพวรรณ นาคสุวรรณ (๒๕๔๔: ๑๙-๒๕) วิเคราะห์ คุณค่าของหนังสือ“ชีวิตในวัง” และ “ชีวิตนอกวัง” ของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ไว้ดังนี้

๑. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สถานที่ และลักษณะภูมิศาสตร์ของวังสวนสุนันทาในสมัยรัชกาลที่ ๕ รวมทั้งประวัติบุคคลที่เคยประทับอยู่ในวังสวนสุนันทา เช่น พระประวัติพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระประวัติเจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ และพระประวัติพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิมลฉัตร เป็นต้น

๒. คุณค่าด้านวิถีชีวิต ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อของชาววัง ได้แก่ การแต่งกายของสาวชาววัง

เครื่องประดับ การหีบผ้าด้วยเครื่อง การเรียนโรงเรียนในวัง การลงโทษด้วยการเขียน ความเชื่อเกี่ยวกับบุญบารมีของพระมหากษัตริย์ และประเพณีสงกรานต์ในวังสวนสุนันทา

๓. คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ทำให้ผู้อ่านได้เห็นลักษณะของงานเขียนที่ใช้ถ้อยคำคมคาย ใช้ภาษาสละสลวย กระชับ เข้าใจง่าย มีการเล่นคำ สำนวน ทั้งยังสอดแทรกอารมณ์ขัน และให้ข้อคิดแก่ผู้อ่าน

๔. คุณค่าด้านคติธรรมคำสอน ทำให้ผู้อ่านซึมซับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนสอดแทรกไว้ ได้แก่ ความกตัญญู การทำบุญ การบริจาคทาน และความเป็นอนิจจังของสรรพสิ่ง

๑.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

บุญนิธิ ภานุมาศ ณ อรุณยา (๒๕๔๗) ศึกษาสำนวนในงานเขียนของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ด้านที่มาของสำนวนและวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนผ่านสำนวน พบว่า ที่มาของสำนวนในงานเขียนของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ได้มาจากองค์ประกอบต่าง ๆ อาทิ ลักษณะและพฤติกรรมของสัตว์ ลักษณะและพฤติกรรมมนุษย์ เครื่องมือเครื่องใช้ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ศาสนา ความเชื่อพิธีกรรม วรรณคดีไทย และอาชีพ ส่วนวัฒนธรรมไทยที่สะท้อนผ่านสำนวนประกอบด้วย วัฒนธรรมด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่เกี่ยวกับอาหารการกินและเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย วัฒนธรรมด้านกีฬา และการละเล่นรวมถึงการพนัน วัฒนธรรมด้านอาชีพ เช่น อาชีพเกษตรกรรม ช่าง แรงงาน และนักกฎหมาย วัฒนธรรมด้านระดับชั้นของบุคคลมีการแบ่งชนชั้นเป็นผู้ดีหรือไพร่ คนรวยกับคนจน และคนดีกับคนเลว วัฒนธรรมด้านความเชื่อ สะท้อนความเชื่อทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อทางไสยศาสตร์ นอกจากนี้ยังพบว่าคนไทยมีระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ มีความรู้ความเข้าใจในวรรณคดีไทย และมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายที่ต้องการ เช่น ใช้คำผวนหรือภาษาล่องจ่อง ทั้งยังมีสำนวนบางสำนวนที่ไม่ใช้ในปัจจุบัน อาจเป็นสำนวนเก่าหรือเป็นสำนวนที่ใช้เฉพาะกลุ่ม

ปราณี สุวรรณปิณฑะ (๒๕๔๘) ศึกษา“ชีวิตในวัง” และ “ชีวิตนอกวัง” ของ หม่อมหลวงเนื่อง นิลรัตน์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พบว่า การวิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณกรรม มีการใช้ภาษาเขียนที่เข้าใจง่าย ถ้อยคำสำนวนโวหารที่นำมาเรียบเรียงถูกต้องตามลักษณะภาษาไทย กลวิธีเล่าเรื่องและดำเนินเรื่องใช้รูปแบบที่เหมาะสม ทั้งยังมีเนื้อเรื่องไม่ซับซ้อน จบลงด้วยถ้อยคำแทรกอารมณ์ขันทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ความเพลิดเพลิน และเกิดความเข้าใจทัศนคติของผู้แต่งจากข้อคิดและหลักธรรมที่แทรกไว้ในเรื่อง ส่วนการวิเคราะห์คุณค่าด้านสังคมเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และภูมิปัญญาไทย แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ยึดถือแนวคิดและการปฏิบัติตามบรรพบุรุษ ตลอดจนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย

และกระตุ้นให้สังคมไทยเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม งานเขียนของ หม่อมหลวงเนื่อง นิลรัตน์ จึงมีคุณค่าทั้งทางด้านภาษาและคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖: ๗๓) ให้ความหมายกลวิธีว่า เป็นวิธี พลิกละเล่นโดยอาศัยความรู้ความชำนาญ และพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย: ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๕: ๔๓๐) อธิบายว่ากลวิธี (technique) เป็นกรรมวิธีที่ทำให้ได้ผลเรียบร้อย งดงาม ซึ่งรวมทั้งฝีมือและความรู้ความชำนาญในวิธีทำ เป็นการอธิบายว่าทำอะไรมากกว่าที่จะ อธิบายว่าทำอะไร กลวิธีจึงหมายถึงการกระทำให้เกิดผลในเชิงถ้อยคำ เชนกลไกหรือขั้นตอน

บุญยงค์ เกศเทศ (๒๕๒๕: ๕๗) กล่าวถึงความหมายของกลวิธีว่า เป็นวิธีการซึ่งผู้แต่ง นำมาใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือความสะเทือนใจ

ทฤษฎี เสมา (๒๕๔๑: ๘) นิยามความหมายคำว่า “กลวิธี” คือ วิธีการที่นักเขียนแต่ละคน นำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตน เพื่อให้มีคุณค่าและน่าสนใจมากกว่าการบอกเล่าธรรมดา

วนิดา บำรุงไทย (๒๕๔๒: ๑๒๗) กล่าวว่า กลวิธีการเล่าเรื่อง หรือมุมมอง (Point of View) เป็นวิธีการที่ผู้เขียนเลือกสถานภาพหรือมุมมอง หรือมุมในการรับรู้เรื่องของผู้อ่าน

ธัญญา สังขพันธานนท์ (๒๕๓๙: ๑๙๗) อธิบายคำว่า Point of View ในภาษาไทยมีใช้ แตกต่างกันไปหลายคำ เช่น กลวิธีในการเสนอเรื่อง กลวิธีในการเล่าเรื่อง ทรรศนะ และมุมมอง แต่ ไม่ว่าจะใช้คำใด ทั้งหมดนี้ก็คือวิธีการเล่าเรื่องของนักเขียนหรือผู้แต่งนั่นเอง ในเรื่องเล่าหรือนวนิยาย แต่ละเรื่อง ผู้แต่งจะเป็นผู้กำหนดหรือเลือก จะให้ใครเป็นคนเล่าเรื่อง หรือจะเล่าเรื่องโดยผ่านสายตา หรือ “มุมมอง” ของใคร

ธัญญา สังขพันธานนท์ (๒๕๔๘: ๘๗-๑๐๕) อธิบายถึงการนำเสนอเรื่องหรือการเล่าเรื่อง ในสารคดีไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. การเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา เป็นวิธีการที่เรียบง่าย คือเล่าเรื่องไป ตามลำดับโครงเรื่องและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (chronological order) ลักษณะการเขียนจะเป็นแบบบรรยาย หรืออธิบาย เรื่องจะเรียบง่าย ไม่มีลีลาบรรยาย

๒. การเล่าเรื่องโดยใช้ลีลาแบบเรื่องสั้น เป็นการประยุกต์เอาลีลาการเล่าเรื่องแบบ วรรณกรรมมาใช้ มีการกำหนดตัวละครให้เป็นผู้ดำเนินเรื่อง เน้นการสร้างลีลาบรรยายด้วยการ

ให้รายละเอียดในการพรรณนาจากสถานที่ บรรยากาศ อารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร นอกจากนี้การเล่าเรื่องโดยใช้ลีลาแบบเรื่องสั้น ยังสลับกับการสอดแทรกหรือการอ้างอิงคำพูด ตลอดจนการอธิบายความเพื่อให้มีความสมจริงและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๓. การนำเสนอในรูปแบบของการเขียนจดหมาย เป็นวิธีการเล่าเรื่องในรูปแบบของการเขียนจดหมาย โดยผู้เขียนจดหมายจะเป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในเนื้อความของจดหมาย ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้กันอีกวิธีหนึ่ง โดยเฉพาะในสารคดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือเน้นการเล่าเรื่องเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกลวิธีการใช้กระบวนการเกี่ยวกับการเล่าเรื่องในสารคดีไว้ดังนี้

๑. กระบวนการความบรรยาย เป็นกระบวนการที่ใช้ในการเล่าเรื่อง บอกเล่าหรืออธิบายต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์หรือขั้นตอน

๒. กระบวนการพรรณนา มีลักษณะคล้ายกระบวนการความบรรยาย แต่ต้องสอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึกให้ผู้อ่านเห็นคล้อยตามไปด้วย

๓. กระบวนการอธิบาย เป็นการให้ข้อเท็จจริงหรือสาระความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การอธิบายกฎเกณฑ์ การอธิบายขั้นตอน และวิธีการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

กุหลาบ มลลิกะมาส (๒๕๔๘: ๑๑๖) กล่าวว่ากลวิธีในการเล่าเรื่อง ผู้ประพันธ์อาจเลือกผู้เล่าได้หลายแบบด้วยกัน ดังนี้

๑. ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง โดยผู้แต่งเป็นผู้เห็นทั้งหมดในทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละคร ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

๒. ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า โดยผู้แต่งเป็นผู้กำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง โดยใช้คำว่า ผม ดิฉัน หนู หรือข้าพเจ้า เป็นผู้เล่าเรื่องที่แสดงถึงเหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง

๓. ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่า โดยสมมุติว่าตัวละครนั้นอยู่ในเหตุการณ์หรือร่วมรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เป็นอย่างดี

๔. การใช้กระแสจิตประหวัด คือผู้แต่งบุรุษที่หนึ่งเล่าเรื่องของตนเอง โดยปรากฏในรูปกระแสความจิตประหวัดไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ

อิรวดี ไตลังคะ (๒๕๔๖: ๒-๖๗) กล่าวถึงกลวิธีการเล่าเรื่องในบันเทิงคดีไว้ดังนี้

๑. โครงเรื่อง เป็นการจัดลำดับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องและเป็นเหตุเป็นผลกัน

๒. ผู้เล่าเรื่อง เป็นวิธีการนำเสนออย่างหนึ่งของผู้เขียนว่าใครจะเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยพิจารณาจากผู้เล่าเรื่องได้ ๒ ประเภท คือ

๒.๑ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง หรือเรียกว่า ผู้เล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่ ๑ แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องที่เล่าสิ่งที่ตนเองประสบมาหรือผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก และผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน

๒.๒ ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง คือ ผู้เล่าเรื่องไม่ได้ปรากฏเป็นตัวละครในเรื่อง แบ่งออกเป็น ๓ แบบ คือ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตน และผู้เล่าเรื่องแบบเสมือนมีตัวตนซึ่งมี ๒ แบบ ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ และผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด

๓. การนำเสนอเรื่อง เป็นการนำเสนอภาพอดีต ปัจจุบัน และลักษณะภายนอกของวัตถุ การนำเสนอเรื่องจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้เล่าเรื่องด้วย นอกจากนี้ความรู้สึกและความคิดของตัวละครยังเป็นการนำเสนอที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครมากขึ้นโดยใช้วิธีการนำเสนอเรื่องที่หลากหลาย เช่น ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละครหรือรายงานผู้อ่าน ผู้เล่าเรื่องยกคำพูดของตัวละคร และการใช้บทพูดเดี่ยวในใจหรือกระแสนึก

๔. ตัวละคร เป็นองค์ประกอบของบันเทิงคดีที่มีเสน่ห์ที่สุด ตัวละครจะมีลักษณะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการสร้างตัวละคร โดยแบ่งออกเป็น ๒ วิธี คือ

๔.๑ การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครทางตรง แบ่งออกเป็น ๒ แบบ ได้แก่ การรู้จักลักษณะนิสัยของตัวละครโดยผู้เล่าเรื่อง และการรู้จักลักษณะและนิสัยของตัวละครโดยตัวละครอื่น

๔.๒ การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางอ้อม แบ่งออกเป็น ๔ แบบ ได้แก่ การรู้จักลักษณะนิสัยจากการกระทำของตัวละคร การรู้จักนิสัยของตัวละครจากบทสนทนา การรู้จักนิสัยและทัศนคติของตัวละครจากความคิดของตัวละคร และการรู้จักตัวละครทางอ้อมจากการที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะภายนอกของตัวละคร

๕. ฉาก เป็นสถานที่และเวลาที่ตัวละครแสดงบทบาทและมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ โดยแบ่งฉากออกเป็น ๓ ประเภท คือ ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นธรรมชาติ ฉากที่เป็นเวลา แบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ ช่วงเวลากับช่วงระยะเวลา และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

๖. แนวคิด เป็นความคิดที่นำเสนอในเรื่อง การหาแนวคิดจึงมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านค้นพบความหมายของเรื่องที่อาจนำไปสู่ความเข้าใจชีวิตได้

สายวรุณ น้อยนิมิตร (๒๕๔๑: ๑๒๗) กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีการเล่าเรื่องว่าเป็นกลวิธีการถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของผู้เขียน ได้แก่ การสร้างโครงเรื่อง การสร้างตัวละคร การใช้บทสนทนา การบรรยายความคิดของตัวละคร หรืออาจมีการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายที่ซับซ้อนในเรื่องและการเลือกผู้เล่าเรื่อง ซึ่งจะมีผลต่อภาพรวมของเรื่องได้เป็นอย่างดี

พิกเคอริงและโฮเปอร์ (Pickering, James H. and Jeffrey D. Hoeper. ๑๙๙๔: ๗๐) อธิบายถึงความสำคัญของกลวิธีการเล่าเรื่องว่ากลวิธีเป็นสิ่งควบคุมการเข้าใจเรื่องของผู้อ่าน ฉะนั้นเมื่อผู้เขียนเลือกวิธีการเล่าเรื่องก็เปรียบเสมือนการกำหนดสีสันและเรื่องราวต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงกลวิธีการเล่าเรื่องก็จะเป็นการปรับเปลี่ยนเรื่องที่คุณเขียนนำเสนอด้วย

เค. อายัปปา ปานิกอร์ (K.Ayyappa Paniker. ๒๐๐๓: ๙๐-๙๓) อธิบายความสำคัญเกี่ยวกับหน้าที่ของเรื่องเล่าที่คุณเขียนได้บรรยายในการเล่าเรื่องมี ๔ ประการ คือ

๑. การบรรยายเรื่องเล่าที่กล่าวถึงชีวิตจริงจะสร้างความประทับใจและความสนุกสนานให้กับผู้อ่านเข้าถึงสถานการณ์ตรงหรือการดำเนินของเรื่องราวนั้น ๆ ได้ ถ้าผู้เขียนใช้กลวิธีที่หลากหลายไม่ใช่วิธีเดียวในการเล่าเรื่อง

๒. เรื่องเล่าช่วยสอนให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นไปในโลกรวมทั้งมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้

๓. เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่มอบคุณค่าอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงสังคมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี

๔. เรื่องเล่าเป็นแหล่งรวมความรู้ ตลอดจนเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องมีความเฉลียวฉลาดและสติปัญญาที่เฉียบแหลมในการทำความเข้าใจเรื่องราวเหล่านั้น

นอกจากนี้เค. อายัปปา ปานิกอร์ (K.Ayyappa Paniker. ๒๐๐๓: ๙๖-๙๘) ยังได้กล่าวถึงข้อควรคำนึงในการนำเสนอเรื่องที่จะส่งผลต่อปัจจัยในการเล่าเรื่อง มีดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดผู้เล่าเรื่อง
๒. ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่ ๑
๓. บทสนทนาของตัวละคร
๔. สถานการณ์ในการดำเนินเรื่องกับรูปแบบในการเล่าเรื่อง
๕. การใช้ภาษาและน้ำเสียงในการเล่าเรื่อง
๖. ความน่าเชื่อถือในการเล่าเรื่อง

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

อาทิตยา จารุจินดา (๒๕๓๕) ศึกษาวรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พบว่า วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ มุ่งเน้นแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนโดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง ๒ วิธี คือ ผู้ประพันธ์เป็นผู้เล่าเรื่อง มี ๒ แบบ ได้แก่ ผู้ประพันธ์เล่าโดยใช้การบรรยายตลอดเรื่อง และผู้ประพันธ์เล่าโดยใช้การบรรยายประกอบคำพูดของตัวละคร ส่วนตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องเป็นกลวิธีการใช้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องตัวเองหรือเล่าเรื่องของตัวละครอีกตัวหนึ่ง วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐมีกลวิธีการเปิดเรื่อง

การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่องที่หลากหลาย ทั้งยังมีการสร้างปมปัญหาและการคลี่คลายปัญหาที่แสดงให้เห็นแนวคิดที่มนุษย์ควรพึ่งพาตนเอง ตัวละครที่สร้างขึ้นมีทั้งมนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ และสิ่งไม่มีชีวิต โดยผู้แต่งเลือกใช้ถ้อยคำภาษาได้เหมาะสมกับนิทาน จึงทำให้วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐน่าสนใจและให้ข้อคิดเตือนใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

รุ่งทิพย์ วณิชชาติ (๒๕๓๙) ศึกษาการศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวกระแสน่ารักของเวอร์จิเนีย วูล์ฟ และวิลเลียม โพล์คเนอร์ พบว่า วูล์ฟนิยมใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบดั้งเดิมคือ ใช้มุมมองแบบบุรุษที่สาม แต่จะแตกต่างไปจากขนบนิยม คือ ผู้เล่าจะไม่วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวละครหรือชี้นำความคิดของผู้อ่าน หากจำเป็นเข้าไปแทรกก็จะใช้ช่วงเลิบบิให้ความคิดนั้นสะดุดเพื่อเตือนผู้อ่านว่า ขณะนี้ผู้อ่านกำลังอยู่ระหว่าง ๒ ช่วงเวลา คือ ในอดีตจากความทรงจำของตัวละคร และในปัจจุบันซึ่งตัวละครกำลังกระทำกิจกรรมอยู่ เพื่อเน้นให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเวลา และความแตกต่างกันระหว่างเวลาในโลกภายนอกกับเวลาในกระแสน่ารัก ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องของโพล์คเนอร์ใช้ผู้เล่าแบบบุรุษที่หนึ่งโดยนักประพันธ์มิได้ปรากฏตัวตนหรือแทรกตัวเข้าไปในเรื่อง จึงเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้เข้าไปใกล้ชิดและรับรู้เรื่องราวความรู้สึกนึกคิดทุกอย่างของตัวละคร นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการตัดต่อและการย้อนเวลาอันเป็นกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสน่ารักที่เป็นการทำลายความต่อเนื่องของเวลาที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของเวลาภายนอกและเวลาภายในกระแสน่ารัก ทำให้นวนิยายของวูล์ฟมีข้อได้เปรียบในการใช้กลวิธีการตัดต่อได้หลากหลายกว่าโพล์คเนอร์ เนื่องจากการใช้มุมมองแบบบุรุษที่สาม แต่นวนิยายของโพล์คเนอร์ถูกจำกัดด้วยมุมมองแบบบุรุษที่หนึ่ง นวนิยายแนวกระแสน่ารักของวูล์ฟและโพล์คเนอร์จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่น่าสนใจ

วัชรรา บุญจรรยา (๒๕๔๕) วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์ เลียววาริณ พบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้กลวิธีการเล่าเรื่อง ๓ แบบ คือเล่าแบบตัวละครเอกเป็นผู้เล่า ผู้เขียนเป็นผู้เล่าในฐานะบุรุษที่สามและการเล่าแบบผสมผสาน ซึ่งการเล่าเรื่องแบบตัวละครเอกเป็นผู้เล่าปรากฏมากที่สุด และวิธีนี้ยังมีความสัมพันธ์กับการสร้างเรื่องแนวหักมุมของผู้เขียนทำให้การหักมุมเป็นไปอย่างแนบเนียนและมีศิลปะ ส่วนด้านกลวิธีการเสนอเรื่อง ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาอันเกิดจากความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เป็นสำคัญ นิยมใช้การดำเนินเรื่องย้อนอดีตมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินเรื่องย้อนอดีตที่แทรกเป็นช่วงๆ ตลอดเรื่อง หรือเล่าย้อนอดีตสลับไปมากับเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อแสดงผลสืบเนื่องมาจากการกระทำในอดีต ทั้งนี้การเสนอเรื่องของวินทร์ด้วยการทำแผนภูมิประกอบการดำเนินเรื่อง ทำให้เห็นถึงการดำเนินเรื่องย้อนอดีตเพื่อโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การดำเนินเรื่องย้อนอดีตในบางช่วงเพื่อโยงกลับมาที่เหตุการณ์ปัจจุบัน การดำเนินเรื่องย้อนอดีตสลับกับเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อเพิ่มความเข้าใจเรื่องให้กระจ่างขึ้น การเปิดเรื่องที่จุดขัดแย้งแล้วดำเนินเรื่องย้อนต้นเป็นลำดับมาถึงเหตุการณ์ปัจจุบัน การดำเนินเรื่องในมุมมองของตัวละครแต่ละตัวแล้วให้ตัวละครมาพบกันในตอนจบ งานเขียนของวินทร์ยังนิยมแนวหักมุมโดยใช้

รูปแบบทั้งด้านเนื้อหาและรูปลักษณะที่แปลกใหม่ รูปแบบและวิธีการเสนอเรื่องที่ผู้เขียนนำมาใช้มีส่วนช่วยนำความคิดที่ผู้เขียนต้องการเสนอผู้อ่านได้อย่างชัดเจนและชวนติดตามอ่าน

ชุลีพร สุวรรณ (๒๕๔๖) ศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรมเยาวชนของ อองรี บอสโก : ลานกุลือต, ล็อง ฟอง เอ ลา ริลีแยร์ และเลอเรอนาร์ด ดอง ดิล พบว่า อองรี บอสโก เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานสำหรับเด็กในโลกจินตนาการของบอสโกมีตัวละครที่สำคัญเป็นเด็ก และผู้ใหญ่เป็นตัวรองลงมา โดยทั่วไปแล้ว ตัวละครเด็กมีอายุราวสิบขวบ มีความไร้เดียงสาอยากรู้ อยากเห็น ประกอบกับจินตนาการ ขณะที่ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิต บอสโกใช้เทคนิคการเล่าเรื่องการผจญภัยเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก บรรยายเรื่องราวตามลำดับขั้นตอนเพื่อเล่าการเดินทางของตัวเอกในดินแดนลึกลับ โดยผู้เล่าเรื่องเป็นผู้ใหญ่และใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งในการเล่าประสบการณ์ผจญภัยของตนในวัยเยาว์ ถึงแม้ว่าผู้เล่าจะเป็นผู้ที่รู้เหตุการณ์ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง แต่ได้เลือกมุมมองของตัวละครเด็ก เพื่อนำเสนอเรื่องเล่า บอสโกใช้กลวิธีเล่าเรื่องซ้อนผ่านตัวละครเอกเพื่อเสริมเหตุการณ์ที่ตัวละครไม่อาจรู้เห็น โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความทรงจำวัยเยาว์ถึงถิ่นกำเนิดแคว้นโพรวองซ์ อันประกอบด้วยแม่น้ำและขุนเขา อันเป็นฉากสำคัญในวรรณกรรม บอสโกให้ตัวเอกโลดแล่นผจญภัยเหมือนดังที่เคยไฝฝันเมื่อครั้งเป็นเด็ก และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติผ่านประสบการณ์ของตัวเอก อีกทั้งยังเสนอแนะให้เคารพความลึกลับของธรรมชาติ และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

บุบผา ละเอียต (๒๕๔๗) วิจัยเรื่องศึกษาคอลัมน์ “คุยกับประภาส” ของประภาส ชลศรานนท์ พบว่า ประภาส ชลศรานนท์ ใช้กลวิธีที่เป็นแบบเฉพาะของตนเองในการนำเสนอแนวคิดในคอลัมน์ “คุยกับประภาส” ได้แก่ การอธิบาย การบรรยาย และการพรรณนาพร้อมกัน และใช้หลักการสัมพันธ์เนื้อหาความโดยการเรียงลำดับ การคลี่คลายปมปัญหา การชี้สาเหตุและผลลัพธ์ที่สัมพันธ์กัน ตลอดจนกลวิธีอื่นๆ คือ การใช้ความคู่ขนาน การยกตัวอย่าง การอุปมาเปรียบเทียบ การอ้างอิงผลงานที่น่าเชื่อถือ การเล่าเรื่องเชิงสมมุติ การใช้บทร้อยกรอง และการใช้ภาพเป็นสื่อนำความคิด

ภนิดา จินตกุล (๒๕๔๗) วิจัยเรื่องวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของศิลา โคมฉาย พบว่า ศิลา โคมฉาย เสนอแนวคิด ๔ เรื่อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิดใช้ทัศนะและประสบการณ์จริงมาช่วยสร้างเรื่องและบรรยายกาทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน โดยนำเสนอแนวคิดผ่านตัวละคร ได้แก่

การบรรยายกระแสสำนึก การบรรยายบุคลิกภาพ และบทสนทนา นอกจากนี้ยังเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง ฉาก และสัญลักษณ์ได้อย่างน่าสนใจ

สุภิญญา ขจรกิตติยุทธ (๒๕๔๗) วิจัยเรื่องศึกษานวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ โดยศึกษากลวิธีและจุดมุ่งหมายเปรียบเทียบกับเอกสารทางประวัติศาสตร์พบว่า กลวิธีการแต่งนวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการมี ๓ วิธี คือ การสร้างเนื้อเรื่อง และการสร้างเรื่องแทรก การสร้างตัวละคร และการสร้างฉาก เพื่อให้ผู้อ่านเพลิดเพลินและยังนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม เสนอแนวคิดที่มีคุณค่าในการดำเนินชีวิต ปลูกฝังคตินิยมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และให้ความรู้แก่ผู้อ่านอีกด้วย

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (๒๕๔๙) วิจัยเรื่องกลวิธีการนำเสนอวีรกรรมในนิทานเวตาลพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการนำเสนอวีรกรรมโดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในมุมมองสรรพนามบุรุษที่สาม ซึ่งเน้นความคิด อารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร นิทานเวตาลมีกลวิธีการเปิดเรื่อง กลวิธีการจบเรื่อง การเล่านิทานซ้อนนิทานโดยการบรรยายและพรรณนาลักษณะต่างๆ ชวนให้ติดตาม ตลอดจนมีกลวิธีนำเสนอวีรกรรมให้โดดเด่นยิ่งขึ้นโดยใช้วิธีอื่น ๆ มาเสริม ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและสนุกสนานในการติดตามเรื่อง จึงทำให้นิทานเวตาลฉบับพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. หรือพระราชวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์มีความน่าสนใจ และเป็นสำนวนที่คนไทยรู้จักกันอย่างแพร่หลาย

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (๒๕๔๙) วิจัยเรื่องกลวิธีการเล่าเรื่องใน “เจ้าหญิง” รวมเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนประจำปี ๒๕๔๘ พบว่า “เจ้าหญิง” เป็นงานเขียนประเภทเรื่องสั้น แต่ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบนิทานปนไปกับการเล่าเรื่องแบบเรื่องสั้นสมัยใหม่ โดยการใช้รูปแบบของนิทานซ้อนนิทาน การใช้ขอบของเทพนิยาย การใช้ขอบนิทานและการล้อขอบนิทาน การใช้สัญลักษณ์ผู้เล่าเรื่อง และการให้เรื่องเล่าเล่าถึงตัวมันเอง การใช้กลวิธีการเล่าเรื่องดังกล่าว จึงทำให้ดูเหมือนว่าเรื่องขาดเอกภาพ เป็นเรื่องสมจริงปนเรื่องจินตนาการ แต่ผู้แต่งมีความสามารถหลอมรวมงานประเภทเรื่องสั้นและนิทานเข้าด้วยกันจนประสานกลมกลืนกันเพื่อสื่อความหมายหลักของเรื่อง ทำให้สามารถอ่านได้หลายมิติ ทั้งมิติความมหัศจรรย์ของนิทาน และมิติความจริงตามลักษณะของเรื่องสั้นสะท้อนภาพสังคม จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องเจ้าหญิงของบินหลา สันกาลาคีรี น่าสนใจและนับเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นเล่มหนึ่งของวรรณกรรมยุคหลังสมัยใหม่

๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

๓.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๓๙: ๘๑) กล่าวว่าคุณค่าของนวนิยายเป็นการให้ “ประสบการณ์เทียม” ประสบการณ์ของเรามักซ้ำและแคบ ยิ่งชีวิตราบรื่นเท่าใดประสบการณ์ก็ยิ่งน้อย อารมณ์ต่างๆ ก็ไม่ค่อยได้ผ่าน คนที่รู้จักอ่านนวนิยายย่อมมีประสบการณ์เทียม ได้ผ่านอารมณ์ต่างๆ ที่คนไม่อ่านไม่ได้ผ่าน จึงมีความรู้เรื่องชีวิตดีกว่าคนที่ไม่อ่านนวนิยาย

สายทิพย์ นุกุณกิจ (๒๕๔๓: ๓๘-๓๙) อธิบายคุณค่าของวรรณกรรมว่า “วรรณกรรมทุกเล่ม ย่อมให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านทั้งสิ้น แต่วรรณกรรมเล่มใด ประเภทใด จะให้ประโยชน์ในแง่มุมใดมากน้อย เพียงไรและแก่ใครบ้างนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากันไปที่ละประเด็นๆ” และกล่าวถึงการพิจารณา ประโยชน์ของการศึกษาวรรณกรรมไทยปัจจุบันตามประเภทของวรรณกรรมอย่างกว้าง แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. ประโยชน์จากการศึกษาวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ทำให้ผู้อ่านได้รับความ สนุกเพลิดเพลิน และอาจมีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น เพราะวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีทุกเรื่องย่อม จำลองชีวิตจริงของมนุษย์เพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษาหาความรู้ และเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต่าง แบบกันออกไปเสมอ

๒. ประโยชน์จากการศึกษาวรรณกรรมประเภทสารคดี ผู้อ่านจะได้ความรู้ใน เรื่องต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ความรู้ทางด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ของผู้คนในบ้านเมือง และความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ๆ ของโลก เป็นต้น ผู้อ่านอาจได้รับความ เพลิดเพลินจากศิลปะการเขียนและทัศนะเชิงวิจารณ์ของผู้แต่งไปพร้อมกัน

วนิดา บำรุงไทย (๒๕๔๒: ๑๘๑-๑๘๖) อธิบายถึงคุณค่าหรือคุณประโยชน์ของนวนิยายไว้ ๕ ประการ คือ

๑. คุณค่าด้านความบันเทิง นวนิยายช่วยให้ผู้อ่านได้รับความ สนุกสนาน เพลิดเพลินใจ

๒. คุณค่าด้านวัฒนธรรม นวนิยายเป็นเรื่องของมนุษย์หรือเป็นการบอกเล่า เกี่ยวกับชีวิต จึงทำให้นวนิยายเปรียบเสมือนการบันทึกวัฒนธรรมต่างๆ ของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย เช่น ด้านสภาพสังคม การดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม ตลอดจนอารมณ์ความนึกคิด และค่านิยมของผู้คน

๓. คุณค่าด้านภาษา นวนิยายมีคุณค่าในฐานะเป็นเอกสารเก็บบันทึกภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาพูดของบุคคลในแต่ละวัย กลุ่ม และยุคสมัยของสังคม

๔. คุณค่าด้านสาระความรู้ นวนิยายมีบทบาทในการให้สาระความรู้ต่างๆ ในลักษณะของรายละเอียดที่จำเป็นต่อเรื่อง และยังให้ความรู้เบ็ดเตล็ดทั่วไป เช่น มารยาทสังคม หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ขนบประเพณีวัฒนธรรม ศิลปะและวรรณคดี

๕. คุณค่าด้านจิตใจ นวนิยายมีคุณค่าในฐานะเป็นวรรณคดีรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยกล่อมเกลาร้อยกระดับจิตใจผู้อ่านในด้านอันดีงามอย่างสร้างสรรค์ ด้วยความตระหนักรู้และเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตมากยิ่งขึ้น

๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการเล่าเรื่องในวรรณกรรม

สมพร มั่นตะสูตร (๒๕๒๒) วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิตของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พบว่า วรรณกรรมเรื่องสี่แผ่นดินมีคุณค่าในการบันทึกความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมในราชสำนักและสังคมชั้นสูงไว้อย่างละเอียด ส่วนวรรณกรรมเรื่องหลายชีวิตมีคุณค่าด้านการสะท้อนสภาพชีวิต ความเป็นอยู่และวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสามัญชน วรรณกรรมเรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิต ยังทำให้ผู้อ่านมองเห็นสภาพความเป็นอยู่ของสถาบัน ครอบครัวแต่ละครอบครัว ทั้งชนชั้นสูงและสามัญชนมีความผูกพันใกล้ชิด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน และกัน ตลอดจนทำให้ผู้อ่านตระหนักในความจงรักภักดีของราษฎรที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ อันเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมไทย

ศิริมา เจนจิตมัน (๒๕๔๙) วิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอน ประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่า วรรณกรรมคำสอน ประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคุณค่าด้านลักษณะการแต่ง โดยใช้กลวิธีที่น่าสนใจ ทำให้วรรณกรรมคำสอนน่าอ่านและเข้าใจง่ายขึ้น ด้านเนื้อหาสะท้อนให้เห็นคุณค่า ๓ ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านศีลธรรม สอนให้คนทำความดีโดยอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านจริยธรรม สะท้อนให้เห็นสิ่งที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ ทั้งในด้านส่วนตัวและการประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่น และคุณค่าด้านสังคม ช่วยให้อ่านทราบถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นว่ามีการแบ่งชนชั้น และเป็นสังคมที่มีแบบแผน โดยมีคำสอนทางพระพุทธศาสนา และคำสอนของบรรพบุรุษเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

อรอุษา สุวรรณประเทศ (๒๕๔๔) วิเคราะห์จดหมายจากวางหรั่ง : คุณค่าและความสำคัญต่อพัฒนาการวรรณกรรมไทย พบว่า วรรณกรรมเรื่องจดหมายจากวางหรั่ง ในพระนิพนธ์ของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ มีการแปลและดัดแปลงมาจากวรรณกรรมอเมริกันเรื่อง LETTERS FROM A SELF-MADE MERCHANT TO HIS SON ของ จอร์จ ฮอเรซ ลอริเมอร์ โดยยังคงรูปแบบเป็นนวนิยายรูปแบบจดหมายเช่นเดียวกับวรรณกรรมต้นฉบับ จึงทำให้จดหมายจากวางหรั่ง เป็นนวนิยายรูปแบบจดหมายเรื่องแรกของไทย และเป็นนวนิยายไทยเรื่องแรกที่มีที่มาจากวรรณกรรม

อเมริกัน นอกจากนี้จดหมายจากวางวังหว้ายังจัดเป็นวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมแนวבחันอันมีคุณค่าในฐานะคำสอนแนวใหม่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทยช่วงที่เริ่มรับอารยธรรมตะวันตกได้แก่ คำสอนเรื่องการศึกษา การใช้เงิน การบริหารเวลา การทำงาน การครองเรือน และการรับอารยธรรมตะวันตก วรรณกรรมคำสอนเรื่องจดหมายจากวางวังหว้ายังมีประโยชน์และประยุกต์ใช้ได้จนถึงปัจจุบัน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

บทที่ ๓

กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

กลวิธีการเล่าเรื่องแสดงให้เห็นความสามารถของผู้เขียนในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆ ตามทัศนะ ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เขียนอย่างมีศิลปะและดึงดูดใจผู้อ่าน ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (๒๕๔๘: ๑๑๖) กล่าวว่า กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นความสามารถและมีมือของผู้แต่ง เรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ มีกลวิธีหลายแบบ และจะมีมากขึ้นไปตราบเท่าที่ศิลปะการแต่งเจริญก้าวหน้า การวิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องจะทำให้เห็นลักษณะเด่นในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของผู้เขียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีลักษณะเด่นคือการเล่าเรื่องย้อนอดีต โดยผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างมีชีวิตชีวา ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ให้แง่คิด ความรู้ และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน ตลอดจนทำให้ผู้อ่านรุ่นหลังเข้าใจภาพชีวิตในวังและชีวิตนอกวังอันเป็นช่วงเวลาหนึ่งในชีวิตของผู้เขียนอย่างชัดเจน จากการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ พบว่ามีกลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๔ ประการ ได้แก่

๑. กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร
๒. กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง
๓. กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ
๔. กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร

๓.๑ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร เป็นการเล่าเรื่องราวประสบการณ์ของชีวิตในอดีต ซึ่งมีจุดเด่นของเนื้อหาอยู่ที่การอธิบายเกี่ยวกับอาหารอันเป็นเครื่องเสวยของเจ้านายในวังสวนสุนันทาหรืออาหารที่ข้าหลวงปรุงไว้รับประทานกันเอง โดยมีชื่ออาหาร เครื่องปรุง วิธีทำ และภาพประกอบ อาหารบางชนิดอาจมีเครื่องเคียง การสอดแทรกเกร็ดความรู้ และความคิดเห็นของผู้เขียนไว้ด้วย

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร เป็นกลวิธีที่พบมากที่สุดในการเล่าเรื่องย้อนอดีต ปรากฏเฉพาะในวรรณกรรมชุดชีวิตในวัง มี ๓๕ เรื่อง ได้แก่ เมืองลาว หมี่กรอบ สาครูไส้ปลา ปลาทุตม์เค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย สะเต๊ะลือ น้ำพริกลูกหน่าเลียบ ยำถั่วพู น้ำพริกมะขามสด แกงเป็ดสดพริกไทยอ่อน แสร้งว่ากุ้ง น้ำพริกปลาทุตม์ดำ แกงเหลือง เมืองยอก แกงหมูตะพาบน้ำ พริกขิงเครื่องทอด ยำไก่อย่างเต่า กะปิคั่ว ข้าวปิ้ง ทอดมันสังคโปร์ หมูอบน้ำแดง แกงรัญจวน พะแนงเนื้อ ข้าวต้มกะทิ หู่ม หลนปลาร้า น้ำพริกปลากรอบ น้ำพริกมะพร้าว เนื้อเค็มสด เปาะเปี๊ยะทอด พริกขิงตามเสด็จ น้ำพริกมะดันผัด แกงไตปลา ยำทวาย น้ำพริกลงเรือ แกงปลาดุกอย่างปลาไหล และผัดสะตอ กลวิธีการ

เชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนปิดเรื่อง

๓.๑.๑ ส่วนนำเรื่อง

ส่วนนำเรื่องเป็นส่วนเริ่มเรื่องที่ผู้เขียนกล่าวถึงอาหารให้น่าสนใจ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีวิธีสร้างส่วนนำเรื่อง ๕ วิธี ได้แก่ นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์ นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร และนำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร

๓.๑.๑.๑ นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน

การเขียนเรื่องอาหารบ่อยครั้ง ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ขึ้นต้นเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ที่ต้องการเล่าก่อน จึงมิใช่การเขียนเริ่มต้นเพื่อไปสู่การทำอาหารโดยตรง การเข้าเรื่องการทำอาหารมักไปอยู่ช่วงตอนกลาง หรือตอนปิดท้ายเรื่อง นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน มี ๒๖ เรื่อง ได้แก่ น้ำพริก-ลูกหน่าเลียบ ยำถั่วพู น้ำพริกมะขามสด แกงเป็ดสดพริกไทยอ่อน แสร้งว่ากุ้ง น้ำพริกปลาทุตำ เมี่ยงอยาก แกงหมูตะพาบน้ำ พริกขิงเครื่องทอด ยำไก่อย่างเต่า กะปิคั่ว ทอดมันสิงคโปร์ หมูอบน้ำแดง พะแนงเนื้อ ข้าวต้มกะทิ หู่ม หลนปลาร้า น้ำพริกปลากอบ น้ำพริกมะพร้าว เนื้อเค็มสด เปาะเปี๊ยะทอด พริกขิงตามเสด็จ น้ำพริกมะดันผัด ยำทวาย น้ำพริกลงเรือ แกงปลาดุกอย่างปลาไหล และผัดสะตอ ดังจะยกตัวอย่างเรื่องหลนปลาร้า

หลนปลาร้า

คนในวังไม่ได้เรียบร้อยไปหมดทุกคน ข้าพเจ้าอยู่ในวังมาตั้งแต่อายุ ๑ ขวบ จนอายุ ๒๖ จึงออกมาอยู่นอกวัง

ความที่ข้าพเจ้าเป็นเด็กซุกซนโฉงฉางโครมคราม ท่านย่าแก้มเรียกชื่อให้ข้าพเจ้าอีกหนึ่งชื่อว่า ม้าดีดกะโหลก ข้าพเจ้าไม่รู้แปลว่าอะไร ท่านอ่านแล้วแปลเอาเอง

ข้าพเจ้ามารอดตัวที่ทำงานได้ทุกอย่างด้วยผลงานเรียบร้อย ทั้งคล้องแคล้ว ว่องไว ท่านย่าจะภูมิใจข้อนี้เอง

ท่านย่าให้ข้าพเจ้าเอาอย่างหม่อมเจ้าหญิงอรุณาว่าท่านเรียบร้อย สุภาพ สมเป็นเจ้านายทุกอิริยาบถ ท่านหญิงอรุณามีหน้าที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีในงานพระราชพิธีหลวงทุกงาน ทั้งตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีไปทรงเล่นกอล์ฟที่สนามราชพฤกษ์มัธยมสมาคม ท่านหญิงเหลือ หม่อมเจ้าหญิงศิริอัจฉรา ท่านเป็นน้องแก้วของท่านหญิงอรุณา ท่านไม่เห็นเรียบร้อยอย่างท่านพี่เลย

หม่อมเจ้าทั้งสององค์นี้อยู่ในความปกครองของท่านพระองค์หญิงมาริสเสาวรส ด้วยเป็นหลาน และอยู่ตำหนักเล็กด้วยกัน

ท่านเหลือช่างพูดคุยกู้ได้ทั้งวันจนลืมหลับ แต่ท่านเหลือกับข้าพเจ้าก็ชอบพอกันมาก

วันนี้ไม่มีงานดอกไม้สดทำ ผู้ใหญ่ก็เรียกกระตมพลไปทำดอกไม้แห้ง โดยตัดผ้าตาตเงินตาทอง เอาไปหุ้มแกนไม้ระกำที่เกลาไว้เป็นรูปดอกมะลิตูม คือเอาผ้าตาตทอง-เงินหุ้มเข้าไป แล้วรวบมามัดเป็นดอกมะลิตูม แล้วเอามอบให้ข้าหลวงรุ่นใหญ่ให้ปักเป็นพุ่มทอง พุ่มเงิน วางรองในพานทองอีกที

ทำไว้ทุกขนาด ตั้งแต่รุ่นใหญ่-พุ่มโต ไปจนพุ่มขนาดกลาง ขนาดเล็ก เสร็จแล้วห่อกระดาษอีกที เข้าเรียงไว้ในตู้รอการหยิบใช้งาน

นั่งหุ้มแกนไม้ระกำด้วยผ้าตาตก็เพลินดี นั่งทำไป ค่อยกันไป เจ้าวิไลเอ๋ยขึ้น

“ฉันละหมั่นไส้แม่ขนมต้มจริงๆเลย เวลานั้นชักพัดปลายพระแท่นบรรทมพระวิมาดาเธอ พอชักพัดได้สักพักก็โงกเอางๆ บางทีโงกจนชานหมากหลุดจากปากมากองอยู่กับพื้น รู้สึกตัวตกใจ รีบคว้าใส่ปาก”

คุณอาไทยว่า

“แล้วตัวเจ้าวิไลเองละ เวลาพระวิมาดาเธอเสด็จขึ้นพระแท่นบรรทม เจ้าวิไลต้องอ่านหนังสือถวายทันที อ่านไปตลอดทั้งคืน ไม่โงกหงับตามั้งรี”

เจ้าวิไลว่า

“ทำไมจะไม่ง่วง ฉันคะเนว่าพอบรรทมหลับแล้ว ฉันก็หยุดอ่าน พอรู้สึกวาทรงกระแอมไอหรือพลิกพระองค์ ฉันก็รีบอ่านต่อทันที”

คุณวิวัฒน์ว่า

“พี่วิไลไปหมั่นไส้แม่ขนมต้มแก้ทำไม ต่างคนก็ต่างโงกทั้งสองคนนั่นแหละ”

ข้าพเจ้าว่า

“โงกยังไม่แปลก ใครๆง่วงนอนก็โงกได้ แม่ขนมต้มแก้มีชื่อแปลกพิศดารที่ใครๆไม่มี เรียกว่าไม่มีใครเหมือนแล้วแก้ก็ทำอะไรแปลกๆที่ไม่เหมือนใครด้วย”

แม่เพิ่มสาว-นางสาวเพิ่ม เดชะคุป ธิดาพระยาโบราณราชธานิน ถามว่า

“แปลกยังไถถึงไม่เหมือนใคร เล่าไปซิ”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“แม่ขนมต้มใช้แม่พลู หลานสาว ให้เอาที่นอนไปถวายพระวัดราชบพิธ แม่พลูก็กวามให้ข้าพเจ้าไปคอยปรนนิบัติอาของเขาวเวลาแกลกลับมากินข้าวกลางวันก็เรื้อน

แม่ขนมต้มเป็นคนสะอาดที่แปลกกว่าใครๆ เวลาไปอาบนํ้า น้ำฉันทไวไวใหม่ๆ เต็มโอ่ง แกต้องดักทิ้งไปเสียหลายสิบขันก่อนอาบ แกวว่าน้ำข้างบนมีฝุ่นละออง

อาบนํ้าเสร็จ มาทานํ้าอบไทยในขวดที่มีฝาจุกปิดอย่างมิดชิด แกก็เปิดฝาดออก เทนํ้าอบไทยทิ้งลงกระโถนไปหน่อยหนึ่ง แล้วจึงทาตัว

กินข้าวก็เหมือนกัน ข้าวเพิ่งตักจากหม้อมาใส่จานใหม่ๆ แกต้องปาดข้าวหน้าจานทิ้งกระโถนไปก่อน แล้วกินข้าวที่เหลืออยู่

กินนํ้าในแก้วที่เรารินไว้ให้ ก็ต้องเทนํ้าในแก้วทิ้งไปนิดหน่อย แล้วจึงดื่มกิน

ก่อนแวกจะกินข้าว แกต้องพนมมือไว้เพียงอก ปากก็สวดอะไรไม่รู้ซบซมบิบ ไม่รู้ว่าสวดขอบคุณพระเจ้าหรือแวกแข่งใคร

วันนั้นข้าพเจ้าไปนั่งคอยปรนนิบัติแวก พอเวลากินข้าวเข้าไปแต่ละคำ เราต้องเอาดินสอพองขีดไว้ข้างตักกับข้าว แวกกินคำหนึ่งเราก็ตักทีหนึ่ง จนกว่าแวกจะอิ่ม แล้วแวกให้หนึ่งนับทั้งหมดแวกกินไปกี่คำ

ข้าพเจ้านับได้ ๑๑ คำ เลยแกล้งโกหกแวกว่า ๒๑ คำ ถ้าขึ้นบอกตามความจริง แวกจะหาว่าแวกกินได้น้อย แม่พลูก็กจะถูกตำที่ทํากับข้าวไม่อร่อย”

เล่ามาแค่นี้ ก็ให้เห็นความแปลกพิศดารของแวก ครั้นถามแวกว่า

“ทำไมไม่ว่าจะกินอะไร ก็ต้องเอาทิ้งไปนิดหน่อยเพราะอะไร”

แก้วว่า

“ของทุกอย่างมีละอองจับอยู่ข้างหน้าสกปรก จึงต้องทิ้ง แต่ยังมีช็อกวุ้น เวลาตักกับข้าวกินไม่ยาก ตักหน้ากับข้าวทิ้งไป คงเป็นเพราะกับข้าวแพง”

เจ้าวิไลว่า

“ฉันรู้แต่เรื่องเสื้อผ้าของแกที่แม่พูลชักตากไว้บนราว แม่พูลต้องเป็นคนไปเก็บเอง จะให้वानใครไปเก็บให้ไม่ได้ แกหาว่าคนอื่นมีมือสกปรก จะเอาเชื้อโรคมาติดเสื้อแก”

ข้าพเจ้าว่า

“จริงๆเลย ข้อนี้จริงแล้ว วันนั้นฝนตกปรอยๆ แม่พูลตากผ้าไว้เต็มราว ตัวเขาไม่อยู่ เราก็หวังดีไปเก็บผ้าให้

แม่ขนมต้มมาเห็นเข้าร้องกรี๊ดยังกะเปรต กระทั่งตื่นหาว่าข้าพเจ้าไปเก็บทำไม ไม่เอา อีพุลมาต้องบอกให้เอาไปซักใหม่ทั้งหมด มือคนเก็บให้สกปรก ทุนไม่ได้

วันนั้นข้าพเจ้าเหลือจะเดือด ทุกที่แกขอต่อนว่าเรา เราเคยหนึ่งให้ด้วยเห็นแกเป็นผู้ใหญ่ เราเป็นเด็กหาควรไปล่วงเกินแกไม่

แต่ดูแกเด่นผางๆแล้วเหลือที่จะทนได้ เลยตวาดไปว่า มือไปจิ้มขึ้นมาเมื่อไหร่ จะมาหาว่ามือสกปรก เอาไปซักใหม่ ก็ยังไม่หมดเชื้อโรค ต้องเอาไปเผาไฟให้หมด เก่งจริงไปเลย ไปหยิบไม้ขีดไฟมาเผาเดี๋ยวนี้”

เล่าแล้วข้าพเจ้าก็หัวเราะ

คุณศรีคำซัก

“ทีนี้แก้วยังงั้นละ”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“แกก็ตกใจยี่นึ่งซึ่งตะลึงไป เพราะแกไม่คิดว่าข้าพเจ้าจะว่าแกขนาดนั้น แกคงนึกว่าแกเจอลูกศิษย์พญามบาลเข้าแล้ว แกถือหีบหมากกระต๊อบเท้าลงบันไดไปจากเรือนเลย

แม่พูลกลัวคุณอาของเขายิ่งกว่านักโทษกลัวผู้คุม แกเคยดุด่าเขียนตีมาแต่เล็กจนโตเป็นสาว แกก็ยังดุด่าขว้างปาข้าวของใส่หน้าตาแตกยับเยิน หัวโนแกไม่รู้ด้วย ดุคล้ายมิได้เลียงอย่างหลาน แต่กลับเลียงเยี่ยงทาส เงินเดือนก็ไม่ให้

พอถึงวันเข้าพรรษา แม่ขนมต้มหยิบเงินให้แม่พูล ๑ สลึง ให้ไปตลาดซื้อของมาทำกับข้าวถวายพระ ๒ อย่าง ขนมหวานหนึ่งอย่าง ทั้งผลไม้ด้วย”

คุณสร้อยเอ๋ยขึ้น

แล้วสลึงหนึ่งจะพอริ หรือถ้าเกินให้ออกไปก่อนแล้วมาใช้เอาภายหลัง”

ข้าพเจ้าว่า

“คอยซิ ไม่มีทางหรอก เขาให้แค่นั้นต้องไปจ่ายให้ได้ขาดไม่รับรู้ ถ้าเหลือเอามาคืน”

แม่สุตว่า

“เอ๊ะ...เล่นยังงี้ แล้วทำยังงั้นล่ะ

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ก็ฉันอีกนั้นแหละ สงสารแม่พูล ต้องโดดเข้าไปช่วย เดินไปห้องเครื่องแต่เช้า เห็นป่าหมูนั่งหันของอยู่หน้าเชิงของสวด หมู ปลา เนื้อ เป็ด ไก่ วางใส่กะละมังอยู่รอบตัวแก

ฉันต้องออกอุบายหลอกป่าหมูว่า ท่านยาเรียกหาแกให้ไปเร็ว

พอป่าหมูลุกไปแล้ว ฉันก็เอามีดบังตอของแก่นนั้นแหละตัดหมูมา ๑ ก้อนโต ตัดมันหมูมา ๑ ก้อน
คว่ำปลาช่อนในกะละมังมา ๑ ตัว โยนออกไปทางหน้าต่างห้องเครื่องตรงช่องที่นัดให้แม่พูลมาแอบหมอบอยู่
ในกอหญ้าใต้หน้าต่าง สั่งว่าถ้าได้ของแล้วให้รีบกลับไป

แม่พูลเลยเอาเงินสลึงไปซื้อขนมหวานกับผลไม้ หมูที่โยนไปให้ก็ได้ทำหมูทอดพริกไทยกระเทียม
ส่วนปลาช่อนได้แกงป่า เลยได้กับข้าว ๒ อย่าง

พอแม่พูลกลับจากวัดก็ไม่ยกถามว่าเสียค่ารถไปเท่าไร คิดมีน้ำใจเอามาใช้เขามั่งเป็นไร กลับถามว่า
'เงินสลึงที่ให้ไปจ่ายของถวายพระเมื่อวาน มีเหลือมั่งไหม'

ควรที่จะถามว่า

'เงินพอไหม เกินไปอีกเท่าใด จะใช้ให้'

แม่พูลเลยบอกว่า

'เงินไม่พอ ดีที่ของสดเนื่องเขามาให้ เลยได้ทำไปครบตามที่สั่ง'

พอได้ยินคำว่าเนื่อง เหมือนคนไข้ถูกของแสง สะบัดสะบั้งค้อนควักตากลับขึ้นไปอยู่บนหัวขมอม
ทุเรศสิ้นดี

ข้าพเจ้าเห็นในห้องเครื่องเขาทอดปลาทุตัวโตเหลืองน่ากิน เรียงใส่กระด้งไว้หลายกระด้ง ก็ออกปาก
บอกป่าหมู

'ขอปลาทอดกิน ๒ ตัว'

แม่ปยงคนโปรดของสมเด็จพระที่นั่งปทุมมาถามว่า

"แล้วยังไงแก่ให้ไหมล่ะ ขอได้หลายตัวก็ดีซี จะได้เอามาทำเมี่ยงปลาทุกินกัน"

ข้าพเจ้าว่า

"คอยเถอะ หวังจะเอาหลายตัว ขอแก ๒ ตัวแกยังไม่ให้ ฉันต้องแกล้งขู่แกว่าฉันจะแกล้งจับบัญชี
เครื่องให้เสร็จ ดึกสัก ๓ หุ่ แกจะได้กลับบ้านดีกว่าจะเสร็จงาน

บางที่แกออกไป ๔ หุ่ ประตูปิดแล้ว แกจะต้องนอนค้างในวัง แกกลัวข้อนี้ แกเลยให้มา ๒ ตัว
ห้ามไม่ให้ใครเห็น ให้ห่อในใบตองมิดชิด แล้วรีบไป ฉันเลยเอามาให้แม่พูล จะใส่สำหรับคุณอาหรือจะกินเอง
ก็ตามใจ"

ปลาทุที่เขาทอดมากมายนี้ เตรียมอัดใส่ไหของให้เต็มไห แล้วเทน้ำมันหมูลงไปแช่ให้ท่วมตัวปลาถึง
ปากไหเอาจุปิดปากไห เอาซีเมนต์มายาปากไหให้รอบแน่นหนาส่งไปถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมีที่
เมืองเชียงใหม่ เก็บไว้เสวยได้ตลอดปี เวลาจะเสวย หยิบปลามาทอดใหม่อีกที

วิธีเก็บปลาทุไว้กินตลอดปี ต้องเก็บได้วิธีนี้วิธีเดียวคือทอดให้สุก แล้วเอามาแชในน้ำมันหมู เวลา
จะกินควักเอามาทอดอีกที

สมัยก่อนพอหมดหน้าปลาทุแล้ว ก็หมดกัน ไม่มีจะกินเลย จนกว่าจะถึงฤดูกาลมีมาใหม่ แต่สมัยนี้
คงไม่ต้องทำวิธีนี้ เพราะเห็นปลาทุหนึ่งมีขายทั้งปี มีกินตลอดไป นอกจากไม่มีเงินจะซื้อกิน

แม่แสงนั่งอยู่ด้วยเอ่ยขึ้นว่า

"แม่ขนมดัมรู้บ้างไหมว่ากับข้าวดีๆที่แกกินอยู่ทุกวัน เนื่องเป็นคนล้งควักเอาของในห้องเครื่องมา
ให้แม่พูลทำ ลำพังเงินทองแก ๑๐ สตางค์ กิน ๓ เวลา แกนี้กว่าพอกระมัง"

ข้าพเจ้าว่า

"ไม่รู้ซี แม่พูลคงไม่กล้าบอก"

วันหนึ่ง ข้าพเจ้าไปนั่งกินข้าวกับแม่พล ด้วยเห็นแกขึ้นไปบนตำหนักแล้ว เจ้ากรรม แกลิมของ กลับมาเอา เห็นข้าพเจ้านั่งกินสารับของแก แกจ้องหน้าตาเขียว ค้อนควับเสื้อแทบขาด แล้วพูดเปรย ขึ้นมา

“ลูกหลานนายห้องเครื่อง ก็มาเบียดเบียนกินของคนจน แม่พลต่อไปอย่าให้เห็นยังงี้อีกนะ”

ข้าพเจ้าแค้นใจ ทั้งเจ็บทั้งอาย ยกถาดกับข้าวขึ้นจบเหนือหัวว่า

“เจ้าประคูน อาณิสสที่ข้าพเจ้าได้ฉกฉวยลักพาเอาของเจ้านายมาให้ได้กินอื่มนำสำราญทุกมือ ของคุณจงส่งผลให้ข้าพเจ้าได้ชนะหมู่มารทั้งหลายด้วยเถิด”

หลายคนนั่งฟังอยู่พากันหัวเราะซ้ำ ที่ข้าพเจ้ายกถาดกับข้าวขึ้นจบเหนือหัว

แล้วตั้งแต่นั้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่คิดจะขโมยของแห่งของสวดอะไรมาให้แม่พลอีก

เกิดความขัดสนจนยากเข้าจริงๆ ด้วย ๑๐ สดางค์ไม่พอซื้อ แม่พลก็ดิ้นรนซื้อของมาทำขนมขาย เกิดการขายดิบขายดี ของทำอะไรขึ้นมาขายหมดทุกวัน

เจ้าวิไลว่า

“แม่พลก็เล็กถูกด่าละซี”

ข้าพเจ้าว่า

“ที่ไหนได้ กลับถูกด่าก่อนขอโทษใหญ่ หว่าจ้บจ่ายใช้สอยอยู่ดีกินดีไม่เจียมตัว ทำว่าข้ามีเงิน ของ ขายทุกอย่างที่แม่พลทำ จะต้องแบ่งจัดใส่จานไว้ให้คุณอาของเขาดูชิม ดูซียังว่าไม่ดี ด่าเขาว่า ภูไม่ ยากกินนั้ดอกอ้ายของเฮงชวย แต่ก็กินหมดเรียบทุกครั้ง ไม่มีเหลือ”

คุณสรทว่า

“ตายจริง เวลาแกขึ้นมาอยู่บนตำหนัก ไม่มีท่าทางจะร้ายกาจเลย ทำไมเป็นคนยังงี้ไปได้”

ข้าพเจ้าว่า

“โอ๊ย ร้ายยิ่งกว่ายุ่งอีก แกร้ายกับแม่พลหลานแกคนเดียว แล้วแกพลอยมาเกลียดถึงข้าพเจ้าด้วย เพราะแม่พลเขารักข้าพเจ้ามาก เขาได้ฟังพาอาศัยข้าพเจ้ามาปีแล้วปีเล่า

แม่ขนมต้มจะรู้ในความคิดของข้าพเจ้าหรือไม่ก็ตามใจ ถึงแกจะรักฉัน แกก็ไม่ได้มาให้อะไรฉัน แกเกลียดฉัน ฉันก็ไม่เดือดร้อน เพราะไม่ได้เสียอะไรไป”

ข้าพเจ้าคิดของข้าพเจ้าคนเดียวว่า

“วันหนึ่งเถอะ แม่พลปิกกล้าหาแข็งคงต้องโบยบินจากแกไป เพราะความใจร้ายทารุณข่มเหงของ แก ที่นี้ละ แกจะรู้สึกละ”

แกเห็นแม่พลขายของดี ไม่นานก็มีเงินใช้มีทองใส่ แกเอาสร้อยข้อมือทอง แหวนเพชร มาบอก บังคับให้แม่พลช่วยซื้อของแกไว้

แม่พลว่า

“ไม่มีเงินก่อนจะซื้อ เพราะเงินต้องเอาไว้เป็นทุนหมุนเวียน แกยอมให้ผ่อนชำระ ผ่อนเป็นรายวัน จนกว่าจะหมดตามราคาที่ซื้อ

ใครอย่านึกว่าข้าพเจ้าของที่แม่พลแต่งตัวนั้นคุณอาให้ เปลาเลย มาอยู่ตั้งแต่เด็กจนเป็นสาว ไม่เคยมี เงินเดือนจนบาทเดียว ทั้งที่ทำงานให้อย่างทาส”

ที่ประชุมพากันงงที่รู้ความปากร้ายใจร้ายของแม่ขนมต้ม เพราะแม่พลไม่เคยเล่าให้ใครฟังเลย

พระวิมาดาเธอเป็นเจ้านายที่พระทัยกว้างขวางมาก โปรดในการที่จะทำของเสวยไปเที่ยวถวาย เจ้านายฝ่ายในที่อยู่ตำหนักในวังสวนสุนันทาด้วยกัน และทั้งวังเจ้านายฝ่ายหน้า เช่นของทูลเกล้าฯถวาย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายทูลกระหม่อมฟ้า เสด็จในกรมตามวังต่างๆ โดยมากของที่ถวายไปเป็น อาหารที่ทำได้อย่างพิสดาร

ถึงหน้าปลาตะเพียน ก็มีปลาตะเพียนสุตลาตเยอะ ตัวโตน้ำหนักขนาด ๕ นิ้วมือกางออกไป โปรด ให้ซื้อมาจำนวนนับร้อยตัวถึงสองร้อยตัว

พอปลาถึงห้องเครื่อง ก็จัดการล้างจนเกล็ดสะอาดโดยไม่ขอตเกล็ดออกเลย แล้วผ่าสันหลังตลอด ตัวตลอดหัวแยะตัวปลาออกไป ควักไส้พุงออกหมด ล้างให้สะอาดอีกที แม่ใส่กระดังเรียงไว้

ตั้งกระทะใบบัวใหญ่ ใส่น้ำมันเต็มกระทะ คะเนว่าเมื่อเอาตัวปลาใส่ลงไปทอดแล้ว ตัวปลาจะ ลอยตัว ไม่ติดกันกระทะ ทอดครั้งละ ๔-๕ ตัว

พอเนื้อปลาสุกดี ไม่ต้องรอให้เหลือง ก็ตักขึ้นวางบนตะแกรงที่ซ้อนไว้บนปากกะละมัง ให้น้ำมัน หยดลงในกะละมัง แล้วหยิบตัวปลาใส่จานกลมแบนจานละหนึ่งตัว แจกไปตามคนที่มานั่งคอยจะค่อยๆ ออก

ข้าหลวงร่นกลางวันนี้ไม่ต้องไปเรียนหนังสือ ให้หยุดหนึ่งวันมาช่วยค้ำยักางปลาตะเพียนที่ห้อง เครื่อง เดินตามกันมาเป็นแถว

ท่านย้าวุ่นวายให้ปูเสื่อตามยาวของระเบียบห้องเครื่องให้นั่ง แล้วแจกปากคืบให้คนละอัน เริ่มสอน จากเลาะก้างกลางใหญ่กลางตัวออกให้หมด แล้วค่อยๆ เนื้อหากล้างฟอยที่อยู่ทั่วตัวออกให้หมด ค่อยๆ ละเอียด ทั่วตัวโดยไม่มีก้างเหลือเลย

ปลาตะเพียนไม่มีใครมีใครเอามาทำอาหารกิน ทั้งที่เนื้อมันอร่อยนักหนา เพราะเป็นปลาที่มีก้างปน อยู่ในเนื้อทั่วทั้งตัวก้างเล็กแหลมปลาย ก้างแยกออกเป็น ๒ แฉก จึงต้องเอามาค่อยๆ เลือกรอกให้หมด

พอเอาก้างออกหมดแล้ว เนื้อปลาจะฟูขาวทั้งตัว ก็ค่อยๆ ยกประทับประคองเอาไปทอดอีกทีใน กระทะใบบัว

ปลาถูกทอดลอยตัวในน้ำมัน เนื้อฟูติดกันตัวเหลืองกรอบ เกล็ดปลายกตั้งขึ้นมาฟูกรอบร่วนฉ่ำ พอเหลืองแล้วค่อยๆ ช้อนเอามาวางบนกระดาษฟางที่ปูกระดังไว้ให้น้ำมันแห้งจนส่งขึ้นไปบนตำหนัก

วันนี้ข้าหลวงร่นกลางก็หมดหน้าที่แล้ว ถึงคราวข้าหลวงร่นใหญ่หนึ่งตัดกระดาษขาวเป็นแผ่นสี่เหลี่ยม เอามาห่อปลาทอดห่อละ ๒ ตัว ๓-๔ ตัว ตามรับสั่ง ต้องห่อให้เรียบสวยงาม ให้สมกับที่ส่งคนไปเรียน วิธีห่อของ วิธีจัดดอกไม้มาจากประเทศญี่ปุ่น

ห่อแล้วมัดคอดด้วยเชือกเกลียวเส้นเล็กๆ สีขาว มุมห่อทุกห่อเขียนตัวเลขตัวเล็กๆ ไว้ว่า ๒-๓-๔ เพื่อให้รู้ว่าห่อไหนมีกี่ตัว จะได้ทรงสั่งให้ถวายใครบ้าง ห่อเสร็จ ประทับครั้งตีตรา ส.ส. ดิดบนครั้ง

ส.ส. คือพระนามของพระวิมาดาเธอ ย่อมาจากคำว่า 'สายสวัสดิภิรมย์'

คุณเจ้ากรมหรือคุณปลัดกรม มีหน้าที่นำใส่รถยนต์ไปถวายตามวังต่างๆ ส่วนที่ถวายเจ้านาย ผู้หญิงฝ่ายใน ข้าหลวงร่นกลางเป็นผู้นำไปถวาย แล้วแต่จะทรงใช้ให้ใครไปถวายตำหนักไหน

ของถวายเจ้านายก็เปลี่ยนไป เป็นข้าวตังกะทิ ทำด้วยข้าวตังกระทะเล็กกลมๆ น่ารัก แล้วมี หมูหย็องหรือไก่หย็องรวมไปด้วย

หมูหย็อง ไก่หย็อง ทำลำบากมาก เอาหมูหรือไก่ไปต้มในน้ำปลา น้ำตาล เหมือนทำพะโล้ พอ เนื้อเปื่อยได้ที่ ก็ตัดมาฉีกเป็นเส้นฝอย เอาใส่กระทะทองตั้งบนเตาไฟอ่อนๆ

เอานิ้วมือทั้ง ๕ นิ้วของเราลงไปคนในกระทะบนเตา ห้ามใช้ช้อนหรือส้อมลงไปคน เพราะเส้นจะไม่หยิกหย่องฟู เส้นจะดันแข็งทื่อ

เอามือเปล่าๆลงไปคนในกระทะที่ตั้งอยู่บนเตา ถึงไฟจะอ่อน แต่มันจะร้อนปลายนิ้วแค่ไหน ลองคิดดู ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก จนกว่าหมูหรือไก่จะหย่องฟูขึ้นมา

ถ้าอันไหนเกาะเป็นก้อน ต้องเอามือฉีกออกให้เป็นฝอยเสมอกันทั่ว

หมูหย่องที่ทำขายทั่วไปเดี๋ยวนี้ ไม่สวยเหมือนของในวัง เพราะแข่งกอดกันเป็นก้อน

ในวังทำแล้วใส่ขวดโหลไว้ เวลาจะใช้งาน ต้องเอามาผัดกับกระเทียมเจียว เติมน้ำมันอีกนิด ให้รสเข้มข้นขึ้น อร่อยกว่ากินไม่ผัดด้วยหอมกระเทียมเจียว

ลูกกวาดมีได้มีแต่เมืองนอก เมืองไทยก็มีเรียกว่าลูกกวาดไทย โดยเอาเม็ดแตงโมมาแกะเอาเปลือกออก เอาแต่เนื้อข้างใน

ถั่วแขก ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เม็ดบัว เอามาทำให้สุกก่อน แล้วจึงเอามาใส่ในกระทะทอง ซึ่งตั้งอยู่บนเตาไฟอ่อนๆ

เอาน้ำตาลเชื่อมข้นๆพรมให้ทั่ว เอานิ้วเราทั้ง ๕ นิ้ว คนกลับไปกลับมาในกระทะที่ร้อนบนเตา จนกว่าน้ำตาลจะแห้งจับเม็ดขาว

ถ้ายังไม่เกิดเป็นหนามแหลมๆ ก็เอาน้ำตาลพรมลงไปอีก จนน้ำตาลจับตามผิวเม็ดถั่วเป็นหนามแหลมฟูขึ้นมาทั่วกัน ดูก็สวยแปลกดี

พอเย็นดีแล้ว เทใส่ขวดโหล ขวดละสี่

ลูกกวาดไทยมีหลายสี สีขาว สีชมพูอ่อน ฟ้ายอ่อน สีเหลือง สีเขียวใบเตย

เวลาจะใช้งาน เอาทุกสีมาเคล้ารวมกัน สีอ่อนเย็นตา น่ากินมาก หนามที่แหลมฟูทุกเม็ดทำให้เห็นเป็นของแปลก แต่เวลาทำลำบากแทบตาย

คนทำเอาปลายนิ้วมือถูไปถูมากับก้นกระทะทองที่ร้อน หนึ่งปลายนิ้วมือสึกไปๆจนบางเข้าทุกที่ เอามือบีบปลายนิ้วเลือดจะซึมออกซิปปๆ

เมื่อมือบางถึงขั้นนี้ก็ต้องเลิกทำ เอาคนอื่นมาเปลี่ยนแทน คนอื่นเป็นอีก ก็เปลี่ยนอีก

ว่าไปแล้วก็อายกินถั่วกับน้ำตาลแหละ จะแหลม จะฟู จะพิสดาร ก็ไม่พ้นถั่วกับน้ำตาล

พุดยังงี้ถ้าอยู่ในวังผู้ใหญ่ได้ยินจะโดนตบปาก ของในวังแต่ละอย่างมันประณีตพิสดารอย่างนี้ ใครจะค้าขายอะไรมักเห็นคำว่า ขนมครกในวัง ขนมเบื่องในวัง ครวชววัง อะไรๆถ้ามีคำในวังไปต่อท้าย ดูจะโก้พิลึก คนจะวิ่งแย่งกันมากินหัวแตกหัวแตน

ท่านยาเคยทดลองให้เอาช้อนไปคนในกระทะแทนนิ้วมือคน ลูกกวาดไทยไม่ขึ้นหนามแหลม คงเป็นเม็ดกลมๆ หุ้มน้ำตาลเฉยๆ

บอกตำรามาให้ ใครจะเอาอย่างไรทำกินมั่งก็ได้ ไม่หวงกันอยู่แล้ว

แต่ขอกระซิบบว่า อย่าลองทำกินเลย ตายชี้แขง ถึงกินก็เหาะไม่ได้

หลนปลาร้า

เครื่องปรุง

ปลาร้า กะทิสด หัวกระชาย หอมเล็ก

ตะไคร้ ใบมะกรูด ลูกมะกรูด พริกชี้ฟ้า

วิธีทำ

ต้มปลาร้ากรองเอาแต่น้ำ เอาแกงทิ้งไป
 คั้นกะทิให้ข้น เอาขึ้นตั้งไฟ
 ตัดตะไคร้เป็นท่อน ทูบให้แตก ใส่ลงไปใต้น้ำปลาร้า
 นึกมะกรูดใส่ลงไป ตั้งไฟเคี่ยวให้ข้น
 เอากระชายทั้งหัวทั้งราก หั่นฝอยใส่ลงไป
 พอหลนขึ้นดีแล้ว เอาหอมเล็กที่หั่นไว้ขึ้นหนาๆใส่
 ใส่พริกชี้ฟ้า พริกเหลือง
 ถ้าชอบเผ็ด ก็ใส่พริกชี้หนูลงไปด้วย
 ถ้าไม่เค็ม เติมเกลือ
 ขึ้นดีแล้ว บีบน้ำมะกรูดใส่ ยกลงทันที
 ใส่น้ำมะกรูดแต่พอให้หอม ไม่ใช่ให้เปรี้ยว
 เวลาจะกิน ตักใส่ถ้วย อย่าเอาตะไคร้ใบมะกรูดใส่ไปด้วย
 ตักไปแต่หลนกับพริก
 ต้องหลนให้ข้นขนาดเอามะเขือแตงกวาจิ้ม
 หลนจะติดขึ้นมาโดยไม่ไหล

ปลาเกล็ด

ปลาดุกย่างตัวกลมไม่ต้องแบ
 ย่างแล้วเอามาทอดอีกที เพื่อไม่ให้คาว

ผักจิ้ม

มะเขือทุกชนิด แตงกวา ใบหว่า ใบมะกอก ดอกพะยอม
 ใบกระถิน ผักแว่น ผักบุ้ง ผักสันตะวา
 ใบมะม่วงนา (ขึ้นอยู่ในน้ำกลั่นหอมแรงมาก)
 ผักอื่นทุกชนิด ถ้าชอบ จิ้มได้

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๓๓-๑๕๒)

ตัวอย่างเรื่องหลนปลาร้าที่ลงพิมพ์มาทั้งหมดนี้ เป็นการนำเรื่องโดยการเล่าเรื่อง
 อื่นๆ ที่ต้องการเล่าก่อน ซึ่งไม่ได้เริ่มต้นเพื่อนำไปสู่การทำอาหารโดยตรง แต่มักเข้าเรื่องการ
 ทำอาหารในช่วงตอนกลางและตอนปิดท้ายเรื่อง เป็นลักษณะการเขียนของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ซึ่ง
 มักจะเล่าเรื่องจากความทรงจำไปเรื่อยๆ การเขียนเช่นนี้เป็นลักษณะการเขียนที่ตรงกับผู้เขียนกล่าว
 ไว้ว่า “ข้าพเจ้าจึงมีเรื่องในวังมาเล่าให้ท่านฟังตามที่พบเห็นจะเจอบ้าง จึงขอเป็นนักเล่า ไม่ใช่เขียน
 ข้าพเจ้าเป็นนักเขียนกับเขาไม่ได้เด็ดขาด ด้วยเขียนเรื่องไม่เป็น พุฒจำไม่เข้าท่า เรื่องเล่าของข้าพเจ้า
 ไม่มีต้น ไม่มีปลาย นึกอะไรได้ก็เล่าอายุนั้น แล้วจบในตอนเดียวกัน ไม่ต้องอ่านให้ติดต่อกัน”

๓.๑.๑.๒ นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร

นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร เป็นส่วนนำเรื่องที่มีผู้พูดถึงเรื่องอาหาร เพื่อสร้างความสนใจผู้อ่านมากยิ่งขึ้น นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละครมี ๔ เรื่อง ได้แก่ สาธุไส้ปลา แกงเหลือง ข้าวปิ้ง และแกงไตปลา ดังจะยกตัวอย่างเรื่องแกงเหลือง

ในเรื่อง แกงเหลือง มีผู้กล่าวถึงรสชาติและการรับประทานอาหารว่า

เจ้ามุกดา ณ เชียงใหม่ นั่งปักสะดึงอยู่กับข้าพเจ้าพูดกับข้าพเจ้าว่า

“อยากกินแกงเหลืองมานานแล้ว ต้องฝีมือท่านอาแกงจึงจะอร่อยเผ็ดจนหุบเลย”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“พุทโธ แกงให้พี่หยุดกินไปเมื่อ ๒-๓ วันนี่เอง อยากกินก็ไม่บอก ได้ตักเอาไปให้”

พี่ดาแย้มอย่างหวานว่า

“พี่จะรู้ได้ยังไงว่าเธอแกงเหลือง แกงแล้วก็แกงอีกได้นี้ ช่วยไปทูลท่านอาที่ชื่อว่า พี่อยากกินแกงเหลือง ขอประทานให้ท่านแกงให้หน่อย”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“แกงเหลืองมันต้องกินกับเนื้อเค็มแดดเดียวที่ท่านย่าทำ ถึงจะอร่อยเหาะ พี่ดาอย่าเร่งร้อน เอาไว้ท่านย่าถึงเวรทำเนื้อเค็มเมื่อใด เอาออกตากแดด วันนั้นแหละจะให้ท่านอาแกงมาให้”

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๓๔-๒๓๕)

ผู้เขียนนำเสนออาหารให้น่าสนใจโดยใช้กลวิธีสร้างบทสนทนาจบกับตัวละครที่กล่าวถึงวิธีรับประทาน เพื่อแสดงให้เห็นความรู้สึกของตัวละครที่อยากรับประทานแกงเหลืองมากจนต้องให้ผู้เขียนช่วยทูลขอประทานแกงจากท่านอา ซึ่งมีความสามารถในการปรุงรสอาหารให้อร่อย และบอกว่าเนื้อเค็มแดดเดียวจะช่วยเพิ่มความอร่อยในการรับประทานแกงเหลือง ชวนให้ผู้อ่านอยากทราบว่าคนในวังมีเคล็ดลับวิธีปรุงอาหารและการรับประทานอย่างไร

๓.๑.๑.๓ นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์

นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์ เป็นส่วนนำเรื่องที่กล่าวถึงความเป็นไปในขณะหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหาร ชวนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจติดตามเรื่องราวจนจบ นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์มี ๓ เรื่อง ได้แก่ เมืองลาว หมี่กรอบ และแกงรัฐจวน ดังตัวอย่างเรื่องแกงรัฐจวน

ในเรื่อง แกงรัฐจวน ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีการทำแกงรัฐจวนไว้ว่า

วันนี้อาหารมือเที่ยงเลี้ยงข้าหลวงเรือนนอกที่มาช่วยทำดอกไม้ กับข้าวพอเพียงทุกอย่าง เหลือมากมายเต็มหม้อคือเนื้อวัวผัดพริกอ่อน ใบโหระพา

ท่านยาและเจ้าหน้าที่ในห้องเครื่องเสียดายบนกันทั่วไป ท่านยาเลยใช้เจ็กหิงมานั่งเลือกเอาพริก
อ่อนกับใบโหระพาออกให้หมด แล้วเอาผัดเนื้อใส่หม้อ เทน้ำซุปลงไป

หันตะใคร้ให้เป็นฝอยละเอียด ปอกหอม ปอกกระเทียมทั้งกลีบ ไม่ต้องหัน ใส่รวมลงไปในหม้อ
เนื้อ เคี้ยวให้เปื่อย

ชิมให้มีรสจัด ๓ รสแบบแกงต้มยำปลา เดือดดีแล้วยกลง ใส่ใบโหระพา รสเผ็ดได้มีแล้วจากพริก
ชี้หนูในน้ำพริกกะปิ ถ้ายังไม่เผ็ด ก็ทุบพริกชี้หนูใส่เติมลงไปอีก ต้องกินร้อนโน้จิ้งอรรอย อย่าขาดแรง
เดี๋ยวจะเห็นเพดานห้องสลักตาย

ท่านยาให้ชื่อแกงดัดแปลงนี้ว่า ‘แกงรัฐจวน’

(ชีวิตในวัง ๒: ๖๘-๖๙)

ผู้เขียนนำเรื่องแกงรัฐจวนโดยการเล่าสถานการณ์ในห้องเครื่องว่ามีอาหารเหลือที่
ไม่มีใครต้องการแต่กลับกลายเป็นของมีค่า ดังที่เนื้อวัวผัดพริกอ่อนเหลือเป็นจำนวนมาก หากผู้ปรุง
รู้จักวิธีดัดแปลงอาหารแล้วก็ยอมช่วยเพิ่มคุณค่าให้อาหารและกลายเป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งได้ ซึ่ง
วิธีการนี้ผู้ปรุงอาหารในปัจจุบันสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หากมีสถานการณ์ของเหลือ

๓.๑.๑.๔ นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร

นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร เป็นส่วนนำเรื่องที่อธิบายรายละเอียดความเป็นมา
ของอาหารชนิดนั้น ทำให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเพิ่มขึ้น นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร
ปรากฏเพียงเรื่องเดียวคือ สะเต๊ะลือ

ในเรื่อง สะเต๊ะลือ แสดงถึงความรู้เกี่ยวกับเรื่องสะเต๊ะลือ ดังนี้

‘สะเต๊ะลือ’ ฟังชื่อดูก็แปลก แล้วแปลกจริงๆที่ไม่มีใครทำขาย แล้วทำไมต้อง ‘ลือ’ อันนี้ผู้กินจะตอบ
ได้เองในเมื่อกินเข้าไปแล้ว

สะเต๊ะลือเป็นอาหารชาวซึ่งผู้รู้จากขวามาสอนให้ทำ พร้อมกับการทำข้าวคลุกขวาที่ใส่เครื่องคลุก
มากมายหลายสิบอย่างจนข้าพเจ้าทำอะไรไม่ได้เลย

ส่วนสะเต๊ะลือนี้ เขาก็มีชื่อตามภาษาชาวของเขา แต่ด้วยความอร่อยถูกปากคนกินนักหนา พระวิมาดา-
เธอจึงโปรดให้ชื่อเสียใหม่ว่า สะเต๊ะลือ

หม่อมเจ้าหญิงแย้มเยื้อน สิงหรา เป็นผู้เรียนกับครูกับข้าวที่มาสอนจากชาว

สะเต๊ะลือได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากตำราเดิม เพื่อให้เหมาะสมที่จะเป็นอาหารภาคกลาง

ถ้าคนขวากลับมากิน ก็คงว่าไม่เอาไหน ด้วยอ่อนเครื่องเทศ แต่คนภาคกลางไม่ชอบเครื่องเทศที่
ฉุนเกินไป

การเสียบไม้ก็ไม่เสียบบางๆเหมือนสะเต๊ะทั่วไป ต้องดันหมูชิ้นยาวๆอัดกระแทกเข้าไปให้แน่นไม้ จน
ตัวสะเต๊ะเมื่อเสียบเสร็จ กลมตะหลุกปุกหนักจนไม้อ่อนโค้งเหมือนจะหักลงไป

เมื่อกำลังเสียบอยู่ดิบๆ ก็หอมหวานชวนกินทั้งดิบๆอยู่แล้ว เวลาเอามาปิ้ง ต้องพรมน้ำเครื่องปรุงให้
สะเต๊ะบนเตาตลอดเวลา มิฉะนั้นสะเต๊ะจะแข็ง

(ชีวิตในวัง ๑: ๘๙-๙๐)

ผู้เขียนนำเรื่องสะเต๊ะลือโดยการเล่าประวัติของอาหาร เริ่มจากตั้งข้อสังเกตชื่ออาหารที่แปลกจนผู้อ่านใคร่รู้ เชื่อมโยงกับเกร็ดความรู้เรื่องสะเต๊ะลือ เพื่อบอกที่มาของชื่ออาหาร ตันตำรับอาหาร การพลิกแพลงอาหารจากตำรับเดิม เคล็ดลับ วิธีการเสียบ และปิ้งอาหาร ทำให้ผู้อ่านทราบข้อมูลของสะเต๊ะลือตามตำรับในวังสวนสุนันทาที่บุคคลทั่วไปอาจไม่ทราบมาก่อน

๓.๑.๑.๕ นำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร

นำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร เป็นส่วนนำเรื่องที่เริ่มด้วยการบรรยายความโดดเด่นของอาหารจนมีผู้ถามถึงวิธีการทำอาหารชนิดนั้น ชวนให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้วิธีการปรุงอาหารมากยิ่งขึ้น นำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหารมีเพียงหนึ่งเรื่อง คือ ปลาทุตัมเค็มอย่างเหนียวแข็ง ก้างเปื่อย

ในเรื่อง ปลาทุตัมเค็มอย่างเหนียวแข็งก้างเปื่อย ผู้เขียนบอกลักษณะเด่นของอาหาร อันทำให้ข้าหลวงเรือนนอกสนใจมาก ดังความว่า

ทุกวันพฤหัสบดี จะมีพวกข้าหลวงเรือนนอกเข้ามาช่วยทำดอกไม้ อาหารกลางวันวันนี้นี้มีปลาทุตัมเค็ม พร้อมเครื่องคลุกทุกอย่าง กินกับไข่ดาว คุณหญิงคุณนายสนใจกันมาก รสชาติเข้มข้น เนื้อปลาแข็งไม่เปื่อยยุ่ย แต่ทำไมก้างปลากินได้หมด เพราะเปื่อยยุ่ยเป็นแบ่งไปได้ แม้แต่กระดูกกลางตัวปลาก็ไม่ต้องทิ้ง

คุณหญิงม้วนเธอถูกเส้นกับข้าพเจ้า ก็เลยมาถามวิธีทำว่า

“ทำยังไง”

ข้าพเจ้าว่า

“บอกก็ได้ แต่ต้องน้ำหอมขวดหนึ่ง”

คุณหญิงม้วนตกลงขอให้ข้าพเจ้าจัดให้ จะไปต้มให้เจ้าคุณกิน ข้าพเจ้าก็หาดินสอมาจัดให้ทันที

(ชีวิตในวัง ๑: ๘๒)

ผู้เขียนนำเสนอจุดเด่นของอาหารซึ่งคนนอกวังไม่รู้โดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร เพื่อชวนให้สงสัยวิธีการทำปลาทุตัมเค็มให้เนื้อปลาแข็งแต่ก้างปลานิ่มที่มีรสชาติอร่อยมากจนคุณหญิงทองม้วนยอมแลกน้ำหอมกับเคล็ดลับในการทำอาหารจากผู้เขียน

๓.๑.๒ ส่วนเนื้อเรื่อง

ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการบอกวิธีปรุงอาหารที่ผู้เขียนทราบจากการช่วยเหลืองานในห้องเครื่อง และเห็นขั้นตอนการประกอบอาหารของคนในห้องเครื่องอยู่เป็นประจำจึงจดจำวิธีการทำอาหารได้แม้มิได้เป็นผู้ปรุงอาหารเอง ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ จะบอกเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารที่แตกต่างจากตำราอาหารทั่วไป คือ ไม่บอกสัดส่วนและปริมาณเครื่องปรุงอาหารให้ชัดเจน แต่ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สอดแทรกอารมณ์ความรู้สึก และความคิดเห็นของผู้เขียนในการปรุงอาหาร

ส่วนเนื้อเรื่องที่ผู้เขียนบอกวิธีปรุงอาหารประกอบด้วยส่วนเครื่องปรุงและวิธีทำ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑.๒.๑ ส่วนเครื่องปรุงและวิธีทำ

เครื่องปรุง เป็นการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุดิบต่าง ๆ ในการปรุงแต่งรส กลิ่น และสีสำหรับประกอบอาหาร โดยไม่มีส่วนผสมและปริมาณเครื่องปรุงอย่างชัดเจน ผู้เขียนจะเปิดโอกาสให้ผู้อ่านเลือกวัตถุดิบตามใจชอบและความสะดวกในการจัดเตรียม ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับผู้จะลองทำอาหารหากไม่เคยรับประทานอาหารชนิดนั้นมาก่อน ผู้จะลองทำต้องรู้จักชนิดของอาหาร วัตถุดิบที่ใช้ปรุงอาหาร มีความเชี่ยวชาญในการประกอบอาหารพอสมควร จึงจะคาดคะเนจำนวนหรือสัดส่วนของเครื่องปรุงในการทำอาหารชนิดนั้น ๆ ได้เหมาะสมและใกล้เคียง

วิธีทำ เป็นการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการประกอบอาหารตามต้นตำรับในวังที่เหมาะสมแก่ผู้ที่ประกอบอาหารเป็น และรอบรู้เรื่องอาหารเป็นอย่างดี จึงจะลองทำตามได้เพราะผู้ปรุงสามารถประมาณสัดส่วนในการปรุงอาหาร โดยสังเกตจากกลิ่นและรสของอาหารตามที่ผู้เขียนบอก ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีการแสดงวิธีทำอาหารโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เห็นภาพ และขั้นตอนในการทำ มีการสอดแทรกความรู้ อารมณ์ความรู้สึก การใช้สำเสียง และความคิดเห็นของผู้เขียน

การแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ จะยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

แกงเหลือง

เครื่องปรุง

พริกชี้หนูสด พริกชี้หนูแห้ง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม
เกลือ ขมิ้นชันสด กะปิดี
ปลาเกลือเค็ม เนื้อวัว หรือปลาน้ำจืด-น้ำเค็ม ใช้ได้ทุกชนิด

ผักที่ใส่

ผักบุ้ง หน่อไม้สดก็ได้ ดอกก็ได้ มะละกอ พักเขียว

วิธีทำ

ตำเครื่องทั้งหมดรวมกัน
ต้มปลาสด แกะเอาแต่เนื้อ โขลกลงในน้ำพริก
น้ำต้มปลาเก็บไว้ทำน้ำแกง เอาน้ำพริกละลายลงไป
ปลาเกลือเค็มแกะเนื้อโขลกลงไปในน้ำพริกด้วย
กะปิใส่กะปิดี ต้องให้ก้อนโตครึ่งหนึ่งของจำนวนน้ำพริกที่ตำไว้
ละลายน้ำพริกในน้ำต้มปลา ตั้งไฟให้เดือด
ใส่เนื้อหรือปลาสดที่จะแกงลงไป ปิดฝาหม้อ
พอปลาสุก เอาผักที่จะแกงใส่ลงไป
ปรุงรสเปรี้ยว เค็ม เหยาะน้ำตาลจืดเดียว อย่าให้หวาน
เอาแต่เปรี้ยวเค็มให้แซบ แล้วต้องเผ็ดจัด จึงอร่อย
รสเปรี้ยวต้องบีบมะนาวช่วยด้วย รสเปรี้ยวจึงจะแหลมโต่ง

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๔๐)

ผู้เขียนบอกให้ทราบว่ใช้พริกขี้หนูทั้งสดและแห้ง และมีตะไคร้ หอม กระเทียม เกลือ ขมิ้นชันสด และกะปิ การไม่จำกัดชนิดเนื้อสัตว์ว่าเป็นเนื้อปลาหรือเนื้อวัว ทำให้ผู้อ่านเลือกวัตถุดิบตามความชอบและความสะดวก และการแยกส่วนเครื่องปรุงประเภทผักไว้โดยเฉพาะ เพื่อบอกชนิดของผักที่เหมาะสมสำหรับใส่แกงเหลือง

การทำแกงเหลืองนั้นสามารถใช้เนื้อหรือปลาสดได้ตามใจชอบ รสของแกงเหลืองต้องเค็ม เปรี้ยว และเผ็ดจัด จึงจะเป็นรสแท้ของแกงเหลือง หากเปรี้ยวไม่พอ เติมรสเปรี้ยวจากมะนาวได้

แกงรัญจวน

เครื่องปรุง

เนื้อวัว น้ำพริกกะปิอย่างจิ้มผัก ตำไว้ถ้วยโตๆ

ตะไคร้หั่นฝอย

วิธีทำ

ปอกหอมเล็ก ปอกกระเทียม ใช้ทั้งกลีบไม่ต้องหั่น

ใส่ต้มรวมลงไปกับหม้อเนื้อ

เนื้อเปื่อยดีแล้ว เทน้ำพริกกะปิรวมลงในหม้อ

ชิมให้ได้ ๓ รส เปรี้ยว เค็ม หวาน

รสจัดๆได้ที่แล้ว ยกลง ใส่ใบโหระพา

ไม่เปรี้ยว-บิบบมะนาวเดิม ต้องกินร้อนโน้

ถ้าไม่กินเนื้อ จะแกงด้วยหมู ไก่ กุ้ง ย่อมได้

(ชีวิตในวัง ๒: ๗๐)

การระบุชนิดและปริมาณของน้ำพริกกว่าเป็นน้ำพริกกะปิสำหรับรับประทานกับผักไว้หนึ่งถ้วยใหญ่ ช่วยให้ผู้อ่านจัดสรรเครื่องปรุงได้ถูกต้อง นอกจากนี้มีเนื้อวัวและตะไคร้หั่นฝอย เพื่อให้ทราบส่วนประกอบของแกงรัญจวน

แกงรัญจวนต้องมีรสเปรี้ยว เค็ม และหวาน หากรสยังเปรี้ยวไม่พอให้เติมมะนาว และต้องรับประทานแกงนี้ขณะร้อนๆ ช่วยเพิ่มความอร่อยให้อาหารยิ่งขึ้น และการระบุชนิดเนื้อสัตว์อื่น เช่น หมู ไก่ กุ้งที่ใช้แทนเนื้อได้ เพื่อให้ผู้อ่านเลือกตามความเหมาะสมและความชอบ

สะเต๊ะลือ

เครื่องปรุง

เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อไก่ แล้วแต่ชอบจะทำด้วยเนื้ออะไร

กะทิสด ลูกผักชี ลูกยี่ห่วย ถั่วลิสงคั่ว หอมหัวเล็ก

ขมิ้นผง นมขัน น้ำตาลปี๊ป น้ำตาลทราย น้ำปลาดี

เหล้าสาเก ถ้าไม่มี ใช้เหล้าแม่โขงก็ได้

วิธีทำ

เอาเนื้อสัตว์มาแล้วเอามันและพังผืดออกให้หมด
 เหลือแต่เนื้อแท้ๆ
 แล้วหั่นชิ้นบางกว้างสักหนึ่งนิ้ว ยาวสัก ๓ นิ้ว
 ใส่อ่างเอาไว้
 คั่วลูกผักชี ยี่หระ จันทน์หอมเหลือง ใส่ครก ปั่นให้ละเอียดยิบ
 ใส่หอมหัวเล็กตำรวมลงไป ใส่ถั่วลิสงคั่วตำรวมลงไป
 เมื่อละเอียดดีแล้ว คั่วใส่ลงไปอย่างหมูที่หั่นไว้
 เอาหัวกะทิขึ้นๆเทลงไป
 ใส่น้ำตาลปึกนิดหน่อย น้ำตาลทรายนิดหน่อย น้ำปลาดี
 ขมิ้นผง นมขี้ผึ้ง เหล้าสาเก
 เมื่อใส่ครบเครื่องรวมกันทุกอย่างแล้ว
 ถ้ามีใส่แหวนเพชรอยู่ ก็ทอดออก
 เอาสองมือลงไปขยำนวดให้นานๆ เพื่อให้หมูนุ่ม
 เครื่องปรุงจะได้แทรกเข้าไปในเนื้อหมู
 เมื่อเคล้าไปพักใหญ่แล้ว ก็หมักไว้ในอ่างให้นาน ๓ ชั่วโมง
 จึงเอาไม้มาเสียบได้

ไม้ที่ใช้เสียบ

ตัดใบมะพร้าวมา ๑ ทาง มาเลาะออกเป็นใบๆ
 แล้วเลื่อยเอาใบเขียวออก เหลือแต่ก้าน เหลือใบเขียว
 ตัดไว้โคนก้านนิดหนึ่งเพื่อให้สวยงาม แล้วเกลปปลายให้แหลม
 หยิบชิ้นหมูขึ้นมาเสียบต้นๆเข้าไปเหมือนเราเย็บผ้า
 เสียบตามยาวของชิ้นหมู พอดันสุดชิ้นหมูแล้ว
 ก็กดกระแทกอัดเข้าไปให้แน่น จนดูไม้กลม
 ยกชิ้นไม้ไผ่อ่อนโค้งลงมา เพราะความหนักของหมู
 พอเสียบหมดอย่าง เอามือควานในน้ำที่เหลือ
 กวาดเอาเศษหมูตกหล่นในน้ำขึ้นมาให้หมด เหลือแต่น้ำจริงๆ
 เอาไว้พรมเวลาปิ้งสะเต๊ะ ต้องปิ้งไปพรมน้ำไปจนสุกดี
 เศษหมูเหลือที่ควานขึ้นมาจากน้ำพริกที่ขยำ ก็เอามาลงใส่
 ในกระทะ รวมผัดให้สุก เอาผักตองรองขนมปัง
 เศษสะเต๊ะลือใส่ลงไป ทำแซนดิวชิกรอขาย

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๐๓-๑๐๔)

การเสนอแนะทางเลือกในการเตรียมเนื้อหมู เนื้อวัว หรือเนื้อไก่ และเหล้าสาเกหรือเหล้าแม่โขงสำหรับการปรุงอาหาร เพื่อให้ผู้อ่านตัดสินใจตามความชอบและความสะดวกในการจัดเตรียม การเตรียมขมิ้นผงเป็นการปรุงแต่งสีสันอาหารให้สวยงาม เครื่องปรุงมีเนื้อหมู เนื้อวัว หรือเนื้อไก่ กะทิสด ลูกผักชี ลูกยี่หระ ถั่วลิสงคั่ว หอมหัวเล็ก ขมิ้นผง นมขี้ผึ้ง น้ำตาลปึก น้ำตาลทราย และน้ำปลา เหล้าสาเกหรือแม่โขง

ผู้เขียนให้เหตุผลการให้νωดเนื้อหมูกับเครื่องคลุกหมักทั้งไว้ ๓ ชั่วโมง คือการทำให้น้ำมันนุ่มนวล วิธีให้เสียบสะเต๊ะลือด้วยก้านมะพร้าวที่มีใบสีเขียวติดโคนก้าน เพื่อความสวยงาม วิธีเสียบสะเต๊ะลือเหมือนการเย็บผ้า ช่วยเพิ่มความเข้าใจแก่ผู้อ่าน และการแนะนำให้เอาเศษสะเต๊ะลือที่เหลือทำไส้แซนด์วิช เพื่อนำเศษของเหลือมาประกอบเป็นอาหารอื่นได้อีก นับเป็นความคิดสร้างสรรค์ และรู้จักประยุกต์อาหารที่เป็นของเหลือเป็นอาหารชนิดอื่นได้อีก

ปลาทุ้มเค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย

เครื่องปรุง

ปลาทุสดตัวโตๆ ท่อน้อย มันทู
มะขามเปียก น้ำปลา น้ำตาลปีบ

วิธีทำ

ตัดหัวปลาทุออก ควักไส้ ล้างให้สะอาด
ผ่าท่อน้อยทิ้งเปลือก
เรียงปูไว้ก้นหม้อให้เต็มทั่วก้นหม้อ ก้นตัวปลาติดก้นหม้อ
เพราะเวลาต้มคนตัวปลาไม่ได้
เอาปลาวางเรียงในหม้อให้เต็ม
ขยำมะขามเปียกกับน้ำปลา น้ำตาลปีบ
ชิม ๓ รส ให้ชอบใจ
แล้วกรองเอาผงทิ้งไป
เอาน้ำที่กรองแล้วราดใส่ตัวปลาในหม้อให้น้ำท่วมปลา
หั่นมันหมูเป็นชิ้นเล็กๆโรยข้างบนสักหนึ่งกำมือ
มันหมูนี้ไปช่วยให้ก้างปลาละเอียดนุ่มเป็นสำลี
ส่วนมะขามเปียกไปช่วยให้เนื้อปลาแข็ง ไม่เละ
เสร็จแล้วยกขึ้นตั้งไฟ
ครั้งแรกใช้ไฟแรงให้ปลาสุกดีก่อน
แล้วค่อยผ่อนไฟใช้ไฟอ่อนลง ตั้งเคี่ยวไป ๓ วัน
เอามือลองบีบก้างดู ถ้าก้างเปื่อยเป็นแฉ่ง ก็ใช้ได้
เวลาเคี่ยว ถ้าน้ำในหม้องวดลง ก็เติมน้ำปลาได้

(ชีวิตในวัง ๑: ๘๕-๘๖)

การบอกให้เตรียมปลาทุสดตัวโตๆ เพื่อให้ผู้อ่านเลือกสรรปลาทุที่สดและขนาดโต ส่วนประกอบเครื่องปรุงมีท่อน้อย มันทู มะขามเปียก น้ำปลา และน้ำตาลปีบ

การบอกเหตุผลที่นำท่อน้อยวางรองก้นหม้อ แสดงถึงวิธีทำที่ไม่ให้ตัวปลาติดก้นหม้อ การแทรกความรู้ว่าต้องใส่มันหมู มะขามเปียก และเคี่ยวปลา ๓ วัน เพื่อบอกเคล็ดการทำให้น้ำปลาทุ้มเค็มแข็งแต่ก้างปลานุ่ม

๓.๑.๓ ส่วนปิดเรื่อง

ส่วนปิดเรื่อง คือตอนสุดท้ายของเรื่องการทำอาหาร เป็นส่วนอธิบายถึงการรับประทานอาหารชนิดนั้นๆ ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ ได้แก่ การกล่าวถึงเครื่องเคียง เครื่องแนมที่นำมารับประทานด้วย เช่น ผัก ปลาแห้ง ปลาเค็ม น้ำจิ้ม จะช่วยให้อาหารนั้นๆ อร่อยยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การรับประทานแกงเหลือง มีดังนี้

เครื่องแกง

กินกับปลาทูทอด ไข่เจียว เนื้อเค็ม ปลาสด
ปลาช่อนแห้ง ปลาหมึกแห้ง

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๔๐)

ผู้เขียนอธิบายการรับประทานของแนมว่าเป็นปลาทูทอด ไข่เจียว เนื้อเค็ม ปลาสด ปลาช่อนแห้ง หรือปลาหมึกแห้งอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อบอกชนิดของเครื่องเคียงที่สามารถรับประทานกับแกงเหลืองให้อร่อยได้

การรับประทานสะเต๊ะลือ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ผักที่ใช้

ผักกินกับสะเต๊ะ มีใบผักกาดหอม แตงกวา

น้ำจิ้มสะเต๊ะ

ตำหัวหอมเล็กกับพริกชี้ฟ้าแดงรวมกันไว้
แล้วเอาน้ำส้มสายชูมาละลายน้ำตาล เกลือ
ชิมดูให้รสถูกใจ ๓ รส
เอาที่ตำไว้ละลายลงไป

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๐๔)

การอธิบายโดยจำแนกประเภทผักและน้ำจิ้ม เพื่อแสดงให้เห็นส่วนประกอบสำคัญของเครื่องเคียงสำหรับรับประทานกับสะเต๊ะลือ การอธิบายวิธีการทำน้ำจิ้มสะเต๊ะลือ ทำให้ผู้อ่านสามารถปรุงรสชาติให้ครบรสอย่างถูกต้อง

การรับประทานปลาทุ้มเค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย มีรายละเอียด ดังนี้

เครื่องคลุกปลา

ถ้าจะกินอย่างปลาทุ้มเค็มเฉยๆก็ได้
ถ้าอยากอร่อยแบบพิสดาร ต้องคลุกกับขิงหั่นฝอย
หอมเล็กซอย ต้นหอม ผักชีหั่นละเอียด
พริกชี้ฟ้าแดงหั่นเส้น
รวมคลุกกับปลาทุ้มเค็ม บีบส้มซ่าใส่ด้วย
กินแก้มไขดาวทอดให้สุกจริงๆ

(ชีวิตในวัง ๑: ๘๖)

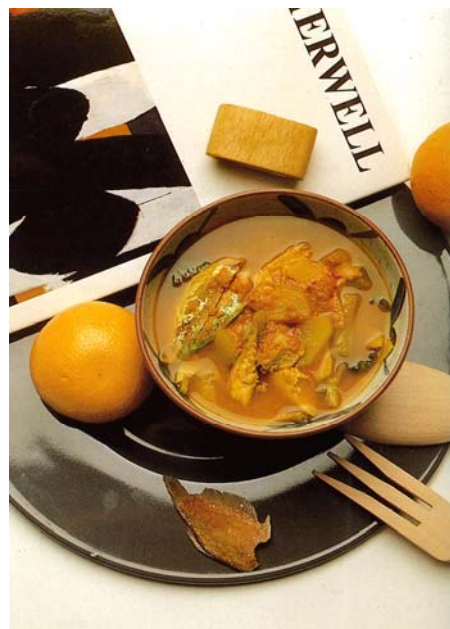
ผู้เขียนอธิบายวิธีทำปลาทุ้มเค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย เพื่อรับประทานอีกวิธีหนึ่ง โดยทำเครื่องคลุกปลาและไขดาวสุกช่วยให้รสชาติอร่อยมากกว่าการรับประทานอย่างปลาทุ้มธรรมดา นับเป็นการประกอบอาหารอีกวิธีหนึ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณกรรมชุดชีวิตในวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ บริษัทศรีสาราได้ สรรค์สร้างให้น่าอ่านโดยการใส่ใจให้ศิลปินช่างภาพคือ ม.ล.จิราธร จิรประวัติ จัดถ่ายภาพอาหารที่ ตกแต่งสวยงามแล้วมาเป็นภาพประกอบเรื่อง ด้วยเหตุนี้กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุง และวิธีทำอาหารของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ จึงน่าสนใจและโดดเด่นยิ่งขึ้น เนื่องจากการมีภาพประกอบเรื่อง ช่วยให้ผู้อ่านเห็นลักษณะและสีสันทของอาหารที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในวรรณกรรม ดังจะยกตัวอย่าง ภาพอาหารที่นำมาประกอบเรื่องหลนปลาร้า แกงเหลือง แกงรัญจวน สะเต๊ะลือ และปลาทุ้มเค็ม อย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย

ภาพประกอบ ๑ หลนปลาร้า

ที่มา: เนือง นิลรัตน์,ม.ล. (๒๕๔๕). ชีวิตในวัง ๒. หน้า ๑๓๒.

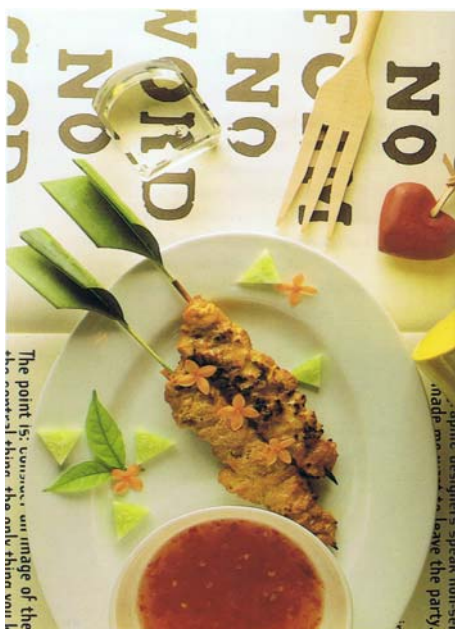
ภาพประกอบ ๒ แกงเหลือง

ที่มา: เนือง นิลรัตน์,ม.ล. (๒๕๔๕). ชีวิตในวัง ๑. หน้า ๒๒๔.

ภาพประกอบ ๓ แกงรัญจวน

ที่มา: เนือง นิลรัตน์,ม.ล. (๒๕๔๕). ชีวิตในวัง ๒. หน้า ๕๒.

ภาพประกอบ ๔ สะเต๊ะลือ

ที่มา: เนือง นิลรัตน์,ม.ล. (๒๕๔๘). ชีวิตในวัง ๑. หน้า ๘๘.

ภาพประกอบ ๕ ปลาทุ้มเค็มอย่างเนื้อแข็งกังเปื่อย

ที่มา: เนือง นิลรัตน์,ม.ล. (๒๕๔๘). ชีวิตในวัง ๑. หน้า ๖๘.

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์ มี ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนปิดเรื่อง ส่วนนำเรื่องเป็นการกล่าวถึงอาหารให้น่าสนใจ มี ๕ วิธี ได้แก่ นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน เป็นส่วนนำเรื่องที่ผู้เขียนต้องการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน จึงมีใช้การเริ่มต้นที่นำไปสู่การทำอาหารโดยตรง การเข้าเรื่องอาหารมักไปอยู่ช่วงตอนกลางและตอนท้ายเรื่อง นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร เป็นส่วนนำเรื่องที่มีผู้พูดถึงเรื่องอาหาร นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์ เป็นส่วนนำเรื่องที่กล่าวถึงความเป็นไปในขณะหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหาร นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร เป็นส่วนนำเรื่องที่อธิบายรายละเอียดความเป็นมาของอาหารชนิดนั้น และนำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร เป็นส่วนนำเรื่องที่เริ่มด้วยการบรรยายความโดดเด่นของอาหารจนมีผู้ถามถึงวิธีการทำอาหารชนิดนั้น

ส่วนเนื้อเรื่องประกอบด้วยส่วนเครื่องปรุงและวิธีทำ เครื่องปรุงมักบอกเพียงวัตถุดิบว่ามีสิ่งใดบ้าง แต่ไม่บอกปริมาณเครื่องปรุงและส่วนผสมให้ชัดเจน น่าจะเป็นลักษณะการเขียนเฉพาะตัวของผู้เขียน ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ทำอาหารเป็นเท่านั้น ไม่น่าจะเหมาะหรือเป็นไปได้สำหรับคนไม่เคยทำหรือรู้รสชาติอาหารนั้นๆ มาก่อนจะคะเนได้เอง เปิดโอกาสให้ผู้อ่านประมาณสัดส่วนมาทดลองทำวิธีทำมีลักษณะเด่นต่างจากรายอาหารทั่วไป เนื่องจากไม่ปรากฏขั้นตอนการทำอาหาร ผู้เขียนเพียงแต่บอกวิธีทำอาหารโดยสังเขป มีการเสนอแนะการเลือกใช้วัสดุบ้าง การเน้น การแนะนำ การบอกเหตุผล การเปรียบเทียบ มีการระบุ และแทรกความรู้ในการประกอบอาหารอยู่บ้าง ผู้อ่านจะสัมผัสเสน่ห์การเขียนที่ทำให้สนใจอยากลองทำอาหารชนิดนั้นๆ

ส่วนการปิดเรื่อง เป็นส่วนอธิบายถึงการรับประทานอาหารชนิดนั้นๆ เพิ่มเติมที่ช่วยให้เกิดความอร่อย ได้แก่ การบอกเครื่องเคียงหรือเครื่องแนมของอาหารชนิดนั้นๆ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ น่าสนใจและโดดเด่นยิ่งขึ้น เนื่องจากศิลปะการตกแต่งหนังสือที่บริษัทศรีสาราจัดทำให้น่าอ่านโดยการใส่ใจให้ศิลปินช่างภาพจัดถ่ายภาพอาหารที่ตกแต่งสวยงามแล้วมาเป็นภาพประกอบเรื่อง ผู้อ่านจึงเห็นภาพลักษณะ และสีสันทของอาหารที่กล่าวถึงได้โดยไม่ต้องใช้จินตนาการ

๓.๒ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง หมายถึง การเล่าเรื่องราวประสบการณ์ในอดีต โดยระบุแหล่งข้อมูลที่ผู้เขียนใช้เป็นหลักฐานในการนำเสนอเรื่องราว ข้อความ และข้อคิดต่างๆ อันทำให้เรื่องเล่าย้อนอดีตเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ใช้กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง ๔ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน

๓.๒.๑. กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์ หมายถึง การเล่าเรื่องย้อนอดีตที่อ้างอิงการพบเห็น หรือการปฏิบัติจริงของตัวผู้เขียนเองหรือบุคคลในเรื่อง

ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ใช้กลวิธีการอ้างอิงประสบการณ์ถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับความเชื่อที่น่าพิศวง และสมุนไพรรักษาโรค เพื่อแสดงความรู้และความคิดเห็น ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิดโดยละเอียด สนใจติดตามอ่านอย่างต่อเนื่องและเชื่อถือคล้อยตาม เรื่องเล่าย้อนอดีตที่ใช้การอ้างอิงประสบการณ์ ยังเป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นความประทับใจของผู้เขียนอันมีต่อแนวทางชีวิตแบบเก่าในอดีต โดยปรากฏเด่นชัดมากในเรื่องการใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาโรค เพราะผู้เขียนต้องการสื่อว่าสมุนไพรเป็นทางเลือกช่วยรักษาโรคได้

เรื่องเล่าย้อนอดีตที่ใช้การอ้างอิงประสบการณ์มี ๑๘ เรื่อง เป็นการอ้างอิงประสบการณ์ในเรื่องความเชื่อและการใช้สมุนไพรรักษาโรคที่ยังปรากฏสืบเนื่องกันมา ดังตัวอย่างเรื่อง ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง เราบ้าหรือเขาบ้า มันแก่นักดอกจะบอกให้ ภัยสงคราม ๒ และ ผ่าป่าหลวงวัด

ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง เป็นการเล่าเหตุการณ์ที่ผู้เขียนพบเห็นเจ้าพ่อเข้าร่างทรงเด็กผู้หญิงอายุประมาณ ๖ ขวบ เพื่อเตือนภัยชาวบ้านว่าจะถูกวางเพลิงไล่ที่ในตลาด ชาวบ้านจึงช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยในเวลากลางคืนจนคนร้ายมีอาจวางเพลิงได้ ดังความว่า

ตอนนั้นเย็นมากแล้ว คงเกือบ ๖ โมงเย็น พอดีกล่องกระดาษที่ซื้อมาบรรจุหนังสือไม่พอใช้ กล่องหมด หนังสือเหลือ ข้าพเจ้าก็เดินออกจากบ้านเข้าตลาดสด ซึ่งอยู่ใกล้ๆบ้านเพื่อไปหาซื้อกล่อง

เดินมาถึงหน้าตึกแถวข้างตลาด สวนทางกับเด็กผู้หญิงเล็กๆอายุสัก ๖ ขวบ เป็นลูกคนจีนที่ขายของในตลาด เด็กถือขวดน้ำปลาเดินสวนข้าพเจ้าไป พอคล้อยหลัง เสียงขวดน้ำปลาแตก กลิ่นกระจายเหม็นหึ่ง

พอดีกับคนในตึกแถวร้องโวยวายวิ่งกรูมาที่เด็ก ข้าพเจ้าก็หันหลังเดินกลับไปดูเด็ก ว่าเสียงคนร้องขึ้นนั้นมันเกิดอะไรกัน

เห็นเด็กนอนดิ้นไปทับน้ำปลาที่หก ขวดแก้วแตกกระจายทั่ว นำหวาดเสียวว่าจะบาดเจ็บ เด็กลุกขึ้นนั่งตาแดงก่ำหัวเปียกน้ำปลา แล้วพุดออกมาเป็นเสียงชายแก่ห้าวแหบว่า

“เฮ้ย! พวกเอ็งอยู่กันเยอะ อย่าเอาแต่นอนหลับนะ ผลัดกันอยู่เฝ้าอยู่ยาม จะมีคนมาวางเพลิงเผาพวกเอ็งภายในไม่เกิน ๓ คืนนี้ ให้ระวังจงหนัก”

คนที่ล้อมเด็กอยู่แน่นไม่มีใครได้พุดอะไรกับเจ้าพ่อ เพราะมัวตกใจคาดการณ์ไม่ถึงว่าจะเกิดเช่นนั้นได้

เมื่อเจ้าพ่อพุดจบ เด็กนอนหงายผล็องลงไปทับกองเศษแก้วจากขวดแตก คนมุงก็ร้องขึ้นหลายเสียงด้วยความเกรงกลัวเด็กจะหลังหะ

เด็กลุกนั่งลืมตามองรอบๆตัว เมื่อรู้ว่าตัวทำขวดน้ำปลาแตก ก็ร้องไห้เพราะกลัวแม่ตี หลายคนได้สติยกหัวตัวเด็กออกจากเศษแก้ว มาช่วยกันตรวจสอบดูตามผิวหนัง ไม่มีรอยระคายจากแก้วบาดเลย บริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งตัว นอกจากน้ำปลาเลอะตัวเลอะหัว เหม็นหึ่ง

ถ้าแก่ร้านขายของชำที่เด็กไปซื้อ พอรู้เรื่องละเอียดลออก็รีบเอาน้ำปลามาใช้ให้เด็ก ๑ ขวดไม่คิดเงิน โดยเห็นว่าได้รู้ข่าวว่าจะถูกวางเพลิงจากเด็กแล้ว ก็ไล่เด็กไปหาแม่อาบน้ำสระผม

นับจากวันนั้น พอดตกกลางคืนชาวบ้านก็ผลัดเวรกันอยู่ยามไม่หลับนอน เก็บตัวอยู่แต่ชั้นบนของตึกแถว แล้วดับไฟมืดหมด ทำที่วอนนอนหลับแล้ว

อยู่เวรกันทั้ง ๓ ด้านของตึกแถวที่ปลูกล้อมตลาด

คืนแรกที่ผ่านไปไม่มีเหตุการณ์

เข้าคืนที่สอง เวลาประมาณตี ๒ มีรถยนต์มาจอดอยู่หน้าตลาดคนละฟากถนน ชาย ๓ คนหัวเปียกน้ำมันมา ๓ ปีบ กระสอบเก่าๆหอบมาด้วย ทุกคนมีกระดาษเก่าๆมาอีกถุงใหญ่ กะวางเพลิง ๓ จุดให้ไหม้พร้อมกัน

พอเอากะสอบและเศษกระดาษเข้ากองไว้ใต้แท่นไม้ในตลาดเรียบร้อย ก็ถอยมา กำลังจะเปิดฝापิบน้ำมัน พวกอยู่เวรยามแอบดูอยู่ชั้นบนตึกแถวเห็นดังนั้น ก็ร้องโวยวายอื้ออึงขึ้นขวานรับต่อกันให้รู้ทั่วพากันวิ่งมายังที่เกิดเหตุ คนร้ายตกใจยังไม่ทันได้เปิดฝापิบน้ำมัน ก็ทิ้งปิบน้ำมันไว้พร้อมทั้งเชื้อเพลิงพากันวิ่งหนีสุดฝีเท้าไปขึ้นรถที่จอดรออยู่ หนีรอดไปได้

แต่นั้นมา ชาวบ้านก็ไม่เห็นแก่หลับนอน ผลัดเปลี่ยนกันอยู่เวรยามทุกคืนประจำ

ต่อมาทราบว่าคนร้ายย่องมาจะเผาตลาดอีก ๒ ครั้ง แต่ทำไม่สำเร็จ เพราะคนรู้ เลยเตือนร้อนถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องจูงสุนัขมาด้วย ตำรวจ ๒ คน สุนัขตำรวจ ๒ ตัว มาเกาะกะอยู่แถวตลาดทุกคืนจนกว่าคนจะย้ายไปหมด

เจ้าของที่ดินเก่าที่ขายทราบเรื่อง ก็เลยขึ้นเงินให้อีกบ้านละ ๒-๓ พัน ตามขนาดบ้านใหญ่เล็ก ชาวบ้านก็เลยค่อยถอนเสาเรือนทยอยกันขนย้ายไป

ข้าพเจ้ากลัวมาก พอรู้ว่าถูกวางเพลิงครั้งแรก ก็ย้ายแล้วไม่รอช้า ที่จริงก็ไม่ได้คิดจะดี แต่เก็บของไม่เสร็จ เพราะกลัวเหนื่อย ค่อยทำค่อยไป พอรู้เช่นนี้ไม่อยู่แล้ว เพราะขึ้นอยู่ต่อไปอีก กลัวไม่มีสมบัติอะไรจะขนย้าย

ข้าพเจ้าจึงว่า

“เจ้าพ่อที่มาเข้าเด็กครั้งนี้ เป็นเจ้าจริง ๆ คงเป็นเทวดาที่มาสิงสถิตอยู่ที่ศาลในตลาด เพราะทุก ๆ ปีใหม่ ชาวตลาดจะต้องทำบุญเลี้ยงพระ อุทิศส่วนกุศลไปให้ พอถึงตรุษจีนก็จะมีการชกกลางตลาดประจำปี มีการเซ่นไหว้แบบคนจีน คงจะได้มีเทวดาสัมมาทิฐิมาสิงสู่ อยู่ในศาลก็เป็นได้”

ที่สันนิษฐานว่าเจ้าจริง ๆ มาเข้าทรงเด็ก เพราะเหตุว่า

๑. ไม่ได้เชิญให้มา
 ๒. ไม่มีคนทรงประจำศาล
 ๓. เด็ก ๖ ขวบ ไม่รู้อะไรด้วยเรื่องเจ้าเรื่องผี แล้วยังไร้เดียงสา ไม่มีลูกไม้มารยา ไยจะคาดการณ์ล่วงหน้าได้ถูกต้องแม่นยำเช่นนั้น
 ๔. ตัวเองไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากที่เจ้ามาเข้าทรงซ้ำขาดน้ำปลาก็แตกเปล่า
 ๕. เด็กดีนอนอยู่ในกองแก้วแตก ทำไมไม่มีบาดแผลหรือทิ่มแทงเอาเด็กบ้าง
- เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นของจริง มิใช่การเล่นกล ฉะนั้นจึงว่าจะเป็นเจ้าหรือผีหรือเทวดาก็สุดแต่จะเรียก ต้องมีจริงตามที่เล่ามานี้แหละ

(ชีวิตนอกวง ๑: ๒๙๐-๒๙๓)

ความเชื่อเรื่องการเข้าทรง เป็นความเชื่อที่มีมานานแล้วและปัจจุบันก็ยังปรากฏอยู่แม้เป็นเรื่องเหลือเชื่อก็ตาม ผู้เขียนเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องนี้โดยการอ้างอิงประสบการณ์ที่พบเห็นด้วยตนเอง ซึ่งมีข้อพิสูจน์ว่าเหตุการณ์ที่คนเข้าทรงบอกเกิดขึ้นจริง ชาวบ้านเชื่อโดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังความว่า “แต่เนิ่นมา ชาวบ้านก็ไม่เห็นแก่หลบนอน ผลัดเปลี่ยนกันอยู่เวรยามทุกคืนประจำ” แม้แต่ตัวผู้เขียนก็เชื่อดังปรากฏว่า “ข้าพเจ้ากลัวมาก พอรู้ว่าถูกวางเพลิงครั้งแรก ก็ย้ายแล้วไม่รอช้า” อีกทั้งผู้เขียนสรุปด้วยการย้ำความเชื่อในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องจริงผ่านการยืนยันคำพูดที่มีเหตุผล การวิเคราะห์เป็นประเด็น ๕ ประการ และเน้นด้วยการประเมินค่าเหตุการณ์ว่า “เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นของจริง มิใช่การเล่นกล ฉะนั้นจึงว่าจะเป็นเจ้าหรือผีหรือเทวดาก็สุดแต่จะเรียก ต้องมีจริงตามที่เล่ามานี้แหละ”

เราบ้าหรือเขาบ้า เล่าประสบการณ์การใช้กะเม็งรักษาโรคต่างๆ ได้แก่ การรักษาแผลที่ล้าไส้ใหญ่ กระเพาะอาหาร และปากมดลูก ทำให้บุคคลในเรื่องคือคุณหญิงเกิดความสนใจเพราะลูกสาวรักษาโรคกระเพาะอาหารกับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญหลายแห่งแล้วแต่อาการปวดก็ยังมิหายขาด จนลองรักษาตามความเชื่อด้านไสยศาสตร์ก็ยังไม่หาย แต่มาหายด้วยกะเม็ง ดังความว่า

“คุณหญิงไปหาเจ้าพ่ออีก มีเรื่องอะไร”

คุณหญิงว่า

“พาลูกสาวไปให้ท่านรักษาโรคกระเพาะอาหารเรื้อรัง ให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลก็หลายแห่ง ผู้เชี่ยวชาญก็หลายคน อาการไม่ดีขึ้น ยังปวดอยู่บ่อย ๆ เลยหันเข้าหาเจ้า เพื่อจะหายบ้างเลยพาตัวลูกสาวไปด้วย”

“แล้วท่านทำยังไงให้” ข้าพเจ้ารีบซักตามวิสัยคนอยากรู้อยากเห็น

คุณหญิงว่า

“ท่านพิน้ำมนต์ แล้วให้กินกล้วยน้ำว้าปลุกเสก ๓ ลูก ยังไม่รู้ว่าจะเป็นยังไงเลย”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“จะเป็นไง มันก็อึ่มนะซี กินเข้าไปตั้ง ๓ ลูก นี่ถ้าให้กิน ๓ หวี คงต้องไปติดต่อวัดธาตุทองแล้ว คอยดูอาการอีกเจ็ดวันก่อน ถ้ายังปวดหรือแสบในท้องมีอาการเหมือนเวลาหิวก็อย่าปล่อยให้ใส่ทะเลเลย

จะบอกยายกลางบ้านให้ไปทำกินเอาเอง ต้นสมุนไพรมีขึ้นอยู่ตามบ้านแทบทุกคน เก็บเอามาตำผสมน้ำผึ้ง กินเดือนเดียวหาย ใช้รักษาโรคแผลในลำไส้ ในกระเพาะอาหาร แผลปากมดลูก บอกให้ไปทำกินหายมาหลายสิบคนแล้ว

ตัวข้าพเจ้าเองเป็นแผลที่ลำไส้ใหญ่ขนาดเหรียญบาทอย่างเก่า รักษาโรงพยาบาลมาปีกว่า ไม่ดีขึ้นมาหลายยารหานี้แหละ

น้องสาวข้าพเจ้าเป็นแผลที่ปากมดลูก รักษาโรงพยาบาล ๕ ปี แผลไม่ขยายกว้างออกไป แต่ก็ไม่หาย มาหลายยาสมุนไพรมีเหมือนกัน

เพื่อนเป็นแผลในลำไส้ขนาดถ่ายออกมามีเลือดสดๆทุกมื้อ เป็นรักษายู่นานไม่หาย หันมากินยาของข้าพเจ้า บัดนี้หายดีเรียบร้อย

ถ้าคุณหญิงเชื่อ ก็หาน้ำผึ้งแท้มา ๑ ขวด จะตำยาผสมให้เพราะตำเองหน้าตา เล็บ นิ้วมือ จะดำปี๋ไปนาน บางคนไม่กล้ากินกลัวตาย ต้องกินให้ดูจึงยอมกิน

บอกมานี้ไม่ได้ทำการค้าหากำไร บอกให้ไปทำกินเอาเอง คำขอบคุณจากผู้ที่เขากินแล้วหายดี ถ้าเก็บใส่ตะกร้าไว้ซ้อนกันถึงหลังคาบ้านแล้ว”

คุณหญิงถามว่า

“เทศน์จบหรือยังล่ะ อีกวันสองวันจะมาหา จะเอาน้ำผึ้งมาให้ วานตำยาให้ด้วย เพราะในบ้านแกมีต้นยาขึ้นทั่วบ้าน”

ข้าพเจ้าก็ต้องตอบไปว่า

“ก็ต้องเทศน์จบเสียทีซี เทศน์มานานแล้ว มีกัณฑ์เทศน์ก็ไม่มี”

หลังจากตำยาให้ไป ๒ ขวดแม่โขงผสมน้ำผึ้ง ก็คงกินได้เดือนกว่า คุณหญิงก็โทรศัพท์มาเล่าอาการลูกสาวให้ฟังว่า

“หายดีเรียบร้อย ไม่มีอาการปวดอีกเลย เมื่อกำลังป่วยกินได้แต่ซूप บัดนี้กินข้าวเหนียว ไก่ย่าง ส้มตำ ลาบ ได้อย่างสบายมาก”

(ชีวิตนอกวง ๑: ๒๓๘-๒๔๐)

การใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรคมีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนจึงเสนอสรรพคุณของสมุนไพรกะเม็งโดยเปิดเรื่องว่า มีผู้ป่วยรักษาโรคกระเพาะอาหารกับแพทย์ปัจจุบันไม่หาย และรักษาตามวิธีของคนทรงเจ้าก็ยังไม่ทราบผลแน่ชัด ผู้เขียนจึงแนะนำวิธีการรักษาและสร้างความน่าเชื่อถือโดยอ้างอิงประสบการณ์ของตนเองและบุคคลอื่นที่ใช้กะเม็งแล้วอาการของโรคหายขาด ทั้งยังมีการอ้างอิงที่สร้างภาพให้เป็นรูปธรรมชัดเจนว่าผู้ที่ใช้กะเม็งรักษาโรคแล้วหายขาดมีมากมาย จากนั้นก็เริ่มแก้ปมปัญหาโดยผู้ป่วยทดลองรับประทานยากะเม็งตามสูตรของผู้เขียน และสรุปด้วยการบอกผลอาการของโรคว่าก่อนรักษาด้วยสมุนไพรกะเม็ง ผู้ป่วยรับประทานได้เฉพาะอาหารรสจืด แต่เมื่อรักษาด้วยสมุนไพรกะเม็งแล้วอาการปวดท้องก็หายขาดจริงเพราะผู้ป่วยสามารถรับประทานอาหารรสจืดได้

นอกจากนี้ผู้เขียนยังนำเสนอการใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาโรค เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อถือน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เห็นได้จากเรื่องเล่าย้อนอดีต **มันแก่นักดอกจะบอกให้** เป็นเรื่องของนางสาวโคมีบาดแผลที่ขาแล้วรักษาไม่หายเนื่องจากเป็นโรคเบาหวาน แป้นจึงนำกะเม็งให้โคลงรับประทานและทาแผล ดังนี้

ขณะนั้นน้องสาวของแป้น ชื่อเล่นๆเรียกกันมาแต่เด็กว่า ‘โค’ โคเป็นโรคเบาหวานรักษาโรงพยาบาลมาตลอดเวลานานแล้ว บัดนี้โรคเบาหวานไปพุขึ้นที่ขา เป็นแผลที่รักษาไม่หาย ที่ขาตั้งแต่แผลเล็ก ไปหาหมอชะแผลทุกวัน ค่าทำแผลวันละ ๒๐๐ บาท แต่แผลไม่เล็กเข้า กลับเนื่อเน่ากว้างออกไปทุกวัน

ก่อนทำแผล หมอต้องขูดเนื่อเน่าทิ้งไปให้หมดก่อนจึงชะแผลใส่ยา แต่เนื่อที่แผลเน่าทุกวัน หมอขูดทิ้งทุกวันไม่มีทางหาย แผลกว้างน่ากลัว กินลึกเห็นกระดูกขาวเลย

แป้นสงสารน้อง จนใจไม่รู้จะว่ายังไง ก็เลยบอกโคให้ลองกินยากะเม็ง ทั้งกินทั้งยำน้ำที่ผสมน้ำผึ้งลงทาที่แผล

เมื่อไม่มีทางรักษา หมอว่าถ้าเน่ามากไป จะต้องตัดขาคนไข้ก็กลัว ตั้งหน้ากินกะเม็งทากะเม็งทุกวัน แล้วคอยดูผล

๑ เดือนผ่านไป แป้นมาหาข้าพเจ้าก็ถามว่า

“โคกินกะเม็งเป็นไบบ้าง”

แป้นว่า

“มันชักเดือตร้อนแล้วคุณพี่หาคะเม็งไม่ได้ จ้างคนไปหาไกลๆก็ไม่มี”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“กินเข้าไปแล้วมันเป็นยังไง เล่าไปซี”

แป้นว่า

“เนื่อแผลที่เน่าตามขอบ มันเล็กลงๆแล้วเนื่ออกใหม่เป็นสีแดงสดรอบแผล แผลดีขึ้นมา แคบขึ้นมาจนจะปิดกระดูกหมดแล้ว

อาการอื่นๆเขาก็ดีขึ้น เนื่ออกปิดออกมาจนมิดกระดูกแล้ว ตอนนี้ต้องหยุดกินเพราะหาคะเม็งสดไม่ได้”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ไม่ควรกินให้ขาดตอน ด้วยกำลังรักษา หาสดไม่ได้ ก็กินกะเม็งแห้งซี ไปซื้อที่เขาตากแห้ง ที่ร้านขายยาเจ้ากรมเปื้อเอามาจ้างเขาดัดเป็นผงมาคล้ำน้ำผึ้งกินต่อไปเลย ยามาจากเมืองนอกยังมาเป็นเม็ดแห้งๆ ไม่เห็นมาสดเลย”

ข้าพเจ้าไม่ได้รับรองว่าโรคเบาหวานหาย อย่างมาเชื่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเล่าเรื่องของโคให้ฟัง ท่านไปพิจารณาเอาเองว่ามันเกิดหายขึ้นเพราะอะไร อาจจะดวงชะตาดีขึ้น โรคร้ายก็หายไป ข้าพเจ้ารับรองแผนนอกร่างกายที่ตาเห็น

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๑๙๖-๑๙๗)

สรรพคุณของสมุนไพรกะเม็งมีการบอกเล่าต่อกันมาว่าสามารถรักษาทั้งบาดแผลภายในและภายนอก ดังที่ผู้เขียนเล่าเรื่องการใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาบาดแผลสำหรับผู้เป็นโรคเบาหวาน โดยอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลอื่นที่ตนพบเห็น เพื่อสร้างปมปัญหาสลับกับวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเริ่มจากรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย จึงใช้สมุนไพรเป็นทางเลือกในการรักษา จากนั้นก็สลับกับการสร้างปมปัญหาใหม่ว่ากะเม็งสดรักษาแผลหายแต่ขณะนั้นหาไม่ได้ และวิธีแก้ปัญหาใหม่โดยผู้เขียนให้คำแนะนำ และบอกสูตรวิธีทำยากะเม็งแห้ง อีกทั้งยังสรุปด้วยการทิ้งท้ายให้อ่านพิจารณาญาณ เนื่องจากผู้เขียนไม่รับรองผลว่ากะเม็งใช้รักษาโรคของบุคคลบางคนได้หายจริง เพราะผลการรักษาขึ้นอยู่กับดวงชะตาชีวิตของแต่ละบุคคลด้วย

ภยสงคราม ๒ กล่าวถึง การรักษาโรคตาแดงตามพิธีของลู่อยู่ ดังความว่า

นิจชอบไปโอดน้ำเล่นในลำกระโดงที่ควายอาบ ทำให้เป็นตาแดงปวดบวม ร้องไห้ ชาวบ้านแนะนำให้ไปหาลู่อยู่ว่าแกทำให้หายได้ หาหมากพลูไป ๑ คำ เงินค่ายกครูไปหนึ่งสลึง เขาว่าลู่อยู่เคียวหมากแหลกแล้วก็จะพ่นใส่หน้าแข็ง คนป่วย ๓ วันหาย ต้องไปพ่นตอนเย็นวันละหนึ่งครั้ง

ข้าพเจ้าฟังเขาว่าแล้วให้แปลกพิกล อะไรกันทำยังกะหนึ่งการ์ตูน เจ็บที่ตาทำไมไม่รักษาที่ตา ดันไปพ่นที่หน้าแข็ง มันจะเกี่ยวอะไรกัน แต่ก็จำต้องลองดู เพราะตลาดไม่มียารักษาขาย

๖ โมงเย็นเตรียมของแล้วก็พาตัวนิจไปหาลู่อยู่ให้แกรักษาตามพิธีของแก กลางคืนกลับมานอนหลับตลอดคืน เพราะไม่ปวดตา

เช้าขึ้น ตายังเหลือแดงเรื่อๆนิดหน่อย

เย็นลง ไปพ่นซ้ำอีก

รุ่งขึ้น ตาหายเป็นปกติ ไม่ต้องไปทำอีกแล้ว

ข้าพเจ้าเลยให้รางวัลลู่อยู่ไป ๑๐ บาท ต้องยอมรับนับถือว่า พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ที่โอมอ่านในพระคาถา เยี่ยมยอดจริงๆ ไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ วิชานี้คนสมัยใหม่ไม่รู้จัก

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๙๔-๙๕)

ผู้เขียนเล่าเรื่องความเหลือเชื่อในการรักษาโรคตาแดงแบบวิธีโบราณที่บุคคลในปัจจุบันไม่รู้จัก โดยอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลอื่นที่ตนเห็นผลวิธีรักษาว่าหายจริง ปิดประเด็นด้วยการบอก

ความรู้สึกที่เปลี่ยนไปของผู้เขียนดังความว่า “เยี่ยมยอดจริงๆ ไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ” และตระหนักถึง
อานุภาพพระรัตนตรัย

ผ้าป่าหลวงวัด เป็นเหตุการณ์ที่นงค์ถูกตะขาบตอย นิจจึงใช้หัวหอมรักษาอาการปวดแผล
ให้นงค์ ดังความว่า

นงค์ว่า

“เคราะห์ดีอะไร เมื่อ ๓ วันก่อนนงค์ก็ถูกตะขาบตอยแถวราวตากผ้า”

ข้าพเจ้าว่า

“นั่นสิ”

จำได้วันนั้นนงค์ร้องตะโกน

“โธ้ย---ตะขาบตอย ช่วยด้วย ถูกตะขาบตอยแล้ว”

นิจวิ่งถึงตัวนงค์พอดี จูงมือขึ้นมานอนบ้าน ในครัวมีหัวหอมเยอะ นิจรีบคว้าหัวหอมมาใส่ครกโขลก
ละเอียดเอาพอกเข้าที่ปากแผล เอาผ้าพัน แล้วทาซ้ำด้วยน้ำมันว่าน ๑๐๘ สีเหลือง แก้อัศจรรย์กัดตอย
ขโมยชุ่มทั่วเท้า นงค์ปวดจนตัวสั่น

๑ ชั่วโมงผ่านไป อาการปวดหายเป็นปลิดทิ้ง แกะเอาหอมเก่าทิ้งไป ต้มมาพอกใหม่เพราะหอม
เก่าคงดูดพิษออกหมดแล้ว

พอกของใหม่เข้าไปแทน พอตกคำหายเป็นปกติ สมกับคำที่ชาวบ้านว่า

“หัวหอมตำพอก ปราบพิษตะขาบเยี่ยมนัก”

ท่านผู้อ่านจำไว้ใช้มั่ง

(ชีวิตนอกวัง ๗: ๑๙๙-๒๐๐)

ผู้เขียนเล่าเรื่องยาและวิธีรักษาอาการปวดจากพิษตะขาบ มีวิธีรักษาแบบโบราณ
ที่เชื่อกันว่าได้ผลมานานแล้วและปัจจุบันก็ยังคงใช้อยู่ ดังเหตุการณ์ที่ผู้เขียนสร้างความน่าเชื่อถือ
โดยอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลอื่นที่ใช้หัวหอมพอกแผลแล้วหายจริง และทิ้งท้ายด้วยการ
บอกให้ผู้อ่านจำวิธีรักษาไว้ใช้เพราะมีประโยชน์จริงโดยเน้นว่า “ท่านผู้อ่านจำไว้ใช้มั่ง”

๓.๒.๒ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา หมายถึง การใช้หลักคำสอน
ของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกอ้างอิงในเรื่องเล่า เพื่อเป็นคติเตือนใจ ผู้อ่านเกิดความรู้ และความ
เข้าใจ นำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ใช้กลวิธีการ
เล่าเรื่องย้อนอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา โดยอธิบายหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาอย่าง
ชัดเจนและเข้าใจง่าย สอดแทรกทัศนะ น้ำเสียง อารมณ์ ความรู้สึก และการสร้างสีสันโดยใช้
เหตุการณ์หรือเรื่องราวของตัวละครประกอบ ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินและเข้าใจหลักธรรมคำสอนทาง
พุทธศาสนา

คำสอนในพุทธศาสนาที่ใช้ในการอ้างอิงมี ๔ ประการ ได้แก่ บาป กรรม จิต และ ทาน โดยมีเรื่องเล่าย้อนอดีตที่อ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา ๙ เรื่อง ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

ย่าไก่ออย่างเต่า กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผู้เขียน หม่อมเจ้าหญิงแย้มเยื้อน สิงหรา และ หม่อมหลวงสละ ศิริวงศ์ ช่วยกันตกกุ้งแต่วางเบ็ดถูกตะพานน้ำ เชื่อมโยงกับเหตุการณ์หม่อมเจ้าหญิง คันทรสร้างสีรพีพัฒน์ และข้าหลวงพบเห็นตะพานน้ำตัวที่ถูกวางเบ็ดแต่เข้าใจว่าเป็นจระเข้ จึงมีพิธี จับจระเข้ ซึ่งหม่อมจระเข้ชาวญวนจับได้เพียงตะพานน้ำซึ่งน่าจะเป็นตัวเดียวกับที่ถูกวางเบ็ดกับ ตะพานน้ำขนาดเล็ก ๒ ตัว ผู้เขียนรู้สึกสงสารและสลดใจมากเพราะตนเองมีส่วนรู้เห็นให้ตะพานน้ำ ถูกหม่อมจระเข้ชาวญวนฆ่า ดังความว่า

“กลับเถอะ ไม่เห็นได้กุ้งสักตัว ไปเอาในตื้นน้ำแข็งดีกว่า”

พอพูดขาดคำ เสียงพี่หละร้องขึ้น

“ติดแล้ว หนักอึ้ง มาช่วยกันดึงซี”

ท่านอารีawangเบ็ดไปหัวเรือทันที เพื่อช่วยพี่หละดึงเบ็ดเข้ามาหาเรือ ดึงเท่าไรไม่ยอมเข้ามา เรือ หมุนขวางลำ

ข้าพเจ้าตกใจเกาะแคมเรือไว้นั่น ปากก็บอกท่านอาว่า

“ปล่อยคันเบ็ดให้มันหนีไปเถอะ อ้ายเข้ละมั้ง มันถึงได้ดึงยากเย็นนัก ไม่ใช่กุ้งเสียแล้ว กลับ เรือนดีกว่า”

พี่หละवादเบาๆ

“บ้าไปได้ อ้ายเข้ที่ไหนจะมี อาจจะติดไ้กระเทียมก็เป็นได้”

ว่าแล้วทั้งสองคนก็ช่วยดึงกันใหญ่ ข้าพเจ้าจ้องเบ่งลงไปในน้ำ เห็นฟองน้ำเดือดเป็นปุดปุดขึ้น จากใต้น้ำเป็นวงกว้าง สักครู่มีแผ่นสีดำเป็นวงกลมโค้งคุ่มเหมือนจับกระทะใบโตๆคว่ำลง ค่อยๆไพล่ ขึ้นมาตามสายเบ็ดด้วยแรงดันของอ้ายตัวลึกลับนั้น น้ำเป็นระลอกคลื่นวิ่งเข้าปะทะเรือเอียงไปเอียงมา

ข้าพเจ้าตกใจกลัวถึงขีดที่สุด กลัวอ้ายตัวดำๆนั้นมันจะขึ้นมานบนเรือ รีบลุกขึ้นยืนในเรือถอยหลัง ถอยหลังหนีเถิบไปๆ ข้าก็เลยเถิบถอยไปนอกแคมเรือ ก้าวลงไปใต้น้ำตกตมลงไปในสระที่เย็นเฉียบ เสียงสนั่น

ปากก็ร้องว่า

“ช่วยด้วย ช่วยด้วย อ้ายเข้กินแล้ว”

พอดีจังหวะกับที่อ้ายตัวดำนั้นมันคงตกใจเสียงดังที่ข้าพเจ้าตกน้ำ มันดันสุดฤทธิ์ สายเชือกขาด เบ็ดคงติดปากมันไป

ทั้งท่านอา พี่หละตกใจ ทั้งเบ็ด รีบเข้ามาช่วยดึงตัวข้าพเจ้าจากในน้ำ เอาขึ้นมานบนเรืออย่าง ทุลักทุเล

พอข้าพเจ้าขึ้นมานบนเรือได้แล้ว พี่หละบ่นว่า

“คนอะไรตัวหนักยังกะกระสอบทราย”

ท่านอาว่า

“ทำไมจะไม่หนัก เสื้อสวมมาตั้ง ๕ ชั้น อุ่มน้ำไว้เท่าไรแล้ว”

แต่ตัวข้าพเจ้าเองโล่งใจ นึกว่าอ้ายเข้กัดกินไปครึ่งตัวแล้ว

โธ้ย...โล่งอก รอดตายไปที่

ท่านอาว่า

“อ้ายตัวดำเมื่อกี้มันโผล่พ้นน้ำขึ้นมาแล้ว มันเป็นตะพานน้ำตัวใหญ่มาก เท่ากระดิ่งใบโตๆ พอดี
แกตกน้ำลงไปเสียโครมใหญ่ มันตกใจเลยตื่นตื่นเชือกขาดหนีไปแล้ว”

ข้าพเจ้าหนาวปากคอสนั่น เกือบจะตีสามแล้ว ท่านอายอมเลิกตกกุ่มกลับมาเรือนโดยดี กุ่มก็ไม่ได้
สั่งข้าพเจ้าไม่ให้เล่าให้ใครฟัง

ต่อจากนั้นมาอีก ๒-๓ วัน ท่านหญิงแดงคือหม่อมเจ้าหญิงคันทรสร้างสีรพีพัฒน์ ไปเล่นอยู่กับ
ข้าหลวงหลายคนที่ดีำหนักน้ำใหญ่ริมสระ ท่านเห็นสัตว์ในน้ำตัวโตกลมดำลอยขึ้นมาอยู่บนผิวน้ำ พวก
ข้าหลวงก็เห็นทุกคน

ท่านหญิงแดงไปทูลพระวิมาดาเธอว่า

“เห็นจะเข้ตัวใหญ่ลอยขึ้นมาบนผิวน้ำ”

พระวิมาดาเธอตกพระทัย กลัวจะเข้จะมากินข้าหลวงเด็กๆเวลาไปเล่นน้ำ โปรดให้หม่อมศิริวงศ์
วรวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์ฉายฉาน ศิริวงศ์) ไปหาหมอจะเข้มาจับเอาไป

คนญวนที่เป็นหมอจะเข้จับจะเข้เก่งมาก

ถึงวันพวกญวนหมอจะเข้เข้ามาจับจะเข้ ตามขอบสระน้ำมีคนมานั่งดูกันมากมาย ต่างก็อยาก
เห็นวิธีจับ

ข้าพเจ้าก็ไปนั่งดูอยู่ด้วย นึกในใจว่าอ้ายตัวดำที่หญิงแดงเห็น ต้องเป็นตะพานน้ำตัวนั้นแน่นอน
หาใช่อ้ายเข้ไม่ มันคงเจ็บปากที่เบ็ดเกี่ยวติดอยู่ จึงลอยตัวขึ้นมา ให้คิดสงสัยมันจับใจ

เริ่มแรกญวน ๓ คนเอาแพไม้ไผ่เล็กๆใส่ดอกไม้หลายสีในกระถงใบตองวางไว้บนแพ มีเครื่อง
สังเวจจุกอีกหลายอย่างใส่กระถงทั้งนั้น มองไม่รู้ว่าเป็นของอะไรบ้างเพราะไกลตามาก

มีเบ็ดเป็นๆหนึ่งตัวผูกคอลอยไว้ข้างๆแพ เบ็ดก็ว่ายน้ำเล่นอยู่รอบๆแพ คงหวังจะล่อให้จะเข้มา
ฮุบเบ็ด

เอาละวะ ได้ดูไกรทองจับชาละวันเสียที

หัวหน้าญวนจูดรูปเทียนว่าคาถาพักหนึ่ง ก็ปักรูปเทียนบนแพ แล้วนั่งบริกรรมต่อไป

ตั้งแต่บ่าย ๓ โมงเช้าถึงบ่าย ๓ โมงเย็น ไม่มีแว้วว่าชาละวันจะโผล่ขึ้นมา พวกญวนตัดสินใจ
เอาอวนลง ตัวเองทั้ง ๓ คนอยู่ในเรือ ตีอวนได้ตะพานน้ำตัวโตเท่ากระดิ่ง คงจะเป็นตัวนั่นเอง ได้
ขึ้นมาหนึ่งตัว แล้วได้ตะพานน้ำตัวย่อมๆ อีก ๒ ตัว แต่ไม่ได้จะเข้

พวกญวนบอกว่าสระนี้ไม่มีจะเข้

ข้าพเจ้าอยากไปขอร้องให้พวกญวนช่วยแกะเอาตัวเบ็ดที่ติดปากอ้ายตัวใหญ่ออกให้เสียที แต่จะมี
ประโยชน์อะไร ใครๆก็ว่าพวกญวนเอามันไปฆ่าแล้วตัดเป็นชิ้นๆไปขาย

ข้าพเจ้าคิดสงสัยมันไม่วาย แม้ไม่ได้ทำเอง แต่ได้รู้เห็น ก็มาทำเอาจิตใจหดหู่ตลอดเวลา
ความสนุกของเราชั่วประเดี๋ยวเดียว ทำให้ผู้อื่นได้รับทุกข์ตลอดเวลาอันยาวนาน เราหาคิดถึงข้อนี้ไม่

พระท่านสอนว่า การสมรู้ร่วมคิดในอันที่จะกระทำความบาปไม่ว่ากรณีใดๆ แม้มิได้ลงมือ
กระทำเอง แต่รู้เห็นเป็นใจก็ถือเป็นเจตนาที่ไม่ดีแล้ว

ตะพานหรือเต่าเป็นสัตว์ที่มีอายุยืน ไม่สมควรไปทำลายชีวิตมันเพื่อเห็นแก่กิน ทำให้ชีวิต
ผู้ฆ่าสั้นไปอีกเยอะ

เวลาท่านอยากกิน ท่านก็จะคิดว่าท่านไม่ได้ฆ่าเอง แล้วก็ไม่ได้สั่งให้ใครฆ่าด้วย เขาฆ่า
หั่นเป็นชิ้นมาวางขายในตลาด ของมันตายอยู่แล้วจึงซื้อมากิน

การซื้อนั้นแหละเป็นการสนับสนุนการฆ่าละ เขายังขายดี เขายังฆ่ามากขึ้น ถ้าไม่มีคนซื้อกินเลย เขาจะฆ่ามาขายใคร ลองคิดทบทวนดูแล้วจะเห็นจริง

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๑๔-๓๑๗)

ผู้เขียนเล่าเหตุการณ์ต้นต้นและผูกปมของเรื่องว่าในสระมีจระเข้ โดยเล่าเหตุการณ์แรกว่าตนเองและตัวละครมีส่วนเกี่ยวข้องกับตะพานน้ำที่ถูกวางเบ็ดอย่างละเอียด การเล่าเหตุการณ์ที่สองผ่านปมปัญหาความเข้าใจผิดของตัวละคร การแก้ปมปัญหาโดยทำพิธีจับจระเข้ การบอกผลในการแก้ปมปัญหาว่าจับได้เพียงตะพานน้ำ และการแสดงความรู้สึกของผู้เขียนต่อตะพานน้ำที่จะถูกฆ่า อันนำไปสู่การอ้างอิงสรุปหลักธรรมตามคำพระสอนว่าการฆ่าตะพานน้ำเป็นการกระทำบาปอย่างหนึ่ง แม้จะเป็นเพียงผู้สมรู้ร่วมคิดก็ตามเพราะเป็นเจตนาที่ไม่ดี ซึ่งหลักคำสอนเรื่องนี้ยังมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนมาโดยตลอดว่าการฆ่า การกิน และการซื้อขายเนื้อสัตว์ก็เป็นการสนับสนุนการทำบาปเช่นกัน

มีของให้-ไม่มีใครเอา กล่าวถึงการเลี้ยงปลาโดยนำลูกปลาทองมาเป็นอาหารของปลามังกร เป็นการทำบาปเพราะเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่นจนตาย แต่มนุษย์สามารถรับประทานอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์โดยมิถือว่าเป็นการกระทำบาปได้ ดังนี้

ลูกปลาทองเล็กๆน่ารักมาก เวลามันแหวกว่ายตามกันเป็นฝูง เกล็ดสีแดงปนสีทองงามจับตา เขาซื้อมา ๑๐๐ ตัว ราคา ๕๐๐ บาท

ข้าพเจ้าเห็นเข้าตกใจ

“นี่หรือจะเอามาให้ว้ายร้ายกิน แม่ขอซื้อเถอะ จะเอามาเลี้ยงไว้ในอ่างบัวยาวข้างบันได อย่าให้อ้ายโจรกินเลยสงสารมัน”

เขาว่า

“ไม่ได้ มันไม่มีอาหารกินแล้ว แม่อยากเลี้ยงก็เลือกตัวสวยๆไป ๒-๓ ตัว”

ข้าพเจ้าก็เลือกได้ ๒๐ ตัว เอาเงินให้เขา ๑๐๐ บาท เขาไม่ยอมเอา บอกว่า

“ให้”

แล้วเขากลับย้อนถามว่า

“แม่จะเอาลูกน้ำที่ไหนให้มันกิน”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“เรื่องอะไรจะเอาชีวิตไปให้ชีวิตกิน แม่ไม่ทำบาปที่ไม่จำเป็น แม่จะหัดให้มันกินข้าวตอก”

พอเขาซื้อลูกปลาทองใส่ไปในตู้ อ้ายมังกรกำลังหิวไล่ซุบปลาทองทันที สัญชาตญาณความกลัวตายมีอยู่ทุกชีวิต ปลาทองว่ายหนีลงมาน้ำหวั่นๆ

ข้าพเจ้าทนดูไม่ได้ก็เดินหนีมานั่งเสียวหลังบ้าน ด้วยหัวใจเศร้าหมองเป็นที่สุด แล้วตะโกนว่าเขาไปว่า

“เออ วันหนึ่งเถอะ จะมีคนจับตัวเจ้าโยนเข้าไปในกรงสิงโตให้มันกิน ที่นี้จะได้รู้ถึงความกลัวตายนั้นเป็นยังไง”

เขาหัวเราะดังอย่างขบขัน แล้วว่า

“จะมีอะไร สิงโตมันก็มาขย้ำตายนะซี ไม่เห็นแปลกเลย วิสัยสรรพสัตว์ในโลกนี้มีชีวิต มันย่อมเกิดมาากินกันทั้งนั้นแหละ

แต่บรรดาสัตว์มันไม่มีห้องครัว มันก็ต้องกินสัตว์เป็นๆ

มนุษย์เราเป็นสัตว์อันประเสริฐ แล้วมีครัว เรากินสัตว์ทุกชนิดเหมือนกัน แต่เรากินที่ทำสุกแล้ว แมกแล้วก็กินแต่ข้าว อย่ากินกับ”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ก็ให้มันหากินของมันเองซี เราไม่ได้ไปสนับสนุนการตายของสัตว์ใดๆ นี่เราเล่นเอาชีวิตเป็นๆมาให้มันกิน เราหาปลาปากมัน บันทอนชีวิตเขา ชีวิตตัวเองจะสั้น

อยากเลี้ยงสัตว์ก็เลี้ยงสัตว์ที่มันกินข้าว กินผักหญ้าอย่างนี้ก็ไม่บาปกรรมอะไร”

เขานิ่ง

ปีกว่า อ้ายปลามังกรโตวันโตคืน ตัวยาวคับตลอดตู้ ลูกบอกว่า

“ขนาดนี้แหละที่เขาราช-ราชวงศ์ขายกันตัวละ ๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท ไม่เชื่อแม่ไปเดินดูตามร้านขายทอง”

ข้าพเจ้ามาคิดดูถึงคำพูดของลูก มันก็จริงที่ว่าสัตว์ทั้งหลายในโลก ตั้งแต่มนุษย์ลงไป ล้วนแต่กินเนื้อสัตว์ ต่างกันที่กินสดๆหรือกินเมื่อสุกแล้ว มันก็กินสัตว์นั้นแหละ

เราเป็นมนุษย์คือสัตว์อันประเสริฐ เราก็เลือกกินแต่ที่ปรุงมาเป็นอาหารสุกแล้ว เราไม่ไปเที่ยววิ่งไล่กินหมู หมา กา ไก่ เป็นๆ

สัตว์ทั้งหลายมันไม่มีห้องครัว มันจึงต้องกินสดๆดิบๆมนุษย์มีวิธีกินสัตว์ทั้งหลายโดยไม่ให้บาป โดยไม่ต้องไปกินเจ

พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า การฆ่าสัตว์เป็นบาป ต้องเข้าหลัก ๕ ประการ คือ

๑. สัตว์มีชีวิต

๒. เรารู้ว่าสัตว์มีชีวิต

๓. มีจิตคิดฆ่าสัตว์

๔. ลงมือกระทำการฆ่า

๕. สัตว์ตาย

การกินเนื้อสัตว์ไม่ให้บาป ท่านก็สอนวิธีกินให้ คือ

๑. ไม่ได้ฆ่าเอง

๒. ไม่ได้สั่งให้ใครฆ่า

๓. ไม่ได้ยินเสียงจากการฆ่า

๔. ไม่รังเกียจที่จะกินเนื้อสัตว์นั้น แล้วกินเป็น ไม่มีบาป

นี่ลูกเราไม่ได้กิน แต่เอาชีวิตเล็กไปให้ชีวิตใหญ่กิน ทำให้เขาตายโดยเจตนา บาปเห็นชัดๆ ยังมาปฏิเสธนู่นวาย

(ชีวิตนอกวง ๔: ๑๔๑-๑๔๔)

ผู้เขียนสอนเรื่องบาปผ่านมุมมองความคิดที่ต่างกันระหว่างตนเองกับบุตรชาย โดยอ้างอิงคำที่พระพุทธเจ้าสอนไว้มาตัดสินความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมคำสอนทาง

พุทธศาสนาเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เป็นบาปและการรับประทานเนื้อสัตว์ไม่ให้บาปมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทั้งทำด้วยการเน้นพฤติกรรมของบุตรชายว่าเป็นบาปเพราะมีเจตนาในการฆ่าสัตว์

ยาเถื่อน กล่าวถึง การรักษาโรคด้วยสมุนไพรกะเม็งจะหายหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่บุคคลนั้นกระทำไว้ด้วย ดังความว่า

ข้าพเจ้าเขียนมาเล่านี้ เหมือนหนึ่งแจกตำรายาเถื่อนให้ได้กินหายโรค อายุยืนทั่วกัน ท่านที่มีกรดในกระเพาะมาก ท้องอืด ท้องขึ้น แน่นท้องอยู่เป็นประจำทุกคืน กินยากะเม็งแล้ว ขับลมในท้องในกระเพาะ ท้องแห้งแป้ เดินไปไหนไม่มีใครว่าพุ่งขึ้น

ท่านที่เอาไปทำกินแล้วไม่หาย ก็ไม่ต้องมาต่อว่า ควรทราบคำโบราณท่านกล่าวกันมานานนักหนาแล้วว่า ยาไม่ได้กินหายโรคไปทุกคน ด้วยว่า ‘ลางเนื้อชอบลางยา’ บางคนกินหาย บางคนกินไม่หาย

อันนี้ขึ้นอยู่กับคำที่พระท่านว่า ‘เป็นกฎแห่งกรรม’ ถ้าคนผู้นั้นกรรมกำลังให้ผลอยู่ ยังไม่เสร็จสิ้น ถึงกินยา ๑๐๘ อย่าง มันก็ไม่หาย ถ้ากรรมให้ผลจนเสร็จสิ้นแล้ว กินยาอะไรก็หาย ด้วยกรรมมิได้ให้ผลจนถึงเสียชีวิตลงจึงหายได้

ฉะนั้น เราทุกคนจึงรู้ไม่ได้ว่ากรรมให้ผลเสร็จสิ้นหรือยัง จึงต้องลองกินดู ถ้าหายได้ก็โชคดีไป หายไม่ได้ก็อย่ามาโทษว่ายาไม่ดี เพราะกรรมกำลังให้ผลท่านอยู่

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๕๓-๑๕๔)

ผู้เขียนสอนเรื่องกฎแห่งกรรมผ่านวิธีรักษาโรคด้วยสมุนไพรกะเม็งว่ายังใช้ได้ผลอยู่ แต่ต้องขึ้นอยู่กับผลกรรมของแต่ละบุคคลด้วย โดยอ้างอิงคำพระสอนว่าบุคคลบางคนอาจรักษาไม่หาย เพราะกรรมที่เคยทำไว้ยังให้ผลอยู่ และสรุปด้วยการให้ลองปฏิบัติตาม

อย่าคอยพรสวรรค์ กล่าวถึงจิตวาระสุดท้ายของชีวิตท่านั้น ที่ยังคงกังวลกับบ่อปลา เทโพที่ตนเลี้ยงไว้ แม้ภรรยาและลูกจะนิมนต์พระมหาสุตใจให้เป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจก่อนสิ้นลม ก็ไม่อาจคลายความกังวลใจของท่านนั้นได้ ดังความว่า

คนเราทุกคนถ้ากำลังคลั่งเล่นอะไรอยู่ จิตใจมันก็จะจ่ออยู่กับสิ่งนั้น

ว่าไปก็คงเหมือนท่านชอบเลี้ยงปลาเทโพ เลิกจากการทำนาหันมาขุดเนื้อที่นาเป็นบ่อเลี้ยงปลา ๑๐ บ่อใหญ่

แต่ด้วยกลัวคนมาขโมยปลา เวลาเหมาบ่อปลาขายเฉพาะตัวปลา ๑๐ บ่อ ก็ได้เงินมากกว่าขายข้าวเปลือก แก่จึงยึดการเลี้ยงปลาขายเป็นอาชีพหลัก

ความกลัวคนมาตัดปลาของแกไปตอนดึก ทั้งที่แกอยู่เรือนฝากระดานหลังใหญ่ ยังอุตส่าห์มาทำเพิงไม้ไผ่มุงหลังคาจาก มานอนเพิงผ้าบ่อปลาทุกคืน พร้อมด้วยปืนและไฟฉาย

หลายปีผ่านไป จนแกมีอายุมากเข้า ร่างกายไม่แข็งแรงก็ป่วยลง ไม่ยอมไปนอนโรงพยาบาล ด้วยเป็นห่วงบ่อปลาไม่มีคนเฝ้าดูแล

นานวันเข้า โรคกำเริบทรุดหนักลงทุกที จนสุดท้ายจะเยียวยา

เมื่อลูกเมียเห็นว่าไม่รอดชีวิตแน่แล้ว ก็อยากให้แกไปอย่างสงบ ไปเกิดในที่สุคติ จึงมานิมนต์ พระมหาสุตใจยังวัดมหาธาตุทำพระจันทร์ ขอให้ท่านไปนั่งข้างๆคนเจ็บจะได้เห็นพระเห็นผ้าเหลืองเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไปในทางที่ชอบที่ควร

พระมหาสุตใจท่านก็เข้ามานั่งข้างคนเจ็บ แล้วสอนให้ท่องว่า

‘อรหันต์-อรหันต์’

ก้านั้นขณะนั้นมีสติอยู่ จิตใจแกก็ผูกพันอยู่กับบ่อปลา คิดกลัวคนมาขโมยตักปลาของแกอยู่เรื่อยไป

เมื่อได้ยินพระบอกให้ท่องอรหันต์ แกจึงท่องออกมาว่า

‘อะไรหาย-อะไรหาย’

ท่องอยู่อย่างนี้เรื่อยไป

ฝ่ายพระมหาสุตใจเห็นเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปคนละเรื่อง จึงเอาใหม่ สอนให้เปลี่ยนคำท่องเสียใหม่ว่า

‘พุทโธ พุทโธ’

ก้านั้นก็เปลี่ยนทันทีเหมือนกัน หันมาท่องใหม่ว่า

‘เทโพ-เทโพ’

ท่องอยู่คำเดียวเรื่อยไป ด้วยใจผูกพันอยู่กับปลาเทโพ

พระมหาสุตใจไม่รู้จะแก้ไขยังไง ก็นั่งเฝ้าดูใจจนแกสิ้นลม ท่านกลับมาวัดมหาธาตุ มาเทศน์ให้พวกเราฟัง จึงรู้เรื่อง

พระพุทธรูปศาสนาสอนไว้ว่า จิตดวงสุดท้ายที่จะสิ้นลมนั้นยึดอะไรอยู่ ถ้าคิดถึงเรื่องการทำบุญกุศล จิตดับแล้ว ก็จะไปเกิดในที่สุคติ ถ้ายึดแต่อกุศลคือเรื่องบาป ดับแล้วก็จะไปเกิดในที่ทุคติ คือเกิดมาลำบากยากจน พิกุลพิการ

จิตดวงสุดท้ายที่จะดับลงนั้น เราชำนาญเรื่องอะไร เราทำอะไรอยู่เป็นนิสัย เมื่อเราเกิดใหม่ สิ่งนั้นๆก็จะตามมากับจิตเราด้วย เพราะความเคยชิน

ข้าพเจ้าเอาตามหลักความชำนาญของก้านั้นว่าก้านคงไปเกิดเป็นปลาเทโพทุกๆชาติ จนกว่าแกจะปล่อยวางได้

(ชีวิตนอกวัง ๕: ๓๙-๔๑)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นความสำคัญของการกำหนดจิตดวงสุดท้ายก่อนสิ้นลมของมนุษย์ โดยยกตัวอย่างลักษณะพฤติกรรมและเหตุการณ์ชีวิตของตัวละครขณะมีชีวิตอยู่ประกอบการอ้างอิง คำพระสอนตามหลักพุทธศาสนาว่าการกำหนดจิตดวงสุดท้ายก่อนสิ้นลมของมนุษย์ที่คำนึงถึงเรื่องบุญกุศล หรืออกุศลย่อมมีผลไปสู่การเกิดได้ โดยจิตดวงสุดท้ายก่อนสิ้นลมของมนุษย์ยึดเหนี่ยวกับสิ่งใด ก็จะไปผูกพันกับจิตที่ไปสู่การเกิดใหม่ด้วย และยังปิดเรื่องด้วยการคาดคะเนภพชาติใหม่ของตัวละครแบบซ้ำชั้น

โชคดีหนักแล้ว ผู้เขียนได้รับเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลจากคุณชุลีตา คุณวิสาขาสีวรรณ และคุณสุพรรณิ พณิขัยวงศ์ ด้วยน้ำใจและความปรารถนาอันดีตรงตามหลักการให้ทานในพุทธศาสนาว่า

“เงินจำนวนในเช็คนี้ เจ้าแม่ชูลิตาส่งมาให้ เพื่อออกค่าโรงพยาบาลที่ไปป่วยอยู่ ๕ วัน”

นอกจากของใส่เช็คแล้ว ยังมีซองเงินสดแนบมาอีก ๒ ซอง เป็นเงินส่งมาช่วยรักษาของคุณวิสาขาสีสวรรค์ ๔,๐๐๐ บาท อีกซองของคุณสุพรรณิ พณิขย์วงศ์ อีก ๑,๐๐๐ บาท

ท่านทั้ง ๓ ให้มาด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ ไม่เคยไปขอร้องให้ช่วยเหลือ

เงินไหลมาเทมาอย่างน่าตกใจ ไม่ใช่ไม่เคยเห็นเงิน แต่เงินครั้งนี้ผิดกับที่เคยได้มาจากหยาดเหงื่อได้มาเพราะผลตอบแทนจากงานที่ทำไป ให้รู้สึกซาบซึ้งแทบน้ำตาไหล ด้วยความชื่นใจว่าตัวเรายังมีคุณค่าอยู่บ้าง

ท่านทั้ง ๓ ให้โดยการให้เปล่า ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน ด้วยข้าพเจ้าก็ยากจน ไม่มีสิ่งใดจะทดแทนพระคุณท่านได้ นอกจากความจงรักภักดี ท่านช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ คือการสละโรคภัยทั้งปวงไปจากตัวท่าน โดยรักษาคณอื่นแทน

ฉะนั้น ท่านทั้ง ๓ จะอยู่ไปจนอายุ ๑๐๐ กว่าปีโดยไม่มีโรคภัยเลย

ท่าน คือการให้ พระท่านจำแนกไว้ว่าเราจะให้ท่านอย่างไรจึงจะได้กุศลเต็มเปี่ยม ๑๐๐% เต็ม และให้ท่านอย่างไรจึงได้กุศลน้อย

การจะให้ท่านได้กุศลเต็ม ท่านที่มาหนึ่งต้องได้มาอย่างสุจริต แล้วให้กับผู้ประพฤติดี มีศีลธรรมอยู่ในใจเปรียบเสมือนเนื้อดินดี หว่านพืชใด ๆ ลงไปก็เกิดผลงอกงาม

การให้ก็มีได้ให้เพราะความกลัว เช่น ถูกบังคับ ถูกจี

มิได้ให้เพราะอยากได้หน้า ได้ชื่อเสียง

มิได้ให้เพื่อหวังจะเอาสิ่งใดตอบแทน

มิได้ให้ด้วยความเสน่หารักใคร่ ไม่ได้ให้เพราะเป็นญาติ ให้ไปเพราะสงสารอยากให้เขา

พันทุกข้ออย่างเดียว

ข้าพเจ้าไม่รู้จักคุณวิสาขาสีสวรรค์และคุณสุพรรณิ ไม่เคยเห็นหน้ากันเลย ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยท่านของท่านทั้ง ๓ ได้ผล ๑๐๐% เต็ม

ว่าตามพระท่านสอน ไม่ได้มาว่าเอาเอง ข้าพเจ้าไม่ได้มาเทศน์ให้ฟัง เคยไปเรียนธรรมะมาหลายปีก็พอเข้าใจบ้าง เอามาใช้กับชีวิตประจำวันของตนเอง เดียวนี้กว่าข้าพเจ้ามาเทศน์ให้ฟัง จะนั่งหลับกันหมด

(ชีวิตนอกวัง ๔: ๓๐-๓๒)

ผู้เขียนสอนเรื่องทานในพระพุทธศาสนาที่ตนเคยเรียนรู้และนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยยกตัวอย่างพฤติกรรมของบุคคลที่ช่วยเหลือผู้เขียนโดยไม่หวังผลตอบแทน ประกอบการอ้างอิงคำพระสอนว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้นตรงกับหลักการให้ทานที่ได้ผลบุญมาก เพื่อให้ผู้อ่านทราบหลักการให้ทานที่ถูกต้องว่าสิ่งของที่ให้ทานต้องได้มาด้วยความสุจริต ผู้รับทานเป็นผู้ประพฤติตนดีตามทำนองคลองธรรม ผู้ให้ทานมิได้ให้เพราะเกิดความกลัว อยากมีชื่อเสียง หวังผลประโยชน์ตอบแทน ความรักเสน่หา และความสงสารอยากให้อีกคนพ้นทุกข์เพียงอย่างเดียว

๓.๒.๓ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา หมายถึง การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยอ้างอิงหนังสือ มีทั้งการระบุชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง หรือประเภทของหนังสือ และการอ้างอิงตำราบางเรื่องที่ไม่ระบุชื่อหนังสือและชื่อผู้แต่งไว้

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ใช้กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา เพื่อให้ความรู้ การสนับสนุนความคิดเห็น และอารมณ์ความรู้สึกของตนเองในการเล่าเรื่องให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น มี ๕ เรื่อง ได้แก่ เจอผีปอบ ถึงคราวท่านมั่ง ระวังให้ดี ปีใหม่ ๔๕ + ปีเก่าลายคราม เมื่อถูกไล่ที่ และการนับเลขตรวจโชคชะตาของตัวเอง ว่าดีร้ายอย่างไร ตามตำรานับเลขสมเด็จพระจอมเกล้ารัชกาลที่ ๔ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เจอผีปอบ กล่าวถึง ความรู้เกี่ยวกับผีปอบได้โดยอ้างอิงตำราที่ไม่ระบุผู้แต่งไว้ว่า

ฉะนั้น คนกรุงเทพฯ อ่านเรื่องนี้แล้วไม่ต้องกลัว กรุงเทพฯ เป็นเมืองครั้นเคร่งไม่เลือกโมงยาม ผีแพ้นหนีไปหมดแล้ว จะเหลืออยู่ก็แต่ผีเดียวซึ่งก็ไม่มากนัก ทั้งยังกลับเป็นของดีของขลังหายาก นิยมใช้เป็นเครื่องราง ผิดอย่างนี้ใครๆ ก็เรียกว่า ‘ผีปอบ’ แต่มันไม่ใช่ผี เห็นสว่างวับ... พุ่งตกลงมาจากท้องฟ้าก็เอาคำว่าผีไปใส่ให้

ตามตำราว่า อ้ายผีปอบได้นี้ คือสะกิดที่แตกแยกออกมาจากดวงดาวลูกใหม่ไซน ตกลงมาจึงเรียกกันหลายชื่อว่าจะเกิดดาวหรือเทกซ์ไทด์ หรืออุลกะมณี เป็นก้อนรูปกลมบ้าง รีบ้าง เป็นหยดน้ำบ้าง ผีวรุขระ เป็นรอยไหม้ มองดูเผิน ๆ ก็วาก่อนสีดำ แต่ถ้าเอาส่องดูกับไฟฟ้าหรือส่องดูกับแดด จะเห็นเนื้อใสเป็นแก้วแล้วมีสีน้ำชา

คนสมัยเก่าก่อนปู่ย่าตายายเรา ท่านนิยมเอามาเจียรระไน ทำเป็นพระพุทธรูปเลี่ยมทองไว้ ห้อยคอเจียรระไนเป็นรูปกลมบ้าง รีบ้าง มาทำหัวแหวน รวยก็เอาเพชรล้อมเข้าไป ไม่รวยก็ทำแหวนทองคำเฉยๆ ใช้เป็นของศักดิ์สิทธิ์กันภัยพิบัตินานาประการ ทั้งยังกล่าวกันว่าดีมากทางเมตตามหานิยม

(ชีวิตนอกวง ๑: ๒๗๘)

การเล่าเรื่องผีปอบได้หรือที่เป็นปรากฏการณ์ในปัจจุบันคือ สะกิดดาว เป็นการอ้างอิงตำราที่ไม่ระบุชื่อหนังสือและผู้แต่ง แต่อ้างข้อมูลที่น่าจะได้จากการอ่านของผู้เขียนโดยระบุว่า “ตามตำราว่า” เพื่อช่วยเสริมความเชื่อมั่นในแหล่งข้อมูลที่ใช้นับสนับสนุนความคิดเห็นของผู้เขียนเกี่ยวกับต้นกำเนิดชื่อเรียก รูปทรง ลักษณะเนื้อผิว สี และความเชื่อเรื่องผีปอบได้ที่น่าเชื่อถือ

ถึงคราวท่านมั่ง ระวังให้ดี กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโหราศาสตร์ดวงชะตา โดยเล่าถึงดวงชะตาชีวิตที่คุณหมอไพศาลทำนายไว้สำหรับผู้เกิดปีฉลูซึ่งตรงกับปีเกิดของผู้เขียน ดังความว่า

ต่อมาอีก ๒-๓ วัน หนังสือ ‘พลอยแกมเพชร’ ประจำปักษ์มาส่ง รับแล้วรีบเปิดอ่านหน้าหมอดูที่
คุณไพศาลท่านพยากรณ์ไว้ในทุก ๆ เล่ม

สำหรับคนเกิดปีฉลู ท่านทายไว้ว่าเคราะห์ร้าย ดาวราหูเล็งคนเกิดปีฉลู ให้ทำบุญถวายสังฆทาน
ของแห้งกับพระแก้วที่ปากจน ภายในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนแล้วจะต้องเสียเงินก้อนใหญ่ในเรื่อง
จำเป็น ไม่เสียไม่ได้ ไม่มีทางหลีกเลี่ยงโดยเด็ดขาด

พออ่านจบ ใจหายวับ

(ชีวิตนอกวง ๒: ๒๔๕)

ผู้เขียนเล่าเรื่องดวงชะตาชีวิตโดยอ้างอิงคำพยากรณ์จากหนังสือพลอยแกมเพชร
และชื่อหมอดูที่ทำนายคำพยากรณ์ และปิดประเด็นด้วยการแสดงความรู้สึกหวั่นเกรงต่อคำพยากรณ์
แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ดวงชะตายังมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบางคนใน
ปัจจุบัน

ปีใหม่ ๔๕ + ปีเก่าหลายครม กล่าวถึง ความเป็นมาเกี่ยวกับวันขึ้นปีใหม่ไทยไว้ว่า

ปีใหม่สมัยอยู่ในวังใช้วันสงกรานต์เป็นขึ้นปีใหม่ มาสมัยท่านจอมพลป. พิบูลสงคราม ท่าน
เป็นนายกรัฐมนตรี ท่านให้กำหนดวันที่ ๑ มกราคมเป็นปีใหม่เพื่อเหมือนต่างประเทศ

ก็ดีทีเดียว เป็นความคิดที่ดีมาก ข้าพเจ้าเคยอ่านพบในหนังสือคุณหลวงวิจิตรวาทการ
ท่านเขียนเอาไว้ว่า วันสงกรานต์เป็นวันที่พม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตก แล้วยกทัพใหญ่เข้าไปปลง
กันใหญ่โตในกรุง กินเลี้ยงกินเหล้า ร้องรำทำเพลงกันตลอด ๓ วัน ๓ คืน ที่ตีกรุงศรีอยุธยาแตก
สำเร็จ หากชาวไทยจะไปฉลองเลี้ยงกัน กินเหล้า ร้องรำทำเพลงมีการสาดน้ำกันทั่วทุกหนแห่ง

คุณหลวงวิจิตรวาทการท่านว่า ควรทำอย่างเดียวในวันสงกรานต์ทุกที คือร้องไห้ จึงจะควร

(ชีวิตนอกวง ๑๐: ๑๗๔-๑๗๕)

ผู้เขียนเล่าถึงวันสงกรานต์โดยใช้มุมมองใหม่ที่ต่างจากข้อมูลเดิม โดยอ้างอิงตำรา
จากหนังสือของหลวงวิจิตรวาทการ เพื่อช่วยสนับสนุนความคิดเห็นและเหตุผลของผู้เขียนเกี่ยวกับการ
กำหนดวันขึ้นปีใหม่ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวันขึ้นปีใหม่ไทยมากยิ่งขึ้นจากตำราที่
ผู้เขียนอ้างอิงไว้

เมื่อถูกไล่ที่ เป็นเหตุการณ์ทำบุญวันเกิดครบรอบอายุ ๖๐ ปีของผู้เขียน โดยมี
ข้าหลวงรุ่นใหญ่เปิดประเด็นการสนทนาเรื่องบุตรชายมียอมเลือกคู่ครองชีวิต จนตนเองกังวลว่าจะไม่
มีโอกาสมั่นหลาน ผู้เขียนจึงเสนอวิธีแก้ปัญหาให้บุตรชายข้าหลวงรุ่นใหญ่ได้อ่านข้อความพาดพิงใน
ตำรา ดังนี้

พวกญาติพวกเพื่อนในวังสวนสุนันทาทั้งหมดกินในห้องรับแขก สนุกสนานเฮกันเสียงแสบหู
พวกข้าหลวงในวังมาทั้งหมด ทั้งรุ่นใหญ่ รุ่นกลาง เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่เจ้าภาพยิ่งนัก

ข้าหลวงรุ่นใหญ่คนหนึ่งอายุ ๖๔ ปี แก่กว่าข้าพเจ้า ๔ ปี เอ่ยขึ้นว่า

“ฉันไม่สบายใจเลยนะ ทุกวันนี้ไม่รู้จะทำยังไงดี”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“กลุ้มใจเรื่องอะไร ผัวแอบไปมีเมียน้อยละซี”

ที่ประชุมฮาตัง เพื่อนหัวเราะว่า

“ไม่ใช่ มีเมียน้อยอะไรไหว อายุปานนี้แล้วแกจะเข้าโลงไปตามๆกัน”

ข้าพเจ้าก็หัวเราะ แล้วเย้าว่า

“งั้นเรอก็อยากมีผัวใหม่ พออายุ ๖๔ เลยพาลเบื่อกันเก่าซะไหมล่ะ”

พวกฮาตังใหญ่ เพื่อนเอามือมาทาบข้าพเจ้า ทั้งที่ตัวเองก็ขำอยู่ แล้วพูดว่า

“ไม่ใช่ อย่าพูดโดยเตา พุทโธ บ้าพิลึก คนอะไรปากเสีย ฉันกลุ้มใจว่าฉันก็อายุ ๖๔ ปีแล้ว ยังไม่มีหลานไว้เลี้ยงอัฐิเลย

คือลูกชายฉันเขาอายุ ๓๐ ปีแล้ว ยังรักความเป็นโสดไม่ยอมมีเมีย แนะนำผู้หญิงคนไหนให้ก็ไม่เอา ให้หาเอาเองก็ไม่ยอมหา ไม่รู้จะทำยังไง”

พูดแล้วทำหน้าเศร้าขอความเห็นใจ เพื่อนๆยังหัวเราะ

ท่านพระองค์หญิงวิมลฉัตรทรงพระสรวล รับสั่งว่า

“เนื่องจากไม่มีลูกสาว ไปขอความเห็นใจเขาทำไม”

งานนั้นเป็นที่ชื่นชมนักหนา ด้วยท่านพระองค์หญิงตฤตสาร์ทเสด็จมาเป็นประธานในงาน ยังความเป็นสิริมงคลให้แก่ทุกคนและให้แก่บ้านด้วย ได้เทิดทูนพระกรุณาไว้ไม่มีวันลืมเลย

“หม่อมฉันมีตำราที่จะให้ลูกชายเขารักผู้หญิงได้”

ทุกคนรุมถามวิธีให้ชัดไป ข้าพเจ้าก็หัวเราะ แล้วว่า

“ตำรานี้ถ้าฝ่ายชายเป็นคนขี้เหนียว กลัวเมียจะเข้ามาล้างผลาญแล้ว ตำราก็ไม่ขลังใช้ไม่ได้ จึงเลือกแล้วเลือกอีกไม่ถูกใจซักที คนแบบนี้ต้องสอนว่าให้เจ็บใจ”

ท่านพระองค์หญิงรับสั่งว่า

“ว่าไปซี ตำราอะไร ทุกคนเขาคอยฟังอยู่”

ข้าพเจ้าก็ทูลว่า

“เป็นตำราขายหนุมเลือกหนุมสาว เลือกไปเลือกมาไม่ถูกใจสักคน เลยหาเมียไม่ได้ตลอดชีวิต”

ท่านพระองค์หญิงรับสั่งถามว่า

“เอาตำรามามาแต่ไหน”

ข้าพเจ้าก็ทูลว่า

“ได้ตำรามาดังแต่อยู่ในวังสวนสุนันทา เขาเขียนลงในหนังสือพิมพ์ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงรับ เชื่อว่าข้าหลวงทุกคนก็คงได้อ่านทั่วกัน แต่ไม่มีใครสนใจ ก็พากันลืมหมด หม่อมฉันชอบมาก เขาแต่งขำขันดี ก็เลยท่องเอาไว้ขึ้นใจ จำมาจนบัดนี้

แล้วนำขำที่สุด เขาเขียนเป็นรูปการ์ตูน พอกล่าวถึงสาวรูปร่างเป็นไฉ เขาก็จะเขียนภาพหญิงนั้นลงประกอบเป็นการ์ตูนไว้ด้วย ทุกคนอ่านแต่คำกลอนก็ขำนิดหน่อย ถ้าได้เห็นคำกลอนประกอบภาพการ์ตูน ต้องหัวเราะหงายท้องเลย

ถ้าอยากได้ตำรา หากกระตาสปากกามาจะบอกให้จด”

คุณหญิงเกื้อกมลเป็นคนเขียนลายมือสวย ท่านเลยกรุณาจะเขียนให้ ได้กระตาสปากกามาแล้ว ข้าพเจ้าก็เริ่มบอกขำๆ

หนุ่มเลือกสาว

ผู้ทุ่หมุดตอนหล่อนอ้วน

กะหรงผอมโกร่งโครงรวน

หุดหัวนเดียต่ำตะแยะแะ

สูงโปรงโง้งเก้งเกะกะ

ดำมะเกลือเหื่อเกลือแตะ

ง่วงเหงาเจ้าจุกทุกซ์แยะ

ปากแบะมูทะสุดุดัน

ทีกทิมซิมเซาเก่าสมัย

เกินใหม่หุหรากำกัน

หาจบไม่พอครบครัน

จำอันใจดงดมีเมีย

พอบอกจบ ที่ประชุมปรบมือกราวใหญ่ ฮากันครื้นเครง ม.ร.ว.อาไทยกับม.ร.ว.วัฒนพันธุ์บอกว่า

“พอไดยินท่อง ก็ทำให้นึกออกแล้ว เคยอ่านจริงๆ”

“แล้วที่นี้ได้ตำราแล้วจะทำยังไงกันต่อไป”

เพื่อนผู้เป็นเจ้าทุกซ์ถามขึ้น

ข้าพเจ้าก็บอก

“ให้เอากระดานนี้ไปปิดไว้ที่โต๊ะกินข้าว เวลาเขามานั่งกินข้าว เขาต้องอ่านเจอทุกมื่อ อาจจะ
นึกอายุที่ตัวเลขมากกล้วจะอยู่จนแก่ตายไม่มีเมีย

ลองดูเถะ คงได้ลูกสะไภ้คราวนี้แน่ ขอทำนายว่าถ้าได้เมีย ไม่ช้าก็จะได้ฮ่มหลาน”

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๒๖-๒๗)

ผู้เขียนเล่าเรื่องตำราหนุ่มเลือกสาวผ่านบทสนทนาด้วยคำพูดเข้าหยาญ การบอกปัญหา
ของตัวละครที่บุตรีชายยังไม่แต่งงานอันเป็นเหตุให้ตัวละครเกิดความกังวลใจ การเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา
โดยอ้างอิงตำราหนุ่มเลือกสาวที่ลงในหนังสือพิมพ์ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุน
อู่ทองเขตขัตติยนารีทรงรับไว้ในวังสวนสุนันทา เพื่ออ้างอิงให้เห็นลักษณะหญิงสาวที่ชายหนุ่มเลือกมาก
จนอาจทำให้ไม่มีคู่สำหรับครองเรือน อีกทั้งสรุปด้วยการให้ลองปฏิบัติตามคำแนะนำ แสดงให้เห็นว่า
ตำราหนุ่มเลือกสาวยังสามารถประยุกต์ใช้แก้ปัญหาการเลือกคู่ครองได้

การนับเศษตรวจโชคชะตาของตัวเอง ว่าดีร้ายอย่างไร ตามตำรานับเศษ
สมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ กล่าวถึง การพยากรณ์พื้นดวงชะตาชีวิตของบุคคลเกี่ยวกับ
สภาพความเป็นอยู่และฐานะ โดยนำเลขปี เดือน และวันเกิดรวมกันแล้วลบออกครั้งละ ๑๐ จน
เหลือเศษ ดังความว่า

ตำราการนับเศษสมเด็จพระจอมเกล้ารัชกาลที่ ๔

วิธีดูชะตาชีวิตคน

โดยนำปี เดือน วันเกิด มาบวก แล้วลบออกทีละ ๑๐ เหลือเท่าใด ก็เป็นเศษเท่านั้น

นับปีชวด เป็นปีหนึ่ง

นับเดือนเมษายน เป็นเดือนห้า

นับวันอาทิตย์ เป็นวันหนึ่ง

เช่นเกิดปีจอ = ๑๑

มิถุนายน = ๗

วันจันทร์ = ๒

เอา ๑๑ + ๗ + ๒ = ๒๐ - ๑๐ = ๑๐ ได้เศษ ๑๐

ปี

ชวด = ๑

ฉลู = ๒

ขาล = ๓

เถาะ = ๔

มะโรง = ๕

มะเส็ง = ๖

มะเมีย = ๗

มะแม = ๘

วอก = ๙

ระกา = ๑๐

จอ = ๑๑

กุน = ๑๒

เดือน

เมษายน = ๕

พฤษภาคม = ๖

มิถุนายน = ๗

กรกฎาคม = ๘

สิงหาคม = ๙

กันยายน = ๑๐

ตุลาคม = ๑๑

พฤศจิกายน = ๑๒

ธันวาคม = ๑

มกราคม = ๒

กุมภาพันธ์ = ๓

มีนาคม = ๔

วัน

อาทิตย์	=	๑
จันทร์	=	๒
อังคาร	=	๓
พุธ	=	๔
พฤหัสบดี	=	๕
ศุกร์	=	๖
เสาร์	=	๗

เศษ ๑

เสาเรือนไฟไหม้	ชะตาร้ายทั้งชายหญิง
ไร่เรือนที่พึ่งพิง	ที่พึ่งพักสำนักเนา
จะร้อนระแระเหระหน	เร่งเจียมตนอย่าดูเบา
เพราะว่าชะตาเรา	โทษประกอบจึงเกิดกรรม

เศษ ๒

จะครองไข	มีโรคภัยสิงประจำ
หยูกยาจะหาทำ	บ่ถูกแก้จนตัวตาย

เศษ ๓

ความสบาย	มีข้าควายและเกวียนวัว
พอสมสกุลตัว	เท่าที่หายสถานกลาง

เศษ ๔

มีข้าครอก	อเนกนอกคนนาง
อุปถัมภ์ล้นสำออง	บ่ใช้ชุกบ่ทุกข์เป็น

เศษ ๕

ชะตากลับ	ทุนทรัพย์จะแสนเข็ญ
ภายหลังชะตาเป็น	ทุนทรัพย์นับอนันต์

เศษ ๖

จะยกญาติ	เป็นเชื้อชาติประเสริฐสรรค์
เงินตรายศถาพาลัน	ทุนทรัพย์ลำดับมี

เศษ ๗

นั้นผ้าขาด	จะนุ่งห่มก็เต็มที
ภักตราย่อมราศี	ระคายคับทั้งทรัพย์สิน

เศษ ๘

จะเปรี๊ยะยศ	จะปรากฏในแดนดิน
ทรัพย์ศฤงคารสถานถิ่น	ทั้งอำนาจและวาสนา

เศษ ๙

กินข้าวกลางตลาด	เสมอชาติสุหน้า
ถึงจะมีวาสนา	ต้องประกอบทำงานการ

เศษ ๑๐

ดั่งนกแขกเต้า	ทำรวงรังไว้บังฝน
แสวงดีย่อมมีผล	อย่าคลุกเคล้ากับเหล่าพาล
เหมือนปักษีอันมีปีก	รู้หลบหลีกธนูพราน
ถ้าประมาทจะเสียการ	ถึงชอกช้ำระกำกาย

เมื่อเอาเดือน วัน ปี มาบวกกันแล้วตามที่บอกให้จงเอา ๑๐ มาลบจนเหลือแต่เศษ

อย่างเช่นคนเกิดปีกุน ได้เลข ๑๒

แล้วเกิดวันเสาร์ ได้เลข ๗

เกิดพฤศจิกายน ๑๒

รวมแล้วได้ ๓๑

ลบออกไปทีละ ๑๐ เหลือ ๒๑

ลบออกไปอีก ๑๐ ตกลงได้เศษ ๑๑

มีคำทำนายไว้ว่าดูเศษนับได้ตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๐ เศษ ๑๑ ไม่มี ต้องลบอีก ๑๐ เหลือเศษ ๑

นี่เป็นการดูพื้นดวง มิใช่การทายทุกขโศกโรคร้ายเคราะห์ร้าย เเคราะห์ดี มิใช่โชค การทายละเอียด
อย่างว่าต้องให้ใครคุณหม้ออาจารย์ไพศาลทำนาย

ดูการนับเศษนี้ พอรู้ชะตาตัวเองว่าเกิดมาชีวิตจะลำบากยากจนหรือร่ำรวย

ข้าพเจ้านับคนใกล้ชิด ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงมานานแล้ว ชะตาความเป็นอยู่ของเขาไม่ผิดเศษที่
ทำนายเลย

คนตกเศษ ๑ แล้วชีวิตไม่มีบ้านอยู่ ต้องอยู่บ้านเช่าหรือบ้านของทางราชการ หรืออาศัยเพื่อน
อยู่จนตาย

คนตกเศษ ๒ มีอะไรก็ได้ แต่ต้องมีโรคประจำตัวอย่างใดอย่างหนึ่งจนแก่ตาย ไม่มีทางรักษา
หายได้

คนเศษ ๙ ต้องเป็นพ่อค้าแม่ค้า ทำกิจการเกี่ยวแก่การค้า ไม่ว่าค้าเล็กๆน้อยๆหรือค้าใหญ่
มหาศาล รวย มีเงินเป็นล้านๆได้ทุกคน แต่ต้องทำงานเหนื่อยมากชีวิต

ถ้าปี เดือน วันของใครจดผิดจำพลาด นับไม่ถูก คำพยากรณ์ก็ไม่แม่น อย่าโทษตำรา

คนตกเศษ ๗ ก็อย่าไปฆ่าตัวตาย พ่อแม่อาจบอกเวลาตกฟากผิดก็ได้ ยึดทางธรรมะเข้ามาช่วย
ทางใจ ชาตีก่อนเราทำบุญไว้น้อยไป

ถ้าจะยกตัวอย่างเศษของพวกเพื่อนๆเท่าที่นับดูแล้วสังเกตมาชีวิตเขา คำพยากรณ์แม่นจังทุก
คนไม่ผิดพลาด

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๒๓๕-๒๔๑)

ผู้เขียนเล่าเรื่องดวงชะตาชีวิตว่าเป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่กับสังคมไทยมาช้านาน โดยอ้างอิงตำราพยากรณ์การนับเศษของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๔ เพื่อบอกวิธีทำนายที่ละเอียดตามลำดับซึ่งเป็นวิธีง่ายๆ สามารถปฏิบัติตามได้ การยกตัวอย่างดวงชะตาชีวิตของบุคคลตรงกับคำทำนาย และสรุปด้วยการย้ำว่าดวงชะตาชีวิตของบุคคลที่ยกตัวอย่างเป็นจริงตามคำพยากรณ์ ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ ทำให้ผู้อ่านสนใจอยากลองตรวจพื้นดวงชะตาชีวิตของตนเองและบุคคลอื่นได้ด้วยวิธีง่ายๆ ตามตำราที่ผู้เขียนอ้างไว้

๓.๒.๔ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน เป็นการนำเสนอเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ให้อารมณ์และความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน โดยผู้เขียนแทรกความคิดเห็น เรื่องราวของตัวละคร และบอกที่มาของข้อมูลประกอบการเล่านิทานด้วย เรื่องเล่าย้อนอดีตที่ใช้การอ้างอิงนิทานมี ๒ เรื่อง เป็นการอ้างอิงนิทานที่เสนอข้อคิดเกี่ยวกับปัญญาและการประพฤติตน

น้ำพริกปลากรอบ ผู้เขียนออกอุบายใช้แม่เสริมข้าหลวงรุ่นเล็กคัดลอกนิทานเกี่ยวกับเรื่องนายเขี้ยว นายหัวล้าน และชาวนาใส่กระต่ายให้หม่อมราชวงศ์ศรีคำ ทองแถมสร้างทำหล่นไว้เพื่อให้หม่อมเจ้าหญิงสะบาย นิลรัตน์อ่านคลายความสงสัยว่ามีใจจดหมายรักที่แอบติดต่อกับนายอำพันผู้ต่ำศักดิ์ ดังความว่า

รุ่งเช้า ท่านยาไปห้องเครื่องแล้ว ข้าพเจ้าก็เล่าเรื่องท่านยาเก็บจดหมายนายอำพันได้เมื่อคืนนี้ ตอนเธอผลัดผ้า

คุณศรีคำตกใจมาก รีบพูดว่า

“ไก่อเขาป่วย เขาเขียนมาเล่าอาการป่วยของเขาให้ฟัง นายอำพันชื่อเล่นเรียกกันว่า ‘ไก่’ ฉันก็สงสัยเขา เลยรีบจดหมายไว้ แต่ฉันไม่ได้รักตอบเขานะ เพียงแต่สงสัยเท่านั้น”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“อ้ายความสงสัยนั้นแหละ มันจะไต่เต้าขึ้นมาเป็นความรัก ความเห็นใจ”

คุณศรีคำว่า

“ไม่หรอก ไม่ช้าเขาก็ตาย”

ข้าพเจ้าแปลกใจก็ว่า

“อ้าว ทำไมจะตายเร็วนักล่ะ ยังหนุ่มยังแน่นจะมาตายเพราะรักคุณ”

คุณศรีคำว่า

“ไม่ใช่ เขาป่วย ไม่มีแรง ผอมลง แล้วไอตลอดเวลา เป็นไข้ทุกตอนเย็นๆ ด้วย เขาว่าเมื่อวันก่อนเขาไออ้วกออกมาเป็นเลือดสดๆครึ่งกระโถน”

ข้าพเจ้าว่า

“โธ้ย! ตายแน่! เป็นวัณโรคแล้ว”

คุณศรีคำว่า

“ใช่ซี เขาไปตรวจที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ หมอว่าเป็นทบี. เป็นมากเสียด้วย แล้วนี่เขาไปเรียนพิมพ์ดีด เจ็บหน้าอกทุกวัน เลยมารพเป็นกันใหญ่”

ข้าพเจ้าว่า

“ดิฉันที่ไม่ได้ไปรักตอบเขาเข้า มิฉะนั้นต้องเอาเขามาเผาแน่ เอาละ--เรื่องอำพันเจ็บป่วยพักไว้ที่ต้องแก้ปัญหาคณะหน้าก่อน ต้องทำให้ท่านอย่าคลายความสงสัยให้จงได้ มิฉะนั้นท่านจะเกลียดชังหน้าเธอ แล้วจะจับตามองความเคลื่อนไหวของเธอตลอดเวลา”

คุณศรีคำว่า

“นั่นซี กลุ้มใจจัง”

ข้าพเจ้าว่า

“ไม่ต้องกลุ้ม ไม่มีอะไรในโลกที่แก้ไขไม่ได้ ถ้ารู้จักแก้ ฉันทูลท่านยาไปแล้วว่า เธอคงให้เด็กๆลอกนิทานการ์ตูนมาไว้อ่านเล่น

แล้วขณะนี้ฉันก็มีนิทานการ์ตูนลอกไว้แล้วเรื่องหนึ่งเพราะฉันเห็นว่านอกจากจะอ่านให้สนุกแล้วยังมีข้อคิดสอนไว้ให้เห็นว่า ‘ปัญญาดีกว่าทรัพย์’ เพราะปัญญาช่วยตัวในยามคับขัน ทั้งมีปัญญา ย่อมรักษาทรัพย์ไว้ได้”

คุณศรีคำว่า

“อยู่ไหนล่ะการ์ตูน แล้วจะเอามาทำไม”

ข้าพเจ้าว่า

“ฉันชอบฉันก็ลอกใส่กระดาษไว้ เธอต้องเอากกระดาษไปให้แม่เสริมข้าหลวงรุ่นเล็ก ลอกใส่กระดาษอีกแผ่นให้เห็นเป็นลายมือเด็ก เพราะแม่เสริมเขียนหนังสือตัวหวัดยุ่งเหมือนยุ่งดีกัน แล้วเอากกระดาษแผ่นของฉันมาคินน่อย่ำทำหาย”

แม่เสริมลอกให้มาเสร็จแล้ว เธอต้องเอามาเหน็บไว้ที่เข็มขัดให้เหมือนกระดาษเมื่อคินนี้พอกลับลงมานอนตอน ๔ ทุ่ม ก็มาผลัดผ้าแล้วแก้งทำตกไว้ ทำไม่รู้ไม่ชี้มุดเข้ามุ้งนอน ถ้าท่านอย่าเดินไปพบเข้า แล้วท่านจะต้องเก็บมาอ่านอีก เมื่อเห็นว่าเป็นการ์ตูน เธอจะได้ขาวสะอาดหมดข้อมลทิน”

คุณศรีคำขอบใจ คลีการ์ตูนของข้าพเจ้าออกมาอ่านด้วยกัน ในเรื่องการ์ตูนมือยู่ว่า

‘นายเขียว แต่งตัวออกจากบ้านแต่เช้า จะไปเที่ยวหาซื้อวัวด้วยใกล้ฤดูทำนาเข้ามาแล้ว แกก็ออกเดินไปตามหัวคันนาเลี้ยวลัดตัดออกมาสู่ทุ่งใหญ่

เดินไปสักพักหนึ่ง แกลเห็นชายหัวล้านแทบไม่มีผมเหลืออยู่เลย กำลังยืนเล็งงว้าวอยู่ชายทุ่ง นายเขียวแลดูลักษณะวัวอ้วนตัวนั้น แล้วให้นึกขบใจอยากได้มาก ก็เดินตรงเข้าไปหาชายหัวล้านเพื่อจะขอซื้อวัวยกมือไหว้ก่อนแล้วกล่าวขอซื้อวัวว่า

“พ่อผมตกปากเกศี วัวตัวนี้พ่อจะขายเท่าใด”

นายหัวล้านขบใจในคำยกย่องของนายเขียว ยิ้มจนน้ำลายไหล ตอบว่า

“แกพูดถูกใจฉัน วัวตัวนั้นแกลงเอาไป”

หมายความว่าไม่มีการซื้อขายกันละ นายเขียวพูดถูกใจให้ว้าวไปเลย ไม่เอาเงิน ให้เปล่าๆ

นายเขียวสุดแสนที่จะดีใจ ได้วัวโดยไม่เสียเงิน กราบไหว้นายหัวล้านแล้วก็งว้าวจะกลับบ้านเดินสวนทางกับชาวนาผู้หนึ่ง ชายนั้นเห็นวัวอ้วนตัวดี ก็ถามว่า ซื้อมาจากใคร นายเขียวตอบทันที

“อ้ายว้าวบ้าสมานย์ อ้ายหัวล้านโน่นมันให้”

ชาวนาก็รีบเดินจากไป พอไปถึงนายหัวล้าน เห็นนั่งสูบบุหรี่อยู่โคนต้นไม้ ชาวนาก็ว่า

“เกลอเอ๋ย ไม่ได้การ อ้ายนั่นตำหัวล้านสื่อใหญ่”

นายหัวล้านฟังให้เดือดเต็มที่ ไม่ชอบให้ใครเอาความจริงมาพูด ทิ้งกันบูห์ แล้วว่าไม่ปฎักสำหรับลงโทษวัวขึ้นมามีโอไว้ แล้วว่า

“เดี๋ยวเถอะมึง ได้เห็นตีกัน วัวของรักของกู กูยังให้เฉยๆ ไม่เอาเงิน หน้อย มันยังไม่รู้คุณ ดันมาตำหัวล้านกูอีก”

ว่าแล้วก็ชูปฎักแผ่นโผนโจนทะยานวิ่งตรงมา

ฝ่ายนายเขี้ยวหยุดพักผ่อนให้วัวกินหญ้า ตัวเองนั่งอยู่ในร่มไม้ เห็นนายหัวล้านชูไม้ปฎักแผ่นทะยานวิ่งเข้ามาอย่างรวดเร็ว ก็คาดการณ่ถูกว่าชาวนาคงไปบอกที่ตัวว่า รีบลุกขึ้นต้อนรับยกมือไหว้ กล่าวสุนทรพจน์อ่อนหวานว่า

“พ่อผมยวตังโยชน์ พ่อเด่นพ่อโลดมาทำไม”

นายหัวล้านลื้มโกรธ หัวเราะเห็นขี้นว่า

“พ่อเอ๋ยพ่อยอดรัก พ่อลื้มปฎัก ฉันทามาให้”

นายเขี้ยวเลยได้ไม้ปฎักแถมมาอีกอัน โดยไม่ต้องซื้อต้องหา

นี่แหละปัญญาดีกว่าทรัพย์ นายหัวล้านมีทรัพย์เสียเปล่าแต่ขาดปัญญา รักษาทรัพย์ไว้ไม่ได้ เลยหมดตัว

นายเขี้ยวมีปัญญาที่น่าพาให้รู้จักพูด แต่คำที่ผูกน้ำใจคนฟังแล้วสบายหู ได้ของไปเปล่าๆ ไม่เสียเงิน เพราะปากดีเข้าใจพูด ท่านว่าไว้ไม่มีผิดดอก ท่านสอนว่า

ปากเป็นเอกเหมือนเสมณต์ให้คนเชื่อ

ฉลาดเหลือวาจาปรีชาฉาน

จะกล่าวถ้อยร้อยคำไม่รำคาญ

เป็นรากฐานช่วยตนพ้นลำเค็ญ

(คำกลอนนี้ เป็นของท่านสุนทรภู่ ท่านแต่งไว้สอนคน)

พออ่านจบ เราสองคนต่างขำหัวร่อกันคึกคัก คุณศรีคำก็เอากะตาดานั้นไปให้แม่เสริมเขียนลอกให้เหมือน ให้คำจ้างเขียน ๑ สตางค์ เหน็บเข็มขัดกลีบลงมาเรื้อน พอผลัดผ้าถุง ก็แก้งทำตกไว้ แล้วมุดมุ้งเข้าไปนอน

ท่านยาเหยียบเสร็จ ท่านเดินเข้าห้องมา ท่านก็พบกระตาดอีก คราวนี้ท่านเก็บเข้าห้อง ท่านไปอ่านเอาเองในห้องแล้วก็เจียบไปไม่เห็นพูดว่าอะไร

จนรุ่งขึ้นตก ๓ พุ่ม ได้เวลาเหยียบอีก ท่านยาพูดกับข้าพเจ้าว่า

“ตัวเดาถูกแล้ว ว่าเขาลอกมาจากหนังสือการ์ตูน แผ่นหลังนี้ค่อยอ่านง่ายหน้อย ถ้าจะวานคนลอกคนละคน คงเป็นเรื่องซับซ้อนในการ์ตูนทั้งนั้น ถ้าจะชอบมากลอกมาบ่อยๆ การ์ตูนนี้มันอยู่ในหนังสืออะไร”

ข้าพเจ้าก็ตอบว่า

“อยู่ในหนังสือพิมพ์รายวันมีทุกวัน การ์ตูนเรื่องต่างๆกันเป็นหนังสือพิมพ์ของสมเด็จพระองค์น้อย ตัดเอามาไม่ได้ เลยต้องใช้ลอกเอามา”

เท่านี้ก็จบกัน เลยทำให้ท่านยาหายกลุ้มใจ

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๕๘-๑๖๔)

ผู้เขียนเล่าเรื่องปัญหา เริ่มต้นจากสร้างปมปัญหาที่เป็นเหตุให้ตัวละครในเรื่องเกิดความกังวลใจเพราะถูกสงสัยว่าแอบเขียนจดหมายรักติดต่อกับฝ่ายชาย โดยเล่านิทานการ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตติยานทร กรมขุนอุทัยทองเขตขัตติยนารีทรงรับไว้ในวังสวนสุนันทา เพื่อบอกวิธีแก้ปมปัญหาโดยการปกปิดความจริงว่าจดหมายรักที่เก็บได้เป็นเพียงนิทานที่คัดลอกจากการ์ตูนเท่านั้น เนื้อหาในนิทานแสดงให้เห็นข้อคิดว่าปัญหาคือความรัก เพราะการมีปัญหาดังเช่น นายเขียวที่รู้จักกล่าววาทะกยอนนายหัวล้านย่อมช่วยรักษาทรัพย์และแก้ปัญหาให้ตนรอดพ้นจากเหตุการณ์ที่คับขันได้ แต่นายหัวล้านขาดปัญญาเพราะหลงคำกยอของนายเขียว จึงรักษาทรัพย์สมบัติของตนเองไม่ได้ การแทรกบทกลอนของพระสุนทรโวหาร (ภู่) ในนิทาน เพื่อช่วยสรุปแนวคิดที่ได้รับจากนิทาน จากนั้นผู้เขียนบอกพฤติกรรมของตัวละครหลังจากอ่านเนื้อหาในนิทานแล้วยอมปฏิบัติตามวิธีที่ตนเองแนะนำ และสรุปด้วยการบอกผลวิธีการใช้นิทานแก้ปมปัญหาว่าสามารถลงให้ตัวละครที่สงสัยเชื่อได้ ทั้งนี้ผู้เขียนเองก็ได้ใช้ปัญหาเพื่อช่วยเพื่อนเช่นกัน การอ้างอิงนิทานเรื่องนี้แม้เป็นเพียงเรื่องในอดีตของผู้เขียน แต่ข้อคิดจากนิทานมีความทันสมัยและใช้ประโยชน์ได้เสมอ

การเอารัดเอาเปรียบ ไม่ได้มีแต่ในตัวคน เป็นเรื่องราวระหว่างนกยูงกับกาว่า

ในสัตว์เดียรฉานก็มี นิทานเรื่องนี้มีมานานแล้ว จะเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่ง เป็นเหตุสุดวิสัยที่จะบอกได้

ข้าพเจ้าฟังมาตั้งแต่ยังเด็กอยู่ในวัง ผู้ใหญ่เล่ากันสืบต่อมา

เรื่องเก่าถึงเอามาเล่าใหม่ ก็เป็นเรื่องใหม่สำหรับทุกท่าน

ใครจะเกิดแล้วเกิดอีกมาก็พ้นชาติแล้วก็ตามใจ แต่ไม่มีใครพิสูจน์ได้ว่าเท็จจริงแค่ไหน

ที่เอามาเล่าเพื่อให้เห็นการแก่งแย่งความงาม ความเอารัดเอาเปรียบ เห็นแก่ตัว ไม่เห็นใจผู้อื่น ไม่คิดละอายใจในการทำชั่ว เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียวจะได้เปรียบ โดยสร้างทุกขร้อนให้แก่ผู้อื่นก็ช่าง

เท็จจริงฟังไปแล้วพิจารณาจะได้ประโยชน์บ้าง

เขาเล่าว่า เขานี้ใครไม่รู้ละ พวกนก-กา เกิดมาในสมัยสร้างโลก นกยูงเกิดมาเป็นสัตว์ปีกบินได้ตัวโต มีสีเขียวอย่างเดียวยังตัว ไม่มีลวดลายสวยงามเหมือนเดี๋ยวนี

ส่วนนกาก็เกิดมาตัวเล็กกว่านกยูง มีสีขาวสะอาดทั้งตัว ถ้าเป็นสมัยนี้เราเรียกว่ากาเผือกเพราะขาวโพลนทั้งตัว

เมื่อฝูงกามีความรู้สึกว่าตัวเล็กกว่านกยูง พวกมันก็คิดอยากจะทำที่พึ่งจากสัตว์ใหญ่ เพื่อให้ความคุ้มครอง

พวกมันจึงพากันเข้าหาประจบประแจงฝูงนกยูง ด้วยเป็นสัตว์ใหญ่กว่า อาจจะช่วยปกป้องคุ้มครองอันตรายต่อพวกกาได้

กาได้อาหารอะไรมาก็แบ่งปันแก่หัวหน้านกยูง

กาก็พูดกับนกยูงว่า

“ท่านหัวหน้าท่านตัวโตก็จริง แต่ยังไม่สวยสง่าพอ ข้าพเจ้ามีวิชาดูดสีดอกไม้อาจจะยอปลายปาก เอามาเขียนเป็นลวดลายบนสีชนของท่าน ให้งดงามทั่วตัวเวลาท่านจะรำแพนหางลายที่หาง ท่านจะงดงามมาก ใครเห็นก็จะหลงรัก

ข้าพเจ้าจะเขียนให้ทั้งฝูงเลย จนกว่าจะหมดนกยูง ที่นี้ไปไหนท่านจะสง่างามมาก

เมื่อข้าพเจ้าเขียนพวกท่านหมดทุกตัวแล้ว ท่านต้องเขียนพวกกาให้สวยงามบ้าง พันไปจากสีขาเป็นลวดลายหยดย้อยทั้งตัว”

นกยูงได้ยินก็ดีใจนัก ยอมตกลงให้กาเขียนลายทุกตัว

พอกาเขียนเสร็จ นกยูงต่างตัวต่างรำแพนขนหางกางปีกเป็นทั้งงดงามยิ่งนัก

หลายวันผ่านไป กาเสร็จธุระเขียนพวกนกยูงแล้ว คอยวันและเวลาที่นกยูงจะมาเขียนให้พวกกาบ้าง

หลายวันผ่านไป ไม่เกรงใจแล้วก็เข้าไปเตือนให้นกยูงเขียนลายให้กาบ้าง

นกยูงก็หัวเราะเยาะกว่า

“อ้ายหน้าโง่ ใจร้อนไปได้ ข้ากำลังหาวิธีทำให้พวกเจ้าสวยอยู่พอดี

เจ้าต้องไปหาช่างไม้สีดามาให้ข้า ใครจะหาสีดำ ต่างตัวต่างไปหามา ถึงพวกเจ้ามีหลายตัวก็ไม่เป็นไร พวกนกยูงจะหาสีดำให้เสร็จพร้อมกันทุกตัว

สีดำ ๒ วันแห้ง จึงมาเขียนลวดลายสีต่างๆจะงดงามมาก”

กาหลงเชื่อ ก็พากันไปขนช่างไม้สีดามาให้นกยูง

พวกนกยูงก็ช่วยกันหาตัวกาสีขาให้เป็นสีดำทุกตัว แล้วไม่เขียนลายอะไรไว้ให้เลย

ถึงทีกา มยุราก็หลงรัก

แต่ไม่รักเขียนขนให้สมหมาย

กาก็เลยด่าปลดตลอดกาย

ให้นึกอายเจ็บช้ำระกำทรวง

หลังจากนั้น กาก็เลยด่าปลดมาจนทุกวันนี้

กาเห็นนกยูงเป็นสัตว์ไม่มีสัจจะ คือพูดแล้วไม่ทำตามทีพูด ท่านผู้อ่านไม่ต้องไปเสียเวลา มาคิดว่า เรื่องนี้เป็นการแต่งขึ้นหรือเป็นความจริง จะเท็จจริงอย่าไปสนใจ ควรจะค้นหาคติในเรื่องนี้ มากกว่าค้นหาความจริง

(ชีวิตนอกวัง ๑๒: ๑๕๓-๑๕๕)

ผู้เขียนเล่าเรื่องการเอารัดเอาเปรียบและไม่รักษาถ้อยคำว่ายังมีให้เห็นอยู่เสมอ โดยอ้างอิงนิทานจากผู้ใหญ่ในวังสวนสุนันทาเล่าให้ฟังเมื่อครั้งเยาว์วัย เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน และการไม่รักษาจากสัตย์มิได้มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น การใช้บทร้อยกรองช่วยสรุปเนื้อเรื่องและแง่คิดจากนิทาน และชี้ให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของข้อคิดที่ได้รับซึ่งผู้อ่านจะต้องค้นหาคติด้วยตนเอง

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิงของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์มี ๔ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงประสบการณ์ เป็นวิธีแสดงความรู้เรื่องเล่าย้อนอดีตที่มุ่งเน้นประสบการณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ โดยมีจุดเด่นในการนำเสนอเรื่องเหลือเชื่อที่ผ่านการอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคล ข้อพิสูจน์ เหตุการณ์ การสร้างและแก้ปัญห ปัญหา ความคิดเห็นของผู้เขียน การแสดงเหตุผล คำยืนยัน และสรุปจบ ชวนให้เรื่องน่าเชื่อถือ ผู้อ่านสนใจติดตามอ่าน เห็นคล้อยตาม และได้รับความรู้ที่นำไปทดลองปฏิบัติได้

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนามีการอ้างอิงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ๒ แบบ ได้แก่ การอ้างอิงคำสอนของพระพุทธเจ้า และการอ้างอิงคำพระสอน กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนาเป็นการอ้างหลักธรรมคำสอนอันเป็นลักษณะเด่นของเรื่องให้เป็นรูปธรรมโดยผ่านบทสนทนา ลักษณะพฤติกรรม เหตุการณ์ และเรื่องราวชีวิตของตัวละคร หรือผู้เขียนได้นำเสนอใจ มีการแทรกทัศนะ น่าเสียดาย อารมณ์ และความรู้สึกต่างๆ ได้อย่างมีชีวิตชีวา จึงทำให้กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา เข้าใจง่าย และเป็นการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาโดยไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจหลักคำสอนมากยิ่งขึ้น

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา ๔ แบบ ได้แก่ การอ้างอิงที่ไม่ระบุชื่อหนังสือและผู้แต่ง การอ้างอิงที่ระบุชื่อหนังสือและผู้แต่ง การอ้างอิงชื่อผู้แต่งหนังสือ และการอ้างอิงประเภทของหนังสือ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำราเป็นการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและเกร็ดความรู้ที่ผู้เขียนอ้างไว้ เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ทราบจากตำรา การสนับสนุนความคิดเห็น และอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง อีกทั้งการแทรกกลวิธีที่นอกเหนือจากกลวิธีอ้างอิงตำราไว้บางเรื่องเล่ายังช่วยสร้างความน่าสนใจให้ติดตามอ่านมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เรื่องเล่าย้อนอดีตโดยอ้างอิงตำรา มีเหตุผล น่าสนใจที่น่าเชื่อถือ ผู้อ่านได้รับความรู้เพิ่มเติม และความเพลิดเพลินไปพร้อมกัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความรอบรู้และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างน่าสนใจ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทานเป็นการเล่าเรื่องที่มีได้มุ่งแสดงเนื้อหาในนิทานแล้วบอกข้อคิดเท่านั้น แต่ผู้เขียนยังสร้างความบันเทิงด้วยการนำเรื่องราวของตัวละคร การใช้บทร้อยกรอง และการสรุปจบประกอบการเล่านิทานได้นำเสนอใจ ช่วยเพิ่มความเพลิดเพลิน และการติดตามอ่านให้สนุกมากยิ่งขึ้น

๓.๓ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ หมายถึง การเล่าเรื่องย้อนอดีตโดยใช้การสื่อสารประเภทต่างๆ ได้แก่ บทร้อยกรอง จดหมาย หรือโทรศัพท์ เพื่อสื่อความหมาย ถ่ายทอดความรู้ หรือตอบคำถามในเรื่องราวต่างๆ ให้ผู้อ่านเข้าใจ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นรูปแบบการเล่าเรื่องผ่านสื่อกลางแต่ละประเภทที่มีลักษณะเด่นต่างกัน การใช้บทร้อยกรองจะมุ่งแสดงข้อความพาดพิงบุคคลอื่นโดยอ้อม เพื่อบอกความหมายและอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียนต้องการสื่อ การใช้จดหมายไม่ปรากฏส่วนคำถามและส่วนคำตอบชัดเจนเหมือนกับคอลัมน์ถาม-ตอบแบบทั่วไป แต่เป็นการตอบจดหมายผ่านการเล่าเรื่องที่ผู้อ่านต้องการทราบ หรือนำเสนอจดหมายที่ผู้เขียนได้รับจากผู้อ่าน และการใช้โทรศัพท์เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านตั้งประเด็นคำถามกับผู้เขียน อันสื่อให้เห็นรูปแบบสนทนาหรือการสื่อสาร ๒ ทาง (Two-Way Communication) ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านได้ชัดเจน เพราะมีการโต้ตอบ การแสดงน้ำเสียง อารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติของผู้เขียนกับผู้อ่านในการสนทนา

เรื่องเล่าย้อนอดีตที่ใช้สื่อมี ๑๑ เรื่อง เป็นการใช้สื่อเพื่อกล่าวพาดพิงบุคคลอื่น การสอบถามข้อมูลในวังและประสบการณ์ชีวิตในอดีตของผู้เขียน ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

สาธุไส้ปลา กล่าวถึง พี่เลี่ยมเขียนบทร้อยกรองปิดไว้ที่โต๊ะข้าหลวงที่รับประทานสาธุไส้ปลาจนหมด ดังความว่า

แรงลงก็จะว่าแรงจะกละ

คนลงก็ไม่ละเผื่อคนหลัง

สวาปามเข้าไปจนไส้พัง

ภูมานั่งอดอยู่ดูไม่ควร

(ชีวิตในวัง ๑: ๖๒-๖๓)

ผู้เขียนเล่าพฤติกรรมของข้าหลวงที่รับประทานสาธุไส้ปลาโดยสื่อผ่านบทร้อยกรองด้วยน้ำเสียงขบขัน เพื่อเล่าถึงข้าหลวงที่รับประทานสาธุไส้ปลาไม่เผื่อผู้อื่นเหมือนนกแร้งที่รุมแย่งอาหารกัน และยังแสดงให้เห็นความรู้สึกตัดพ้อของตัวละครว่าการที่ตนไม่ได้รับประทานสาธุไส้ปลาเลยเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

สะเต๊ะลือ กล่าวถึง หม่อมหลวงสละ ศิริวงศ์ที่ไม่ยอมให้ข้าหลวงดื่มน้ำเย็นในตั่งน้ำแข็ง ดังนี้

ตั่งนี้เคยมี

คนดีมาอยู่

พูดจาพอรู้

เอื้อเฟื้อแบ่งปัน

พอเปลี่ยนคนใหม่

น้ำใจกรรจ์

ไม่ยอมแบ่งปัน

แม่กินน้ำเย็น

ดั่งคนอยู่รู้

हतु้ล้าเค็ญ

ของได้เป็น

อหิวาต์ตาย

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๐๐)

ผู้เขียนเล่าเรื่องการตึมน้ำเย็นจากตู้น้ำแข็ง เพื่อเปรียบเปรยผู้ควบคุมตู้น้ำแข็งคนใหม่ที่ไม่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นเหมือนคนที่ยังไม่เจริญ และทิ้งท้ายด้วยการแข่งอย่างขันขี้ให้ผู้ควบคุมตู้น้ำแข็งคนใหม่เสียชีวิตด้วยโรคหิวาต์

ตกใจแทบช็อกตาย กล่าวถึง หนูรีเขียนจดหมายส่งไปที่บริษัทศรีสารา เพื่อถามวิธีหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องสำอางประทีนผิวที่มีราคาแพงกับผู้เขียน ดังนี้

คุณหนูรี เป็นใคร อยู่ที่ไหน เขียนจดหมายถึงข้าพเจ้าเขียนจำหน่ายของไม่ถูก ส่งจดหมายไปที่บริษัทศรีสารา ‘พลอยแกมเพชร’ จัดการส่งต่อมาให้ข้าพเจ้า

วิธีนี้นับว่าฉลาดดีมาก จะตอบเป็นส่วนตัวไม่ได้ ด้วยหนูรีไม่เขียนจำหน่ายของมาให้ด้วย จึงขอตอบไว้ในหนังสือ

ถ้าคุณหนูรีอ่าน ‘พลอยแกมเพชร’ รายปักษ์ ก็จะได้คำตอบในเล่มนี้

คุณยายไม่เคยรู้จักไม่เคยเห็นหน้า แต่คิดว่าคงเป็นคนสวย จึงสนใจในเรื่องความงามมาก

หนูรีบอกมาว่า ขณะนี้เครื่องสำอางเครื่องประทีนผิวมีราคาแพงมาก อยากหลบไปใช้ของถูกถามมาว่าในสมัยโบราณเขาใช้อะไรกัน ที่ทำให้หน้าตาสวย ผิวพรรณงาม อยากสวย วา่งนเถอะ

คุณยายอยู่ในวังมาแต่เด็ก ได้เห็นผู้ใหญ่เขาใช้กันเวลาอาบน้ำ ฤษูบู่แล้ว ล้างสบู่ออกให้หมด แล้วเอามะขามเปียกทั้งฝักทั้งเม็ดมาถูให้ทั่ว หมักไว้สักครู่ จึงล้างออก เรียกว่าทาผิวได้วิตามินซีไม่รู้ได้ทำไม คงทำให้ผิวสวยปราศจากจุดต่างดำ-ขาวตามตัว

เวลาสระผม ก็ใช้สบู่ฟอก แล้วล้างออกให้หมด เอามะกรูดมาผ่าสอง บีบเอาแต่น้ำใส่ผ้าขาวบางกรองให้หมดตาก เอาแต่น้ำใส่ชโลมไปให้ทั่วหัว หมักทิ้งไว้สักครู่จึงล้างออก อันนี้เห็นผลทันที จีบผมดูแล้วผมนุ่มที่สุดเท่าที่ตนเอง คงเพราะได้วิตามินซี

จะทำให้ผมร่วงหรือเปลาก็ไม่รู้

คุณยายไม่เคยทำอะไรเลย เพราะขี้เกียจมากเรื่อง หนูรีใช้เครื่องสำอางสมัยใหม่ไปเถอะ เพราะใช้สะดวก

ถ้าอยากให้เสียสละเป็นนกกการเวก เขาเอามะแว้งมาจึมน้ำพริกกะปิกิน

ถ้าอยากให้คิ้วดำ ต้องเอาดอกอัญชันมาทาที่คิ้วทุกวัน จะได้ผลยังงั้นไม่รู้ เพราะไม่เคยทำ

คนสมัยก่อนไม่นิยมการแต่งหน้าทาปากเขียนคิ้ว เขาผัดหน้าด้วยแป้งเม็ดเดียวพอแล้ว

ผู้หญิงสมัยนี้มีเครื่องสำอางมาช่วยตกแต่งทั้งตัว จึงแลดูผู้หญิงสมัยนี้สวยทุกคน

จะนั้นเมื่อถามมา ก็เล่าให้ฟัง

(ชีวิตนอกวัง ๖: ๒๑๕-๒๑๗)

ผู้เขียนตอบจดหมายเรื่องการดูแลผิวพรรณและเสริมความงามของคนโบราณ โดยผู้ถามเขียนส่งไปที่นิตยสาร ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องน่าสนใจจึงเลือกตอบจดหมายเกี่ยวกับวิธีดูแลผิวพรรณและเสริมความงามของคนโบราณว่าใช้มะขามเปียกขัดตัว น้ำมะกรูดหมักผม รับประทานมะแว้งจึมน้ำพริกกะปิ ผัดหน้าด้วยแป้งเม็ด และดอกอัญชันทาที่คิ้ว ทำให้ผู้อ่านทราบคำตอบที่อยากรู้ และ

เห็นภาพวิธีการดูแลผิวพรรณและเสริมความงามของสตรีในวังที่ผู้เขียนเคยเห็นมา ผู้เขียนไม่รับรองผลเพราะไม่เคยทำ

อ่านจดหมายที่มีคุณค่ามาก เป็นการแสดงรายละเอียดจดหมายเกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนจังหวัดตราดแห่งหนึ่งที่ผู้เขียนได้รับจากผู้อ่านคืออาจารย์แสงอรุณ โดยผู้เขียนกล่าวถึงการเรียนหนังสือในปัจจุบันกับอดีตไว้ด้วย ดังความว่า

วันนี้ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากอาจารย์แสงอรุณ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นจดหมายที่มีประโยชน์ จึงนำมาลงให้ท่านผู้อ่านได้อ่านทั่วกัน

เกาะช้าง จังหวัดตราด

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๘

กราบเท้าคุณยายที่รักและเคารพอย่างสูง

แสงส่งข่าวมาบอกเล่าให้คุณยายทราบว่า แสงโชคดีมากที่ได้มาเยี่ยมโรงเรียนในต่างจังหวัด ขณะนี้อยู่ที่จังหวัดตราดค่ะ

แต่ต้องนั่งข้ามฟากจากแผ่นดินใหญ่ มาถึงกิ่งอำเภอเกาะช้างใช้เวลาเดินทาง ๔๕ นาที

ท้องฟ้าโปร่งกระจ่าง เมฆลอยเป็นรูปต่างๆตามแต่เราจะจินตนาการ

น้ำทะเลใสสีฟ้าสด อากาศบริสุทธิ์มาก ทำให้เราภูมิใจที่ประเทศไทยของเรายังมีแหล่งท่องเที่ยวที่งดงามอีกมากมาย

แล้วแสงก็มาถึงโรงเรียนที่มาเยี่ยมทันเวลาเช้าแถวเคารพธงชาติ

คุณยายขา ในฐานะที่คุณยายเคยเป็นครูมาก่อน ขอเรียนถามบทบาทของครูและนักเรียนสมัยก่อนกับปัจจุบัน ว่าคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันบ้างไหมคะ

เท่าที่อ่านในชีวิตนอกวง จำได้ว่ามีอะไรหลายอย่างเหมือนกัน

เช่น โรงเรียนที่แสงมาเยี่ยมในวันนี้ นักเรียนมีระเบียบวินัยดีมาก คุณครูน่ารัก มีความตั้งใจสั่งสอนลูกศิษย์เต็มกำลังความสามารถ เรียกว่า ‘มีวิญญาณของครู’ อยู่ทุกวินาที

มีกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน

ก่อนเข้าห้องเรียนภาคบ่าย ทุกคนจะนั่งสมาธิกันหน้าชั้นตนเอง หลับตาพริ้ม ตัวนิ๊ดตัวน้อย ทำเหมือนกัน

แถมกิจกรรมนอกห้อง ทำให้เราได้รับความรู้เพิ่มขึ้น

มีการทำลอบดักปู แล้วนำไปดักปูจริง ๆ นะคะ

การทำว่าวดู้ดู้ย (คล้ายๆว่าวจุฬาและมีเสียงร้องดังมาก)

การรำละครชาตรีแบบท้องถิ่น พร้อมเพลงพื้นบ้าน

งานประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของใช้ กระดาษชุดมะพร้าว ดอกไม้จากเกล็ดปลา เด็กๆ ทุกคนทำได้อย่างดี

แถมสิ่งที่ทำให้แสงประทับใจมาก ๆ คือทุกท้องถิ่นทุกโรงเรียนผู้บริหารและครูมีหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ‘ภูมิใจในบ้านเกิด’

สอบถามเด็กคนไหนคนนั้น เขาจะเล่าประวัติของชุมชน วัดวาอาราม ภูเขา ป่าไม้ ประวัติของท้องถิ่นให้เราฟังด้วยความภาคภูมิใจ

อย่างนี้ใช่ไหมคะ คุณยาย เป็นการปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง

คุณยายเล่าเรื่องสนุกๆ แปลกๆ ในสมัยคุณยายให้พวกเราลูกๆ หลานๆ ฟังบ้างนะคะ แสงเองก็ไปพบเรื่องแปลกๆ ตลกๆ หรือบางครั้งก็เป็นอุทาหรณ์ คติสอนใจมากมาย โอกาสหน้าจะเขียนมาเล่าให้อ่านอีกค่ะ

สุดท้ายนี้ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์ในสากลโลกโปรดคุ้มครองคุณยายที่แสงเคารพรักอย่างสูงสุด สุขภาพร่างกายแข็งแรง อายุยืนยาวอยู่เป็นมิ่งขวัญของลูกหลานตลอดไป รักและเคารพอย่างสูง

แสงค่ะ

ที่นำจดหมายของอาจารย์แสงอรุณมาลงนี้ เพื่อจะได้อ่านกันทั่วไป ว่าเด็กตัวเล็กตัวน้อยตัวใหญ่ ร้องเพลงชาติแล้วเดินเรียงแถวเข้าห้องเรียนไปนั่งโต๊ะ

ต้องนั่งกรรมฐานทุกคน นั่งเสร็จสวดมนต์ แล้วจึงเริ่มเรียนหนังสือ

ภาคบ่ายเรียนวิชาซีฟ เอาวัตรธรรมชาติที่ไม่ใช่แล้วมาประดิษฐ์เครื่องใช้ในครัวเรือน หรือขายออกไป ให้ประกวดฝีมือกันใครทำได้สวยและดีที่สุดจะได้รับรางวัลชมเชย แล้วโรงเรียนจะเก็บเอาไว้ออกโชว์ขายงานประจำปี รายได้เป็นของโรงเรียน

เด็กก็ได้วิชาประจำตัวไป เป็นเครื่องหาเลี้ยงชีพเมื่อโต ทำให้มีรายได้ช่วยเหลือครอบครัว

นักเรียนสมัยเมื่อข้าพเจ้าเป็นครูอยู่ เรียนแต่หนังสือจริงๆ ตามหลักสูตรของกระทรวง มีพิเศษคือได้เรียนขับร้อง และวิชาวาดเขียน แต่ก็ไม่ถึงกับเอาไปทำมาหากินได้

วิชาสมัยก่อนเรียนอ่อนกว่าสมัยนี้มาก จบประถม ๔ แล้วก็ออกเลย จะไปทำมาหากินอะไรก็ต้องช่วยพ่อแม่ ทำอะไรขายเองไม่ได้

เพราะฉะนั้น วิชาที่เด็กเรียนสมัยนี้ เรียนจบแล้วออกไปทำมาหากินได้เลย

(ชีวิตนอกวง ๑๔: ๑๗๙-๑๘๑)

ผู้เขียนเล่าเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้จดหมายที่ได้รับจากผู้อ่าน เพื่ออ้างอิงว่ามีบุคคลเขียนจดหมายมาเล่าประสบการณ์ที่พบเห็นการเรียนการสอนของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดตราดจริง ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีประโยชน์จึงนำมาเล่าให้ผู้อ่านทราบเกี่ยวกับวิชาเรียนในปัจจุบันว่ามีการสอนวิชาซีฟที่สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ แต่ในอดีตการเรียนหนังสือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการไม่เน้นการสอนวิชาซีฟ

เสียงที่เป็นมงคลในโทรศัพท์ ผู้อ่านที่ดูละครเรื่องร่มฉัตรซักถามผู้เขียนเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวละครชื่อแม่กลิ่นที่แสดงออกเบื้องหน้าพระพักตร์เจ้านาย และเรื่องเครื่องนอนของชาววัง อีกทั้งเรื่องการใช้ถ้อยคำภาษากับเจ้านาย ดังความว่า

วันเดียวกัน บ่าย ๒ โมง มีโทร.ทางไกลมาจากนครปฐม ขอฟุดกับม.ล.เนื่อง ข้าพเจ้าก็บอก
“ม.ล.นี่เองกำลังฟุดคะ”

เสียงสวัสดีนำมาก่อน เป็นเสียงผู้หญิง เจออายุไม่ถูกแต่คงเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถามข้าพเจ้าว่า
“ดูละครเรื่อง ‘ร่มฉัตร’ หรือเปล่า”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ดูคะ ติดตามดูมาตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว”

เขาวว่า

“ดูแล้วรู้สึกเป็นไงมั่ง”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ก็ไม่เห็นเป็นยังไงเลย ดูไปเรื่อย ๆ”

เขากลับว่า

“ถามจริงๆเถอะ ฟุดมาตรงๆ อย่าเข้ากับนักประพันธ์ให้มากนัก ที่ถามมาเพราะเห็นคุณเนื่องอยู่ในวัง ใกล้เจ้านายมาตั้งแต่ ๑ ขวบ ที่รู้เพราะอ่านหนังสือรวมเล่มชีวิตในวัง เจ้านายท่านเลี้ยงคนให้ทะเล่ ปากคอจัดจ้าน ทำกระเจ้ากระงอดกับผู้ปกครอง เหมือนอย่างแม่กลืนทำต่อพระพักตร์เจ้านายยังมีเหมือนแม่กลืนในละครไหม”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“คนเราต่างคนต่างนิสัย สาวๆข้าหลวงในวังสวนสุนันทานิสัยอย่างแม่กลืนมีถมไป แต่ไม่กล้าแสดงออกต่อผู้ใหญ่ที่เลี้ยงตัวมา คงทำได้แต่บรรดาเพื่อนๆ

เวลาเข้าเฝ้าอยู่รับใช้เจ้านาย ต้องนั่งหมอบคลานให้เรียบร้อย ต่อมีรับสั่งถามสิ่งใด จึงจะทูลตอบได้ ไม่บังอาจเข้าไปชบตักเจ้านายหรือกอดแข้งขาเหมือนแมว

แต่ที่เขาเล่นละคร คงต้องการให้ออกรสชาติยิ่งขึ้น เพื่อความสนุก ก็อย่าไปถือสาเลย”

เขากลับถามมาว่า

“แล้วชาววังนอนที่นอนได้ไหม ด้วยเห็นพวกข้าหลวงในร่มฉัตรพอเปิดมุ้งขึ้นมานอนกับเสื้อผืนหมอนใบทุกคน ไม่เคยเจอใครนอนที่นอน หรือมีประเพณีห้ามข้าหลวงนอนที่นอน”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“พุทโธ ไม่ใช่หนักโทษในคุณนี้ จะได้ห้ามนอนที่นอนในวังสวนสุนันทา ทุกชีวิตไปจนถึงพวกบ่าวอันเป็นบุคคลชั้นแล้ว ต้องนอนที่นอนกันทุกคน นี่เขาเล่นเป็นละครเดี๋ยวก็นึก เขาคงซีเกียจยกขนที่นอนมาปู อย่าไปดูเอาให้เหมือนของจริงซี จะหมดสนุก

เสื้อผ้าการแต่งกายของเขาสวยทุกคน ผมทรงกระทุ่มโบราณเขาก็เก๋ได้สวย”

เขากลับว่า

“แล้วทำไมเวลาทูลกับเจ้านายต้องพูดว่า ‘มั่งคะ’ ที่จริงควรจะพูดว่ายังไง”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“ควรพูดให้ถูกต้องว่า ‘เพคะ’ ข้าหลวงในวังได้รับการศึกษาดี ไม่มีการฟุดผิดกันเลย มีแต่พวกบ่าวหรือคนงานที่ขาดการศึกษา ก็ฟุดมั่งคะ หรือมึงคะไปตามถนัด”

“อย่าไปเพ่งเล็งเขานัก ดูไปเรื่อย ๆ จะสบายใจไปเอง เรื่องในวังสมัยโบราณ คนสมัยใหม่รู้จักต้องได้เคยอยู่กับเจ้านายมาเป็นเวลานานปี จึงจะสังเกตความเป็นไประหว่างเจ้านายกับข้าหลวงได้ถูกต้อง

การแสดงละครก็ต้องแล้วแต่ผู้กำกับ ถูกมั่งผิดมั่งไปจากความถูกต้อง ก็ช่างเขาเถอะ นี่กว่าดูละคร”

เขาวาม่าอีก

“ทำไมบ้านช่องเศรษฐีไปถึงเจ้าคุณออกร่ำรวย จึงไม่มีกระโถนใช้ แม่วาดแพ่ท้อง ต้องวิ่งไปอาเจียนที่หน้าตึกชั้นบน ผัวแพ่ท้องก็วิ่งไปอ้วกที่หน้าตึกชั้นบนอีกแหละ

ขณะนั้นถ้ามีคนเดินอยู่ข้างล่าง มิราดไปบนหัวคนรี บ้านออกใหญ่โต หากกระโถนปากแตรตั้งไว้มั่งไม่มีเลย”

ข้าพเจ้าฟังแล้วข้าที่สุด คุณคนนี้แกดูละครละเอียดลออยังกะหาหาบนหัว เลยตอบไปว่า

“นั่นเป็นเพราะไปสังเกตเขามากเกินไป ก็เลยเห็นจุดบอดมากขึ้น

อันข้อที่ติมาทั้งหมดนี้ ข้าพเจ้าดูอยู่ก็เห็นเหมือนกัน เห็นข้อบกพร่องที่เกี่ยวกับชีวิตในวังยังมีที่ติอีกเยอะ เราต้องทำใจให้ดูเป็นความบันเทิง แล้วเราก็จะดูด้วยความสบายใจ ดูเขาต่อไป แล้วทำใจเสียใหม่”

เขาขอบคุณข้าพเจ้า แล้วกล่าวสวัสดิ์ โดยไม่ยอมบอกชื่อเสียง ข้าพเจ้าก็ไม่ถาม ไม่บอกก็แล้วไป

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๐๘-๑๑๑)

ผู้เขียนเล่าพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องร่มฉัตรและข้าหลวงในวังสวนสุนันทาด้วยน้ำเสียงเป็นกันเองอย่างคมมองโลกในแง่ดีและเข้าใจว่าเรื่องจริงในวังกับเรื่องบันเทิงนั้นต่างกันกับผู้ชมละครที่โทรศัพท์มาถามด้วยใคร่รู้ข้อเท็จจริง ผู้เขียนตอบคำถามเกี่ยวกับข้าหลวงในวังสวนสุนันทาส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับแม่กลืนตัวละครที่แสดงทางโทรทัศน์แต่แสดงออกกับข้าหลวงด้วยกัน ไม่มีข้อห้ามการนอนที่นอน และใช้คำทูลกับเจ้านายชั้นสูงที่ถูกต้องว่า “เพคะ” ไม่ใช่ “มั่งคะ” หรือ “มึงคะ” อีกทั้งยังแนะนำให้ดูละครด้วยความบันเทิงไม่ควรมุ่งหาข้อบกพร่องจนเกินไป ทำให้ผู้อ่านทราบการปฏิบัติตนของข้าหลวงในวัง และได้รับประโยชน์จากการที่ผู้เขียนเล่าเรื่องให้ผู้อ่านที่ถามข้อข้องใจทางโทรศัพท์

กลวิธีเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มี ๓ ประเภท ได้แก่ บทร้อยกรองจดหมาย และโทรศัพท์ การใช้บทร้อยกรอง เพื่อแสดงเรื่องเล่าย้อนอดีตที่กล่าวพาดพิงบุคคลอื่น โดยแทรกน้ำเสียงขบขันของผู้เขียนไว้ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและเจตนาของผู้เขียนที่ไม่มุ่งเสียดสีว่าร้ายจริง การใช้จดหมาย เพื่ออ้างอิงว่าผู้เขียนไม่ได้ตั้งใจเล่าเรื่องย้อนอดีตนั้นๆ เอง แต่มีบุคคลเขียนจดหมายมาขอคำปรึกษาหรือบอกเล่าประสบการณ์กับผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่าจดหมายฉบับนั้นๆ เป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีประโยชน์จึงเลือกนำมาเสนอแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้และติดตามอ่านและการใช้โทรศัพท์ เพื่อเสนอเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ผู้เขียนอ้างว่ามีบุคคลโทรศัพท์มาสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้เขียนและคู่สนทนาสามารถโต้ตอบเรื่องราวต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้อ่านจึงเห็นภาพการสนทนาได้เป็นอย่างดี และสนใจติดตามเพราะเกิดความสนใจใคร่รู้ในเรื่องนั้นๆ ร่วมด้วย

๓.๔ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร หมายถึง การเล่าเรื่องย้อนอดีตที่ผู้เขียนใช้บุคคลที่มีอยู่จริงในวังสวนสุนันทาหรือบุคคลในปัจจุบันมาเป็นตัวละครถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีต

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ใช้ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและตัวละครทั่วไปถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับภูมิปัญญาโบราณและอาหารเช่นเดียวกัน แต่ต่างตรงที่ลักษณะของตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นผู้ชำนาญ รอบรู้ และเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เพื่อแสดงรายละเอียดของเรื่องเล่าที่ผู้เขียนไม่ทราบให้นำมาเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ตัวละครทั่วไปจะไม่ปรากฏลักษณะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านใดเป็นพิเศษ แต่ตัวละครนำเสนอเรื่องเล่าที่ตนพบเห็นหรือจดจำจากบุคคลอื่น ผู้อ่านจึงทราบเพียงรายละเอียดที่ตัวละครถ่ายทอด ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ใช้ตัวละครเล่าเรื่องภูมิปัญญาและอาหาร ๖ เรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมียงลาว แม่ผีนต้องการต้มผ้านุ่งโจงกระเบนของเจ้านายที่มีกลิ่นอับด้วยเครื่องหอม ผู้เขียนสนใจจึงขอแม่ผีนช่วยต้มผ้าลายจำนวน ๒ ผืนให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังนี้

เลยวิ่งขึ้นเรือนไปหยิบผ้าลายตัวเก่งมา ๒ ผืนส่งให้แม่ผีน เห็นชาก่อไฟ เอากะละมังใหญ่ขึ้นไปตั้ง ตักน้ำใส่ครึ่งกะละมัง หยิบเศษไม้สีขาวแข็งเป็นเส้นผอยใส่ลงไป ข้าพเจ้าถามว่า

“อะไร”

แม่ผีนบอกว่า

“นี่แหละต้นชะลูดหอม เป็นต้นไม้ที่มีดอกสีขาวช่อเล็กๆหอมมาก ก็ดอกชะลูดที่เธอเก็บมาอบแพร่หม่นอนนั้นไง ในวังก็มีต้น มันปลูกหลังเขาดินเป็นดงไป”

ข้าพเจ้าก็ถามว่า

“นี่แม่ผีนไปขโมยตัดต้นมันมารึ”

แม่ผีนตกใจว่า

“แล้วกัน มาหาว่าไปขโมยตัด เดียวก็หวายลงหลังดอก อีชั้นซื้อจากร้านขายเครื่องยาไทยที่เพชรเมื่อนานนี้เอง ห่อนี่แหละตั้ง ๓ สตางค์ ใครจะกล้าไปแตะต้องดอกไม้ไปไม้ในวังนี้ได้ ด้วยรู้ว่าพระวิมาดาเธอท่านทรงหวงแหนอย่างกะอะไร ขึ้นไปขโมยซี จะได้ไม่มีที่ชุกหัว”

แล้วแม่ผีนก็เอามือล้วงลงไปในถุงกระดาษ ควักเอาเม็ดเล็กๆสีน้ำตาลขนาดเม็ดงุ่นขึ้นมาเต็มกำมือ โยนลงไปใต้อ่างน้ำชะลูด ข้าพเจ้าถามว่า

“ถั่วอะไร”

แม่ผีนว่า

“ไม่ใช่ถั่ว เม็ดนี้เรียกลูกขัด พอต้มลงไปใต้น้ำเดือด มันจะคายยางออกมาเป็นเมือกกลิ่นเหม็นๆเหมือนแป้ง แล้วก็กลิ่นหอมด้วย ทำให้ผ้านุ่งแข็งตัวเหมือนลงแป้ง เวลาตากแห้งแล้วเอาไปรีด ผ้าจะเป็นมันเงาวาวเหมือนเอาหอยโข่งมาขัดทีเดียว”

แล้วแม่ผีนก็ให้ข้าพเจ้าช่วยเอาไม้ลงไปเชี่ยกลับผ้าในอ่างให้ทั่วผืนดี แล้วก็เอาน้ำ เอาน้ำอื่นใส่ลงไปแทน ทำเช่นนั้นจนผ้ามืดกอม น้ำแห้งก็ต้มลงไป

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๙-๒๐)

ผู้เขียนใช้ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเล่าเรื่องภูมิปัญญาการต้มเครื่องหอม ผ่านบทสนทนาที่มีการซักถามข้อสงสัย เพื่อบอกลักษณะและคุณสมบัติของวัตถุดิบที่ใช้ต้มเครื่องหอม การปฏิบัติจริงของตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญในการต้มเครื่องหอมตามลำดับขั้นตอน เพื่อให้เห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในการขจัดกลิ่นผ้าอับชื้นของคนโบราณที่ผ่านการพิสูจน์แล้วว่าได้ผลจริงจากตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ใหม่เก่าปนกัน คุณท้าวโสภาก็แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับตะลิงปลิงให้ผู้เขียนเข้าใจว่า

อ้ายตะลิงปลิงนี้ในวังหลวงหลังตึกที่คุณท้าวโสภาท่านอยู่ หลังตึกมีต้นตะลิงปลิงอยู่ต้นใหญ่เก่าแก่ แก่กึก ไปหาคุณท้าวที่ไร ต้องเดินไปตม้นทุกที ลูกตกเต็มต้น ห้อยเป็นพวงระย้า เดินไปดูกับคุณท้าวโสภาก็พูดกับท่านว่า

เอามันไว้ทำไม ไม่เห็นทำอะไรได้ ฟันทิ้งเสีย ปลุกมะม่วง มะนาวยังใช้ประโยชน์ได้”

คุณท้าวท่านว่า

“แล้วกัน คุณเนื่องเข้าใจผิด ฉันเก็บมาต้องเกลือที่กะละมังใหญ่ ดองได้ที่แล้วเอามาค่อยๆบีบน้ำเกลือออกแล้วเอาไปตากแดดให้เหี่ยว เอามาเชื่อมน้ำตาลทราย ทำแช่อิ่มแล้วเอาไปตากใส่กระดังต้องตาก ๒-๓ วัน จนมันแห้งเหี่ยว

เธอไม่เคยกิน อร่อยกว่ามะดันแช่อิ่มอีก สมเด็จพระเทพฯโปรดเสวยมาก พอถึงหน้าตะลิงปลิงออก ฉันต้องทำถวายไปวังสวนจิตรทุกปี”

ข้าพเจ้าก็เรียนถามท่านว่า

“ทำลำบากแค่ไหน”

ท่านว่า

“ถามไปทำไม คนอย่างเธอทนความลำบากในการทำไม่ได้หรอก”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“แหม มาประมาณ ลำบากนักไงเชียว”

ท่านว่า

“ลำบากเวลาตากแดดใส่กระดังตาก อีกมาเป็นหลายตัว จิกเอาไปกินทุกวัน ตากแล้วต้องหาเงาร่มๆเข้าไปแอบนั่งไล่อีกา งานอื่นๆต้องงด ถ้าไม่มีเวลานั่งเฝ้า ต้องขึงลวดเป็นเส้นยาวๆ เอาลูกตะลิงปลิงขึ้นห้อยราว แล้วเอาไม้คียบผ้าหนีบเอาไว้อันละลูกเดียว แล้วทำรงปลายแหลม ปักไว้ห่างๆกันให้รงปลิวไปมา อีกากลัว ไม่ต้องนั่งเฝ้า ถ้าแดดจัดตาก ๒-๓ วันก็พอแล้ว”

(ชีวิตนอกวัง ๑๐: ๒๒๔-๒๒๕)

ผู้เขียนเกริ่นนำเรื่องโดยบรรยายลักษณะของต้นตะลิงปลิงในวังหลวง และใช้ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเล่าเรื่องตะลิงปลิง เพื่อชี้แจงให้เห็นประโยชน์ของตะลิงปลิงว่าสามารถนำมาแช่อิ่มได้ และมีรสชาติอร่อยกว่ามะดันแช่อิ่ม รวมทั้งบอกวิธีการทำตะลิงปลิงแช่อิ่มตามลำดับขั้นตอน ทำให้ผู้อ่านทราบประโยชน์ของตะลิงปลิงแช่อิ่มจากตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญในการทำผลไม้แช่อิ่ม แม้คนปัจจุบันอาจเห็นว่าตะลิงปลิงไม่มีคุณประโยชน์ก็ตาม

ข้าวปิ้ง หม่อมหลวงสละ ศิริวงศ์เล่าว่าเมื่อผู้เขียนอายุ ๕-๖ ขวบชุกชนมากวังชนกะละมัง หมูหวานที่ร้อนจัดจนน้ำตาลหมูหวานหกรดทั่วหน้าอกถึงเท้า ดังความว่า

“เมื่อตอนเขา ๕-๖ ขวบนะเดินไม่เป็น วิ่งต่อทำเดี่ยววิ่งเข้าไปในห้องเครื่องควา ชนกะละมัง หมูหวานที่เขาเพิ่งเทออกจากกระทะ ป้าหมูกำลังยกจะเอาเข้าไปเก็บในตุ้ลวด แม่คนนั้นชนเสียกะละมัง น้ำตาลหมูหวานหกรดเอาตั้งแต่หน้าอกจนถึงเท้า ลงนอนดิ้น เคราะห์ดีที่ไม่หกรดหน้า”

คุณเกื้อรับถามขึ้น

“ตายตาย แล้วทำยังงัยล่ะถึงไม่มีแผลเป็นเลย”

พี่หละว่า

“ท่านย่า ท่านอา ตกใจกันใหญ่ จะให้พาไปโรงพยาบาล ป้าหมูแก้วไม่ต้อง แกจะรักษาเอง ไปโรงพยาบาลนานกว่าจะถึง เดี่ยวทนพิษความร้อนไม่ได้จนถึงตาย

ป้าหมูจับตัวลงนอนในถังเปลไปใหญ่ เอาหัวพาดไว้ขอบถัง ยกให้น้ำปาลามาเปิดปาก เทลงไป หลายให้ท่วมตัวมืดถึงคอให้นอนแช่น้ำปาลาอยู่ ๑ ชั่วโมง จนหายปวดแสบปวดร้อน เนื้อค่อยหาย แดง หยุตรองให้

เอาขึ้นมาจากน้ำปาลาแล้วไม่ให้อาบน้ำ ตกค่ำให้นอนกับกระดานเปล่าๆ เอามุ้งประทุนมาครอบ ให้หลับไป

จนเช้าท่านอาจึงมาเอาตัวไปอาบน้ำ ฟอกด้วยสบู่ ละลายน้ำมะขามเปียกชั้นๆ มาลูบไล่ทั้งตัว ทิ้งให้แห้ง ก็อาบน้ำอีกแล้วเอาดินสอพองเผาไฟมาบดปนกับน้ำคั้นของใบตำลึงตัวผู้แล้วชโลมทาให้ทั่ว ตัว ทิ้งไว้ทั้งวัน

ตกค่ำจึงเอาตัวมาอาบน้ำฟอกสบู่ ก็เห็นหายอย่างเรียบร้อยไม่มีรอยต่างเลย”

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๔๕-๓๔๖)

การใช้ตัวละครเล่าเรื่องภูมิปัญญาการรักษาบาดแผลของผู้เขียนที่ถูกของร้อนลวกในวัยเด็ก เพื่ออ้างอิงให้เห็นว่ามีบุคคลได้สืบทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาบาดแผลแบบโบราณจนมาถึงรุ่น ผู้เขียน ซึ่งวิธีรักษาแบบโบราณแม้จะไม่น่าเชื่อ แต่ผู้เขียนได้พิสูจน์แล้วว่าหายจริง ผู้อ่านเกิดความ เชื่อถือในวิธีรักษาบาดแผลที่ถูกของร้อนลวกแบบโบราณ

เล่าเรื่องในครอบครัว นิจุเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับน้ำพริกลงเรือ ดังนี้

วันเสาร์นี้ ให้ทุกคนหันเครื่องทำน้ำพริกเตรียมไว้ ทุกสิ่งต้องทำเอง จะได้เป็น ขณะทำไปก็คุยไปว่า ทำไมจึงเรียกน้ำพริกลงเรือ น้ำพริกอื่นๆจะลงเรือมังไม่ได้หรือไ

เสาร์นี้ข้าพเจ้าไม่ได้นั่งคุยด้วยติดไปตุลละคร นิจุก็เริ่มอธิบายเชื่อว่า

ต้องเรียกน้ำพริกลงเรือ เพราะมีเรื่อง คุณเนื่องเล่าให้ฟังว่า

ในวังสวนสุนันทา มีสระน้ำกว้างใหญ่มาก มีเรือพายเล่น วันหนึ่งเจ้านายเล็กๆ มีพระองค์ชาย ใหญ่ ท่านพระองค์หญิงตุ้ ท่านหญิงแดง พร้อมข้าหลวงเสด็จไปลงเรือพายเล่นในสระน้ำ จวนจะมืด แล้วไม่ทรงยอมเลิกเล่น

คุณจอมสดับมาเชิญเสด็จไปเสวยพระกระยาหารมื้อค่ำ ไม่ทรงยอมเลิกเล่นเรือ จะเสวยในเรือ

เมื่อเชิญเสด็จไม่ยอมไปเสวย คุณจอมสดับก็กลัวถูกพระวิมาดาเธอกริ้ว ไม่รู้จะทำยังไง ก็รีบ
ขึ้นมาแบ่งเครื่องเสวย

วันนั้นเครื่องมีน้ำพริกกะปิ ผักสดจิ้ม ปลาทุทอต ปลาช่อนแกะเอาแต่เนื้อทอดฟู หมูหวาน
ไข่เค็ม กระเทียมดอง

จัดแจงเอามาขยำ คลุกกับข้าวรวมกันทุกอย่าง แบ่งใส่จานพระองค์ละจาน จัดใส่ถาดเงิน
ซ้อนล้อมเงิน เอาไปถวายในเรือให้เสวย

กลับโปรดปรานเป็นการใหญ่ เสวยได้มาก ทั้งสนุกเล่นเรือด้วย เลยมีตำราว่าน้ำพริกลงเรือมา
จนบัดนี้”

(ชีวิตนอกวัง ๑๓: ๒๔๔)

ผู้เขียนใช้ตัวละครเล่าเรื่องตำราน้ำพริกลงเรือของเจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ โดย
เล่าย้อนเหตุการณ์อันเป็นที่มาของชื่ออาหาร เพื่อให้บุคคลทั่วไปทราบสาเหตุของชื่ออาหารว่ามาจาก
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงวิมลนัทร และ
หม่อมเจ้าหญิงคันทรสรังสี รพีพัฒน์มีทรงยอมเลิกเล่นพายเรือเมื่อถึงเวลาเสวยพระกระยาหารมื้อค่ำ
เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์จึงแบ่งเครื่องเสวยมาเคล้ารวมกันแล้วนำไปถวายให้เสวยในเรือ อัน
ทำให้ทั้งสามพระองค์ทรงโปรดปรานมาก พระกระยาหารที่ทรงเสวยในเรือจึงมีชื่อเรียกว่า “น้ำพริกลงเรือ”
ทำให้ผู้อ่านเข้าใจที่มาของชื่ออาหารและทราบส่วนประกอบในการทำน้ำพริกลงเรือตามสูตรต้นตำรับ
ของวังสวนสุนันทา

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละครของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีตัวละครที่มีความ
เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และตัวละครทั่วไปถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตได้น่าสนใจ การใช้ตัวละครที่มี
ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านแสดงให้เห็นภูมิรู้ และอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในการเล่าเรื่องได้
ชัดเจน โดยมีบทสนทนาช่วยเสริมให้การเล่าเรื่องโดดเด่นมากกว่าการมุ่งบรรยายเรื่องเล่าจาก
ตัวละครเพียงฝ่ายเดียว การใช้ตัวละครทั่วไปแสดงให้เห็นการนำเสนอความรู้ของตัวละครที่มีขอบเขต
การรับรู้ที่จำกัด เพราะตัวละครมุ่งถ่ายทอดข้อมูลที่ตนทราบในการพบเห็นหรือจดจำได้เท่านั้น ผู้อ่าน
จึงไม่สามารถทราบความรู้สึกนึกคิดของตัวละครทั่วไปได้ชัดเจนเหมือนกับตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญ
เฉพาะด้าน

บทที่ ๔

คุณค่าของวรรณกรรมของ ม.ล.เหื่อง นิลรัตน์

จากการศึกษาวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เหื่อง นิลรัตน์ พบว่า วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังมีคุณค่า ๒ ประการ ได้แก่ คุณค่าด้านความรู้ และคุณค่าด้านอารมณ์

๔.๑ คุณค่าด้านความรู้

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เหื่อง นิลรัตน์ นับเป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทสำคัญ ทำให้คนรุ่นหลังทราบเรื่องราวของชาววังสวนสุนันทาผ่านการเล่าเรื่องของผู้เขียนนับแต่วัยที่เริ่มเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต แสดงถึงความประพจน์ ความเป็นอยู่ ความคิด ค่านิยม การผจญภัยของเด็กวัยรุ่น การเรียนรู้วัฒนธรรมในวัง การเรียนรู้การประกอบอาหาร การประดิษฐ์ การฝีมือในการเย็บและร้อยดอกไม้ เป็นต้น การเรียนรู้ในบางครั้งเรียนรู้จากปัญหา คำตำหนิ ข้อบกพร่อง หรือความคิดที่แหวกแนวไปจากผู้อื่นซึ่งเป็นความสนุกสนานของผู้เขียน ผู้อ่านยังทราบประสบการณ์ชีวิตของผู้เขียนหลังจากออกจากวังสวนสุนันทา เช่น ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม และความเชื่อที่น่าสนใจ คุณค่าด้านความรู้มี ๓ ประการ ดังนี้

๔.๑.๑ ภูมิปัญญา

๔.๑.๒ วิถีชีวิตความเป็นอยู่

๔.๑.๓ ความเชื่อ

๔.๑.๑ ภูมิปัญญา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒: ๘๒๖) อธิบายคำว่าภูมิปัญญา หมายถึง ฝนความรู้ ความสามารถ เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๔: ๔๒) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่า เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัว และดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่สืบสานกันมา ดังนั้นภูมิปัญญาจึงเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนโบราณที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านการเลือกสรร คัดค้น ทดลอง เรียนรู้ และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ม.ล.เหื่อง นิลรัตน์ นำเสนอภูมิปัญญาผ่านวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังเป็นจำนวนมาก เช่น วิธีทำพริกขิงตามเสด็จ ข้าวแช่ ขนมเรือ การอบผ้าด้วยเครื่องหอม การปักลวดลายบนผ้าขึ้นฉลองพระองค์ การใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาบาดแผลสดและโรคระเพาะอาหาร เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่มี ๓ ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ และ ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค

๔.๑.๑.๑ ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องอาหารเกี่ยวกับวิธีทำอาหารประเภทต้ม ผัด แกง ทอด หลน กวน ดอง ยำ นึ่ง ปิ้งย่าง และเครื่องจิ้ม อันเป็นเครื่องเสวยสำหรับเจ้านายและอาหารของคนในวัง วิธีทำอาหารแต่ละประเภทจะมีสูตร เคล็ดลับ การปรุงรสชาติด้านอาหารให้กลมกล่อม และอร่อยตามต้นตำรับในวังสวนสุนันทา การถนอมอาหารไว้รับประทานยามขาดแคลนหรือนอกฤดูกาล การดัดแปลงและเพิ่มคุณค่าอาหารที่เหลือจำนวนมากให้เป็นของมีค่าและมีประโยชน์ การรู้จักนำวัตถุดิบจากธรรมชาติเป็นส่วนผสมในการประกอบอาหาร เช่น การใช้ดอกขจรทำแกงจืดกับหมูบะซ่อ และการทำสีขนมหน้าดอกไม้จากดอกอัญชัน ดอกกระดังงา และใบเตย อีกทั้งยังแสดงถึงความประณีตและความพิถีพิถันในการทำอาหารของชาววังให้สวยงามชวนรับประทาน เช่น การปอกมะปรางให้เป็นริ้ว การขริบขอบขนมครก การปั้นขนมจีบและขนมปั้นสิบ เป็นต้น

ภูมิปัญญาเรื่องอาหารปรากฏมากที่สุดจำนวน ๓๙ เรื่อง ได้แก่ เมี่ยงลาว หมี่กรอบ สาเกุ้สัปลา ปลาทุตัมเค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย สะเต๊ะลือ น้ำพริกลูกหนาลีเย็บ ยำถั่วพู น้ำพริกมะขามสด แกงเป็ดสดพริกไทยอ่อน แสร้งว่ากุ้ง น้ำพริกปลาทุตัม แกงเหลือง เมี่ยงยอก แกงหมูตะพานน้ำ พริกขิงเครื่องทอด ยำไก่ย่างเต่า กะปิควั ข้าวปิ้ง ทอดมันสิงคโปร์ หมูอบน้ำแดง แกงรัฐจวนพะแนงเนื้อ ข้าวต้มกะทิ หู่ม หลนปลาร้า น้ำพริกปลารอบ น้ำพริกมะพร้าว เนื้อเค็มสด เปาะเปี๊ยะทอด พริกขิงตามเสด็จ น้ำพริกมะดันผัด แกงไตปลา ยำทวาย น้ำพริกปลิงเรือ แกงปลาตุ๋นอย่างปลาไหล ผัดสะตอ ซอ้ลัดดา ไปเยี่ยมท่านชวน หลีกภัย ณ โรงพยาบาลทรวงอก ทุกชีวิตมีค่า และอย่าทำใจร้อน ท่านต้องใจเย็นๆ ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีถนอมปลาทุตัมสำหรับส่งไปถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมีแห่งเมืองเชียงใหม่ มีตัวอย่างดังนี้

ปลาทุตัมที่เขาทอดมากมายนี้ เตรียมอัดใส่ไหของให้เต็มไห แล้วเทน้ำมันหมูลงไปแช่ให้ท่วมตัวปลาถึงปากไหเอาจุปิดปากไห เอาซีเมนต์มายาปากไหรอบแน่นหนา ส่งไปถวายพระราชชายาเจ้าดารารัศมีที่เมืองเชียงใหม่ เก็บไว้เสวยได้ตลอดปี เวลาจะเสวย หยิบปลามาทอดใหม่อีกที

วิธีเก็บปลาทุตัมไว้กินตลอดปี ต้องเก็บได้วิธีนี้วิธีเดียวคือทอดให้สุก แล้วเอามาแช่ในน้ำมันหมู เวลาจะกินควักเอามาทอดอีกที

สมัยก่อนพอหมดหน้าปลาทุตัมแล้ว ก็หมดกัน ไม่มีจะกินเลย จนกว่าจะถึงฤดูกาลมีมาใหม่ แต่สมัยนี้คงไม่ต้องทำวิธีนี้ เพราะเห็นปลาทุตัมมีขายทั้งปี มีกินตลอดไป นอกจากไม่มีเงินซื้อกิน

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๔๐-๑๔๑)

คนไทยรู้จักนำปลาที่มีมากในช่วงฤดูกลมาถนอมอาหารด้วยวิธีที่แปลก และไม่ค่อยมีใครรู้จัก แสดงว่าคนไทยช่างสังเกต ช่างคิดค้น ตั้งใจจริง และพยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติของอาหารที่จะต้องเสียเมื่อเก็บไว้นาน การเกิดภูมิปัญญาเรื่องนี้ น่าจะมีการใคร่ครวญ คิด และทดลองก่อน กล่าวคืออาจลองเก็บไว้จำนวนน้อยพอกิน ๑ สัปดาห์ หรือ ๑ เดือน เมื่อมันใจจึงทำเก็บไว้กินยาวนานตลอดปี

นอกจากผู้เขียนแสดงให้เห็นความสามารถของคนไทยที่มีวิธีเก็บอาหารสำหรับรับประทานได้นานแล้ว ยังบอกวิธีการหุงข้าวสวยที่คนรุ่นหลังไม่รู้จัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คนรุ่นหลังไม่เคยเห็นข้าวสวยหุงสุกคดจากหม้อดินมีกลิ่นหอมมากินมาก ใส่ในหม้อตุ๋นชั้นใน ชั้นนอก หม้อตุ๋นเอาน้ำร้อนหล่อเอาไว้ ยกใส่ نرمเย็บไว้เป็นรูปทรงกลมสำหรับสวมเหมือนนมสวมกาน้ำร้อน ทำให้ข้าวร้อนอยู่เป็นชั่วโมงกว่าจะสวย

(ชีวิตในวัง ๒: ๒๘๕)

การเก็บรักษาความร้อนของข้าวสวย แสดงให้เห็นว่าคนไทยฉลาด มีไหวพริบดี รู้จักคิดค้นสร้างสรรค์สิ่งของไว้ใช้ประโยชน์ตรงตามที่ต้องการ ในที่นี้รู้จักที่จะโยนไปเปรียบเทียบกับกาน้ำร้อน แล้วดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดภาชนะเก็บความร้อนแบบใหม่ใช้เก็บข้าวสุกโดยใช้แนวเทียบจากกาน้ำร้อนได้

ผู้เขียนยังกล่าวถึงคนไทยมีวิธีเพิ่มคุณค่าอาหารที่เหลือจำนวนมากด้วยการดัดแปลงให้เป็นอาหารที่มีค่า และสามารถนำมารับประทานได้อีกอย่างเอร็ดอร่อย ดังความว่า

วันหนึ่ง กับข้าวเลี้ยงพวกข้าหลวงเรือนนอกที่เข้ามาช่วยทำดอกไม้ แกงเขียวหวานเนื้อเหลือมาเยอะเยอะ เขาคืนมาห้องเครื่อง

ท่านอาเกิดความเสียดาย อุตส่าห์ให้คนงานเทแกงใส่กระชอน เลือกเอาแต่ชิ้นเนื้อใส่ซามไว้ เลือกมะเขือพวง ใบมะกรูด ใบกะเพรา พริกชี้ฟ้าชิ้นๆออกทิ้งให้หมด กรองเอาแต่น้ำแกงใส่กระทะ เคี่ยวจนเกือบจะงวดแห้ง จึงเอาเนื้อที่เลือกไว้ใส่ลงไปผัดรวมกัน

แล้วใส่ใบมะกรูดใหม่กับใบกะเพราใหม่ ตำพริกชี้ฟ้าหั่นเตี๋ยมลงไป มองดูเขียวสดใส่น่ากิน เลยกลายเป็นผัดเผ็ดแห้งเนื้อซี่มา เอาไว้เลี้ยงมือค่า

ปรากฏว่าหมดเรียบทุกส้ารับ ไม่ต้องเททิ้ง

(ชีวิตในวัง ๒: ๙๖-๙๗)

การดัดแปลงแกงเขียวหวานเนื้อให้เป็นผัดเผ็ดแห้งเนื้อซี่มา แสดงว่าคนไทยรู้จักประหยัด เห็นคุณค่าของเงิน และของที่จะเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งยังแสดงความรอบรู้เรื่องอาหาร จึงรู้จัก

ดัดแปลงจากชนิดหนึ่งไปเป็นอีกชนิดหนึ่งได้ วัสดุที่มีอยู่ซึ่งเป็นของเหลือจึงนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกอย่างคุ้มค่า

การกล่าวถึงวิธีทำแป้งขนมด้วยการไม่ เนื่องจากในอดีตยังไม่มีแป้งสำเร็จรูปจำหน่าย
ดังนี้

ครั้งหนึ่งเครื่องว่างมีขนมแป้งสับปลา-ไส้หมู ท่านอาเอาตัวข้าพเจ้ามาหัดนวดแป้ง
สมัยก่อนไม่มีแป้งสำเร็จรูปขาย ต้องทำเอง ตั้งแต่เช้าสารคังคังไว้ แล้วเอามาไม่จนละเอียดเป็นน้ำ
ชั้นๆ เทกลับลงไปในถุงผ้าดิบ ผูกปากให้แน่น เอาขึ้นวางบนตัวไม้ แล้วเอาหัวไม้ทาบไว้ให้น้ำหยดออกไปจนแห้ง
เหลือแต่แป้งเอามาหัดปั้นเป็นรูปแบนๆ ต้มลงไปในน้ำเดือด แล้วเอาก้อนแป้งขึ้นมาสับให้เป็นชิ้นเล็กๆ นวด
ใหม่จนเข้ากันดี ก็ปั้นก้อนต้มลงไปใหม่ แล้วก็เอามาขึ้นมาสับนวด
ทำอยู่เช่นนี้ให้ได้ ๓ ครั้ง จะได้แป้งที่เหนียวมันวาว ปั้นขนมได้

(ชีวิตในวัง ๑: ๕๖-๕๗)

การทำแป้งขนม แสดงว่าคนโบราณที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาเรื่องนี้เป็นคนใจเย็น มีความเพียรพยายามในการทำอาหารที่ต้องเตรียมวัสดุที่ต้องใช้เวลาในการทำนาน หลายขั้นตอน ไม่รีบร้อน และสุขเอาเผากิน จึงจะได้แป้งที่มีเนื้อนุ่มนวล

ผู้เขียนยังนำเสนอการประกอบอาหารด้วยดอกไม้ว่า

ต้นดอกลัดดาเป็นไม้เถาเลื้อยเกาะไปตามสิ่งข้างเคียงเลื้อยทอดยอดไปไกลเท่าไรก็ได้ สุดแต่มีสิ่งให้
เถาเกาะได้น้ำขังมาก

เห็นแต่ต้นกับใบทั้งปี ออกดอกเฉพาะหน้าหนาว บานอยู่ไม่กี่วัน ก็โรยร่วงหมด
เวลาเข้าฤดูออกดอก น่ารักมาก ออกดอกเต็มทุกยอดทั้งต้น ช่อห้อยยาว ๑ แขน ถึง ๑ ศอก
ถ้ากอโตต้นสมบูรณ์ ดอกสีขาวทั้งต้นบานพร้อมกันหมด แลดูไกลๆดังคนเอาผ้าขาวไปคลุมไว้ เต็มไปด้วย
พวกแมลงที่มาตอมทั่วต้นตามช่อดอกเสียงหึ่งๆ

กลิ่นดอกหอมอ่อนๆ ดอกยาวเป็นดอกสีขาวเล็กๆขนาดเม็ดพริกไทย ออกดอกเป็นพวงเบียดกันแน่น
ในช่อ เป็นกระปุกๆห้อยลงมาช่อยาวมาก สวยตลอดหน้าหนาว รูดเอาแต่ดอกมาดองไข่ใส่เกลือให้ทั่ว แล้ว
เอาไปทอดแบบชะอมชุบไข่ทอด กินกับน้ำพริกกะปิ ปลาทอด

เมื่อทอดไข่สุกแล้ว มันจะมีกลิ่นหอมเหมือนปลาดุกย่าง กินครั้งเดียวติดใจต้องกินทุกวันกว่าจะหมด
ดอก แล้วค่อยกินปีหน้าต่อไปใหม่

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๑๐๑-๑๐๒)

การใช้ดอกลัดดามาประกอบอาหาร แสดงให้เห็นว่าผู้คิดทำอาหารโดยใช้ดอกลัดดานี้
มีนิสัยช่างคิดและสังเกตธรรมชาติใกล้ตัว ต้นดอกลัดดาออกดอกมากเฉพาะช่วงฤดูหนาวจึงควรนำมาใช้
ให้เกิดประโยชน์ดีกว่าทิ้งให้ดอกร่วงโรยจนไม่มีค่า ทั้งยังมีแมลงรุมตอมรอบต้นและดอกที่มีกลิ่นหอม

อ่อนๆ ก็น่าจะไม่มีพิษภัยแก่ผู้คน ดังนั้นผู้เขียนจึงทดลองนำดอกกลัดตามาลองดัดแปลงเป็นดอกไม้ชูปไช้ทอด ผลปรากฏว่ามีกลิ่นหอมเหมือนปลาตุ๋นย่าง รับประทานเพียงครั้งเดียวต้องติดใจ ผู้เขียนยังเลือกสรรเครื่องเคียงของดอกกลัดดาชูปไช้ทอดเป็นน้ำพริกและปลาทุทอด เพื่อให้เข้ากับรสชาติอาหาร

๔.๑.๑.๒ ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์

ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ เป็นการนำเสนอความรู้เรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับความสามารถในการสรรค์สร้างวัตถุสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการแก้ปัญหาของคนโบราณ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งแสดงให้เห็นความประณีตของชาววังในการประดิษฐ์งานฝีมือได้อย่างงดงาม เช่น การทำดอกไม้ร้อยตาข่าย การทำบุหงารูปทรงม้าเครื่องทอง และบุหงารูปไก่แก้ว เป็นต้น

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์นำเสนอภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ ๑๓ เรื่อง ได้แก่ เมี่ยงลาว สาคุใส่ปลา ปลาทุต้มเค็มอย่างเนื้อแข็งก้างเปื่อย สะเต๊ะลือ ยาถั่วพู แกงเบ็ดสดพริกไทยอ่อน แสร้งว่ากุ้ง ข้าวปิ้ง แกงรัญจวน หม่อม ภัยสงคราม ๒ (ตอนจบ) ต้นไม้โบราณ ที่สมัยนี้หาเล่นได้ยาก และอ่านเล่นก็ได้ อ่านจริงก็ดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เขียนกล่าวถึงแม่ผินใช้วิธีต้มผ้าแบบโบราณด้วยเครื่องหอม เพื่อแก้ปัญหากลิ่นผ้าอับชื้น ดังนี้

เลยวิ่งขึ้นเรือนไปหยิบผ้าลายตัวเก่งมา ๒ ผืนส่งให้แม่ผิน เห็นเขาก่อไฟ เอากะละมังใหญ่ขึ้นไปตั้ง ตักน้ำใส่ครึ่งกะละมัง หยิบเศษไม้สีขาวแข็งเป็นเส้นผอยใส่ลงไป ข้าพเจ้าถามว่า

“อะไร”

แม่ผินบอกว่า

“นี่แหละต้นชะลูดหอม เป็นต้นไม้ที่มีดอกสีขาวช่อเล็กๆหอมมาก ก็ดอกชะลูดที่เธอเก็บมาอบแพรหมอนนั้นไง ในวังก็มีต้น มันปลูกหลังเขาดินเป็นดงไป”

ข้าพเจ้าก็ถามว่า

“นี่แม่ผินไปขโมยตัดต้นมันมารึ”

แม่ผินตกใจว่า

“แล้วกัน มาหาว่าไปขโมยตัด เดียวก็หวายลงหลังดอก อีชั้นซื้อมาจากร้านขายเครื่องยาไทยที่เทเวศร์เมื่อวานนี้เอง ห่อนี้แหละตั้ง ๓ สดางค์ ใครจะกล้าไปแตะต้องดอกไม้ไปไม้ในวังนี้ได้ ด้วยรู้ว่าพระวิมาดาเธอท่านทรงหวงแหนอย่างกะอะไร ขึ้นไปขโมยสิ จะได้ไม่มีที่ซุกหัว”

แล้วแม่ผินก็เอามือล้วงลงไปในถุงกระดาษ ควักเอาเม็ดเล็กๆสีน้ำตาลขนาดเม็ดองุ่นขึ้นมาเติมกำมือ โรยลงไปอ่างน้ำชะลูด ข้าพเจ้าถามว่า

“ถั่วอะไร”

แม่ผินว่า

“ไม่ใช่ถั่ว เม็ดนี้เรียกลูกชัต พอต้มลงในน้ำเดือด มันจะคายยางออกมาเป็นเมือกสีนเห็นๆเหมือนแป้ง แล้วก็กลิ่นหอมด้วย ทำให้ผ้านุ่มแข็งตัวเหมือนลงแป้ง เวลาตากแห้งแล้วเอาไปรีด ผ้าจะเป็นมันเงาวับเหมือนเอาหอยโข่งมาขัดทีเดียว”

แล้วแม่ผีนก็ให้ข้าพเจ้าช่วยเอาไม้ลงไปเช็กกลับผ้าในอ่างให้ทั่วผืนดี แล้วก็เอาขึ้น เอาผืนอื่นใส่ลงไปแทน ทำเช่นนั้นจนผ้าหมดกอง น้ำแห้งก็เดิมลงไป

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๙-๒๐)

การคัดลักษณะและคุณสมบัติจากวัตถุดิบของส่วนลำต้นชะลูดหอมกับลูกชดมาใช้ เป็นเครื่องหอมในการต้มผ้า แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของคนโบราณที่สามารถเลือกสรรธรรมชาติใกล้ตัว มาดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่มให้มีกลิ่นหอม และเป็นแนวทางตามความนิยมสมัยนั้น

การใช้ลูกชดและชะลูดต้มผ้าให้มีกลิ่นหอมยังปรากฏในการชักจูงพระองค์ของพระ วิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา อีกทั้งวิธีชักจูง พระองค์ด้วยเครื่องหนีบ ดังความว่า

ยายตานีชักจูงพระองค์พระวิมาดาเธอ ชักได้สะอาด รีดเรียบร้อยเป็นพิเศษ ทั้งที่มีลูกไม้ติดอยู่ พร่าว แกชักจูงพระองค์ที่ทรงอยู่กับตำหนัก ทั้งฉลองพระองค์สำหรับเสด็จงานพระราชพิธี ชักผ้าพื้น ผ้าลายทรงใจกระเบน ผ้าทั้งหมดชักด้วยสบูช้นไลต์จนสะอาด แล้วเออลงต้มกับลูกชดและชะลูด เพื่อให้มี กลิ่นหอม

ผ้าทรงบิดขึ้นจากน้ำต้มหอม เอามาตากให้แห้ง แล้วเอามาเข้าเครื่องหนีบ เป็นลูกเหล็กท่อนโตกลม ยาววางซ้อนกัน ๒ ลูก อยู่บนขาตั้งสูง มีลูกบิดเป็นมือถือจับหมุนเอาผ้าใส่เข้าไประหว่างลูกบิดทั้งสอง ปล่อย เข้าไปทั้งผืน แล้วหมุน

ลูกบิดจะบีบเอาผ้าห้อยลงมาที่ละนิตอย่างเรียบเหมือนกับเอาไปรีดด้วยเตารีด

แล้วเอาผ้าทรงนั้นมาปลงบนโต๊ะใหญ่กว้างยาวเหมือนโต๊ะกินข้าว หายเอาทางด้านสวยออกมา เอา หอยตัวโตเท่ากำปั้น เป็นหอยที่ตายแล้ว รูปร่างเหมือนหอยเบี้ย สีแดงปนน้ำตาล แต่ตัวโตเท่ากำมือ หาย หอยเอาด้านหลังที่เกลี้ยงๆไปมาบนผ้าทรง จนเนื้อผ้าเป็นเงามันวับ ทั้งเรียบ ทั้งหอมด้วย

แล้วจึงพับซ้อนกัน ๓-๔ ผืนยก ห่อในผ้าขาวสะอาดให้มิดชิด ใส่ในตะกร้าหวายถัก แยกขึ้นไปส่ง เจ้าหน้าที่แต่งพระองค์บนตำหนัก

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๓๒-๑๓๓)

การชักจูงพระองค์ด้วยสบูช้นไลต์ก่อนนำมาต้มกับลูกชดและชะลูดทำให้มีกลิ่นหอม จากนั้นนำฉลองพระองค์ที่ตากแห้งแล้วใส่ระหว่างลูกบิดของเครื่องหนีบก่อนหมุน ซึ่งเครื่องหนีบมีลักษณะ เป็นลูกเหล็กยาววางซ้อนกัน ๒ ลูก อยู่บนขาตั้ง มีลูกบิดสองข้างสำหรับหมุนผ้าให้เรียบ และการนำส่วนหลัง ของเปลือกหอยที่มีลักษณะเหมือนหอยเบี้ยมาถูฉลองพระองค์ให้เป็นมันเงา การชักจูงพระองค์นอกจาก แสดงให้เห็นความสามารถในการสร้างสรรค์ของคนโบราณที่คิดค้นทั้งวิธีให้ผ้ามีกลิ่นหอม เป็นเงามันวาว และเรียบสวยงามแล้ว ยังแสดงถึงลักษณะนิสัยของผู้ทำหน้าที่ชักจูงพระองค์ว่าต้องมีความอดุสาหะ ความเพียร ความอดทน ความจงรักภักดีด้วย จึงจะทำงานที่มีขั้นตอนละเอียด ประณีต และใช้เวลา ยาวนานเช่นนั้นได้

ผู้เขียนแสดงถึงประโยชน์จากกลิ่นดอกกระถินเหลือง แม้นั้นกระถินเหลืองจะเป็นพันธุ์ไม้ที่ไม่มีใครชื่นชอบเพราะมีหนามแหลมคมก็ตาม ดังความว่า

ที่นี้มาพูดถึงกระถินเหลือง ไปนั้นสั้นๆ สีเขียวแก่ ลำต้นมีสีขาว ใบไม่ยาวเป็นช่อเหมือนกระถินจิม
น้ำพริก ดอกก็ไม่ใช่ใหญ่ ดอกเล็กๆ กลมๆ มีขนฟูขนาดปลายนิ้วชี้ แต่มีสีเหลืองจัดเหมือนขมิ้นชัน หอมอย่าง
ประหลาด บานทั้งต้นหอมทั่วบ้าน

ต้นสูงใหญ่เลยรั้วบ้าน มีหนามแหลมคมทั่วทั้งต้น อยู่ในวังท่านยาชอบใช้ไปเก็บมาใส่หีบอบอบให้ผ้าใน
หีบหอม

มันออกดอกตามผิวของลำต้น เวลาจะเก็บดอกต้องเอานิ้ว ๒ นิ้วสอดเข้าไปประหว่างหนาม แล้วดึง
ออกมา ไปเก็บที่ไรต้องได้เลือดจากถูกหนามตำ

การแพร่พันธุ์ต้องเก็บฝักแห้งที่หล่นลงมา และเอาเม็ดแกลไปเพาะ ฝักเดียวเพาะได้ ๕ ต้น

การแพร่พันธุ์ง่าย แต่มันสูญพันธุ์ไปคงเพราะคนเกลียดหนาม

ข้าพเจ้าปลูกลงดินไว้ในบ้านหนึ่งต้น เวลาต้นมันสูงมากจะให้เตี้ยลง ต้องไปจ้างคนมาตัด คนตัดก็ได้
เลือดโขมตัว

ต่อมาขัดใจนัก ทำให้เสียเงินบ่อยๆ เลยจ้างคนมาฟันทั้งโคนไปทั้งรากทั้งโคน หมดยุคไปก็

(ชีวิตนอกวัง ๕: ๑๔๔-๑๔๕)

การเก็บดอกกระถินเหลืองที่มีหนามรอบลำต้นมาใส่ในหีบอบผ้า แสดงให้เห็นว่าคน
สมัยก่อนมีนิสัยชอบทดลอง อยากรู้ อยากลอง แม้จะเป็นของที่หามาได้ด้วยความยากลำบากและเสี่ยงต่อ
การถูกหนามตำ ก็ยังพยายามนำวัตถุโบราณชาติใกล้ตัวนั้นมาใช้ประโยชน์ให้ผ้ามีกลิ่นหอมได้

ผู้เขียนกล่าวถึงคุณปลัดกรมนาวิธีแบบโบราณมาใช้แก้ปัญหาในการไล่ผึ้งออกจากรังที่
เรือนของหม่อมเจ้าหญิงสະบาย นิลรัตน์ ว่า

เมื่อข้าพเจ้าอยู่เรือนท่านยาในวังสวนสุนันทา ผึ้งมาทำรังเกาะตัวไม้แผ่นยาวแม่บันไดที่ทอดขึ้นไปสู่ชั้น
บน เมื่อเริ่มมาจับยังน้อยอยู่ ก็ยังขึ้นบันไดไปชั้นบนได้

ท่านยาก็นำข้าววงหลายคน ที่มาบอกว่าให้ต้อนรับเขาแล้วจะวาย

ท่านยาเอาสร้อยคอทองคำมาคล้องไว้ที่หัวปุ่มบันได บักรูปที่ไม่ได้จุดไว้เฉยๆ ๑ ดอก

ผึ้งก็ยิ่งแหกกันมากเข้า---มากเข้าจนยาวตลอดแม่บันไดไปสู่ข้างบน

ที่นี้ท่านยาเองหรือข้าพเจ้า คุณศรีคำ แม่จำเนียร คนบัตกวดบ้านขึ้นไปยังบนไม่ได้ โดนผึ้งต่อย
ทุกคน เกิดความเดือดร้อน

ก่อนจะวาย ข้าพเจ้าตัดสินใจไปเล่าให้คุณปลัดกรม---เป็นผู้ดูแลในวัง มาจัดการไล่ผึ้งไป

คุณปลัดกรมเอาคนงานมา ๔ คน ยกกะลึงมั่งใหญ่ เอาขี้เถ้าใส่ไว้ครึ่งกะละมัง เอาถ่านติดไฟแดงๆ ใส่
มาเต็มทั่วกะละมังแล้วเอากาบมะพร้าวแห้งสุมไว้ข้างบนจนทั่วปากกะละมัง

โอ๊ย---ตายแน่ๆ ควันไฟตลบบ้านช่อง ผึ้งบินหนี คาบตัวลูกอ่อนไปด้วย

ทิ้งไว้ยั้งนั้นประมาณ ๑ ชั่วโมงผึ้งไปหมดแล้ว คงไปหาที่อยู่ใหม่ เหลือแต่ขี้เถ้าที่ทำเป็นรูๆ ไว้ ในรู
เล็กๆ นั้นน้ำผึ้งเต็มไปหมด

คุณปลัดกรมก็ให้คนงานบีบเอาน้ำฝึ้งในรูตลอดทั่วทุกรังได้น้ำฝึ้ง ๒ ขวดเหล้า นี่เองที่ว้าราย
ท่านย่าชอบเสวยน้ำฝึ้งอยู่แล้วกับกล้วยน้ำว้า เลยชอบใจได้น้ำฝึ้งแท้ๆ

(ชีวิตนอกวัง ๑๒: ๑๒๘-๑๒๙)

การไล่ฝึ้งออกจากรังด้วยการสูมไฟ แสดงให้เห็นว่าคนโบราณเจ้าของภูมิปัญญาเรื่องนี้
เป็นคนช่างคิด และช่างสังเกตเกี่ยวกับคุณสมบัติของควันไฟ จึงรู้จักคิดพลิกแพลงโดยอาจมีแนวคิดจาก
วิธีการก่อไฟสำหรับทำอาหาร หรือการหุงต้มต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ในที่นี้มีความคิดสร้างสรรค์ในการ
ดัดแปลงวิธีการก่อไฟสำหรับหุงต้มธรรมดาเป็นการสูมไฟ เพื่อเพิ่มจำนวนปริมาณควันไฟให้เพียงพอกับการ
ไล่ฝึ้ง

ผู้เขียนยังกล่าวถึงวิธีแก้ปัญหาในการกำจัดเพลี้ยแบบโบราณ โดยอ้างว่ามารดาของ
ครูสนิทเป็นผู้แนะนำให้ผู้เขียนและคุณวิชัยทราบแนวทางการกำจัดเพลี้ยออกจากผักถั่ว ดังความว่า

ต่อมาถั่วขึ้นเลื้อยงอกงามไต่ไปตามลวดออกฝักอ่อนๆเต็ม ไม่ช้าก็มีเพลี้ยมาเกาะจับฝักถั่วเต็มไป
หมด เตือตร้อนอีกแล้ว ไปปรึกษามารดาครูสนิทว่า

“จะอย่างไรดี”

แม่แก้วว่า

“ไม่ยาก ต้องให้คุณวิชัยนุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียว ห้ามนุ่งกางเกงใน แล้วไปยืนหันหน้าเข้าหาดันถั่ว
กลั่นใจถือผ้าขาวม้าออกสะบอกสะบัดไล่ต้อนถั่วให้ทั่วกัน พอรุ่งเช้าไปดูซิ เพลี้ยหนีไปหมดเลย”

ข้าพเจ้าหวัรงงหาย เป็นการปราบเพลี้ยที่พิสดารค่อนข้างทำยากมาก

คุณวิชัยยืนฟังอยู่ด้วยร้องว่ากล่าว่า

“ไม่เอาแล้ว วิธีนี้เดี๋ยวฟ้าผ่าผมตาย ทำอะไรจาดอย่างนั้น”

มารดาครูสนิทว่า

“จริงๆนะ พวกบ้านนี้เขาทำกันยังงี้แหละ ไม่เชื่อลองดูก็ได้”

คุณวิชัยว่า

“แกฝักกลางวันหรือกลางคืน กลางวันผมไม่เอาด้วยหรอก เดี่ยวไก่อ้มตกใจตาย”

มารดาครูสนิทว่า

“เฮ้ ไปทำกลางคืนซิ เวลาค่ำๆไม่มีใครเห็นดอก บ้านนอกพอมืดก็มีดสนิท ไม่มีแสงไฟเลย”

ในที่สุด พอรุ่งเช้าทำกลางคืนได้ คุณวิชัยจำยอม แต่บ่นอุบิบ เราหรือสำเร็จ ป.ป.ก. จากวิทยาลัย
แม่โจ้ ปลุกผักมาไม่รู้เท่าไรแล้ว เขาก็ไชยาฉีดฆ่าเพลี้ย ไม่เห็นใครต้องมาแก้ผ้าบอกสะบัด

ข้าพเจ้าว่า

“เอาเถอะนา วิธีนี้ไม่ต้องเสียเงินซื้อยา ลองดูจะได้รู้ว่าจริงหรือเปล่า”

คุณวิชัยโมโหกลับย้อนว่า

“แล้วเธอละ เธอทำไม่ไม่แก้ผ้ามั่ง”

ข้าพเจ้าเถียงว่า

“ตามตำราเขาให้ผู้ชายทำ ผู้หญิงทำมันคงแห่มากันใหญ่”

เลยได้หัวเราะกัน

พอตกมืดสนิทแล้ว คุณวิชยก็ผลัดนุ่งผ้าขาวม้าไปทำพิธีที่ทรงไถ่คนเดียว
 แปลกที่สุด จะไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ เพราะเห็นกับลูกตาตัวเอง
 พอรุ่งเช้าแย่งกันไปดู ที่ต้นถั่วไม่มีเปลี้ยเหลืออยู่เลย ต้นสะอาดเกลี้ยง มันไปกันหมด มารดาครูสนิท
 เดินยิ้มเข้ามาว่า

“เป็นไง เห็นไหมล่ะ บอกแล้วไม่เชื่อ”

ข้าพเจ้าว่า

“อย่างนี้ถ้าปลูกเป็นไร่ยาวสุดลูกหูลูกตา มีต้องเอาทหารมาแก้ผ้ากันทั้งกองพันรี”

เลยได้ความรู้อันจุจาดพิสดาร ใครจะเอาเยี่ยงอย่างก็ไม่หวงวิชา

แปลกแต่จริง !

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๘๗-๘๘)

การกำจัดเพลี้ยแบบโบราณ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่แปลก พิสดาร ไม่น่าเชื่อ
 ผู้อ่านไม่สามารถมองเห็นผลของการใช้ภูมิปัญญาเรื่องนี้ได้เหมือนในเรื่องอื่นๆ นอกจากจะนำไปทดลอง
 ปฏิบัติเอง ดังที่ผู้เขียนได้สรุปลงท้ายไว้ว่า “ใครจะเอาเยี่ยงอย่างก็ไม่หวงวิชา”

๔.๑.๑.๓ ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค

ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค มุ่งนำเสนอความรู้เกี่ยวกับวิธีการรักษาโรคแบบโบราณที่
 สืบทอดต่อกันมา เช่น การรักษาฝี การรักษาอาการท้องเดิน และการรักษาบาดแผลที่ถูกรื้อของร้อนลวก
 เป็นต้น การรักษาโรคด้วยสมุนไพรกะเม็งจะปรากฏเด่นชัดมากที่สุด เพราะกะเม็งเป็นสมุนไพรที่มี
 สรรพคุณมาก เช่น การรักษาบาดแผลสด การรักษาแผลที่ปากมดลูก การรักษาโรคกระเพาะอาหาร
 และการรักษาโรคเบาหวาน เป็นต้น ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรคนอกจากแสดงให้เห็นว่าคนโบราณมี
 ความสามารถนำพืชสมุนไพรจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนใน
 ปัจจุบันที่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาโบราณมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการรักษาโรคหรือปฏิบัติตาม
 วิธีแบบโบราณที่สืบสานกันมา

ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรคมี ๙ เรื่อง ได้แก่ เมี่ยงลาว ปลาทุตม์เค็มอย่างเนื้อแข็ง
 ก้างเปื่อย แสรงว่ากุ้ง ข้าวปิ้ง ยาเถื่อน เกิดมาทำไม ตกใจแทบช็อกตาย มากุ่ยเรื่องฟันกันหนอย และ
 มันแก่นักดอกจะบอกให้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การกล่าวถึงแม่เอมมีอาการใช้ ผู้เขียนจึงรับคำสั่งของหม่อมเจ้าหญิงสะบาย นิลรัตน์
 ไปขอประทานยาจากท่านย่าแก่ ดังนี้

เช้าวันนี้แต่งตัวเสร็จ กินข้าว แล้วก็คว่ำหนังสือจะไปโรงเรียน ท่านย่าเรียกตัวไว้บอกว่า

“วันนี้แม่เอมเป็นไข้ ลูกไปทำงานไม่ไหว ให้ข้าพเจ้ารีบไปเฝ้าท่านย่าแก่ ขอยาแก้ไข้ท่านมาด่วน แล้ว

จึงค่อยไปโรงเรียน”

ข้าพเจ้าไม่พอใจ นึกโมโห จะรีบไปคุยกับเพื่อน แต่จนใจก็จำต้องไปทำตามสั่ง

ท่านย่าแก่ให้ยาเขียวมา แล้วท่านบอกว่า
 “ให้เอาไปละลายกับน้ำปัสสาวะเด็กผู้ชาย เป็นกระสายละลายตัวยาให้คนไข้ดื่ม จึงหายเร็ว”
 ข้าพเจ้าก็นำยาเขียวมาถวายท่านย่า แล้วเล่าให้ท่านฟังถึงน้ำกระสายยา ท่านย่ากลับใช้ให้ข้าพเจ้าเอา
 ถ้วยไปหาแม่เมี้ยนคนอย่างปลา ขอน้ำปัสสาวะอ้ายปอกมาให้เร็ว
 ท่านอย่าเข้าใจว่าอ้ายปอกเป็นหมา เขาเป็นคน เป็นลูกชายของแม่เมี้ยน อายุราวสัก ๔-๕ ขวบ
 ไปถึงก็ไม่ได้น้ำปัสสาวะอ้ายปอก แม่เมี้ยนว่า
 “อ้ายปอกยังไม่ตื่น ตอนสายๆค่อยมาเอาใหม่”
 ข้าพเจ้านึกขัดใจขึ้นมา ทำไมจะต้องกินแต่ปัสสาวะของผู้ชาย ของผู้หญิงเป็นไถ่กินไม่หาย เสียเวลา
 กลับไปกลับมาพอดีเข้าเรียนไม่ทัน เลยจัดการปัสสาวะเสียเองรู้แล้วรู้รอดไป เอาไปละลายยาเขียวให้แม่เอม
 กิน
 ๒-๓ วันต่อมา แม่เอมก็หายไข้ โดยไม่รู้ว่ากินปัสสาวะของข้าพเจ้าไป

(ชีวิตในวัง ๑: ๖๙-๗๐)

การใช้น้ำปัสสาวะผสมกับยาเขียวรักษาอาการไข้ แสดงถึงภูมิปัญญาที่เกิดจากความ
 เชื่อของคนโบราณที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้ผู้เขียนคิดแผลงๆ ผิดไปจากภูมิปัญญาเดิมแต่ก็ยังเป็นวิธี
 รักษาอาการไข้ได้ ในปัจจุบันมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสรรพคุณของน้ำปัสสาวะ ดังเช่น บรรจบ
 ชุณหสวัสติกุล (๓๕-๓๖: ๒๕๔๖) กล่าวว่า ในน้ำปัสสาวะมีสารที่เป็นประโยชน์ช่วยรักษาโรคได้ เช่น
 กรดยูริก (Uric acid) มีสารต้านอนุมูลอิสระและมะเร็ง และยูเรีย (Urea) เป็นสารต้านไวรัสและแบคทีเรีย
 ซึ่งเป็นสาเหตุของอาการไข้ ดังนั้นภูมิปัญญาเรื่องการใช้ น้ำปัสสาวะรักษาโรค จึงมีการพิสูจน์และการ
 รับรองผลที่น่าจะเชื่อถือได้ ผู้เขียนถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้จากคำบอกเล่าของคนในวังและประสบการณ์
 ของตนเองที่ทดลองและสังเกตผลการใช้น้ำปัสสาวะมารักษาโรคให้กับผู้อื่น

การกล่าวถึงสมัยที่ผู้เขียนประกอบอาชีพครู มีครูพละคนหนึ่งรักษาอาการปวดแผลที่
 กระเพาะอาหารกับแพทย์แผนปัจจุบัน ๓ ปีแล้วไม่หาย พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งจึงแนะนำวิธีรักษาด้วยการ
 ใช้พืชสมุนไพรกระเม็ง เพราะมีสรรพคุณช่วยรักษาทั้งแผลภายในและแผลภายนอกร่างกายได้เป็นอย่างดี
 ดังความว่า

ข้าวมองหัดพลศึกษา ครูพละต้องพาเด็กไปหัดที่ลานกว้างหน้าโบสถ์ วันหนึ่งครูชายที่สอน
 พลศึกษากำลังสอนหัดเด็กอยู่ ท่านสมภารเดินมายืนดู แล้วท่านถามครูพละว่า
 “เป็นครูสอนพละควรจะทำโตแข็งแรงล่ำสัน ทำไมตัวผอมเล็กบางอย่างนี้”
 ครูพละเรียนท่านว่า
 “ตัวเขาเป็นโรคกระเพาะอาหาร รักษามานานไม่หาย จนบัดนี้เป็นแผลในกระเพาะแล้ว รักษา
 โรงพยาบาลมา ๓ ปีแล้วแผลก็ไม่หาย ชอบปวดกระเพาะอยู่บ่อยๆ กินอาหารเข้าไปมีอืดก็ปวดมาก
 ทุกที”
 ท่านสมภารว่า

“อ้าว ! เรื่องนี้ไม่ยาก วัดเรามีต้นยาเยอะไป เทียวเดินถอนต้นกะเม็งมาทั้งต้นทั้งราก ล้างให้สะอาด แล้วหั่นละเอียดเออลงครกตำให้แหลก คั้นเอาแต่น้ำของมันจริงๆ

เวลาตำยาเอาน้ำดื่มลงไป คือกักใส่ผ้าขาวบาง บีบเอาแต่น้ำของมัน ใส่ถ้วยแก้วไว้ ๑ ถ้วย เอาน้ำผึ้งมาตวงเข้า ๒ ถ้วยแก้ว เป็นหนึ่งต่อสอง เอาใส่ขวดเขย่าให้เข้ากันดีแล้วเก็บไว้ จะวางเฉยๆก็ได้ จะใส่ตู้เย็นไว้ยิ่งดี

ตื่นเช้ากินเสีย ๑ ถ้วยยา

ก่อนนอนกินหนึ่งถ้วย

กินไปอย่างนี้ทุกวัน เดือนเดียวก็หาย จะกินอาหารได้สารพัด อาการปวดหรือแสบจะไม่มีเลย”

พอท่านสมภารบอกเช่นนี้ เอาละซี เดือดร้อนการโรงเทียวไปหาต้นกะเม็งทั่ววัด ถอนได้มา ๑ กะละมัง เอามาล้าง สับแหลก แล้วตำ คั้นเอาน้ำกรองใส่ชามไว้ให้

เดือดร้อนอีกแล้ว ไม่มีน้ำผึ้ง ต้องไปรบกวนขอน้ำผึ้งท่านสมภาร ท่านมีอยู่ท่านก็ให้มา ๑ ขวดแม่โขง

เอามาผสม ๑ ต่อ ๒ ตามตำรา

ตั้งแต่วันนั้นมา ครูพละก็ลงมือกินตามที่ท่านบอก ยาหมดขวดแม่โขง ครูพละหายเจ็บแสบปวดในกระเพาะ หลังกินอาหารทุกมื้อก็ไม่มีอาการใดๆ แม้จะทดลองกินของแข็ง เบียร์ว เค็ม เผ็ดจัด ก็ไม่มีอาการอันใดเกิดขึ้น จึงรู้ว่าหายแล้ว

ท่านสมภารให้ทำกินซ้ำอีก ๑ ขวด เพื่อความแน่ใจให้หายสนิท

ครูพละต้องไปซื้อน้ำผึ้งเองแล้วคราวนี้ จะไปนั่งขอท่านสมภารอยู่ได้ยังไง ท่านจะได้ถือปฏิญญาลง มาว่าอย่าหันหน้าขึ้นแล้วท่านก็บอกไว้ด้วยว่า ไม่ใช่แค่แต่แผลในกระเพาะดอก ถึงเป็นแผลลำไส้ หรือแผลที่ปากมดลูก ก็หายหมด ท่านรักษาหายมาหลายคนแล้ว

ท่านว่าพระธาตุคำไปอยู่ป่า โรงพยาบาลที่ไหนจะมี พระท่านก็ได้อาศัยต้นกะเม็งนี้แหละ ในเรื่องปวดบวม อักเสบ แผลทั้งภายนอกภายในดีนัก

พวกครูเลยได้จำคำของท่านสมภาร บอกกันต่อไป

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๓๙-๑๔๑)

การใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาแผลที่กระเพาะอาหาร แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาเรื่องนี้เกิดจากคนสมัยก่อนที่อยู่ห่างไกลจากการแพทย์ มีความสามารถ และความพยายามในการแสวงหาวัตถุดิบธรรมชาติใกล้ตัวมาทดลองใช้เป็นยารักษาโรค เมื่อคนสมัยก่อนมีการพิสูจน์ผลเป็นที่แน่ชัดแล้วว่ากะเม็งช่วยรักษาแผลที่กระเพาะอาหารได้จริง จึงบอกเล่าลูกหลานและคนรู้จักสืบต่อกันมา

จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาแผลที่กระเพาะอาหารอาหารข้างต้น ผู้เขียนยังนำมาเป็นแนวทางรักษาโรคชนิดอื่นด้วย ดังเช่นผู้เขียนช่วยรักษาอาการหลอดเสียด อักเสบของชายหนุ่มที่ประกอบอาชีพนักร้องโดยใช้พืชสมุนไพรกะเม็ง เพราะผู้เขียนเห็นว่าวิธีการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันที่โรงพยาบาลจำนวน ๓ แห่ง และแพทย์แผนจีนด้วยการฝังเข็มแล้วไม่หาย

ชายหนุ่มผู้หนึ่งเป็นนักร้องจำเป็นต้องร้องเพลงทุกวันเป็นอาชีพ เมื่อใช้เสียงมากทุกวัน หลอดเสียงก็อักเสบ มีอาการไอเสียงแหบเจ็บคอ รักษามา ๓ โรงพยาบาล ทั้งหมอจีน ทั้งฝังเข็มคง เป็นอยู่อย่างเดิม

ข้าพเจ้าสงสาร ทำยากะเม็งตำคั้นเอาแต่น้ำ ผสมน้ำผึ้งไปให้เขากินเดือนละ ๒ ขวดแม่โขง โดยให้หยุดรักษาทั้งหมดทุกแห่ง กินแต่ยาเถื่อน เช้า-เย็น

บัดนี้เขาหายเป็นปกติ ทั้งที่ไปร้องเพลงทุกวันไม่เคยหยุด

จะว่าหายเพราะอะไรก็นึกดู แต่เขาก็กินยากะเม็งหลายเดือนอยู่ ใช้เวลากินนาน จึงหาย เรียบร้อยจนเดี๋ยวนี้

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๕๑-๑๕๒)

การใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาอาการหลอดเสียงอักเสบ เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากผู้เขียน รู้จักนำสูตรยากะเม็งที่ตนทราบมาทดลองรักษากับผู้ป่วยที่หลอดเสียงอักเสบ เพราะผู้เขียนคิดใคร่ครวญ ว่ากะเม็งน่าจะช่วยรักษาอาการอักเสบภายในของหลอดเสียง และน้ำผึ้งก็ยังมีสรรพคุณบรรเทาอาการ ระคายคอด้วย การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้จึงเป็นการอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลที่ผ่านการพิสูจน์ แล้วว่ากะเม็งสามารถรักษาอาการหลอดเสียงอักเสบได้หายขาด

สมุนไพรกะเม็งยังช่วยรักษาอาการปวด ดังที่คุณจำรัสขอกะเม็งทั้งส่วนต้นและราก จากผู้เขียน เพื่อนำกะเม็งมาปรุงยารักษาการปวดเข่าของตนเองเพราะเห็นว่าหลานสาวมีอาการปวดเข่า มากกว่าตนก็ยังหายได้ ดังความว่า

วันหนึ่ง คุณจำรัสเพื่อนที่ขอบพนันถ้อยกัน โทร.มาถามข้าพเจ้าว่า

“ที่บ้านมีต้นกะเม็งหรือเปล่า”

ก็บอกไปว่า

“มีเยอะ จะทำไม”

คุณจำรัสขอมา บอกว่า

“วันเสาร์นี้ช่วยถอนไปให้ที่โรงละครด้วย เอาทั้งต้นและรากห่อไปให้ด้วย อย่าลืม จะเอาไปทำยา”

พอถึงวันศุกร์ ข้าพเจ้าก็ออกเดินหาลำต้นกะเม็ง ถอนเอาแต่ต้นโตๆ ต้องขุดทุกต้นเพราะรากมัน ลงลึก ได้มากโขอยู่ ล้างดินสะอาด แล้วก็ห่อกระดาสใสดุ้งพลาสติกใบโต หอบหิ้วขึ้นรถเมล์เอาไปให้

พอถึงโรงละคร คุณจำรัสคอยอยู่แล้ว พอส่งของให้ ข้าพเจ้าก็ถามว่า

“เอาไปทำไม แล้วมันดีพิเศษยังงัย”

คุณจำรัสจึงเล่าให้ฟังว่า

“หลานสาวอยู่บ้านเดียวกัน ปวดขา ปวดเข่า ปวดจนบวมเป่ง ปวดตั้งแต่ยังเดินได้ จนเดี๋ยวนี้ เป็นมากเข้า จนเดินไม่ได้แล้ว ใช้หลานเอา จะทำอะไรก็หลานทำไปได้ทั่วบ้าน

มีคนจีนเดินผ่านมาหน้าบ้านเห็นเข้า แก่ก็ถามไถ่ พอรู้ว่าเป็นอะไร จีนคนนั้นก็บอกยาให้ แกว่า แกบอกเพื่อนบ้านกินหายไปแล้ว

แก้ให้หาต้นกะเม็ง เอาทั้งต้นทั้งรากมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ เวลาหั่นให้เด็ดใบ ออกให้หมดเสียก่อนเหลือแต่ลำต้นเอารวบเข้า หั่นให้ละเอียด แล้วเอาไปปนกับใบของมันที่เด็ดเอาไว ใส่กระดังงาตากแดดจนแห้งกรอบตากไว้สัก ๓-๔ วันก็ใช้ได้

จึงเอาไปจากร้านขายยาไทยบดให้ละเอียดจนเป็นผงแล้วเอามาเคล้ากับน้ำผึ้ง พอปั้นก้อนได้ เคล้า แล้วใส่อบพลาสติกไว้

ตื่นเช้าก็ปั้นกิน ๑ ก้อนขนาดหัวแม่มือ ก่อนนอนก็กิน ๑ ก้อนขนาดเดียวกัน กินวันละ ๒ มื้อ เท่านั้น”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“จริงหรือว่าแก้ปวดเข้าได้ เทียบรักษามานานนักแล้ว ไม่เคยหายเลย ทั้งฉีดยาเข้าในหัวเข่า ทั้ง ประคบ นวดทายาที่มีขายแทบทุกอย่าง จนกระทั่งไปฝังเข็ม ไม่เคยหายเลย เคยรู้แต่ว่ากะเม็งกินแก้ แผลภายนอกภายในร่างกาย แต่ต้องตำสดๆคั้นเอาน้ำผสมน้ำผึ้ง”

คุณจำรัสว่า

“หลานสาวกินมาจนหายปวด ขาที่บวมก็ยุบหมด เดียวนี้เดินทางไปได้ทั่วบ้าน ไม่ต้องคลานอีก แล้ว ถ้าไม่เห็นกับลูกตาตัวเอง ถึงใครจะมาเล่าให้ฟัง ก็เหลือจะเชื่อ ที่มาขอคุณก็เพราะจะเอาไปทำกิน เองมั่ง ด้วยมือการปวดเข้าเหมือนกัน แต่ยังไม่เป็นมากเท่ากับหลาน”

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๔๕-๑๔๗)

การรักษาอาการปวดเข่าด้วยสมุนไพรกะเม็ง แสดงถึงภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน ที่ช่างค้นหาและคัดสรรสรรพคุณของพืชธรรมชาติใกล้ตัวให้ตรงกับการรักษาโรคที่ต้องการ ทั้งยังรู้จัก ดัดแปลงวิธีรับประทานจากการคั้นน้ำกะเม็งสดโดยตรงมาเป็นยาชนิดเม็ด เพื่อสะดวกและ รับประทานได้ง่าย ผู้เขียนถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้โดยอ้างอิงประสบการณ์จากคำบอกเล่าของผู้อื่น ที่เห็นผลว่ากะเม็งสามารถรักษาอาการปวดเข่าได้จริง

ผู้เขียนกล่าวถึงคุณยู่ยี่ใช้พืชสมุนไพรชนิดเดียวกับการรักษาอาการปวดเข่ามาลอง รักษาผมหมอกขาวว่า

“มียากะเม็งกินบ้างไหม”

คุณยู่ยี่ว่า

“มีค่ะ ดิฉันกินประจำตัว”

“กินทำไม กินแก้อะไร” ข้าพเจ้าถาม

คุณยู่ยี่ว่า

“ดิฉันกินอย่างตากแห้ง แล้วเอาไปจากร้านขายยาบดเป็นผง เอามาเคล้าน้ำผึ้ง กินยาเป็นลูกกลอน กินมาเป็นปีตลอดเวลา ด้วยรู้สึกว่าคุณที่หมอกขาวกลับเป็นสีเทาปนดำทั่วหัว โดยไม่ขาวโพลนอย่างก่อน ก็ เลยกินเป็นประจำ

คุณอยากกินก็ได้ แต่มีเหลือนิดเดียว ยาจนหมดแล้วหาต้นกะเม็งแถวบ้านเราก็ไม่มีเลย คุณเอายาผง ที่เหลืออยู่เอามาไปเคล้าน้ำผึ้งคงกินได้ ๒-๓ วัน”

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๑๙๒-๑๙๓)

การรักษาผมหงอกขาวด้วยสมุนไพรกะเม็ง แสดงให้เห็นว่าเจ้าของภูมิปัญญาเรื่องนี้พยายามคิดค้นสูตรยาเอาชนะสภาพร่างกายที่ร่วงเลยไปตามวัย มีความอดทน และตั้งใจจริงที่จะสังเกตผลจากการทดลองใช้กะเม็งเป็นเวลานาน การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้อ้างอิงจากประสบการณ์ของผู้อื่นที่ผ่านการพิสูจน์จนเห็นผลแน่ชัดแล้วว่ากะเม็งมีส่วนช่วยรักษาผมหงอก

สมุนไพรกะเม็งยังเป็นทางเลือกในการรักษาโรคที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลเห็นได้จากผู้ขึ้นชอวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ได้ติดตามอ่านที่ผู้เขียนเล่าเรื่องกะเม็งมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆ จึงสนใจนำกะเม็งมาลองรักษาอาการปวดท้องประจำเดือนของตน เพราะลองรักษาด้วยวิธีแพทย์แผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ดังนี้

ไปดูละครที่โรงละครแห่งชาติ มีหญิงสาวคนหนึ่ง ไม่รู้จักชื่อ ตรงเข้ามาไหว้ แล้วว่า

“ดิฉันเป็นแฟนหนังสือ อ่านทุกเล่มเลย ได้ทราบข่าวต้นกะเม็งในหนังสือที่คุณยายเขียน ดิฉันเป็นคนที่มีประจำเดือนต้องปวดท้องอย่างมาก ต้องนอน ไปไหนไม่ได้ เป็นมาเช่นนี้ทุกเดือนตั้งแต่แรกมีประจำเดือน ไปปรึกษาหมอแล้ว เายายามากก็ไม่หาย

คุณแม่เลยว่าลองตำกะเม็งตำราคุณเนื่องคั้นเอาแต่น้ำละลายกับเหล้าโรง ลองกินดูมั้งเวลาวันแรกที่มีว่ามันจะหายปวดท้องไหม

ดิฉันรู้จักต้นกะเม็ง แถวบ้านมีก็ถอนมาตำผสมเหล้าโรงดื่มเข้าไปตั้งแต่วันแรกจนวันสุดท้ายไม่เคยปวดท้องเลย

ที่นี้วันแรกของทุกเดือนเลย ต้องตำกินประจำทุกเดือน ดิฉันมาแล้ว เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นที่เป็นบ้าง”

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๑๙๙)

การใช้สมุนไพรกะเม็งรักษาอาการปวดท้องประจำเดือน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากบุคคลมีความรอบรู้ในสรรพคุณของเหล้าโรงจึงลองนำมาดัดแปลงกับสูตรยากะเม็งตามต้นตำรับของผู้เขียน โดยเปลี่ยนจากน้ำกะเม็งผสมกับน้ำผึ้งมาเป็นน้ำกะเม็งผสมกับเหล้าโรง ผลปรากฏว่าการรับประทานน้ำกะเม็งผสมกับเหล้าโรงสามารถรักษาอาการปวดท้องประจำเดือน ผู้เขียนถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้โดยอ้างอิงประสบการณ์จากผู้ที่ได้ลองรักษาตามสูตรยากะเม็งที่ค้นพบ

ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีถอนพันธุ์ด้วยยาสมุนไพรกลางบ้านสามารถทำให้ฟันหลุดได้ โดยไม่ต้องหาหมอฟันว่า

มีคนชอบพอกับข้าพเจ้า เป็นหญิงคนหนึ่งที่ทรหดมาก ฟันบนฟันล่างถ้าซี่ไหนโยก ไม่ยอมไปหาหมอ ฟันรักษากลับเสียเงิน กลับหมอนอนฟันทั้งด้วย เขาปล่อยให้มันโยกเจ็บปวดเป็นหนองโคนฟัน เขารักษาด้วยยากลางบ้าน เอาใบของต้นแก้วมาตำกับเกลือ แล้วก็อมประทั่งเอาไว้

ในที่สุด ฟันซี่นั้นก็หลุดไปเอง

พอซื้อเนื้อโยก จะเจี๊ยะปวดเป็นหนอง ก็ไปเอารากผักกระเจดมาตำกับเกลืออมไว้ทุกวัน ฟันพ่ายรากผักกระเจดก็หลุดไปเอง แผลหายเรียบร้อย

(ชีวิตนอกวัง ๙: ๔๑)

การถอนฟันด้วยยาสมุนไพรกลางบ้าน แสดงให้เห็นภูมิปัญญาเรื่องนี้เกิดจากคนโบราณรู้จักคิดค้น และแสวงหาวิธีการรักษาฟันที่ไม่พึ่งแพทย์ โดยเลือกสรรวัตถุดิบจากธรรมชาติมาทดลองหาสรรพคุณจนใช้รักษาได้จริง ผู้เขียนถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องนี้จากประสบการณ์ของผู้คนที่ตนพบว่าไปต้นแก้ว รากผักกระเจด และเกลือช่วยให้ฟันหลุดเองได้ แผลที่เป็นหนองโคนฟันกับแผลจากการถอนฟันก็หายด้วย

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ นำเสนอความรู้เรื่องภูมิปัญญา ๓ ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ และภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค ซึ่งภูมิปัญญาแต่ละเรื่องจะเน้นให้เห็นความสำคัญในการนำวัตถุดิบธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งยังแสดงถึงความสามารถของคนโบราณและผู้เขียนที่ช่างสังเกต กล้าคิด ทดลอง วิเคราะห์ และติดตามผลที่ตนเองคิดค้น พลิกแพลงหรือประดิษฐ์ในบางเรื่องด้วย ภูมิปัญญาเรื่องอาหารสะท้อนให้เห็นวิธีการทำอาหารตามสูตรต้นตำรับของชาววังสวนสุนันทา ซึ่งชาววังอาจประกอบอาหารบางอย่างด้วยวิธีโบราณที่สืบทอดมา การนำวัตถุดิบธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เป็นสูตรเฉพาะในวัง หรือเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของชาววังเอง ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ เป็นการแสดงถึงความสามารถของคนโบราณที่รู้จักสร้างข้าวของเครื่องใช้หรือเรียนรู้ลักษณะและคุณสมบัติของวัตถุดิบธรรมชาติมาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน และภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค เป็นการนำเสนอวิธีรักษาอาการเจ็บป่วยแบบโบราณที่สืบทอดต่อกันมาหรือการนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้เป็นทางเลือกในการรักษา อันแสดงให้เห็นการยอมรับและเชื่อถือในภูมิปัญญาของคนโบราณ

๔.๑.๒ วิธีชีวิตความเป็นอยู่

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวจากความทรงจำของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เกี่ยวกับชีวิตที่อยู่ร่วมกันในวังสวนสุนันทาและชีวิตปัจจุบันหลังจากออกจากวังสวนสุนันทา วิถีชีวิตความเป็นอยู่มี ๓ ประการ ได้แก่ กฎระเบียบ ค่านิยม และประเพณี

๔.๑.๒.๑ กฎระเบียบ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒: ๓) อธิบายคำว่า “กฎ” หมายถึง ข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติที่บังคับให้ต้องมีการปฏิบัติตาม และ“ระเบียบ” (๒๕๔๒: ๙๓๕) หมายถึง แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ ดังนั้นกฎระเบียบคือข้อกำหนด แบบแผน หรือแบบอย่างที่วางไว้เป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตน

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ อธิบายเรื่องกฎระเบียบและบทบาทหน้าที่ที่ชาววังรับรู้ร่วมกันได้แม่นยำ เพราะผู้เขียนเรียนรู้จากประสบการณ์ ปัญหา มีวิจารณ์ญาณในการสังเกต และชอบออกนอกกฎ จึงจำกฎได้ การฝ่าฝืนกฎระเบียบในวังบางประการอาจถูกตำหนิ ว่ากล่าวตักเตือน อบรมสั่งสอน ลงโทษด้วยไม้เรียว หรือไล่ออกจากวัง กฎระเบียบในวังมี ๕ ประการ ได้แก่ การเข้า-ออกนอกวัง การแต่งกาย การวางตนของสตรีชาววัง การแบ่งระดับชนชั้น และการปฏิบัติงานในวัง

๔.๑.๒.๑.๑ การเข้า-ออกนอกวัง

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ แสดงให้เห็นว่าการเข้า-ออกนอกวังหรือบริเวณภายในวังจะต้องปฏิบัติตามธรรมเนียม เพื่อความเหมาะสมตามแบบอย่างที่ยึดถือกันมา เห็นได้จากการออกนอกเรือนของเจ้านายและข้าหลวง การเข้าออกจากวังของคนงาน การถวายตัวเข้าวัง และการพักอาศัยในวัง ดังปรากฏในเรื่องเมี่ยงลาว ข้าวปิ้ง น้ำพริกมะพร้าว เนื้อเค็มสด น้ำพริกปลาร้า แกงหมูตะพาบน้ำ และพริกขิงเครื่องทอด

ผู้เขียนบรรยายถึงขบวนเสด็จการออกนอกพระตำหนักของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา อันมีการปฏิบัติตามธรรมเนียมพระราชสำนักฝ่ายในวังสวนสุนันทาว่า

ครั้งหนึ่งพระวิมาดาเธอท่านเสด็จมาเจียบๆ ที่จริงก็ไม่ควรจะเจียบ ข้าหลวงติดตามมานับสิบ
ข้าหลวงรุ่นกลางตามมา ๓ คน

ม.ร.ว.อำภา อุโพรพงษ์ เชิญหีบทองรองโต๊ะทอง ใส่หมากพลู เรียกพานพระศรี

ม.ร.ว.ศรีคำ ทองแถม เชิญบัวพระโอษฐ์ทอง (กระโถนบัวน้ำหมาก)

ม.ร.ว.วงศ์สินธุ์ ทองแถม เชิญพานทองรองผ้าซับพระพักตร์ (ผ้าเช็ดหน้า)

แล้วยังมีรุ่นเด็กๆ

ม.ร.ว.วัฒนพันธุ์ ชมพูนุท เชิญพระกลด (ร่ม)

ตามมาด้วยรุ่นเล็กอีกหลายคน ไม่มีใครพูดจากันเลยบรรยากาศจึงเจียบกริบ

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๘)

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (๒๕๕๑: ๗๔-๗๕) กล่าวว่าเมื่อเจ้านายชั้นสูงเสด็จออกนอกพระตำหนักจะต้องมีขบวนข้าหลวงตามเสด็จจำนวนหนึ่ง อาจได้ถึง ๑๐ คน จำนวนหนึ่งในขบวนนั้นมีหน้าที่เชิญเครื่องอุปโภคอันเป็นเครื่องยศ ข้าหลวงที่เหลือเป็นขบวนพระเกียรติหรือทำหน้าที่รับใช้อื่น ๆ ดังขบวนเสด็จออกนอกตำหนักของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา มีข้าหลวงเชิญหีบทองรองโต๊ะสำหรับใส่หมากพลูหรือพานพระศรี บัวพระโอษฐ์ทองหรือกระโถนบัวน้ำหมาก พานทองรองผ้าซับพระพักตร์หรือผ้าเช็ดหน้า และพระกลดหรือร่ม เพราะถือเป็นเครื่องใช้ที่ประกอบพระอิสริยยศประจำพระองค์ ข้าหลวงรุ่นเด็กและรุ่นเล็กเดินตามขบวนเสด็จ เพื่อร่วมแสดงพระเกียรติและเป็นข้ารับใช้

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (๒๕๕๑: ๗๔-๗๕) กล่าวเพิ่มเติมว่าหากเป็นข้าหลวงชั้นผู้ใหญ่ เมื่อเวลาออกนอกเรือนก็จะมีผู้ถือเครื่องอุปโภคตามหลังเช่นกัน เครื่องอุปโภคจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับยศศักดิ์ของข้าหลวงชั้นผู้ใหญ่ ความว่า

ท่านย้ายลงไปห้องเครื่องทุกเช้า แม่จ่าเนียรจะถือกระบุงหมากเงิน กระโถนบัวหน้าหมากตามมา เด็กพร้อมถือกระบุงเงินใส่กาน้ำร้อน พร้อมถ้วยรินน้ำตามมา วางบนแคร่ที่ท่านนั่งทำงาน

ทุกคนในห้องเครื่องกลัวเกรงท่านยาทั่วกันหมด เพราะท่านสั่งตัดเงินเดือนได้ ขอประทานขึ้นเงินเดือนให้ได้ เอาคนออกจากงาน บรรจุนคนใหม่ อยู่ในอำนาจท่านยา เลยพากันมาเกรงใจข้าพเจ้าด้วย โดยที่เป็นหลาน

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๕๙)

ธรรมเนียมการออกนอกเรือนของข้าหลวงระดับชั้นหม่อมเจ้าที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ควบคุมห้องเครื่องของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราช ปดิวรัดา ในวังสวนสุนันทา คือหม่อมเจ้าหญิงสละบาย นิลรัตน์จะมีผู้ถือทั้งกระบุงหมากเงิน กระโถนบัวหน้าหมาก และกระบุงเงินใส่กาน้ำร้อนกับถ้วยน้ำเดินตามหลังด้วย เพื่อแสดงถึงบรรดาศักดิ์

ผู้เขียนยังกล่าวถึงการเข้าและออกจากวังของคณางาน ดังความว่า

งานที่บุญล้อมทำในห้องเครื่อง พอหนึ่งทุ่มก็เสร็จแล้วจะไปไหนก็ไปเลย ไม่มีใครสนใจ บุญล้อมก็อาบน้ำ กินข้าว แต่งตัวสวยออกไปเที่ยวนอกวังแทบทุกคืน

ข้าพเจ้าเคยถาม เขาตอบว่า

“เขาไปดูหนังที่โรงบางลำภู บางครั้งกลับเข้าประตูวังไม่ได้ ด้วยประตูปิด ๔ ทุ่ม เขาต้องนอนค้างนอกวังกับเพื่อนที่ไปรู้จักกันที่โรงหนัง เข้าตรู่จึงเข้ามาในวัง”

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๗๔-๑๗๕)

ในวังมีการกำหนดเวลาเข้าออกชัดเจน ยกเว้นคณางานระดับล่างจะมีอิสระในการเข้าออกจากวัง เพราะไม่ต้องขอประทานอนุญาตจากผู้ใด แม้ประตูวังปิดคณางานระดับล่างก็กลับเข้ามาได้ในเวลาเข้าโดยไม่ถือเป็นความผิด

ผู้เขียนสังเกตว่าการออกจากวังของข้าหลวงจะเคร่งครัดมาก ไม่เหมือนกับคณางานระดับล่าง ความว่า

พวกข้าหลวงจะออกมาเดินเล่นชั้นนอกไม่ได้ ด้วยมีนายป้อนายประตูผู้หญิง คอยควบคุมดูแล นั่งเฝ้าอยู่ที่ประตูชั้นใน คอยจับคนเข้าออกตาเป็นมัน

ก็แปลกแต่จริง นายประตูเป็นผู้หญิงกลับไปเรียกนายป้อ แทนที่จะเรียกนางป้อ เข้าใจว่าคงจะ

เป็นตำแหน่งคอย่างนายประตู่ที่ถูกสถาปนาขึ้นให้เป็นนายคน มีอำนาจอยู่ในแค่ขอบเขตประตู่วัง
(ชีวิตในวัง ๒: ๒๙๑-๒๙๒)

ในวังจะมีนายป้อหรือนายประตู่หญิงคือโขน เป็นผู้ดูแลบริเวณประตูชั้นในไม่ให้ข้าหลวงลักลอบออกนอกตำหนักชั้นในไปบริเวณวังชั้นนอกได้ เพราะบริเวณวังชั้นนอกมีผู้ชายพักอาศัยอยู่ด้วย การมีผู้เฝ้าประตูชั้นในจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ป้องกันไม่ให้ชายหญิงพบกันจนอาจนำไปสู่การประพฤติดนที่เสื่อมเสีย

ในวังสวนสุนันทามีธรรมเนียมเรื่องการถวายตัวเข้าวังมาเป็นข้าหลวงรับใช้
ดังความว่า

ลูกหม่อมเจ้า ลูกพระยา วันแรกที่เข้ามาถวายตัวเป็นข้าหลวง สิ่งแรกที่ต้องประทานให้คือเข็มขัด
นาก สร้อยคอทองคำห้อยเหรียญพระนาม

ถ้าเป็นข้าหลวงพระวิมาดาเธอ จะได้ห้อยคอเหรียญตัวหนังสือ ๒ ตัวไขว้กันว่า ส.ส.ทองลงยาสี่
ขาวกับสีน้ำเงินตัวละสี่

ถ้าชั้นหุ จะได้เพชรลูกฝังที่หัว ส. ทั้ง ๒ ตัว ย่อมาจากพระนามพระวิมาดาเธอ คือ 'สายสวัสดิ
ภิรมย์'

ถ้าเป็นข้าหลวงสมเด็จพระองค์กลาง ก็จะได้ห้อย ม.น. ย่อมาจากคำว่า 'มาลินีนภดารา'

ถ้าเป็นข้าหลวงสมเด็จพระองค์น้อย ก็จะได้ห้อย น.น. ย่อมาจาก 'นิภาณภดล'

ส่วนเครื่องแต่งตัวชั้นอื่นๆ จะได้ตามมาภายหลังเมื่ออยู่ไปนานแล้ว กระทำคุณงามความดีเป็นคน
ขยัน

ถ้าเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องไปไหนไกลๆ เวลาแต่งตัว ต้องสะพายแพรนอกเสื้อ ก็จะได้เป็นเข็มกลัดยาว
สำหรับกลัดแพร ใช้พระนามเต็ม ด้วยต้องการความยาว ทำด้วยทองคำลงยา บางคนก็ได้ลงยาเฉยๆ
คนโปรดก็ได้เพชรฝังที่ตัวหนังสือทุกๆ ตัวตลอดอัน

ท่านยา ท่านโอภาส ท่านสาระภี ได้ชั้นหุฝังเพชร

แต่ท่านอาทิกับท่านหญิงแฉล้มได้ทองลงยาเฉยๆ

คุณพระเลื่อนได้อย่างฝังเพชร

ข้าหลวงทุกตำหนักที่ปลูกเรียงรายอยู่ในวังสวนสุนันทา พวกข้าหลวงห้อยพระนามย่อของเจ้านาย
ของตัวทุกคน เพื่อให้รู้ว่าเป็นข้าหลวงใคร

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๗๓-๒๗๔)

การถวายตัวเป็นข้าหลวงรับใช้ในเจ้านายตำหนักวังสวนสุนันทา เจ้านายแต่ละ
พระองค์จะประทานเครื่องประดับที่มีพระนามอักษรย่อของตนแก่บุคคลที่มาเข้าเฝ้าถวายตัว เพื่อให้
ทราบว่าเป็นข้าหลวงของเจ้านายพระองค์ใด

ผู้เขียนกล่าวถึงหลักเกณฑ์ของการพักอาศัยในวังว่า

คุณชายศุภผลนี้ เป็นหลานท่านหญิงโอภาส เป็นน้องชายของม.ร.ว.เกื้อกมล ม.ร.ว.กอแก้ว
ม.ร.ว.สุภาพพรรณ ทั้งหมดราชสกุล ‘นันทวัน’

คุณชายศุภผลมาอยู่กับท่านหญิงโอภาสเมื่อยังเล็ก ๆ จะอยู่ได้ไปจนถึงอายุ ๙ ขวบ ก็ต้อง
กลับคืนไปอยู่กับท่านพ่อ ด้วยในวังสวนสุนันทาเป็นราชสำนักฝ่ายใน เด็กผู้ชายจะอยู่จนโตไม่ได้

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๙๒)

อาณาเขตราชสำนักฝ่ายในวังสวนสุนันทาเป็นที่พักอาศัยของสตรี จึงห้ามผู้ชาย
เข้าอยู่อาศัย แต่เด็กผู้ชายที่มียศศักดิ์ระดับคุณชายและเป็นหลานของหม่อมราชวงศ์ในวัง จะได้รับ
อนุญาตให้เข้าพักอาศัยได้จนถึงอายุ ๙ ปี หลังจากนั้นต้องกลับไปอยู่กับพ่อแม่

๔.๑.๒.๑.๒ การแต่งกาย

ม.ล.เนื่อง นิรรัตน์ กล่าวถึงการแต่งกายของชาววังว่าจะมีระเบียบที่กำหนดไว้
แน่ชัด เพื่อความเหมาะสมและสุภาพเรียบร้อยตามวัยและโอกาสอันควร กฎระเบียบการแต่งกายในวัง
บางประการอาจมีบุคคลได้รับข้อยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ เรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับกฎระเบียบการ
แต่งกายปรากฏในเรื่องน้ำพริกมะดันผัด สาकुใส่ปลา และพะเนางเนื้อ

ผู้เขียนเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับการแต่งกายของเด็กสาวในวังที่เปลี่ยนไปหลังจากจบ
การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๖ ดังนี้

เวลาผ่านไปจากเดือนเป็นปี และปีแล้วก็ปีเล่า ทำให้เห็นไปว่าเรียนมานานแสนนานก็มาถึงจุด
สุดท้าย คือ จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ ๖ เป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนนิภาคาร ในวังสวนสุนันทา

ชีวิตการเป็นข้าช่วงใช้ที่ในวัง มีความรู้เพียงแค่นี้พอแล้วสำหรับเขียนขอข้าวขอน้ำกินได้ มิได้หวัง
ให้เรียนเป็นเจ้าผู้หยาดคน

ผู้ใหญ่ก็เริ่มเข้ามาวุ่นวายในร่างกายของพวกเรา คือให้เลิกนุ่งผ้าชิ้นใหม่ หันมาสวมผ้าโจงกระเบน
จะเป็นผ้าลายผ้าพื้นแล้วแต่มีให้นุ่ง ใส่เสื้อในคอกระเช้าติดริมลูกไม้ถักเอง ลายสวย ๆ ใส่เสื้อนอก ผ้า
ปานขาวบาง คอกลม แขนกุด เหมือนกันทุกคน

พ้นจากการเป็นเด็กสาวมาสู่ความเป็นผู้ใหญ่แล้ว ต้องวางตัวใหม่ให้สุภาพอ่อนโยน ผู้ใหญ่ค่อยลด
ความเข้มงวดกวดขันลงบ้าง

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๓๗)

การแต่งกายของเด็กผู้หญิงที่เป็นข้าหลวงรับใช้ในวังเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยสาว จะต้อง
ปฏิบัติตามแบบเดียวกันคือ นุ่งผ้าโจงกระเบนเป็นผ้าลายหรือผ้าพื้น ใส่เสื้อคอกระเช้ามีลายลูกไม้
เสื้อนอกเป็นผ้าปานสีขาว คอกลม และแขนกุด เพื่อให้รู้ว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว มองดูภูมิฐาน สุภาพ
เรียบร้อยเหมาะสมกับวัย และสะดวกในการทำงานรับใช้

ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นการแต่งกายของเด็กในวัง โดยอ้างประสบการณ์ของตนเองที่เคยฝึกนุ่งผ้าโจงกระเบนมาประกอบด้วย ดังความว่า

เป็นเด็กอยู่นุ่งผ้าไหมเชียงใหม่ ไหมแท้ๆไม่เจือปน ถูกละหกละลึง ก็จัดว่าแพงมากแล้ว ใส่เสื้อในคอกระเช้าร้อยริบบิ้นเดียวกับผ้าไหมที่นุ่ง เสื้อนอกไม่ต้องใส่

พอโตขึ้นมีประจำเดือนแล้ว ต้องเลิกนุ่งผ้าชิ้นใหม่ หันมานุ่งผ้าพื้นลายโจงกระเบน ใส่เสื้อชั้นนอกได้อีกหนึ่งตัว นุ่งผ้าโจงกระเบน ตอนม้วนชายกระเบนนี้ซิ ต้องหัดอยู่นานเพราะถ้าม้วนไม่เป็น มันจะออกมาในรูปเกลียวเชือก ไม่สวย ข้าพเจ้าหัดเสียจนนุ่งได้สวย ชายกระเบนมีปีกออกมาทั้งสองข้าง นุ่งแล้วกระชับกับกันแนบสนิท

(ชีวิตในวัง ๑: ๕๖)

การแต่งกายของเด็กสาวในวังมีหลักการปฏิบัติที่ชัดเจน เพราะเด็กสาวที่ไม่มีประจำเดือนกับเด็กสาวที่มีประจำเดือนจะมีลักษณะเครื่องแต่งกายแตกต่างกัน เด็กสาวที่มีประจำเดือนเปลี่ยนจากการนุ่งผ้าชิ้นใหม่มาเป็นการนุ่งโจงกระเบน เพื่อความคล่องตัวในการทำงานและความมิดชิดเรียบร้อยขณะมีรอบเดือน

ระเบียบการแต่งกายของชาววังอาจได้รับการยกเว้นในบางโอกาสและบางบุคคล ความว่า

ในวังนุ่งกางเกงไม่ได้ ถือว่าเป็นการแต่งกายไม่สุภาพ มีแต่สมเด็จพระองค์น้อยทรงกางเกงขาวยาวทุกวันตอนบ่ายที่เสด็จไปทรงเล่นกอล์ฟที่สนามราชพฤกษ์ ผู้ตามเสด็จไปด้วยคือ หม่อมเจ้าหญิงอรุณา ซึ่งนุ่งกางเกงขาวยาวได้ เพราะโปรดให้ไปเล่นกอล์ฟด้วย

(ชีวิตในวัง ๒: ๘๕)

ในวังห้ามบุคคลสวมกางเกง เพราะถือเป็นระเบียบการแต่งกายที่ไม่สุภาพเรียบร้อย เว้นเพียงแต่เจ้านายชั้นสูงระดับเจ้าฟ้าจะทรงสวมกางเกงขาวยาวสำหรับทรงกีฬาหรือโปรดอนุญาตให้บุคคลใดที่เล่นกีฬาด้วยเท่านั้น

๔.๑.๒.๑.๓ การวางตนของสตรีชาววัง

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ แสดงให้เห็นว่าการวางตนของสตรีชาววังต้องอยู่ในระเบียบที่กำหนดไว้ หากสตรีชาววังคนใดไม่ปฏิบัติตามอาจถูกลงโทษได้ การลงโทษจึงเป็นวิธีควบคุมให้สตรีชาววังมีพฤติกรรมเป็นไปตามแนวทางอันดีงาม เรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับกฎระเบียบในการวางตนของสตรีชาววังปรากฏจากเรื่องแกงเหลือง น้ำพริกูกหน่าเลียบ ช่อง ๗ สีมาย่าทำสารคดี และย่าทวย

ผู้เขียนร้องเพลงที่มีคำต้องห้าม จึงถูกคุณพระเลื่อนตำหนิและทำโทษด้วยการ
หักนิ้วมือให้จรดกับหลังมือ รวมทั้งถูกหม่อมราชวงศ์ศรีคำ ทองแถม ตำหนิซ้ำ ดังนี้

“ทำดีไปเถอะไม่รู้จักกลัว ใครมาพูดคำว่าผัวทำไมหยาบคายสันดี”

ข้าพเจ้าก็เถียงว่า

“ไม่ได้พูด ร้องเพลง มันเป็นคำอยู่ในเนื้อเพลงต่างหาก”

คุณพระเลื่อนว่า

“ร้องเพลงนั่นแหละ เนื้อเพลงมีคำว่าผัว เอามาร้องทำไม เดี่ยวเถอะ จะไปทูลฟ้องท่านยาให้โดน
ตี เป็นเด็กสาวไม่ควรพูดคำว่าผัว”

แล้ววันนั้นข้าพเจ้าก็ถูกหักมือ คือหักนิ้ว ๔ นิ้วให้ไปจรดหลังมือ เจ็บแทบตายถึงต้องร้องให้
ข้าพเจ้ายิ่งเกลียดคุณพระเลื่อนหนักขึ้น

กลับมาเรียนพบคุณศรีคำ ก็เล่าให้ฟัง

คุณศรีคำว่า

“พี่เนื่อง เธอไม่ควรเอ่ยคำว่าผัวนี้ สามีกี่พูดไม่ได้”

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๓๐-๒๓๑)

ในวังห้ามสตรีชาววังพูดคำว่า “ผัว” หรือ “สามี” เพราะถือเป็นการกล่าว
ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ คำพูดต้องห้ามยังสื่อให้เห็นถึงกฎระเบียบที่แยกความเป็นอยู่ของสตรีชาววังจาก
ผู้ชายอย่างเข้มงวด เพราะแม้แต่กล่าวถึงก็ยังมิได้

ความรักของสตรีชาววังที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้านายหรือผู้ใหญ่ถือเป็นสิ่งต้องห้าม
ดังเช่นผู้เขียนรู้การกระทำผิดของคุณสร้อยเกี่ยวกับการแอบเป็นผู้ส่งจดหมายรักระหว่างพี่ชายของตนกับ
ข้าหลวงในวัง ดังความว่า

ในวังห้ามชาย-หญิงรักกันโดยแอบแฝง มิได้มาจากความเห็นชอบของผู้ใหญ่ แต่ที่คุณสร้อยแอบ
เป็นสื่อรัก โดยรับจดหมายของพี่ชายซึ่งอยู่นอกวัง มาให้กับข้าหลวงในวังคนหนึ่ง ได้ตอบกันไปมาโดย
ผ่านคุณสร้อย

เรื่องนี้แม้รู้ถึงหูผู้ใหญ่ แล้วนำขึ้นกราบทูล ต้องถือว่าทำความผิดอย่างมหันตโทษ ถึงเสี่ยงไม่ได้
ต้องขับออกจากวังกลับไปอยู่กับพ่อแม่

คุณสร้อยรู้ว่าข้าพเจ้าทราบการกระทำของเขา จึงขอร้องอย่าให้ข้าพเจ้าพูดไป เขาจะเดือดร้อน

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๑๔)

กฎระเบียบในวังที่เคร่งครัดมากอีกประการหนึ่ง คือ การห้ามสตรีชาววังแอบ
รักกับชายหนุ่ม หากเรื่องราวความรักถูกเปิดเผยแล้วเจ้านายทรงทราบถือเป็นความผิดร้ายแรงมาก
สตรีต้องถูกไล่ออกจากวังให้คืนตัวกลับไปอยู่กับพ่อแม่ และผู้รู้เห็นอาจเดือดร้อนได้

ในวังยังมีหลักการวางตนของสตรีที่ไม่ควรปฏิบัติ แต่ผู้เขียนก็แอบกระทำพฤติกรรมนั้น ความว่า

เมื่ออายุ ๑๗-๑๘ ติดละครแม่บุญนากมาก ไปดูกลับมาต้องร้องเพลงของเขาได้ ๒-๓ เพลงทุกเรื่อง ทั้งที่ในวังห้ามร้องเพลง ก็แอบไปร้องลับหลังผู้ใหญ่ เนื้อเพลงก็จำมาได้บางตอน
(ชีวิตนอกวัง ๑๑: ๕๗)

ในวังมีระเบียบวินัยที่เคร่งครัดมากประการหนึ่งคือ ห้ามสตรีชาววังร้องเพลง เพราะถือเป็นการปฏิบัติตนไม่เหมาะสม หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้จะมีความผิดและถูกลงโทษได้ ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนกล่าวการถูกลงโทษจึงต้องแอบร้องเพลง

การกล่าวถึงผู้เขียนและเพื่อนข้าหลวงเกิดนึกสนุกในยามว่างงานก็ชวนกันเล่นแสดงละครเรื่องสาวเครือฟ้า เมื่อคุณพระเลื่อนทราบจึงทูลฟ้องสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภา นภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ทำให้ผู้เขียนและเพื่อนข้าหลวงถูกว่ากล่าวตักเตือนแทนการลงโทษด้วยไม้เรียว ผู้เขียนยังแทรกวิธีลงโทษการกระทำความผิดของเจ้านายพระองค์เล็กด้วย ดังความว่า

รุ่งขึ้นได้ข่าวว่าคุณพระเลื่อนทูลฟ้อง แล้วสมเด็จพระที่นั่งทรงทราบว่าคุณฟูผลเล่นด้วย คุณฟูผลนี้เป็นคนโปรด ทำให้ทุกคนพินิจไป โดยรับสั่งกับคุณพระเลื่อนว่า
“มันเล่นกันตามประสาเด็กๆ อยู่ว่างไม่เกิดการเสียหายอะไร ก็ช่างเถอะ”
แล้วบอกให้รู้ทั่วกันว่า
“ต่อแต่นี้ไป ถ้าขึ้นทำยังอีก จะต้องลงโทษกันบ้าง ไม่ได้เอามาเลี้ยงให้เต็นกินรำกีน”
คุณพระเลื่อนหมายมั่นปั้นมือว่าจะได้เขียนพวกเรา เลยหวังเก้อไม่ได้ดี
ไม่สำหรับตีเด็กๆในวัง ต้องเอาไม้ไผ่มาเหลาให้เล็กเรียว แล้วเอากระดาดทรายขัดไม่ให้เกลี้ยงเรียบ ถ้าเป็นไม้สำหรับตีเจ้านายเล็กๆ นอกจากจะขัดไม้ไผ่ให้เป็นเงาเกลี้ยงแล้ว ยังต้องเอาแพรขาวบางมาพันโดยรอบของไม้ แล้วเย็บสอยฝีมือนละเอียดแลเห็นด้ายเพียงไขเหา เอาเสียบไว้ในกระบอกลายคราม แต่ไม่มีใครเคยเห็นสมเด็จพระองค์น้อยลงพระอาญาเจ้านายองค์ใด นอกจากจะกริ้วสั่งสอนเฉยๆ ไม้เรียวหุ้มแพรคงจะมีเอาไว้ชู้ให้กลัว

(ชีวิตในวัง ๒: ๒๘๐)

เด็กในวังหากกระทำความผิดหรือประพฤติตนไม่เหมาะสมก็จะได้รับโทษคือถูกตีด้วยไม้เรียว การใช้ไม้เรียวลงโทษการกระทำความผิดของเจ้านายพระองค์เล็กไม่ได้มุ่งหมายให้เจ็บแต่ให้กลัวเท่านั้น ลักษณะของไม้เรียวที่หุ้มแพรยังแสดงถึงเครื่องใช้ในวังว่าทุกสิ่งต้องประณีต และมีความพิถีพิถัน

๔.๑.๒.๑.๔ การแบ่งระดับชนชั้น

ในวังมีการแบ่งระดับชนชั้นอย่างชัดเจนตามยศถาบรรดาศักดิ์ของบุคคล ระดับชนชั้นของบุคคลยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย เห็นได้จากการใช้คำนำหน้า การได้รับสิทธิและความสะดวกสบาย และการใช้ข้าวของภาชนะ ดังปรากฏในเรื่องแกงเหลือง ข้าวต้มกะทิ และน้ำพริกภูหนาลีเย็บ

ผู้เขียนแสดงถึงข้อบังคับที่ชาววังปฏิบัติตามจนกลายเป็นเรื่องธรรมดาว่า

คุณฉัตรเป็นหม่อมราชวงศ์ ก็ต้องเรียก ‘คุณ’

ถ้าเป็นหม่อมหลวง ในวังจะเรียกคุณไม่ได้ ต้องเรียกแม่ภาชี แม่เพ็ญศรี แม่เนื่อง แม่อะไรๆ เหมือนกันทุกคน

ลูกสาวเจ้าพระยา เจ้าคุณ ลูกเจ้าบ้านผ่านเมือง ลูกสาวท่านทูต ใครจะใหญ่มาเท่าภูเขาหิมาลัย ก็เรียกคุณไม่ได้ ต้องเรียกแม่โน่นแม่นี่ จะเป็นกฎธรรมดาของในวังทั่วทุกตำหนัก

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๒๕)

ในวังมีการใช้คำสรรพนามเรียกคำนำหน้าชื่อบุคคลแตกต่างกันไปตามลำดับยศศักดิ์ของบุคคลนั้น เพื่อแสดงให้เห็นการแบ่งชนชั้นในวัง

การเข้าร่วมความบันเทิงของคนในวังจะเป็นไปตามเกณฑ์ที่วางไว้ เห็นได้จากการชมภาพยนตร์ฝรั่งเรื่อง “เบนเฮอร์” ว่า

คืนนี้จะมีหนังฝรั่งเรื่อง ‘เบนเฮอร์’ มาฉายถวายทอดพระเนตร ใครเอามาฉายถวายไม่รู้เรื่องเลย ตอนบ่ายจอหนังมาซึ่งอยู่กลางสนามใหญ่หน้าตำหนักจอเบ้อเริ่ม มีที่นั่งนอนดูกว้างขวางมาก เป็นครั้งแรกที่มีหนังเข้ามาฉาย พวกไม่เคยดูหนังมีมาก รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย พวกกันตื่นตื่น ครื้นเครงหัวใจ เตรียมเนื้อเตรียมตัวทุกหนนางใน ผู้เฒ่าผู้แก่เตรียมหาหมากพลูห่อไปกินข้าวกินปลาแต่วัน

เจ้านายหลายตำหนักในวังสวนสุนันทาได้ถูกสมเด็จหญิงพระองค์น้อยเชิญเสด็จมาทอดพระเนตรหนัง ข้าหลวงตามเสด็จมาแต่ละพระองค์มิใช่น้อย ทำให้มีคนดูหนังเยอะเยะ

ผู้มีสิทธิ์ดูได้หน้าจอ คือเจ้านายทุกพระองค์ และคุณๆข้าหลวง

ผู้ดูได้หลังจอ คือพวกห้องเครื่องควาหวาน พวกบ่าวของข้าหลวง พวกลูกเมียมหาดเล็ก คนขับรถ คนงานที่อยู่กำแพงวังชั้นนอก

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๐๒)

การได้รับสิทธิและความสะดวกสบายเกี่ยวกับการเข้าร่วมความบันเทิงในการชมภาพยนตร์ของชาววัง มีการแบ่งแยกที่นั่งตามระบบชั้นชนของแต่ละคนอย่างชัดเจน

ผู้เขียนยังกล่าวว่าชาววังชั้นล่างที่เป็นบ่าวรับใช้หากกระทำความผิดก็จะได้รับโทษเช่นกัน ดังความว่า

พวกทำงานรับใช้อย่างบ่าวในวัง ไม่มีใครกวตขันเอาใจใส่คนพวกนี้ ถือว่าทำงานอย่างทาส มึงจะอยู่ยังงี้ กินยังงี้ จะไปไหนก็ช่างมึง มาทำงานให้ตามหน้าที่ก็แล้วกัน

ถ้าเกิดท้องขึ้นมา ก็เจตหัวออกไปจากวัง คนพวกนี้จึงมีอิสระแก่ตัว

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๐๑-๑๐๒)

ชาววังชนชั้นล่างแม้อยู่ในวังจะมีชีวิตที่อิสระ แต่หากประพฤติดนเสียมเสียน ตั้งท้องก็ต้องถูกไล่ออกจากวัง

๔.๑.๒.๑.๕ การปฏิบัติงานในวัง

งานภายในวังมีการมอบหมายหน้าที่ให้ผู้รับผิดชอบอย่างแน่ชัด เพื่อความเป็นระเบียบแบบแผน รวดเร็ว และให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ดังปรากฏชัดเจนในเรื่อง ข้าวบึงเพียงเรื่องเดียว

ผู้เขียนกล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ในห้องเครื่อง ดังความว่า

คนทำงานในห้องเครื่องมีหน้าที่ทำแต่ละคนงานไม่ซ้ำกันของใครใครทำไม่ก้าวก่ายกัน ถึงจะมาขอให้ช่วยก็ไม่มีการช่วยกัน ด้วยทุกคนงานล้นมือ ของใครใครทำเอาเอง

เหมือนตามีหน้าที่ดู ก็ดูไปอย่างเดียว อย่าไปแย่งหูฟังแทน

หุ้มหน้าที่ฟังเสียง ก็ฟังไปอย่างเดียว อย่าไปแย่งฟันเคี้ยวอาหาร

เหมือนกันยังงี้แหละ วันหนึ่งๆไม่เห็นใครคุยกับใคร ไม่มีคนพูดพาล่ามฮัมเพลง

ทำนหญิงแฉล้มทำน้ำจิ้ม ทำน้ำปลาจิ้ม น้ำส้มจิ้มทุกชนิด

พล่า ยำทุกอย่าง หม่อมเจ้าหญิงแย้มเยื้อน สิงหราช มีหน้าที่ทำอาหารฝรั่ง อาหารจีน อาหารภาคใต้ อาหารแขกบางชนิดที่ทำนอาทำเป็นหลายอย่าง แล้วทำอร่อยด้วย เป็นเพราะพระวิมาดาเธอโปรดให้พ่อครัวตามภัตตาคารเข้ามาสอนให้ โดยค่าจ้างสอนแพงยับ

ทำนอาหัวไว ชอบทำกับข้าวอยู่แล้ว ก็เลยเรียนได้ดี

คุณย่าเขียน คนภาคใต้ทำกับข้าวเก่งมาสอนทำนอาให้แกงเหลือง แกงไตปลา ผัดสะตอ ทำน้ำพริก ลูกเนียง ยำไข่มด แล้วอะไรๆอีกเยอะ ข้าพเจ้าจำไม่ได้

ทำนยา-หม่อมเจ้าหญิงสละบาย นิลรัตน์ เป็นนายห้องเครื่องควบคุมทั้งเครื่องคาวเครื่องหวาน

หม่อมราชวงศ์บุญญเอื้อ ลดาวัลย์ เป็นนายห้องเครื่องหวาน แต่กิจการทุกอย่างต้องขึ้นโดยตรงต่อทำนยา

ทำนยามีหน้าที่ควบคุมทำน้ำพริกผัด น้ำพริกเผา ดองผักทุกชนิดที่ต้องได้ใส่ขวดโหลไว้ใช้ ดองขิงมีอยู่หนึ่งเลย ทำผักสดแกะสลักจัดจานแปล ในวันที่เครื่องใช้น้ำพริกกะปิ หรือหลนต่างๆ

นั่งเลือกเส้นรังนกหรือหูลาม วันที่มีธุระจะต้องใช้

ค่าลงเรียกข้าพเจ้าไปนั่งจตบัณฐีเครื่องเสวยมือเที่ยงมือค่าและเครื่องว่างตอนบ่าย ๔ โมง ทำอะไรนั่งทำนอกจากเรือนมาห้องเครื่อง ๖ โมงเช้า กลับไปเรือน ๒ ทุ่ม

ถ้าวันใดมีของเลี้ยง พวกข้าหลวงเรือนนอกเข้ามาช่วยทำงาน คือของว่างตอนกลางคืนอีกมือ ท่านยาาก็จะกลับเรือนตกเข้าไป ๔ ทุ่ม

แม่วงศ์มีหน้าที่ของแกคือนั่งประจำอยู่หน้าเตา คอยทอดผัด หลน เจียว ทำหมูหวานมือหนึ่ง แกอยู่หน้าเตาจน ๒ ทุ่มจึงเสร็จงานไปบ้านได้ แกอยู่นอกวัง แม่วงศ์ก็ได้เงินเดือนแพงเดือนละ ๑๐ บาท

แม่มิมอยู่ในวังมีหน้าที่แกงอย่างเดียว แกงเผ็ด แกงคั่ว แกงส้ม แกงจืด แกงอะไรก็ตามใจ แม่มิมแกอร่อยทุกอย่างแต่ไม่รู้ได้เงินเดือนเท่าใด

แม่ทองคำ(ป้าหมู) เข้ามืดตี ๕ ออกจากบ้านเข้ามาทำงานในวัง ไม่มีเสารักษาภัยกับใคร มานั่งอยู่หน้าเขียงใหญ่ประจำ หั่นปลากระ หั่นหมู เนื้อ กุ้ง เป็ด ไก่ ปลา หั่นผักต่างๆทั้งวัน เสร็จงานหั่นก็มีดแล้ว

แกต้องนั่งคอยเอาบัณฐีเครื่องที่ติดกับข้าวแล้วจากข้าพเจ้าเพื่อจดสั่งซื้อของสดจากตลาดอะไรบ้าง แล้วก็เอาบัณฐีสั่งซื้อของไปให้หม่อมราชวงศ์ถนัดคนจ่ายตลาดซื้อมาแล้วป้าหมูจึงจะกลับบ้านได้ ตกเข้าไป ๓ ทุ่มกว่าทุกวัน ป้าหมูก็ได้เงินเดือนเดือนละ ๑๐ บาท

แม่เฉลยเป็นคนจัดเครื่องเสวย คนนี้โก้หน่อย ต้องเข้าไปนั่งประจำอยู่ในกรงลวดใหญ่ เครื่องทำเสร็จส่งเข้ามาในกรงลวดทุกอย่างเพื่อกันแมลงวันตอม จัดเสร็จก็ยังไม่ไหนไม่ได้ ต้องคอยให้คนเชิญเครื่องเชิญไปหมดก่อน

สรุปแล้ว ทุกคนทำงานในห้องเครื่องไม่มีวันหยุดเสารักษาภัยกับใคร ก็เพราะคนไม่หยุดกิน บ่ายโมงกว่า เครื่องถูกเชิญจากโต๊ะเสวยลงมาวางโต๊ะข้าหลวง ทุกคนทั้งงานไปกินข้าว

(ชีวิตในวัง๑: ๓๕๐-๓๕๔)

การทำงานในห้องเครื่องจะมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ประจำของชาววังแต่ละคนอย่างชัดเจนและแตกต่างกันไปว่าชาววังคนนั้นทำหน้าที่ยำ ทำน้ำจิ้ม แกง ดอง ทอด ผัด หลน เจียว หั่นวัตถุดิบ เป็นนายควบคุมดูแลห้องเครื่อง จตบัณฐีเครื่องเสวย รับส่งบัณฐีเครื่อง ซื่ออาหารที่ตลาด จัดเครื่องเสวย หรือเชิญเครื่องเสวยถวายเจ้านาย เพื่อเป็นหน้าที่ของแต่ละคนโดยเฉพาะไม่ปนกัน และน่าจะทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในงานเฉพาะของตน

๔.๑.๒.๒ ค่านิยม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒: ๒๔๒) อธิบายคำว่า “ค่านิยม” หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง ดังนั้นค่านิยมคือ สิ่งที่บุคคลหรือสังคมกำหนดขึ้นมาอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เพื่อนำมายึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

งานของม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตและคนในปัจจุบันที่ปฏิบัติตามความชอบของตนเองหรือสิ่งที่สังคมกำหนดไว้ ค่านิยมบางเรื่องอาจแทรกความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เขียน เพื่อแนะนำให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงาม ค่านิยมมี ๔ ประการ ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคและบริโภค ค่านิยมเกี่ยวกับความรัก ค่านิยมในอาชีพการ และค่านิยมในการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูบุตร ดังปรากฏในเรื่องน้ำพริกมะขามสดผัด น้ำพริกลงเรือ ผัดสะตอ การให้ของขวัญปีใหม่ ต้นไม้โบราณ ที่สมัยนี้หาเล่นยาก และครูเมื่อ ๖๐ ปีก่อน

๔.๑.๒.๒.๑ ค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคและบริโภค

บุคคลในแต่ละยุคสมัยจะนิยมเครื่องอุปโภคและบริโภคที่แตกต่างกันไป ดังที่ผู้เขียนแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในวังที่มีต่อข้าวของเครื่องใช้ว่า

ข้าหลวงทุกคน ไม่ว่าคนแก่ คนสาว ต้องอาบน้ำด้วยขันเงิน โดยไปทำเอาเอง หรือพ่อแม่ทำมาให้ใช้

ของท่านย่า ท่านหญิงแฉล้ม ท่านอาใช้อ่างล้างหน้าเงิน เขี่ยอกใส่ผ้า ขันตักน้ำ ชาม ฝาครอบสำหรับใส่สบู่ โต๊ะ พาน ล้วนแต่เป็นเงินทั้งหมด มีลวดลายต่าง ๆ กัน

พวกหม่อมเจ้าต้องใช้อย่างนี้ทุกคน เหมือนเป็นแฟชั่น ถ้าใครไม่มีคงต้องอายกัน

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๕๖)

ในวังนิยมข้าวของเครื่องใช้ที่ทำจากเงินว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับระดับชนชั้นของข้าหลวง หากข้าหลวงที่มียศศักดิ์ระดับหม่อมเจ้าคนใดไม่มีเครื่องใช้ที่ทำจากเงินก็จะอับอายข้าหลวงด้วยกันได้

ผู้เขียนไม่ชอบใจกับพฤติกรรมของคนปัจจุบันเกี่ยวกับการให้ขนมหรือผลไม้เป็นของขวัญปีใหม่ จึงแทรกข้อพึงปฏิบัติในการเลือกซื้อของขวัญไว้ด้วย ดังความว่า

เมื่อออกมาอยู่นอกวังแล้ว จึงเห็นความเจริญศิวิไลซ์แบบฝรั่ง คือต่างก็ให้ขนมเค้กกันทั่วหน้า ถือเป็นธรรมเนียมอย่างไ้ว่า ปีใหม่ต้องกินเค้กจะเป็นฝรั่งดี

ของปีใหม่ที่จะให้กันมีถมไป ทำไม่ต้องเป็นเค้กเป็นคุกกี้ เป็นขนมหวานอื่นๆอีกที่เป็นของแห้ง ดูตั้งใจจะให้ผู้รับกินแล้วอ้วนเป็นตุ่มเป็นไห

บางรายก็ดีหน่อยเป็นกระเช้าผลไม้ แต่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผลไม้เมืองนอก ซึ่งเป็นการเสียเงินมากโดยใช่เหตุ

ผลไม้เมืองนอกแพงมาก กินก็ไม่อร่อย รสชาติสู้ผลไม้เมืองไทยไม่ได้ ควรจะประหยัดเงิน กินของไทย ใช้ของไทย ตามนโยบายรัฐบาล ชื้อมาซี กล้วย ขนุน สับปะรด ละมุด ฝรั่ง ส้มเขียวหวาน มะละกอ ผลไม้ไทยอร่อยทุกอย่าง

(ชีวิตนอกวัง ๔: ๒๙๑-๒๙๒)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการเลือกซื้อของขวัญปีใหม่ตามธรรมเนียมนิยมของชาวตะวันตกและสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ จะมีคุณค่าประโยชน์น้อยและเสียเงินเกินความจำเป็น ดังนั้นควรเลือกซื้อของขวัญที่เป็นสินค้าไทย เพราะสินค้าไทยมีคุณค่า ประโยชน์ และราคาย่อมเยา

๔.๑.๒.๒.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับความรัก

ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในแต่ละยุคสมัยย่อมมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตนของคนในสมัยนั้นๆ ด้วย ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึงค่านิยมเกี่ยวกับความรักของสตรีชาววังว่า

พูดถึงความรัก ทุกชีวิตที่อุบัติขึ้นมาในโลกรู้จักดี ด้วยความรักเป็นโรคประจำตัวสัตว์โลกทุกชนิดที่เกิดมา นอกจากการแสดงออกจะผิดแผกแตกต่างกันตามความนิยมในสมัยนั้นๆ
ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงความรักเฉพาะที่เกิดกับชาววังในยุคที่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กสาวอยู่ในวัง
ดูไปแล้วความรักจะเป็นของนายอัยยงนัก ถ้าได้รู้ว่ามีหญิงใดรักกับชายใด จำเป็นต้องปิดบังซ่อนเร้น อย่าให้ใครรู้เป็นอันขาด
ถ้าความแรงขึ้นว่าใครรักกัน จะเป็นความน่าอัปยศ พิศดาร จะถูกค่อนแคะเสียดสีไม่เว้นแต่ละวัน
จนในที่สุด เจ้านายทรงทราบ จะต้องถูกส่งตัวกลับไปอยู่กับพ่อแม่

(ชีวิตในวัง ๒: ๒๙๑)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความรักระหว่างสตรีชาววังกับชายหนุ่มว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้าม หากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้านายหรือผู้ใหญ่ ดังนั้นเรื่องราวความรักต้องปกปิดไว้ไม่ให้ใครล่วงรู้ เพราะหากมีใครทราบก็จะน่าอัปยศมากและถูกกล่าวหาว่าในทางที่เสียหายได้ รวมทั้งหากเจ้านายชั้นสูงทรงทราบ สตรีชาววังผู้นั้นต้องถูกส่งตัวกลับไปอยู่กับพ่อแม่

ข้าหลวงในวังจะไม่กล่าวถ้อยคำแสดงความรักต่อกัน แต่จะมอบดอกไม้ชนิดหนึ่งแทนความรู้สึกของตน ดังความว่า

ต้นฟอร์เก็ตมีน็อตดอกสีฟ้า มีจุดตรงกลางเหลือง ดอกเล็กๆเข้าช่อยาวขนาดนิ้วก้อย
ถ้าเรารักใคร พวกข้าหลวงด้วยกัน ก็จะเอาดอกฟอร์เก็ตมีน็อตมามัดรวมกันเป็นช่อยาว ดูน่ารัก
มาก แล้วเอาไปให้คนที่เรารัก

(ชีวิตนอกวัง ๕: ๑๔๑)

ข้าหลวงในวังนิยมสื่อความในใจด้วยการมอบดอกฟอร์เก็ตมีน็อตแก่ข้าหลวงที่ตนรู้สึกรักและชื่นชอบ เพราะความหมายของคำว่า “ฟอร์เก็ตมีน็อต” ในภาษาอังกฤษ หมายถึง “อย่าลืมฉัน” ค่านิยมในเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าสตรีชาววังไม่สามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนได้ตามใจชอบ จึงต้องมีวิธีสื่อสารแบบอื่นโดยไม่ใช้คำพูดให้อีกฝ่ายรับรู้ถึงความในใจของตน

๔.๑.๒.๒.๓ ค่านิยมในอาชีพครู

ค่านิยมในอาชีพครูของบุคคลแต่ละคนจะแตกต่างกันไป ดังที่ผู้เขียนภาคภูมิใจกับวิธีปฏิบัติของตนในบทบาทหน้าที่ครู เพราะสามารถสอนให้นักเรียนเข้าใจจนสอบผ่านยกชั้นทุกคนความว่า

ตั้งแต่เป็นครูสอนเด็กมา ๒๒ ปี ไม่เคยสอนเด็กสอบตกเลยจนคนเดียว เด็กนักเรียนประถมปีที่ ๔ ของข้าพเจ้าสอบได้ยกชั้นทุกปี ทั้งที่เวลาสอบไล่ปลายปีก็ได้คุมเด็กเอง ทางอำเภอสลับเปลี่ยนครูโรงเรียนอื่นมาคุมแทน ครูโรงเรียนเราก็ก็นำไปคุมโรงเรียนอื่น กระดาษคำตอบของเด็ก ป.๔ ก็มิได้ตรวจที่โรงเรียนของเรา ส่งไปตรวจโรงเรียนอื่น สลับเปลี่ยนกันหมด

ถึงกระนั้น เด็กของข้าพเจ้าก็สอบได้หมดยกชั้นทุกปี เพราะเด็กของข้าพเจ้าถ้าคนไหนเรียนอ่อนก็เอาตัวมานั่งกวาดเฉพาะตัวที่โต๊ะครู เมื่อเลิกเรียนแล้วข้าพเจ้าก็ยังกวาดวิชาให้เด็กที่เรียนไม่เก่งหลายคน ครูยอมกลับบ้านเย็นทุกวัน โดยกวาดให้นอกเวลา มิได้คิดเงินค่ากวาดวิชาใดๆทั้งสิ้นเหมือนสมัยนี้ โดยหวังจะให้เด็กเอาดีให้ได้ จึงยอมสอนให้ฟรี เป็นเช่นนี้ประจำทุกๆปี เด็กของข้าพเจ้าจึงไม่ตกเลย

(ชีวิตนอกวง ๑: ๒๘-๒๙)

หลักการปฏิบัติตนที่ผู้เขียนยึดมั่นเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพครูคือการยอมเสียสละเวลาส่วนตัวของตน เพื่อสอนหนังสือเสริมแก่นักเรียนคนที่เรียนอ่อนโดยไม่หวังผลตอบแทน

๔.๑.๒.๒.๔ ค่านิยมในการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ค่านิยมในการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูบุตร จะเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลในยุคสมัย ดังเรื่องการศึกษาของสตรีในอดีตว่า

เมื่อยังเป็นนักเรียนอยู่ เอาการบ้านที่ครูสั่งให้ทำมานั่งทำเปิดเผยไม่ได้ ต้องแอบขโมยซูกซ่อนทำ อย่าให้ผู้ใหญ่เห็น จะโดนคำสอนว่าที่รำคาญหู หาวไม่ช่วยทำงานหลวงห้วงมาทำแต่เรื่องส่วนตัว ทำงานทานไม่คุ้มข้าวสุก เรียนไปทำไมนักหนา เดียวก็เขียนเพลงยาวถึงผู้ชายหรือ

อายุข้าพเจ้าขนาดนั้น ไม่รู้เลยว่าเพลงยาวเป็นยังงี้ แล้วเพลงสั้นเป็นยังงี้ แล้วจะเขียนไปให้ใครที่ไหน สมัยนี้ผู้ใหญ่ชมลูกหลานเรียนเก่ง ยิ่งเห็นลูกหลานทำการบ้านดูหนังสือยิ่งชอบใจ

แต่สมัยนั้นถือว่าผู้หญิงไม่ต้องเรียนมาก พออ่านเขียนได้ก็พอ เพราะไม่ต้องออกไปทำงานหาเงินนอกบ้าน พอแต่งงานไปแล้วก็จะขลุกอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูก ทำงานบ้าน

ในวังเฝ้าแต่ฝึกกิริยามารยาท หัดทำกับข้าวของคาวหวาน ทำการฝีมือ เย็บปักถักร้อยให้เชียวชาญไว้ทุกอย่างเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน

(ชีวิตในวัง ๒: ๓๓๕)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าในอดีตไม่นิยมให้สตรีมุ่งศึกษาเล่าเรียนมาก เพราะสตรีไม่ต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ทั้งยังเกรงว่าสตรีจะนำความรู้ที่ได้มาใช่เขียนเพลงยาวคือการเขียนจดหมายรักติดต่อกับชายหนุ่ม จนอาจนำไปสู่การประพฤติดนให้เสื่อมเสียได้ สตรีในอดีตจะมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการวางตน และฝึกวิชาการต่างๆ ที่จำเป็นในการเป็นแม่บ้านแม่เรือน เพื่อเตรียมตัวให้เป็นกุลสตรีที่เพียบพร้อมและเหมาะสมที่จะแต่งงาน

ผู้เขียนแสดงถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรในอดีตจะแตกต่างกับปัจจุบันที่อบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยการตามใจ จนบุตรประพฤติตนไปในทางที่เสื่อมเสีย ดังนี้

สมัยก่อนพ่อแม่รักลูกก็เฝ้าอบรมสั่งสอนให้ทำแต่สิ่งที่ดีงาม เพื่อให้ลูกเป็นคนดีไปวันหน้า สมัยนี้พ่อแม่กลัวลูก ก็เฝ้าตามใจให้ลูกทำทุกอย่างที่ลูกต้องการทำ เพื่อที่จะให้ลูกเป็นคนชั่วไปวันหน้า พอลูกโตเป็นหนุ่ม ประพฤติตัวชั่วช้าเลวทราม พ่อก็โทษว่าแม่ตามใจจนลูกเสียคน แม่ก็โทษว่าพ่อตามใจให้เงินฟุ่มเฟือยจนเสียคน

โทษกันทำไม ทะเลาะกันหนวากหูเปล่า แท้จริงผิดด้วยกันทั้งคู่ มารู้สึกเอวว่าเลี้ยงผิดเมื่อลูกโตเป็นหนุ่มสาว สายเกินแก้เสียแล้ว

ดัดไม่ต้องดัดไปเมื่อไม่ยังอ่อน มาดัดไม้แก่ได้ที่ไหน มีแต่จะเปราะหักไปทำเดี๋ยว

ยามลูกดื้อไม่เชื่อฟัง หรือทำความผิด พ่อรู้ก่อน พ่อก็ลงโทษ ถ้าพ่อยังไปทำงาน แม่รู้เรื่องก่อน แม่ก็จัดการลงโทษเสียเอง ไม่ต้องคอยพ่อ ต่างคนต่างใช้อำนาจสิทธิ์ขาดของตนในอันที่จะทำได้โดยอบรมลูกให้รู้ผิดชอบชั่วดี

ลูกสมัยก่อนจึงกลัวทั้งพ่อแม่ ให้ความเคารพทั้งสองคน แถมเคารพไปถึงปู่ย่าตายาย

(ชีวิตในวัง ๒: ๓๐๐-๓๐๑)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าในอดีตบิดามารดานิยมอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความเข้มงวดกวดขัน และลงโทษเมื่อทำความผิด เพื่อให้บุตรว่านอนสอนง่าย เชื่อฟัง สามารถแยกแยะผิดถูกชั่วดี และเคารพต่อผู้ใหญ่ ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่เลี้ยงดูบุตรด้วยการตามใจบุตร

๔.๑.๒.๓ ประเพณี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๒: ๖๖๓) ให้ความหมายของประเพณี คือ สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี ดังนั้น ประเพณีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ หรือคนในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามจึงประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีอาจมีการยกเลิกการผิดแบบแผนไปจากเดิม หรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ตนจดจำได้จากการพบเห็น หรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ผู้อ่านจึงเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาววังหรือคนในปัจจุบันที่แสดงออกมาตามแบบแผนประเพณี ทราบขั้นตอนของประเพณีอย่างละเอียด และสัมผัสถึงบรรยากาศในการสืบสานประเพณีได้ชัดเจน ประเพณีมี ๔ เรื่อง ได้แก่ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการยิงปืนอัดนาหรือประเพณีการยิงปืนไล่ผี และประเพณีการทำศพ ดังปรากฏในเรื่องน้ำพริกลงเรือกะปิควั ผัดสะตอ และแกงปลาตุ๋นอย่างปลาไหล

๔.๑.๒.๓.๑ ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานของสตรีชาววังมีระเบียบที่เคร่งครัดมาก ดังเช่นผู้เขียนแสดงถึงการปฏิบัติตนของสตรีชาววังตามขั้นตอนแบบแผนที่สืบทอดมาจนกว่าจะถึงวันแต่งงานว่า

ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงยินดีที่จะยกลูกสาวให้ เมื่อพ่อแม่ฝ่ายชายมาทาบถามสุขขอ พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะนำตัวลูกสาวกลับคืนเข้าวัง กราบทูลเจ้านายให้ทรงทราบ ขอประทานอนุญาตให้ลูกตัวรับหมั้นกับชายหนุ่ม

เมื่อทรงเห็นดีงามประทานอนุญาตแล้ว พิธีหมั้นจึงจะเกิดขึ้นได้

เมื่อหมั้นแล้ว แทนที่จะได้แต่งงานกันเร็ว หรือมารับตัวคู่หมั้นไปเที่ยวเตร่กินข้าว ฟังเพลง ดูหนังหาเป็นเช่นนั้นไม่

รับหมั้นแล้ว เจ้าสาวจะถูกเก็บตัวอยู่แต่ในวัง ต้องหัดทำกับข้าว ขนมหวานต่างๆ หัดปักผลไม้ หัดทำดอกไม้สด ร้อยมาลัย ปักพุ่ม ปักสะดึง กรึงไหม ปักดิน จัดพานดอกไม้ทั้งสดและแห้ง อบรมรำเสื่อผ้าแพรหมั่นนอน

อยู่ในวังในสายตาผู้ใหญ่ตลอดเวลา แสดงคำพูดหรืออาการในทำนองว่าตัวนึกถึงคู่หมั้น สิ่งเหล่านี้ทำไม่ได้ทั้งสิ้น ผู้ใหญ่จะปรามก่อนว่าแสนสาหัส หาว่าบ้าคลั่งโกลี โหลหลง ทำตัวไม่เป็นกุลสตรี ไม่ไว้ตัว ไม่หยิ่งในศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิง ทำตัวของตัวเองให้หมดราคา จะทำให้ฝ่ายชายดูถูกได้ว่าเป็นหญิงโง่งาย

ผู้ใหญ่พร่ำสอนแต่ว่า ไม่ว่าสิ่งใดที่มนุษย์ได้มาโดยง่าย สิ่งนั้นก็ไม่มีค่าอะไร ทำให้ทั้งง่าย เปื่อง่าย ไม่เหมือนของที่ได้มายากเย็น ยิ่งมองเห็นคุณค่า เผื่อทะนุถนอมรักษาไว้ตราบนานเท่านาน

อีกหลายเดือนต่อมา จนใกล้จะถึงวันแต่งงาน ท่านป้าของเจ้าสาวจึงมาทูลขอรับตัวเจ้าสาวไปทำพิธีแต่งงาน

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณองค์น้อยประทานเครื่องประดับพลอยสีม่วง มีจี๋ห้อยคอล้อมเพชร ดุมหู แหวน ทุกชิ้นพลอยสีม่วงเม็ดใหญ่ล้อมด้วยเพชร เป็นของขวัญในวันแต่งงาน

(ชีวิตในวัง ๒: ๒๙๒-๒๙๖)

การแต่งงานของสตรีชาววังแสดงให้เห็นว่าสตรีชาววังไม่สามารถปฏิตนและแสดงอารมณ์ได้ตามใจชอบ เพราะก่อนแต่งงานต้องฝึกวิชาการต่างๆ ที่จำเป็นในการเป็นแม่บ้านแม่เรือน ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการประพฤติตนอย่างกุลสตรี และรู้จักอดทนอดกลั้น เพื่อให้เริ่มเป็นผู้ใหญ่เหมาะสมที่จะมีครอบครัว

๔.๑.๒.๓.๒ ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ในแต่ละยุคสมัยอาจมีแบบแผนหรือวัฒนธรรมแตกต่างกันไป ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึงวิถีชีวิตช่วงหนึ่งของตนเกี่ยวกับกิจกรรมและบรรยากาศของประเพณีสงกรานต์ในวังสวนสุนันทาตั้งแต่วันที่ ๑๑ เมษายน - ๑๓ เมษายน ดังรายละเอียดว่า

เล่าสงครามตีในวังสวนสุนันทา เขาท้ากันยังไ้ จะไ้รู้ เดือนนี้เป็นเดือนเมษายน วันสงครามตี ตกเข้าวันที่ ๑๓ เมษายน

พอถึงวันที่ ๑๑ เมษายน ผู้ใหญ่และเด็กเริ่มวุ่นวายกับการรื้อข้าวของในเรือนออกมาทำความสะอาด จัดบ้านช่องปัดกวาดเช็ดถู แล้วจัดของเข้าที่ ชักผ้าปูที่นอน มุ้ง ปลอกหมอน ผ้าห่มนอน งานเหล่านี้วุ่นวายกันทุกหลังคาเรือน จนถึงวันที่ ๑๑ เมษายน

พอรุ่งขึ้นเป็นวันที่ ๑๒ เมษายน ก็ออกจ่ายเองหรือส่งคนไปซื้อข้าวของเครื่องกินเตรียมไว้ใส่บาตรวันสงครามตี ตัดใบตองมาเจียนเตรียมห่อของใส่บาตร เตรียมทำขนม คือ ข้าวตอก ทำแล้วเรียงใส่ชวดอบควันเทียน โรยดอกมะลิ ด้วยความศรัทธาที่เชื่อว่า ฝั่ปู ยา ตา ยาย ชอบกินข้าวตอก

ผู้ใหญ่เตรียมตัดผม สระผม แต่งตัวสะอาดเรียบร้อย จัดการเชิญพระพุทธรูปบนแท่นบูชามาสรงน้ำด้วยน้ำอบไทยให้สะอาดทุกองค์ เชิญขึ้นไว้ที่เดิม บูชาด้วยดอกไม้สดแต่จะหาไ้

ท่านยา ท่านอา สรงน้ำพระเสร็จแล้วก็มาห้องเครื่องเตรียมกับข้าวที่จะเอาถวายตามวัดในวันสงครามตี ทั้งของเจ้านายและของส่วนตัว

นับว่าวันที่ ๑๒ ก็เป็นวันยุ่งวุ่นวาย อีกทั้งของใส่บาตรด้วย ยิ่งกับการประกอบการกุศลทุกคร้วเรือน

เข้ามีดวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสงครามตี หน้าประตูวังมีเจ้าหน้าที่ขนโ้ตะยาวไปตั้งปูผ้าขาวเรียบร้อยหลายโ้ตะ สำหรับวางของใส่บาตร พระสงฆ์ถูกนิมนต์มาเหลืองอร่ามเป็นทิวแถวหน้าประตูวัง

เครื่องทรงบาตรของเจ้านาย มิไ้เสด็จมาทรงบาตรเอง แต่จะมีผู้รับมอบหมายแทนพระองค์มาใส่แทน พวกข้าหลวงออกไปใส่บาตรกันเองแทบทุกคน

ข้าพเจ้า คุณศรีคำ คุณวงศ์สินธุ์ ออกไปแทนท่านยาท่านอา

ผู้ใหญ่ที่ออกไปใส่บาตร ก็มีหน้าที่ควบคุมดูแลพวกข้าหลวงไปด้วย

กลับมาจากใส่บาตร ผู้ใหญ่จะต้อนเด็ก ๆ สาว ๆ พวกข้าหลวงให้มานั่งขริบเอาปลายผมออกทั้งนิดหน่อย แล้วไปอาบน้ำรดน้ำพระพุทธรพนต์

การขริบผมทั้งนิดหน่อย ผู้ใหญ่บอกว่า

“ตัดความเสนียดจัญไรทิ้งไปให้หมด”

ข้าพเจ้าคิดว่า

‘การขริบผมทั้งไปนิดเดียวจะไม่พอ ควรโกนผมทั้งไปให้หมดหัว ความเลวร้ายจะได้หมดสิ้นไป’

คิดไปแล้วก็ไม่เข้าใจ การจะทำดีหรือชั่วเลวร้ายแค่ไหนมันก็เกิดจากใจของเรา ทำไมมันไปอยู่ที่ผมซึ่งมันไม่รู้อะไรด้วย

เสร็จทำความสะอาดร่างกายแต่งตัวเรียบร้อยแล้ว เด็กสาวที่อยู่ในความปกครองของใคร ก็เอาน้ำอบไทยเข้าไปกราบไหว้รดน้ำสงครามตีผู้ใหญ่ รินน้ำอบไทยใส่ในฝ่ามือผู้ใหญ่ แล้วกราบขอพร ถ้าใครรวนหนอยก็มีผ้านุ่งผ้าห่มหรือผ้าตัดเสื้อเอาไปให้ผู้ใหญ่ด้วย คนที่ไมม่ก็เอาแต่น้ำอบไทยไปให้อย่างเดียว

ผู้ใหญ่ก็มีของชำร่วยให้ตอบแทน คือทอफीไทยซึ่งกว่นด้วยกะทิกับน้ำตาลมะพร้าวอร่อย หอมเหนียว เคี้ยวเพลินคินัก ได้ทอफीคนละ ๑ ถู่เล็กๆ

ท่านยาของข้าพเจ้า ในวันสงครามตีต้องนั่งรับแขกญาติของท่านและพวกหลาน ๆ ที่อยู่นอกวังแทบตลอดวันที่ทยอยกันมาสรงน้ำสงครามตีท่านยาด้วยน้ำอบไทย ผ้านุ่ง ผ้าตัดเสื้อ แพรห่ม ผ้าทุกชิ้นจับจีบ แล้วคาดด้วยโบว์แดงใส่พานมา

บางคนก็เรียกท่านย่าว่า ท่านป้า ท่านอา ท่านน้า สุดแต่ลำดับญาติกัน มาด้วยความเคารพ นับถือ ทั้งมาขอพรผู้ใหญ่ด้วย

ท่านยาก็มีของชำร่วยตอบแทนให้ ถ้าเป็นญาติเล็กๆ ที่มากับผู้ใหญ่ ก็จะได้ทอผ้าไทยคนละ ๑ ผืนเล็กๆ

คนโต คนแก่ ก็มีขนมหวานใส่ขวดแก้วให้

ถ้าเป็นคนแก่กินหมาก ก็ตอบแทนด้วยผ้าเช็ดปากเป็นผ้าลายสีเหลืองแดงทอที่อ่างหิน เป็นผืนเล็กๆอบไว้หอมร่ำพร้อมด้วยขี้ผึ้งสีปาก ท่านย่าหุงเองอบหอมฟุ้งเหมือนกัน คือทุกคนที่มาสงกรานต์ท่าน ต้องมีของติดมือไป

พอตกค่ำพวกเราที่ท่านย่าเลี้ยงมา มีข้าพเจ้า คุณศรีคำ แม่เอม แม่จำเนียร เด็กพร้อม ไม่บังอาจไปสงกรานต์ท่านได้ ทั้งไม่กล้าขอพร แล้วพวกเราที่ไม่มีอะไรจะถวายท่าน

แต่ท่านยาก็เอาน้ำพระพุทธมนต์มาพรมให้ที่หัวจนผมเปียกทุกคน แล้วท่านก็พึมพำให้ศีลให้พร ให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน ท่านยาก็มีของดีแจกพวกเรา คือให้เงินเก็บไว้กันคุณคนละ ๑ บาท ทุกคนดีใจมาก ด้วยมีลาภนอกเหนือจากเงินเดือน ไม่รวยตอนนี้แล้วจะไปรวยเมื่อไหร่

ผู้ใหญ่บางคนก็เอารูปเด็กฝรั่ง หมู หมา กา ไก่ แมวมาแจก เด็กๆยินดีปรีดากันทั่วไป

พระวิมาดาเธอต้องทรงประทับรับแขกทั้งวันที่มาสรงน้ำสงกรานต์ มีเจ้านายตั้งแต่ทูลกระหม่อมฟ้า เจ้าฟ้า เจ้านายต่างกรม พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เจ้าคุณ คุณหญิง ข้าหลวงเรือนนอก ต่างก็เอาผลไม้ต่างประเทศบ้าง ในประเทศบ้าง ที่เป็นของแพงหายาก เป็นผ้าผืนก่อนสบ ไน้หอม ต่างประเทศ ต่างขนมาทุกราย ทรงรับไม่หวาดไม่ไหว

พระวิมาดาเธอก็ทรงมีของชำร่วยประทานตอบแทนทุกราย เป็นของจำพวกของแห้งเก็บไว้ได้นาน เช่นเม็ดบัวฉาบ หมูหยองผัด ลูกกวาดไทยชนิดมีหนามใส่ขวดแก้วปนกันทุกสีดูน่ารักเหมือนของเล่น

น้ำพริกผัด น้ำพริกเผา ทำขึ้นอย่างดีพิเศษชั้นที่หนึ่ง

ทองม้วนไก่เค็ม คือใส่ไก่บดละเอียดลงไปในแป้งทำทองม้วน มีรสหวาน เค็ม หอมกลิ่นไอนาгинมาก แล้วอะไรอีกหลายอย่างจำไม่ได้ล้วนของดี

ที่เล่ามาทั้งหมดนี้คือการเล่นสงกรานต์ในวังสวนสุนันทา เล่นซ้ำซากเช่นนี้เป็นประจำทุกปี ไม่ว่าผู้แก่ ผู้เฒ่า จนเด็กๆสาวๆอยากให้ปีหนึ่งๆมีสงกรานต์บ่อยๆ จะได้กินอ่อม ได้ข้าวได้ของ ได้สนุกสนาน ได้ผ้านุ่งใหม่ใส่ใหม่

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๒๕-๓๒๙)

ประเพณีสงกรานต์ในวังสวนสุนันทาแสดงให้เห็นการปฏิบัติตามความเชื่อของคนโบราณว่าผีปู่ ย่า ตา ยายชอบรับประทานข้าวตู ลูกหลานจึงทำข้าวตูใส่บาตรอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และการขริบปลายผมเพราะเชื่อว่าอาจนำสิ่งอัปมงคลออกจากชีวิตได้ วิธีชีวิตที่ชาววังมีความสุข รื่นเริง และพอใจ เพราะเป็นช่วงที่ชาววังผ่อนคลายจากการทำงานประจำ ได้รับของขวัญ และขอพรจากผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของไทยที่เคารพผู้อาวุโสด้วยการรดน้ำสงกรานต์ รวมทั้งความมีน้ำใจของผู้รดน้ำและผู้รับน้ำสงกรานต์ที่อาจมีของขวัญตอบแทนให้แก่กันตามความเหมาะสมกับวัยผู้รับด้วย

ผู้เขียนยังกล่าวถึงกิจกรรมของประเพณีสงกรานต์ในปัจจุบันที่ตนไม่ชอบใจมาก เพราะผู้เขียนไม่สามารถประกอบกิจกรรมได้ ดังความว่า

ที่นี้จะเล่าถึงเหตุการณ์สงกรานต์นอกวงที่ทำให้ข้าพเจ้าเกลียดวันสงกรานต์นักหนา ไปไหนไม่ได้ จับเจ้าอยู่แต่ในบ้านตั้ง ๕-๖ วัน จึงจะออกไป เพราะเคยถูกสาดน้ำสกปรกอย่างทารุณทุกปีเลย เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเกลียดวันสงกรานต์

สงกรานต์สมัยนี้ เล่นกันพิลึกกึกกือ ไม่นึกถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น จนไม่อยากจะเรียกว่ารดน้ำสงกรานต์แล้ว มันกลับเป็นสงครามเย็นไป ด้วยทำได้ข้างเดียว ขาดผู้ต่อสู้ ใครจะแต่งตัวไปธุระที่ไหนไม่สนใจ จ้องแต่ว่าถ้าใครเดินผ่านมา จะสาดน้ำลูกเดียว

น้ำที่สาดก็ไปตักมาจากน้ำเอนาคูสีดำเหม็นหึ่ง เอามาแต่งสีให้ขาวด้วยดินสอพองละลายลงไป โดนสาดแล้วจะคันเคะเยอไปทั่วตัว ผมเปียกเปลี่ยนเป็นสีขาว เข้าหูเข้าตาแสบ

ข้าศึกผู้จ้องสาดน้ำจะรวมกลุ่มกันเป็นจุดๆ กลุ่มละ ๕-๑๐ คน คอยจ้องสาดน้ำคนเดินทาง ครั้งหนึ่งข้าพเจ้ามีธุระจำเป็นจะต้องไปในวันสงกรานต์เสียด้วย แต่งตัวออกจากบ้านไปขึ้นรถเมล์ ระหว่างทางที่เดินยังไม่ถึงป้ายรถเมล์ ถูกสาดน้ำเอนาคูสีดำเต็มไปทั่วตั้งแต่หัวตลอดเท้า เหม็นเน่าคลุ้ง

เมื่อข้าพเจ้ามีสภาพเช่นนั้น พวกเขาก็สนุกสนานเฮฮากันใหญ่ แล้วร้องว่า

“อย่าถือโกรธครับ เป็นประเพณีสงกรานต์”

ข้าพเจ้าค้นไปทั่วร่าง ค้นหาคันตัวยิบยิบ เข้าหูเข้าตาต้องกลับมาบ้าน อาบน้ำสระผมให้หมดเชื้อโรค เลยเป็นอันไม่ได้ทำธุระ

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๓๑-๓๓๒)

ผู้เขียนเปรียบเทียบให้เห็นว่าการรดน้ำสงกรานต์ในปัจจุบันผิดแปลกไปจากในอดีตที่มุ่งผูกสัมพันธ์ไมตรีในการเล่นน้ำสงกรานต์ร่วมกันด้วยความสุภาพเรียบร้อย แต่ปัจจุบันการเล่นน้ำสงกรานต์มีวิธีการรุนแรงตามความสนุกคึกคะนองของผู้เล่นที่ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น

๔.๑.๒.๓.๓ ประเพณีการยิงปืนออตนา

ประเพณีการยิงปืนออตนาหรือประเพณีการยิงปืนไล่ผี เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผีของคนสมัยก่อน เห็นได้จากผู้เขียนเล่าถึงประสบการณ์ชีวิตที่ตนมีส่วนร่วมในประเพณีการยิงปืนออตนาที่ในวังปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี ความว่า

ยิงปืนไล่ผี เข้าใจว่าในวังหลวงหรือตามวังเจ้านายต่างๆคงมีผีเยอะ จึงต้องมีการยิงปืนไล่ผีกันทุกๆปีเป็นประจำ แต่จะยิงกันเดือนอะไรหรือข้างขึ้นข้างแรมอย่างไรข้าพเจ้ามิได้จดจำ รู้แต่ยิงปืนไล่ผีนี้เรียกว่ายิงปืน ‘ออตนา’

ปืนชนิดนี้ยังขึ้นเมื่อใด คนกลัวกันมาก กลัวว่าผีได้ยิงเสียปืนเขายิงขับไล่ ถ้าหนีออกไปอยู่ป่าก็ดีไป ถ้าไม่ยอมหนีไป กลัวจะเข้ามาสิงสู่ในตัวเด็กๆ จึงถึงเวลาที่เขาจะยิงปืนออตนา ทางราชการจะมีหนังสือเข้ามากราบทูลให้ทราบว่าจะยิงเมื่อใด การแจ้งล่วงหน้ามาหลายวันเพื่อให้เตรียมตัว

การเตรียมตัวที่ได้แก่ตัวข้าพเจ้าและเด็กอื่นๆ คือท่านยาเอาด้ายสายสิญจน์มาผูกที่คอและที่ข้อมือทั้งสองข้าง เด็กของใคร ใครก็ผูกเอา สาวๆจะผูกมั่งก็ได้ไม่มีใครหวงห้าม ผูกเพื่อกันผีที่เข้าขบไล่จะเข้ามาสิงสู่อยู่ในตัวคน

เวลายิ่งป็นนั้นเป็นเวลา ๔ ทุ่ม เด็กๆทุกคนพอดตกค่ำลง ผู้ใหญ่จะจัดการอาบน้ำแต่งตัวให้สะอาด ให้กินอาหารจนอิ่ม แล้วยกเครื่องสังเวณี มีข้าวปลาอาหาร เหล้า หมาก พลุ ไปตั้งไว้ที่ทางผ่านหน้าเรือน คิดว่าคงประจบเอาใจผีให้กินอิ่มหน้าสำราญเสียก่อนจะหนีไป จะได้ไม่อาละวาดทำความเดือดร้อน ให้เก็บตัวเด็กๆเข้าไว้ในห้องในเรือน

ถึงผู้ใหญ่ก็กลัวเหมือนกัน ต่างคนต่างอยู่ในห้องของตัว คิดดูแล้วก็น่ากลัวอยู่ดอก ใครเลยจะกล้าไปเล่นกะผี

คอยด้วยใจระทึก คอยดูนาฬิกาว่าเมื่อใดจะ ๔ ทุ่ม พาลปิดประตูหน้าต่างหมด อุดอู่อยู่ในห้องร้อนแทบชั๊ก

พอเสียงยิง-ตุ้ม-ตุ้ม-สนั่นหวั่นไหว ประตูหน้าต่างกระเทือนกราว ผู้ใหญ่บางคนกลัวยิ่งกว่าเด็ก เพราะเคยถูกผีหลอกมาแล้ว ชักผ้าห่มหนาคลุมโปงปิดหัวปิดเท้าหมดคนนี่คือผีหละ โดนผีหลอกบ่อยอยู่ในห้องที่ปิดหมด ก็ร้อนพออยู่แล้ว ยังเข้าไปอยู่ในโปงอีกชั้นหนึ่ง

พอเขาเลิกยิง โผล่ออกมาจากโปง เหงื่อเต็มตัวราวจะไปเข้ากระโจมมา

ขณะที่เขายิง ผู้ใหญ่สอนให้ท่องคาถาไล่ผีดังๆพร้อมๆกัน พอเขาเลิกยิง มัวท่องคาถา เลยไม่ได้นับว่าเขายิงกี่นัด ถามใครก็ไม่มีใครเคยนับ

สิ้นเสียงปืน คะเนว่าผีไปหมดแล้ว ผู้ใหญ่ต่างคนก็ต่างออกมาจากในโปง เหงื่อเปียกทุกคน ต่างคนทำหน้าตาพิลึกแล้วก็หัวร่อกัน ต่างโทษกันว่า แกกั้วมากกว่าฉัน หรือฉันกั้วมากกว่าแก

(ชีวิตในวัง ๒: ๓๓๕-๓๓๗)

ประเพณีการยิงปืนออตนา มีวัตถุประสงค์เพื่อขับไล่ผีในวังให้ไปอยู่ที่ป่า และยังแสดงให้เห็นการผสมผสานความเชื่อของไทยเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีความมั่นคงกับความเชื่อของพราหมณ์ที่ใช้สายสิญจน์ผูกข้อมือไว้เป็นเครื่องรางกันไม่ให้ถูกผีเข้าสิง ความฉลาดของคนสมัยก่อนที่คิดหาวิธีให้ผู้อยู่ในพิธีกรรมคลายความตื่นกลัวขณะมีการยิงปืนไล่ผี โดยให้ตั้งเครื่องสังเวณีอาหาร การปิดประตูหน้าต่างอย่างมิดชิด และการท่องคาถา

๔.๑.๒.๓.๔ ประเพณีการทำศพ

ประเพณีการทำศพของเจ้านายชั้นสูงต้องปฏิบัติตามแบบแผนของโบราณราชประเพณีที่สืบต่อกันมา ดังที่ผู้เขียนแสดงถึงการจัดพิธีศพของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ความว่า

พระศพพระวิมาดาเธอ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงนำพระศพ ณ พระตำหนักที่ประทับในวังสวนสุนันทา แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เชิญพระศพประดิษฐาน ณ พระที่นั่งนงคราญสโมสร

เมื่อถึงวันพระราชทานเพลิง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระโกศ ‘ทองใหญ่’ อันเป็นพระโกศสำหรับทรงพระบรมศพของสมเด็จพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระบรมราชินี โปรดเกล้าฯให้อำมา

ทรงพระศพของพระวิมาดาเธอ ในการพระราชกุศลและออกพระเมรุ เชิญพระศพสู่พระเมรุ ณ
ท้องสนามหลวงด้วย

(ชีวิตในวัง ๒: ๓๑๔-๓๑๕)

วิชฌ์ เครื่องาม (๒๕๕๑: ๒๐) กล่าวว่าเมื่อพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี หรือ พระบรมวงศ์สิ้นพระชนม์ พระมหากษัตริย์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการบำเพ็ญพระราชกุศล และถวายพระเพลิงตามลำดับพระอิสริยยศศักดิ์ โดยพระบรมศพจะบรรจุไว้ในพระโกศทอง พระโกศทองใหญ่ ถือเป็นพระโกศที่อยู่ในลำดับชั้นสูงสุด “พระโกศ” หมายถึงที่ใส่ศพนั้น หรือยืนของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศ์ตามคตินิยมของพราหมณ์ที่เชื่อว่าต้องตั้งพระศพในท่ายืน นั้น ลูกเข้า หรือทอด เข้าประสานกัน ดังนั้นพระศพของพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดาจึงบรรจุไว้ในพระโกศทองใหญ่ เพื่อเป็นเครื่องประดับพระอิสริยยศพระศพ เนื่องจากพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระอรรคชายาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

คุณค่าด้านความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มี ๓ ประการ ได้แก่ กฎระเบียบ ค่านิยม และประเพณี กฎระเบียบแสดงถึงวิถีชีวิตของชาววังที่ต้องปฏิบัติตาม ระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด หากชาววังคนใดฝ่าฝืนกฎระเบียบจะได้รับโทษ กฎระเบียบยัง สะท้อนให้เห็นว่าในวังมีการแบ่งระบบชนชั้นอย่างชัดเจน ค่านิยมในแต่ละยุคสมัยอาจเปลี่ยนแปลง ได้ตามความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหรือสมัยนิยม และประเพณีแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในวัง และคนในปัจจุบันที่ปฏิบัติจนเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา โดยประเพณีบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไป จากเดิม

๔.๑.๓ ความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๒: ๓๗๒) ให้ความหมายของคำว่า “เชื่อ” หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ และไว้วางใจ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของ บุคคล ซึ่งความเชื่อในเรื่องนั้นๆ อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้เห็นหรือไม่ก็ได้

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับความเชื่อ เพื่อแสดงให้เห็นว่า คนไทยทุกยุคสมัยยังคงยึดถือความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดแต่โบราณมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังมี ๔ ประการ ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง พุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีสิง ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยาม และความเชื่อ เรื่องเครื่องรางของขลัง

๔.๑.๓.๑ ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา

ม.ล.เนือง นิลรัตน์ เสนอเรื่องราวความเชื่อในพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย เพื่อแสดงว่าความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คติในการดำรงชีวิต หรือแนวทางการปฏิบัติตนของบุคคลให้อยู่ในศีลธรรม ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา มี ๗ ประการ ได้แก่ บาป กรรม ทาน สมาภากรับรู้ของจิต ความฝัน กรรมฐาน และยมบาล

เรื่องเล่าย้อนอดีตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา มี ๑๔ เรื่อง ได้แก่ แกงเป็ดสด พริกไทยอ่อน แสร้งว่ากั๋ง แกงหมูตะพาบน้ำ ยาไก่อย่างเต่า เปาะเปี๊ยะทอด ฝั่บันคือฝั่บันไป ยาเถื่อน แม่ชีบรรจง โชคดีนักแล้ว คางคกเป็นเหตุให้ต้องทำบาป มีของให้-ไม่มีใครเอา อย่าคอย พรสวรรค์ ถูกเอาชื่อไปขายเป็นครั้งที่ ๒ และเข้าเฝ้าพระองค์ภา ดังจะยกตัวอย่างเรื่องคางคกเป็นเหตุให้ต้องทำบาป แกงเป็ดสดพริกไทยอ่อน แสร้งว่ากั๋ง เข้าเฝ้าพระองค์ภา แม่ชีบรรจง ฝั่บันคือฝั่บันไป และแกงหมูตะพาบน้ำ

ผู้เขียนอ้างถึงคำพระสอนเกี่ยวกับบาปมาแล้วเตือนสติให้อ่านทราบ เพราะผู้เขียนเห็นว่าคนส่วนใหญ่ยังไม่รู้หลักธรรมในการปฏิบัติตนตามพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ดังนี้

พระท่านว่า คนเราทุกคนมีโอกาสมหาบาปได้ตลอดเวลา แม้แต่จะนอนนิ่งๆอยู่ในมุ้งตลอดเวลา เพราะอะไรถึงเป็นอย่างนั้น ทุกคนมีโอกาสมหาบาปได้ ๓ ทาง คือ

- บาปเกิดทางกาย
- บาปเกิดทางวาจา
- บาปเกิดทางใจ

บาปเกิดทางกาย คือใช้ร่างกายไปทำร้ายคนอื่น สัตว์อื่น ทรมานคนและทรมานสัตว์ ฆ่าให้ตาย ไปทั้งคนและสัตว์

บาปเกิดทางวาจา คือใช้ปากไปเที่ยวด่าประจานเขา นินทาใส่ร้ายเขา ค่อนแคะเสียดสี กล่าวคำเท็จให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียใจ

บาปเกิดทางใจ คือนอนอยู่เฉยๆ ไม่ใช้ร่างกาย ไม่พูดจากับใครแต่ในใจคิดปองร้าย ผูกพยาบาท คิดแก้แค้นคู่อริ คิดอุบายจะกอบโกยยกยอกทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน มีจิตริษยาอาฆาตผูกพยาบาท อยากให้เขาตาย คิดช่วยลูกหลานพรรคพวกที่กระทำความผิดให้กลายเป็นทำถูก

การกระทำเหล่านี้ จิตเป็นผู้วางแผนทั้งสิ้น เพราะจิตเต็มไปด้วยความโกรธ โลภ หลง อยู่ตลอดเวลา

นี่ไม่ได้มาเทศน์ให้ฟังนะ เป็นแต่เล่าให้ฟังด้วยยังมีคนอื่นมากที่ยังไม่รู้ พระท่านว่าก็ว่าตามพระ จะได้รู้ระวังกาย วาจา ใจ ของตนเอง

(ชีวิตนอกวัง ๔: ๖๙-๗๐)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องบาปว่าเป็นการกระทำทางกาย วาจา และใจที่นำไปสู่ความเสื่อมจากศีลธรรม และเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจสั่งสมความชั่วร้าย

การกล่าวถึงรูปร่างลักษณะของแม่ไว้ว่า

จริงอยู่แม่ไว้รูปร่างเตี้ย ผิวขาว เดินขากะเผลกเพราะขายาวไม่เท่ากัน ช้ำตายังเหล่ข้างหนึ่ง ผอมกระทุ้มที่ตัดไว้ ผอมบางมาก แลดูเหมือนคนหัวล้าน

แม้รูปร่างลักษณะจะอัปลักษณ์ ก็หาควรเอาความจริงข้อนี้มาพูดไม่ คนเราอยากเกิดมา สวยงามทุกคน แต่การกระทำในชาติปางก่อน กุศลไม่พอจะส่งผลให้เกิดมาสวย ก็ควรพอใจในสิ่งที่ตัวได้รับอยู่

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๘๑)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องกรรมว่า การสั่งสมกุศลกรรมของบุคคลในชาติก่อน จะทำให้บุคคลได้รับผลกรรมในชาติปัจจุบันด้วย ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนนำมาสนับสนุนความเชื่อเรื่องกรรม ให้น่าเชื่อถือยิ่งขึ้นว่า สาเหตุที่แม่ไว้มีร่างกายพิการและหน้าตาอัปลักษณ์ในชาติปัจจุบันน่าจะเป็นเพราะในชาติก่อนแม่ไว้ไม่ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม ทำให้กุศลกรรมนั้นๆ มาตามสนองในชาติปัจจุบัน บุคคลจึงควร ยอมรับผลของกรรมที่ตนกระทำไว้

ผู้เขียนยังแสดงถึงความเชื่อผลของกรรม เห็นได้จากกล่าวถึงเปรตที่ปรากฏร่างให้ ครอบครัวยังเห็น เพื่อมาขอผลบุญกุศล ดังนี้

คำวันนั้น เพ็ญกลางเดือน ๑๕ คำ แสงจันทร์สว่างไสวกราตไปทั่ว ข้าพเจ้านั่งดูทีวีอยู่ในห้อง ละคร กำลังสนุกแสดงเรื่อง ‘นางกิสสาโคตมี’ ซึ่งภายหลังสำเร็จเป็นพระอรหันต์

ฟังเสียงละครไม่ค่อยรู้เรื่อง หนวกหูมหาหมุ่ใหญ่เห่าหอนวิเวกวังเวงจับใจตลอดเวลา หอนไม่หยุด

สักครู่ เสียงนายเปาะ-ลูกชายข้าพเจ้าเรียก น้ำเสียงตกอกตกใจ ให้ข้าพเจ้าออกจากห้องมาดูอะไรก็ไม่รู้

ข้าพเจ้าก็ลุกออกไปยังห้องหน้ามุข เปาะชี้ให้ดู มองดูออกไปนอกหน้าต่าง เป็นครั้งแรกที่เห็น สัตว์ชาติญาณบอกให้รู้ที่เดียวว่าอ้ายภาพสูงใหญ่ดำทะมึนราวกับเอาต้นตาลมาต่อกัน ๓-๔ ต้น สูงเยียมเยียม ฟานี้ คือร่างของพวกเปรต

พอแน่ใจเช่นนั้น เหงื่อเย็นออกมาชุ่มตัว กระซิบบอกเปาะว่า

“นี่คือเปรต ต้องท่องคาถาไล่มันไป”

แล้วข้าพเจ้าก็เรียกสามีข้าพเจ้ากับพี่หละให้ออกมาช่วยกันดู ไปเรียกบุตรบุญธรรมคือ น.ส.นิใจให้ดู ต่างคนต่างเห็นกันทั่ว แต่ไม่รู้จะทำยังไงกัน

ข้าพเจ้ารีบท่องคาถาไล่ผี ซึ่งเคยจำมาได้จากท่านพระครูประกาศสมาธิคุณ ท่านสอนให้

ด้วยความกลัวอย่างสุดขีด ตั้งสติไม่อยู่ ท่องได้หน้า ลืมหลัง กลางชาติ ท่องเท่าใดเปรตก็ไม่ไป

เมื่อไม่ไป คณะเราก็กลับเข้ามาดูละครต่อ ดูไปจนละครเลิก ลุกออกไปดูเปรตก็ยังอยู่ ผอมสลายยาวมา เกือบถึงหัวเข่า หน้าตามัวไป แลเห็นหน้าไม่ชัด แต่ที่ช่วงท้องแห้งไปติดกระดูกเชิงกราน ซึ่งโค้งงออยู่สองข้าง ท้องแห้งแปะเช่นนี้ ต้องแสดงว่าอดอาหารหิวโหย

แล้วเปรตตัวนี้ก็ไม่มีผ้าถุง มองเห็นกระดูกโคนขายาวลงไปจดเท้า หมากก็แขวนหน้าหอนใส่เปรตอยู่เรื่อย ไม่ยอมหยุด

เดือนหลายมาก มองเห็นก้อนเมฆลอยผ่านตัวเปรตไปตลอดเวลา ข้าพเจ้าชักกล้ำขึ้นมานิดๆ ตะโกนเสียงดังว่าเปรตไปว่า

“เธอทำไมถึงยังไม่ไป มาคอยเอาอะไร”

ว่าไปแล้วก็นึกขึ้นได้ว่า เราเอาแต่ไล่ไล่เขาทำเดี๋ยว ทำไมเราไม่คิดให้อาหารและเสื้อผ้าเขาบ้าง

ข้าพเจ้าก็รวบรวมความกล้า ตะโกนพูดด้วยดังๆว่า

“เธอจะเคยเป็นญาติกับฉันหรือไม่ก็ตาม การที่เธอสำแดงตัวให้เห็น แสดงว่าต้องการความช่วยเหลือ ฉันก็จะช่วยเธอตามกำลัง

เธอต้องลำบากเช่นนี้ เพราะเมื่อเธอเป็นมนุษย์อยู่ไม่เคยทำบุญเสื้อผ้าและอาหาร เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียวมาก ห่วงกังวลแต่ทรัพย์สินสมบัติ มุ่งหน้าแต่จะสะสมทำเดี๋ยว ไม่ยอมบริจาค พระท่านว่าตายแล้วต้องไปเกิดเป็นเปรต ด้วยจิตโลภของตัวเอง

นี่ก็ตลกแล้ว กลับไปเสียเถอะ ฟรุ้งนี้คอยรับส่วนกุศล จะทำบุญอาหารและเสื้อผ้าไปให้ จะกรวดน้ำอุทิศให้เธอคนเดียว ฟรุ้งนี้โพลแล้วคอยรับเอา”

ว่าแล้วเท่านั้น เปรตค่อยๆ ยึดตัวยาวออกยาวออกบายหัวหายไปในทางทิศตะวันตก ทุกคนโล่งใจ หายกลัวพากันเข้านอน

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๙๔-๑๙๖)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเกี่ยวกับเปรตว่าเป็นบุคคลที่ตายไปแล้ว แต่ขณะมีชีวิตอยู่เป็นมนุษย์ประกอบกรรมชั่วหรือไม่หมั่นสร้างบุญกุศล เมื่อตายไปจึงเป็นเปรตที่มีรูปร่างลักษณะต่างๆ ตามผลกรรมที่เคยทำไว้ ผู้เขียนสนับสนุนความเชื่อเรื่องเปรตโดยยกตัวอย่างประกอบว่าเปรตมีอยู่จริง และสามารถปรากฏกายมาขอส่วนบุญกุศลได้ เปรตที่ปรากฏว่ามีลักษณะ “ช่วงท้องแห้งไปติดกระดูกเชิงกราน ซึ่งโค้งงออยู่สองข้าง ท้องแห้งแป้” เพราะขณะมีชีวิตอยู่เป็นมนุษย์ไม่เคยทำบุญให้ทาน มีความตระหนี่และคิดกังวลแต่ทรัพย์สินสมบัติ การนำเสนอความเชื่อเรื่องเปรตยังทำให้บุคคลมุ่งประกอบกรรมดี เพราะตระหนักถึงผลของการกระทำที่นำตนไปสู่ภพภูมิที่ไม่ดี ดังเช่น “เปรตภูมิ” ด้วย

นอกจากความเชื่อเรื่องกรรมแล้วยังมีเรื่องทานด้วย ดังเช่นผู้เขียนอ้างถึงการบริจาคทานตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่า

“หลักของการบริจาคทาน พระศาสดาทรงชี้แจงไว้ว่าทานที่จะทำให้ได้ผลมาก ต้องมีเจตนาที่จะทำอย่างแรงกล้า สิ่งของที่จะบริจาค ต้องได้มาโดยสุจริต ชอบธรรม ผู้ที่จะรับทานของเรา ต้องเป็นผู้ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ

แม้บุญล่อมจะเข้าไปในขायนี้ แต่เจตนาของบุญล่อมมาบนทอนกำลังบุญลงไป ด้วยบุญล่อมให้เพราะรักพระนักเทศน์ ขณะให้มีโลภะเข้าประกอบจิต โดยหวังความรักตอบแทนกุศลจึงอ่อนลง

เลิกทำบุญแข่งขันเอาหน้าเสียทีเถอะ ไปทำบุญกับพระที่ท่านยากจน โดยเราก็มักรู้จักมักคุ้นกับท่านยังได้กุศลแรงกว่า”

(ชีวิตในวัง ๒: ๒๐๙)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องการบริจาคทานให้เกิดผลบุญมากกว่า ผู้ทำทานต้องมีเจตนาศรัทธาต่อพุทธศาสนาอย่างแท้จริง สิ่งของที่ทำทานต้องแสวงหาได้มาด้วยความสุจริต และผู้รับทานเป็นผู้ประพฤติตนดีตามศีลธรรม อีกทั้งบุคคลต้องมีจิตยินดีก่อนการให้ทาน ขณะที่ให้ทาน และหลังให้ทานด้วย จึงจะได้รับอานิสงส์แห่งบุญกุศลเต็มเปี่ยม แต่ในกรณีตัวอย่างการบริจาคทานของบุญล้อมถือว่าการให้ทานที่มีเจตนาไม่บริสุทธิ์เพราะหวังผลประโยชน์ตอบแทนในการทำบุญ บุญล้อมจึงได้รับผลบุญกุศลน้อย

การที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาทรงโปรดให้ผู้เขียนเข้าเฝ้าส่วนพระองค์ โดยส่งรถหลวงตราครุฑจากในวังมารับ ทำให้ผู้เขียนซาบซึ้งและยินดีเป็นอย่างยิ่ง แต่ระบับจิตใจมิให้หลงกับวัตถุภายนอก ดังความว่า

‘เอ๊ะ---เรคือใครนี่ ทำไมมานั่งชูคออยู่ในรถหลวงตราครุฑ ชั่วชีวิตนี้ก็เพิ่งเคยเจอ มีวาสนาจึงเลยคราวนี้’

ข้าพเจ้าก็นับว่ามีบุญอยู่น่า ได้ขี่รถยนต์แพงๆแทบทุกยี่ห้อ แต่เป็นรถคนอื่นเขาเอามารับตัวไป ไม่ใช่ของตัวหรอก ของคนอื่นเขา

ต้องเตือนตัวเองว่าอย่าฝันเฟื่องไปสติจะไม่ดี นึกถึงคำกลอนที่พระท่านสอนจดจำไว้มั่ง
พระท่านว่า

อำนาจวาสนาที่มามีจะบันดาล
ให้โลกมหาศาลบรรลุได้อ่านจน
แต่จะมีประโยชน์ใดตายไปมิได้ชน
ทรัพย์สินอันพึงยลเอาไปได้ก็ไม่มี

(ชีวิตนอกวัง ๘: ๑๙)

ผู้เขียนนำเสนอความเชื่อเรื่องจิต เป็นสภาพการรับรู้อารมณ์ ความนึกคิด และใจของบุคคล หากบุคคลกำหนดจิตของตนเองไม่ให้หลงไหลต่อสิ่งที่มากระทบจิตได้ บุคคลนั้นย่อมมีความสุข และไม่เกิดทุกข์ ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนเตือนสติและจิตของตนเองมิให้ยึดติดกับสิ่งที่พึงปรารถนา โดยตั้งมั่นในคติตามคำพระสอนว่าเมื่อมนุษย์ตายไปแล้วก็ไม่สามารถนำสิ่งใดติดตัวไปได้ จิตของผู้เขียนจึงไม่ฟุ้งซ่านและเป็นทุกข์ในการอยากมีบุญวาสนาหรือทรัพย์สิน

ผู้เขียนยังแสดงถึงปรากฏการณ์ทางจิตตามคำสอนในพุทธศาสนาว่า

เมื่อข้าพเจ้าหันนั่งตามที่เจ้าคุณอาจารย์สอนให้ทำ พอจิตสงบเป็นเอกัคตา ตัวเบาหวิว ก็เกิดมีแสงสว่างปรากฏภาพให้เห็น เป็นว่าตัวเราแขนขาหลุดลงมาตกกลิ้งอยู่ข้างตัว แขนขาที่ยังขาดอีกเป็น ๒ ท่อน เลยตกใจเล็กทำ ด้วยเป็นการทำครั้งแรกในชีวิต

พอรุ่งเช้า รีบไปวัดมหาธาตุ เข้ากราบกรานท่านเจ้าคุณอาจารย์ เรียนท่านว่าเอากรรมฐานที่ขอไปกลับมาคืน ไม่ทำอีกแล้ว กลัวมาก

ท่านเจ้าคุณอาจารย์ชี้แจงให้ฟัง แก้อารมณ์ให้จนเข้าใจแจ่มแจ้ง ท่านว่า
 “ไม่ต้องกลัว นั่นเป็นภาพลวงตา ถ้าปฏิบัติต่อไป จะเห็นนิมิตแปลกใหม่นี้อีกเยอะ ถ้าเห็นอะไร ให้
 กำหนดว่า เห็นหนอ เห็นหนอ แล้วภาพจะหายไปเอง
 อย่าไปยึดถือเอาเป็นจริงเป็นจัง”
 แล้วคืนต่อมา ข้าพเจ้าก็เห็นภาพสัตว์นรก รูปร่างหน้าตาแปลกๆแสนจะทุเรศเวทนา พอเรากำหนด
 เห็นหนอ ภาพทั้งหมดก็หายไป เลยทำให้ไม่กลัวอีกเลย และยังทำให้นิสัยที่ชอบกลัวผีหายไปเป็นไม่กลัวผีด้วย
 (ชีวิตนอกวัง ๓: ๔๔-๔๕)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเกี่ยวกับกรรมฐานว่า เป็นการปฏิบัติธรรมโดยนั่งสมาธิ
 เพื่อฝึกจิตให้สงบและแน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเดียวคือเอกัคคตา หากบุคคลใดยึดติดกับภาพนิมิตที่
 เห็นในขณะที่ฝึกปฏิบัติกรรมฐาน ก็จะไม่สามารถฝึกกรรมฐานในขั้นต่อไปได้ ผู้เขียนยกตัวอย่าง
 ประสบการณ์ของตนในการฝึกกรรมฐานว่าเห็นภาพตนเองมีแขนขาขาดและภาพสัตว์นรก จึงต้อง
 กำหนดจิตว่า “เห็นหนอ เห็นหนอ” จิตก็จะสงบ เกิดสมาธิ และไม่หลงอยู่กับภาพนิมิตที่เห็นจน
 ภาพนั้นๆ หายไปเอง

ผู้เขียนอ้างถึงความฝันของมนุษย์มีสาเหตุ ๔ ประการ ได้แก่ ชาติวิปริต
 จิตอาวรณ์ เทพสังหรณ์ และกรรมบันดาล ดังนี้

อันว่าความฝันใครว่าความฝันจะเป็นจริงหรือไม่จริง ต่างคนก็ว่าไป จริงมั่งไม่จริงมั่ง บางครั้งฝัน
 ดีก็ได้ลาภทันตาเห็น ถ้าฝันร้ายก็มีเรื่องราวทำให้เดือดร้อนมีปากเสียง ทะเลาะวิวาทกับคนอื่น บางครั้งฝัน
 ชั่วก็โลโทะไม่ได้เรื่องได้ราว ฝันว่าหนีช้างหนีเสือ ตกน้ำตกท่า ตื่นขึ้นมาเหงื่อแตกท่วมตัวเหนื่อยใจแทบ
 ขาด

ฉะนั้น จะว่าความฝันเป็นจริงก็ไม่ใช่ จะว่าฝันแล้วเลอะเทอะทุกครั้งก็ไม่เชิง มันแล้วแต่คนผู้ฝัน
 ต่างหาก

ข้าพเจ้าได้ฟังพระท่านเทศน์เรื่องความฝันของคนเราท่านว่า
 สมเด็จพระพุทธเจ้าท่านทรงจำแนกความฝันของคนเราไว้ว่า เหตุที่ทำให้คนเราฝันนั้นมี ๔ อย่าง
 คือ

๑. ชาติวิปริต โดยกินอาหารแล้วไม่ย่อย ท้องอืดแน่นปวดท้อง
๒. จิตอาวรณ์ โดยนอนคิดอะไรเรื่อยเปื่อยก่อนหลับแล้วเก็บไปฝัน
๓. เทพสังหรณ์ โดยเทวดามาเข้าฝัน บอกเหตุร้ายหรือดี
๔. กรรมบันดาล โดยการฝันร้าย เห็นเหตุบาป อันตนจะได้รับ

(ชีวิตนอกวัง๑: ๕๓-๕๔)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุในการฝันตามหลักของพุทธศาสนาว่าเหตุที่ทำให้
 ฝันมี ๔ ประการ ชาติวิปริตกับจิตอาวรณ์เกิดจากการกระทำและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลเอง
 เทพสังหรณ์กับกรรมบันดาลเกิดจากพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาดลบันดาลให้บุคคลฝัน

ผู้เขียนกล่าวถึงข่าวลือเรื่องพระยายมบาลต้องการชีวิตมนุษย์ไปทำงานที่เมืองนรกจำนวนมาก ดังความว่า

วันหนึ่งม.ร.ว.ถนอมกลับมาจากจ่ายตลาด มีข่าวใหญ่มาที่เยวป่าวประกาศให้รู้ทั่วกันว่า พระยายมบาล ต้องการชีวิตมนุษย์ไปทำงานยังเมืองนรกเป็นจำนวนมาก ถ้าใครไม่ยอมตาย ให้กินยาป้องกันเสียคนละหนึ่งถ้วย คือเอาต้นผักชีทั้งต้นทั้งรากมาต้มกับน้ำตาลทรายแดง กินเสียคนละหนึ่งถ้วยแล้วจะไม่ตาย คนนั้นจะไม่ถูกพระยายมบาลเอาตัวไป

เกิดความตื่นกลัวมิใช่น้อย ผักชีที่ตลาดเทศร์มีขายเท่าใด คนในวังไปกว้านซื้อหมดตลาด ไม่พอแก่ความต้องการ ต้องไปหาซื้อถึงตลาดบางลำภู

ผักชีขึ้นราคาแพงมาก เคยขายมัดโตๆมัดละ ๑ บาท ต้องขายมัดละ ๑๐ บาท แล้วยังไม่จะมีขายคนในวัง ชาวบ้านนอกวังกินกันทุกคน น้ำตาลทรายแดงขึ้นราคา เจ้าของดักขายมือไม่แห้ง เพราะทุกคนต่างกลัวความตาย

ท่านย่ากลัวข้าพเจ้าตาย ให้กินเสียหนึ่งชามแกง

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๖๗-๒๖๘)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องพระยายมบาลว่าพระยายมบาลมีอำนาจตัดสินความเป็นความตายของมนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกิดความเกรงกลัวพระยายมบาลมาก ดังเหตุการณ์ที่ผู้เขียนนำมาประกอบความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของพระยายมบาล จนเป็นเหตุให้บุคคลปฏิบัติตามวิธีที่เชื่อกันว่าสามารถป้องกันไม่ให้พระยายมบาลเอาชีวิตไปได้

๔.๑.๓.๒ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีसाง

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีसाงยังคงได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคมไทยทุกยุคสมัย แม้ไม่สามารถหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์ได้ก็ตาม เช่น เรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าพ่อ เทพารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ และผีปอบ เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีसाงมี ๑๔ เรื่อง ได้แก่ น้ำพริกภูคน้ำเลียบ แสร้งว่ากุ่ม พะแนงเนื้อ แกงโตปลา ผัดสะตอ ไผ่ปันคือผั้นไป เมื่อถูกไล่ที่ ภัยสงคราม ๒ เจอผีปอบ ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง ใครว่าผีไม่มี ครู-นักเรียนประชาบาล ๑๑ ตุลาคม ๔๔ ได้ของเป็นมงคลสูงสุดมาบูชา และอ่านเล่นก็ได้อ่านจริงก็ดี ดังตัวอย่างเรื่อง ๑๑ ตุลาคม ๔๔ ได้ของเป็นมงคลสูงสุดมาบูชา น้ำพริกภูคน้ำเลียบ ใครว่าผีไม่มี และเมื่อถูกไล่ที่

ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุอัศจรรย์ที่บังเกิดขึ้นเมื่อผู้เขียนอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไว้ในห้องพระ จนตนเองต้องกราบขอประทานพรจากพระบรมสารีริกธาตุให้ช่วยดับไฟที่ไหม้อยอดต้นตาลความว่า

เมื่อวันเชษฐาเสด็จมา พอตั่งบนโต๊ะหมู่ลายทอง ฝนก็ไม่ตกแต่ฟ้าผ่าลงมาทั้งสี่ทิศของบ้าน แต่ไม่ผ่าลงห้องพระ ทำเอางันงตกใจกลัวแทบตาย คงเป็นการรับเสด็จมาสู่ ฟ้าผ่าลงทิศตะวันตก ลงใส่ต้นตาล มีอยู่ต้นเดียว ยอดไหม้ ไฟลุกแดงควันโขมง วิ่งเข้าไปกราบในห้องพระ ขอบพระทานฝนในพริบตา ฝนตกลงมาท่าใหญ่ ไฟยอดต้นตาลดับมอดหมด

โอ้ย---เล่นเอาตกอกตกใจกันทั้งบ้าน เทพยารับเสด็จเช่นนี้พากันออกสั่นขวัญแขวนทุกคน ได้แต่ยกมือท่อมหัวเอาตัวรอด

เห็นไหม สิ่งที่เป็นมงคลเข้าบ้าน ศักดิ์สิทธิ์ทันตาเห็น

(ชีวิตนอกวัง ๑๐: ๑๒๗)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมสารีริกธาตุว่า สามารถลดบันดาลในการช่วยเหลือให้ปลอดภัยจากเหตุการณ์อันตรายยามคับขันได้

การกล่าวถึงผู้เขียน หม่อมราชวงศ์วงศ์สินธุ์ ทองแถม และหม่อมราชวงศ์ศรีคำ ทองแถม ตกจากต้นหว้าเพราะแอบขโมยลูกหว้าที่พระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดาจะถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังความว่า

“นั่นแหละ สมน้ำหน้า ของจะทูลเกล้าถวายพระเจ้าอยู่หัวดันไปขโมย เลยถูกเหวตาดิบตกลงมา ผู้ที่จะเกิดมาเป็นพระเจ้าอยู่หัวนั้น ต้องบำเพ็ญเพียรสร้างพระบารมีมานานนักหนา สิ่งใดเป็นของพระเจ้าอยู่หัว อย่างบังอาจไปแตะต้อง เพราะมีเทวดาพิทักษ์รักษา จำเอาไว้”

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๒๐)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อบุญบารมีของพระมหากษัตริย์ว่ามาจากอำนาจที่พระองค์ทรงสั่งสมคุณงามความดี และการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ พระมหากษัตริย์จึงมีเทพารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยปกปักรักษาทรัพย์สินส่วนพระองค์

ผู้เขียนกล่าวถึงเด็กชายสวัสดิ์ปัสสวະบริเวณศาลพระภูมิแล้วมีอาการปัสสวະไม่ออก และอ้ววะพะศบวม แต่เมื่อเด็กชายสวัสดิ์ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้เขียนก็ปัสสวະได้ตามปกติ ดังนี้

วันหนึ่ง เด็กชายสวัสดิ์ ท่านอา (หม่อมเจ้าหญิงแย้มเยื้อน สิงหรา) ขอมาล้างตั้งแต่เด็กๆ แล้วเอามาฝากไว้บ้านข้าพเจ้า ดื่นเช้าขึ้น เห็นเด็กชายสวัสดิ์มานั่งร้องไห้ ถามว่า

“เป็นอะไร ทำทำไมไม่ไปโรงเรียน”

เขาบอกว่า

“ปัสสวະไม่ออก นกขมไข่มวม (อ้ววะพะศบวม) ปวด”

นั่งร้องไห้ คนในบ้านก็จะให้พาไปหาหมอ

ข้าพเจ้านึกขึ้นมาได้ก็ถามว่า

“เคยปัสสวະใกล้ศาลพระภูมิหรือเปล่า”

เขาว่า

“เคย เมื่อวานกลับจากโรงเรียน เข้าห้องสุขาไม่ทัน ด้วยกลิ่นมาตลอดทาง พอเข้าประตูบ้าน เลยปล่อยลงไว้ที่พื้นดินโดนศาลพระภูมิ”

ข้าพเจ้าว่า

“นั่นแหละ จำไว้ ทีหลังอย่าไปเยี่ยมรดศาล เอาธูปไปจุดบอกท่านเดี๋ยวนี้ว่าเราขอโทษ เพราะกลิ่นไว้ไม่อยู่ มิใช่จะดูหมิ่นเหยียดหยามล่วงเกิน ขอให้หายเป็นปกติในวันนี้ พรุ่งนี้เช้าจะถวายข้าวสวย ๑ ถ้วย ไช้ตัม ๕ ลูก มาลัยดอกมะลิ ๑ พวง”

พอดกบ่าย สวัสดิ์ปัสสาวะได้ตามปกติ ที่ปวดบวมก็หายไปหมด เลยไม่ต้องไปหาหมอ

รุ่งขึ้นจึงจัดการแก้บนตามที่ทูลท่านไว้

(ชีวิตนอกวัง ๓: ๖๓-๖๔)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิประจำบ้านว่าเป็นที่สิงสถิตของเจ้าที่ หากบุคคลใดเคารพสักการะให้ดีจะมีคุณ และหากบุคคลใดลบหลู่หรือกระทำการอันใดไม่เหมาะสมอาจมีโทษได้ วิธีช่วยบุคคลพ้นโทษจากการกระทำความผิดคือ การเซ่นสังเวยแก้ขอขมา

ผู้เขียนแสดงถึงพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของการตั้งเครื่องสังเวยแก่เทวดา เจ้าที่ ปู่ ย่า ตา ยาย และสรรพวิญญาณทั้งปวงในบ้าน ดังความว่า

พิธีอันยืนยงไม่มีการเลิกกันไป คือพิธีตั้งเครื่องสังเวยเทวดา เจ้าที่เจ้าทาง ปู่ ย่า ตา ยาย สรรพวิญญาณทั้งหลาย

พอถึงปีตรงกับวันสงกรานต์ อันชาวไทยเราใช้เป็นปีใหม่มาแต่ดั้งเดิม ถือว่าปีหนึ่งก็สังเวยเทวดา ผีบ้านผีเรือน ให้กินให้อิ่ม

เครื่องสังเวยก็มีหมู ไก่ ปลา ทุกอย่างต้องทำให้สุก

กล้วย มะพร้าวอ่อน ขนมหวาน ผลไม้ แต่ต้องทำทุกปีในวันสงกรานต์ มีเหล้าก็สังเวยเหล้า ด้วยอยู่ในวังได้เห็นตัวอย่างที่ดีก็จำเอามา

ครั้นมาอยู่บ้านของตนเองนอกวัง ข้าพเจ้าก็จัดการทำเครื่องสังเวยในวันสงกรานต์ทุกปีเป็นประจำ ไม่เคยขาด

ได้เห็นแล้วว่า ทำแล้วอยู่เป็นสุขจริงๆ

แถวบ้านข้าพเจ้ามีเด็กหนุ่มๆติดตามทินเนอร์ มันชอบดอดไปลักเล็กขโมยน้อยแทบทุกวัน ไม่มีใครไม่ถูกขโมย นอกจากบ้านข้าพเจ้าไม่โดนขโมยเลย

มีครั้งหนึ่ง ลูกชายข้าพเจ้าไปกินเลี้ยงแต่งงานเพื่อน กลับมาบ้านตีหนึ่งเมามาแประ เปิดประตูหน้าบ้านเข้ามาแล้วไม่ปิด เปิดทิ้งไว้ทั้ง ๒ บาน

ข้าพเจ้าไม่รู้เรื่อง ม้วนนอนหลับอยู่บนเตียง เสียงใครขว้างก้อนหินเข้ามากราวใหญ่หน้าเตียง ตกใจตื่น รีบเปิดไฟในห้อง ไม่มีก้อนหินเลยสักก้อน

ก่อนเข้านอนฝนตก ข้าพเจ้าก็นอนปิดหน้าต่างหมดทุกช่อง แปลกใจหน้าต่างถูกปิดหมด ก้อนหินเข้ามาในห้องได้อย่างไร ซ้ำมองหาก้อนหินก็ไม่พบสักก้อนเดียว

แปลกใจรีบเปิดหน้าต่างออกไป จึงเห็นว่าประตูใหญ่ที่รั้วบ้านเปิด ๒ บานเต็มที่ ตกใจเสียไม่มีละรีบลงไปปิดประตูรั้วทันที เดินกลับมานึกในใจว่า

‘คงเป็นผีบ้านผีเรือนมาปลุกให้ตื่น เพื่อไปปิดประตูบ้าน ก่อนที่ขโมยจะเห็น’
ถ้าเป็นคนขว้างหินเข้ามา หินจะต้องตกอยู่เกลื่อนกลาดแล้วหน้าต่างก็ปิดหมด จะเข้ามาได้ยังไง
เลยต้องยกมือขึ้นไหว้เจ้าที่เจ้าทางที่เมตตาามาปลุกให้

(ชีวิตในวัง ๒: ๓๓๙-๓๔๐)

ผู้เขียนแสดงความเชื่อในการเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้านด้วยการตั้ง
เครื่องสังเวยประจำปี จะช่วยให้ผีบ้านผีเรือนและพระภูมิเจ้าที่ดูแลป้องกันรักษาทรัพย์สินกับคนใน
บ้านให้ปลอดภัยได้

ผู้เขียนทำบุญเลี้ยงพระในวันเกิดอายุ ๖๐ ปี ท่านพระครูประกาศจึงทำพิธีรดน้ำ
พระพุทธรณ์แก่ผู้เขียน ดังความว่า

ท่านพระครูประกาศเตรียมทำนํ้ามนต์มาจากวัดใ้มาหนึ่งขวดใหญ่ ท่านเรียกหานํ้าสะอาดมาหนึ่ง
ถัง แล้วท่านก็เทขวดนํ้ามนต์ลงไปผสมกับนํ้าในถังจนหมดขวด เรียกหาตัวข้าพเจ้าไปรดนํ้ามนต์

ข้าพเจ้าจึงผลัดสวมเสื้อผ้าชุดใหม่ที่ตัดเตรียมไว้เป็นของใหม่เอี่ยมทั้งชุด ทั้งเสื้อผ้าและผ้าถุงสีม่วง
กลมกลืนกัน เพราะข้าพเจ้าเกิดวันเสาร์ ออกไปนั่งที่บันไดหินอ่อนยื่นออกไปนอกชายคาบ้าน คงจะมี
เคล็ดลบล้างไม่ให้รดนํ้ามนต์ภายในชายคา

ท่านพระครูหยิบขันตักนํ้ามนต์ในถังเทรดลงมาบนหัวข้าพเจ้า แล้วไหลลงสู่ตลอดตัว ปากท่านก็
พึมพำว่าพระคาถา พระสงฆ์ที่เหลืออยู่ก็เข้านั่งเรียงแถวบนอาสนะ แล้วสวดให้พรใหญ่อย่างยืดยาว

ขณะที่ท่านพระครูรดนํ้ามนต์ข้าพเจ้า เป็นเวลาเริ่มรดจากเที่ยง ๓๙ นาที แดดเปรี้ยง

ทันใด เหตุอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้นเห็นกันทั่วทุกตัวคนในบ้าน ไม่รู้เกิดขึ้นเพราะบุญบารมีของท่าน
พระครูประกาศหรือด้วยบุญของข้าพเจ้าก็ยากที่จะรู้ แสงแดดยามเที่ยงเปรี้ยงแสบตา เริ่มหุบเป็นพยับ
โคมมรณครีมี เม็ดฝนโปรยปรายลงมาเป็นละออง ตกเฉพาะตรงหน้าบันไดที่ข้าพเจ้านั่งรดนํ้ามนต์อยู่
พอห่างบันไดออกไปสักวาเดียว ก็ไม่มีเม็ดฝนเลย ตกอยู่ตลอดเวลาที่รดนํ้ามนต์ ท่านพระครูไม่เห็นฝน
ท่านยืนพึมพำรดเจจนเสร็จ

บรรดาพวกแขกที่มาในงานต่างร้องแปลกมาก ฝนตกเฉพาะที่บันได บริเวณบ้านทั่วไปไม่มีฝน
ต่างเงี้ยวจ้าวกันด้วยความแปลกใจ ทุกคนต่างก็ไม่มีใครรู้ว่าเป็นเพราะอะไรตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๒๔-๒๕)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเกี่ยวกับการรดน้ำพระพุทธรณ์ ถือเป็นสิริมงคลเพราะมีการ
ท่องคาถาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาอำนวยการแก่ผู้รับน้ำพระพุทธรณ์ พิธีกรรม
การรดน้ำพระพุทธรณ์นี้ยังแสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมด้วย ดังตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ในวันคล้ายวันเกิดของผู้เขียน ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์พลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างความประหลาดใจได้

๔.๑.๓.๓ ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยาม

ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยามที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นความเชื่อโบราณที่เกี่ยวข้องกับการทำนายทายทัก และดูฤกษ์ในการประกอบกิจกรรม เพื่อช่วยเสริมสร้างกำลังใจ ความมั่นใจ หรือเป็นที่พึ่งทางใจยามบุคคลทุกข์ร้อน

ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยามมี ๘ เรื่อง ได้แก่ หมี่กรอบ แสร้งว่ากุ้งไผ่ปันคือผืนไป ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง เมื่อถูกไล่ที่ ถึงคราวท่านมั่งระวังให้ดี การนับเศษตรวจโชคชะตาของตัวเอง ว่าดีร้ายอย่างไร ตามตำรานับเศษสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ และที่มาของชีวิตในวัง ดังตัวอย่างเรื่องไผ่ปันคือผืนไป ไปลองเชิง กลับไปเสียเชิง และเมื่อถูกไล่ที่

ผู้เขียนไม่สบายใจที่ตนฝันว่าขี้มดตาย จึงให้หมอดูช่วยทำนายฝัน ดังความว่า

อยู่บ้านใหม่ต่อมาก็ฝันตอนใกล้รุ่งอีก ฝันว่าหมอนที่หนุนหัวอยู่นั้น พอยกหมอนขึ้น มดดำพร้อมด้วยไข่ของมันกองอยู่ใต้หมอนกองโต ข้าพเจ้ากลัวว่าถ้าหนุนลงไปอีก มันจะกัดหัวแล้วคลานเข้าหู จึงเอามือทั้ง ๕ นิ้วลงขี้มดตายหมดเรียบ ไข่ของมันแตกและติดมือเต็ม

ตกใจตื่น โอ ! ตายจริง ทำบาปใหญ่หลวงนัก จิตใจไม่ดี ก็ไปหาคุณลุงหมอดูที่นับถือกันมานานปี แล้วบัตินี้ย้ายมาอยู่ใกล้กันด้วย ให้ทำนายความฝัน คุณลุงว่า

“จะมีลาภ ได้เงินเล็กน้อย ให้ไปแทงหวย”

ข้าพเจ้าว่า

“แทงไม่เป็น ไม่เคยเล่นหวย”

คุณลุงว่า

“ซื้อล็อตเตอรี่ก็ได้ คงจะถูกเลขท้าย ให้ไปหาซื้อ ๕-๐ เพราะว่ามือที่ขี้มดมี ๕ นิ้ว แล้วมดตายหมดคือเลข ๐”

ข้าพเจ้าก็วานสามีไปเที่ยวหาซื้อห้าศูนย์ ได้มา ๕ เสี้ยว หาซื้อเต็มใบไม่มี เหลือแต่เป็นเสี้ยวสามมีเอวเเอง ๒ เสี้ยว ให้ข้าพเจ้า ๓ เสี้ยว

ส่วนคุณลุงหมอดู เอาไปแทงหวยทั้งล่างทั้งบน คุณลุงถูกหวยได้เงิน

ข้าพเจ้าโทร.บอกคุณพูล อมาตกุล เข้าไปในวังหลวง คุณพูลเลยบอกกันต่อไป คนในวังแทงหวยถูกหมด ได้เงินทุกคน เพราะล็อตเตอรี่งวดนั้น ท้ายรางวัลที่ ๑ เลข ๕-๐ เลขท้าย ๒ ตัวล่างก็ออก ๕-๐ เลยพรรคพวกถูกกันบานตะไท ข้าพเจ้ากับสามีก็ถูกเลขท้ายได้เงินเล็กน้อย ถ้าไปแทงหวยคงได้เยอะ

นี่แหละความฝันละ

(ชีวิตนอกวัง ๑: ๕๕-๕๗)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องการทำนายฝันว่า สามารถคาดคะเนบอกให้ทราบว่าจะเกิดเหตุการณ์ร้ายหรือดี ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนอาศัยความเชื่อในการให้หมอดูทำนายฝันว่าตนจะมีโชคลาภ

การทำนายยังช่วยเป็นที่พึ่งทางใจเมื่อบุคคลได้รับความเดือดร้อน ดังที่สามีของผู้เขียนทุกขใจมากที่รถถูกขโมย จึงแจ้งความที่โรงพักแล้วให้หมอดูและเจ้าช่วยทำนายว่าตนจะได้รถคืนหรือไม่ ดังนี้

เมื่อข้าพเจ้ายังอยู่ที่บ้านเก่าแถวสะพานมรราช วันหนึ่งคงเป็นวันชวขที่สุด สามีกลับจากงานเลี้ยงรุ่นประมาณตี ๒ เห็นว่าเดี๋ยวก็เช้าต้องไปทำงานแล้ว จึงไม่เอารถเข้าบ้าน ขี้เกียจถอดเข้าประตู เลยจอดทิ้งไว้หน้าบ้าน

ตื่นนอนตอนเช้าแต่งตัวจะไปทำงาน เปิดประตูบ้านออกมา ไม่มีรถแล้ว คงถูกพวกมิจฉาชีพดีเห็นจอดเกะกะเลยถอดเอาไปไว้ที่อื่นให้

สามีข้าพเจ้าเกิดความเสียใจอีกโข เดือดร้อนวุ่นวายใหญ่ หลังจากแจ้งความโรงพักแล้ว ก็ไปหาหมอดูซึ่งเรานับถือกันนัก อยู่ใกล้ๆบ้านข้าพเจ้าขณะนี้ ให้ทำนายดูที หรือว่ารถจะสูญเลยหรือจะได้คืนมา

คุณลุงหมอดูทำนายว่า

“รถจะได้คืนในสภาพเรียบร้อยจากทางทิศเหนือ แต่จะต้องเสียเงินบ้าง แล้วจะรู้ข่าวภายใน ๓ วัน”

สามีข้าพเจ้าฟังคำทายทักก็ยังไม่สบายใจนัก คงจะเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง ดันรนไปเที่ยวทรงเจ้าอีก ด้วยลูกน้องมาส่งข่าวว่ามีเจ้าองค์หนึ่งดูแม่นมาก แล้วก็พาลูกพี่ไป มีดแล้วกลับมาถึงบ้านยืมมาแต่ไกล หลังจากที่ไม่เคยยืมในระยะหลังจากที่รถหายเลย

ข้าพเจ้าถามว่า

“ไปไหนมา”

เขาวว่า

“ไปทรงเจ้ามา”

ข้าพเจ้าก็ซักว่า

“เจ้าอยู่ถึงไหน”

เขาตอบว่า

“อยู่สำเหร่ แล้วยังต้องบุกเข้าไปในสวนอีก ไกลจ้งเลย”

ข้าพเจ้านึกว่า เขาไม่เคยเชื่อเจ้าเชื่อผี คราวนี้ทุกขใจหนัก วังหาที่พึ่งทางใจจ้ะหวั่น เลยแกล้งกระเซ้าว่า

“มีนำเล่าไปถึงสำเหร่ กลับมาเลยตาเหล่เปล่าไม่ได้เรื่อง”

เขาตอบว่า

“ทำไมจะไม่ได้เรื่อง ก็ทายเหมือนคุณลุงทาย ลงท้ายตรงกันทั้งคุณลุงทั้งเจ้า คงต้องมีหวังได้คืนแน่นอน”

ครบ ๓ วัน ตำรวจโรงพักพญาไทตามตัวไปบอกข่าวว่าได้รถคืนแล้ว คนร้ายจอดไว้ที่หน้าร้านอาหารจังหวัดเชียงใหม่ ยึดรถมาคืนแล้วในสภาพเรียบร้อย จอดไว้ในโรงพัก แต่ไม่ได้ตัวคนร้าย ขอให้เจ้าของเดินทางมารับรถคืน

สามีข้าพเจ้าให้ลูกน้อง ๒ คนไปรับรถจากเชียงใหม่เข้ามากรุงเทพฯ เสียค่ากิน ค่าเดินทางไปกลับ ค่าเหนื่อยให้ลูกน้อง ๒ คน ทั้งเลี้ยงขอบคุณเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย หมดไปห้าพันบาท นับว่าเป็นการเสียเงินน้อยกว่าคนอื่นๆที่รถหาย ได้ข่าวว่าเขาเสียกันเป็นหมื่น เราเสียเป็นพันก็ยังไม่ชดเชย

จึงว่าเจ้าจะดูแลแม่หรือหมอยะตายแม่น ขอให้มันแม่นมาเถอะ ใครจะดูก็เหมือนกัน มิใช่เจ้าหรือ
หมอยะบันดาลให้ไ้รถคีน

แต่การไปดูให้รู้บ้าง ค่อยบรรเทาเบาบางความกระวนกระวายใจ

(ชีวิตนอกวัง ๑: ๒๙๔-๒๙๖)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายปัญหาชีวิตของบุคคลว่า การทำนายมี
อิทธิพลต่อจิตใจของผู้ที่ถูกทำนายมาก โดยคำทำนายที่เป็นไปในทางดี ผู้ถูกทำนายก็จะมีกำลังใจ
ความหวัง และลดความวิตกกังวล

คุณพิศมัยแนะนำให้ผู้เขียนตรวจสอบที่ดินก่อนจะปลูกบ้านกับหมอบัวลอย ว่า

พอซื้อที่ได้ โฉนดโอนกันเสร็จเรียบร้อย ก็คิดจะกลับไปหาคุณลุงหมอดูอีก เพื่อจะขอฤกษ์ปลูกบ้าน
เพื่อนรักกันมากซื้อคุณพิศมัยคัดค้านว่า ขอฤกษ์ปลูกบ้านต้องเข้าหาพระจะดีกว่าขอฤกษ์จากคน
ธรรมดา เขาว่าให้ข้าพเจ้าไปดูที่หมอบัวลอย เป็นผู้หญิง เป็นหมอดูทางใน นั่งเพ่งเทียน ดูเสียก่อนว่า
ที่ดินที่เราซื้อนี้ มีของไม่ดี ซวย ของร้ายอะไรฝังอยู่ในดินบ้าง

(ชีวิตนอกวัง ๒: ๑๕-๑๖)

การดูฤกษ์ที่ดินสำหรับปลูกบ้าน ผู้เขียนแสดงให้เห็นความเชื่อของคนโบราณว่า
ที่ดินอาจมีคุณและโทษในการปลูกบ้านสร้างเรือนได้ ดังนั้นที่ดินต้องผ่านการสำรวจและพิสูจน์แล้วว่า
มีความเหมาะสมสำหรับปลูกบ้าน และถูกโฉลกกับผู้อยู่อาศัยด้วย

๔.๑.๓.๔ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์นำเสนอความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังว่า เป็นวัตถุมงคลที่
เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยไม่ผ่านการปลุกเสก แต่วัตถุมงคลนั้นก็มอำนาจและประโยชน์แก่บุคคล
ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังมี ๒ เรื่อง ได้แก่ ย่าไก่อย่างเต่า และเจอบีปอบ

ผู้เขียนกล่าวถึงคนในวังนิยมใส่เครื่องประดับที่ทำจากหยกตามความเชื่อของชาวจีน
ดังนี้

สมัยหนึ่ง ในวังเห่หยกสีเขียวที่ต้องสั่งมาจากเมืองจีน จะเรียกว่ายุคตื่นหยกก็ได้ ตื่นเด่นกันใหญ่
สั่งกันใหญ่ เจ้านายทรงสั่งเข้ามาเป็นกำไลหยกประทานแจกข้าหลวงใส่กันคนละอัน

ท่านยาก็สั่งเข้ามาให้ข้าพเจ้าเป็นกำไลหนึ่งอัน

ผู้ใหญ่ว่า

“คนจีนเชื่อว่าถ้าใครสุขภาพดี เลือดลมดี ใส่หยกจะยิ่งเขียวเป็นมันสุกใส ถ้าคนไข้โรคลีแล้ว ถึง
หยกจะสีเขียวมาก่อน ก็ค่อยๆเปลี่ยนเป็นสีขาวไปเอง”

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๐๖)

เอนก หุตังคบดี และราช รัมัญ (๒๕๕๐: ๑๗, ๑๐๙) กล่าวถึง “หยก” “หยู” “เง็ก” หรือ “หยุก” มีความหมายตามคตินิยมของชาวจีนว่าเป็นอัญมณีล้ำค่าที่มาจากแดนสวรรค์สามารถป้องกันและคุ้มครองจากอำนาจแห่งอัปมงคล เสนียดจัญไรทั้งปวง และเป็นเครื่องรางมงคล ชาวจีนยังเชื่อว่าหยกจะดูดซับพลังที่ไม่ดีออกมาได้ พลังร้ายต่างๆ ที่เป็นพลังไม่ดีจะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย เมื่อสวมหยกแล้วพลังนั้นจะดูดออกไปให้สลายกับสายลม หม่อมหลวงเนื่อง นิรัตน์เสนอความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องประดับที่ทำจากหยกว่าหยกมีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้ผู้สวมใส่มีสุขภาพด้านระบบหมุนเวียนโลหิตดียิ่งขึ้น โดยสังเกตจากสีของหยกที่เปลี่ยนไป

คนในวังยังนิยมนำเส้นขนที่หางของช้างเผือกมาเป็นส่วนประกอบในการทำเครื่องประดับ ดังความว่า

ถือกันว่าต้องเอาเส้นขนที่หางของช้างเผือก จึงจะกันภัยนานาประการได้ ถ้าเป็นช้างธรรมดา ไม่ขลัง กันอะไรไม่ได้

เขาเอาเส้นขนที่หางช้างเผือกมาทำประกอบกับทองคำ ทำกำไล ทำแหวน ทำรูปแปลกๆ ต่างๆ กัน ดูก็สวยดี ใส่กันให้อีกทีก็ครึกโครมไปทั้งวัง ใครไม่มีใส่ ขายหน้ากันตายหาว่าเป็นเครื่องรางของขลัง ใส่แล้วไม่เจ็บไม่ไข้ ผู้ใหญ่เมตตา

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๐๗)

ผู้เขียนเสนอความเชื่อเรื่องเส้นขนที่หางของช้างเผือกว่า มีพลังอำนาจในการป้องกันภัยอันตราย ช่วยให้สุขภาพแข็งแรง และได้รับความรักความเมตตาจากผู้อื่น

การกล่าวถึงการนำผีฟุ้งได้ เทกซ์ไทด์ หรืออุลกะมณีมาประกอบเป็นพระพุทธรูปหรือเครื่องประดับ ดังนี้

ตามตำราว่า อ้ายผีฟุ้งไต้นี้ คือสะเก็ดที่แตกแยกออกมาจากดวงดาวลูกใหม่โซน ตกลงมาจึงเรียกกันหลายชื่อ่ว่าสะเก็ดดาวหรือเทกซ์ไทด์ หรืออุลกะมณี เป็นก้อนรูปกลมบ้าง รีบ้าง เป็นหยดน้ำบ้าง ผิวขรุขระ เป็นรอยไหม้ มองดูเผิน ๆ ก็วก้อนสีดำ แต่ถ้าเอาส่องดูกับไฟฟ้าหรือส่องดูกับแดด จะเห็นเนื้อใสเป็นแก้วแล้วมีสีน้ำชา

คนสมัยเก่าก่อนปู่ย่าตายายเรา ท่านนิยมเอามาเจียรระไน ทำเป็นพระพุทธรูปเลี่ยมทองไว้ห้อยคอเจียรระไนเป็นรูปกลมบ้าง รีบ้าง มาทำหัวแหวน รวยก็เอาเพชรล้อมเข้าไป ไม่รวยก็ทำแหวนทองคำเฉยๆ ใช้เป็นของศักดิ์สิทธิ์กันภัยพิบัตินานาประการ ทั้งยังกล่าวกันว่าดีมากกว่าเมตตามหานิยม

(ชีวิตนอกวัง ๑: ๒๗๘)

คนโบราณเชื่อว่า ผีฟุ้งไต้มีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มกันภัยอันตรายทั้งปวง ทั้งยังช่วยให้บุคคลเป็นที่รัก ชื่นชอบ และได้รับความเอ็นดูจากผู้อื่นมาก

ม.ล.เนือง นิลรัตน์ นำเสนอคุณค่าด้านความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ ๔ ประการ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีसाง ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยาม และความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาแสดงถึงความศรัทธาที่บุคคลมีต่อหลักคำสอนหรือเรื่องราวในพุทธศาสนาจนนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ทั้งยังช่วยให้เข้าใจเหตุและผลของความเชื่อในบางเรื่องได้ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีสางแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่เคารพสักการะบูชาย่อมได้รับความคุ้มครองและความเป็นสิริมงคล บุคคลที่ลบหลู่หรือกระทำการอันใดไม่เหมาะสมย่อมได้รับโทษ ทั้งนี้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจดลบันดาลให้เกิดเหตุอัศจรรย์ได้ ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยามที่ปรากฏเด่นชัดคือ การเป็นที่พึงทางใจแก่บุคคล และช่วยคาดการณ์ให้บุคคลทราบความเป็นไปของชีวิต และความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อวัตถุมงคล

๔.๒ คุณค่าด้านอารมณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๒: ๑,๓๖๗) อธิบายคำว่าอารมณ์ หมายถึง สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจโดยผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า หรือความรู้สึก ดังนั้นอารมณ์จึงเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งที่มากระทบใจให้บุคคลเกิดความรู้สึกนึกคิด

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของม.ล.เนือง นิลรัตน์ นอกจากจะให้สาระความรู้แล้ว ผู้อ่านยังได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปะการเล่าเรื่องของผู้เขียนไปพร้อมกันด้วย การที่ม.ล.เนือง นิลรัตน์ สามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกของตนเองออกมาให้ผู้อ่านสัมผัสได้ ทำให้วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังมีคุณค่าด้านอารมณ์อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของวรรณกรรมประการหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านประทับใจ นิยมชมชอบ และชวนให้ติดตามเรื่องราวไปโดยตลอด คุณค่าด้านอารมณ์มี ๓ ประการ ได้แก่ ความเพลิดเพลิน ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย และความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต

๔.๒.๑ ความเพลิดเพลิน

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ชวนให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน เพราะผู้อ่านรับรู้เรื่องราวแปลกใหม่ที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน จึงสนใจใคร่รู้ติดตามอ่าน กลวิธีการเล่าเรื่องของผู้เขียนสามารถโน้มน้าและชักจูงให้ผู้อ่านต้องการลองทำตาม เช่น เรื่องอาหาร การใช้สมุนไพรรักษาโรค และการดูดวงชะตาชีวิต เป็นต้น ผู้เขียนมีวิธีผูกเรื่องและลีลาการเล่าเรื่องคล้ายกับนวนิยาย ผู้อ่านจึงสนใจติดตามอ่านอย่างต่อเนื่องและไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ผู้เขียนมีอารมณ์ขันในการใช้ถ้อยคำและมีโวหารภาพพจน์ ทำให้ถ่ายทอดเรื่องเล่าได้สนุก การใช้ถ้อยคำและภาพพจน์ในบางเรื่องยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เห็นภาพ และลีลาจังหวะได้ชัดเจน เห็นภาพในวัยเยาว์ที่ผู้เขียนเล่าพฤติกรรมความซุกซน ฉลาดเฉลียว มีปฏิภาณไหวพริบ ชอบคิดแหวกแนว ทำให้ผู้อ่านเห็นความสามารถในการแก้ปัญหา การรู้จักเอาตัวรอด และวิธีสร้างสรรค์แนวทางชีวิตของผู้เขียนที่ไม่นอกกรอบประเพณี

และผิวดนธรรมสมัยนั้นจนเกินไป ดังจะยกตัวอย่างเรื่องครู-นักเรียนประชาบาล ปลาทุตม์เค็มอย่างเนื้อ แข็งก้างเปื่อย น้ำพริกมะขามสด และน้ำพริกปลากรอบ

ผู้เขียนผูกเรื่องและใช้ลีลาในการเล่าถึงความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้น่าสนใจตามลำดับ เหตุการณ์ ดังความว่า

วัดที่ข้าพเจ้าย้ายมาสอนครั้งสุดท้ายก่อนลาออก คือวัดญวน พระญวนทั้งวัด นับถือพุทธศาสนา โดยเคร่งครัด หลวงพ่อบ่าวเองเป็นเจ้าอาวาส ท่านนั้นได้สมาธิสูงถึงสามารถติดต่อกับเทวดาได้ตอน ดึกสวดตลอดคืน

ใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมาหาท่านให้ช่วยรักษา ท่านจะนั่งถามยาแก้แก่พวกเทวดา แล้วเอามาให้คน เจ็บไปหากินเอาเอง หายมั่ง ตายมั่ง เป็นเรื่องธรรมดา แต่หายมากกว่าตาย

ผู้คนนับถือท่านมาก มีผู้มาหาท่านที่วัดมากมายทุกวัน

ข้างโบสถ์วัดญวนมีต้นมะตูมใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ชิดติดกำแพงโบสถ์ ไม่มีใครไปตัดกิ่งหรือเก็บลูก มะตูม เพราะท่านสมภารห้ามไปแตะต้องเด็ดขาด

พอโรงเรียนปล่อยพัก เด็กๆกินข้าวกลางวันแล้วก็พากันไปวิ่งเล่นจับกันแถวต้นมะตูม เด็กชายที่ แก่นๆก็ปีนป่ายหนีการถูกจับตัวขึ้นไปอยู่บนต้นมะตูม

ปรากฏว่าเด็กถูกตีบดกลงมาทุกคน จนรู้ไปถึงหูท่านสมภาร ท่านสั่งมาให้ครูใหญ่ประชุมเด็กทั้ง โรงเรียน ห้ามให้ใครไปเล่นแถวต้นมะตูม

แต่นั้นมา พวกเด็กๆก็เลิกไปเล่นแถวนั้น ไม่มีใครรู้ว่าเหตุที่ตกลงมาเพราะอะไร ฟังดูก็เป็นของ ธรรมดา เมื่อปีนขึ้นไปก็ตกลงมา

แล้ววันหนึ่งพระภิกษุองค์หนึ่งชื่อพระตั้ง มีหน้าที่รักษาความสะอาดบริเวณวัด กวาดใบไม้หล่น เคลื่อนทุกเช้า เห็นกิ่งมะตูมใหญ่กิ่งหนึ่งงอกยื่นไปชนกับกำแพงโบสถ์ ด้วยกลัวผนังโบสถ์จะเสียหาย จึง คว่ำมือโถมฟันกิ่งใหญ่นั้นขาดตกลงมาให้พนักที่จะเข้าไปในหน้าต่างโบสถ์

พอตกกลางคืน พระตั้งตัวร้อนจัด ไขขึ้นสูง แล้วปวดที่สันเท้าเป็นกำลัง สันเท้าบวมใหญ่อักเสบ แดงกำ

รุ่งเช้า พระองค์อื่นก็ช่วยกันพยายามให้กินให้ทา ยิ่งรักษา ยิ่งเป็นมาก

หลวงพ่อบ่าวเองก็ไม่อยู่ ท่านไปประเทศอินเดียหลายวันแล้ว เลยไม่รู้จะปรึกษาใคร

๒-๓ วันผ่านไป มีหนองขึ้นรอบสันเท้า เกิดอาการเหมือนสันเท้าจะเน่า พระรองเจ้าอาวาสนำ พระตั้งส่งโรงพยาบาลศิริราช หมอรับไว้เห็นอาการสันเท้าจะเน่าก็ตัดสินใจผ่าตัดเอาสันเท้าออก

หลังการผ่าตัด ผลตรงนั้นเน่าสูงขึ้นมาทุกทีจนถึงหน้าแข้ง จึงประชุมหมอตัดสินใจให้ตัดขาออก ยาวเกือบถึงหัวเข่า รุ่งขึ้นพรุ่งนี้จะทำการตัด

คืนวันนั้น ๓ หุ่ หลวงพ่อบ่าวเองกลับจากอินเดียมาถึงวัด พอทราบเรื่องจากพระรายงานให้ฟัง คืนนั้นหลวงพ่อก็เข้าสมาธิติดต่อกับเทวดาซึ่งสิงสถิตอยู่บนต้นมะตูม คงมีการขอโทษขอโพยที่พระตั้งไป ล้วงเกินตัดกิ่งโดยไม่รู้

หลวงพ่อกงขอร้องเทวดา อย่าให้พระตั้งต้องตัดขาเลย ขอให้หายเป็นปกติ จะตั้งเครื่องสังเวย ถวาย จะล้อมรื้อรอบโคนต้นมะตูมใหญ่นั้น มิให้เด็กเล็กหรือใครมาเกี่ยวข้อง

พระตั้งทำไปโดยไม่รู้วาทะดาอาศัยอยู่บนต้นมะตูมนั้น มิได้ทำเพราะถูกถูกหมิ่นหยามหยาบ มี ความหวังดีว่าถ้านานไปกำแพงโบสถ์ด้านนั้นจะเสียหาย

แล้วในคืนนั้นหลวงพ่อก็อโทรศัพท์ถึงหมอเวรที่โรงพยาบาลศิริราช ขอให้ยับยั้งการตัดขาพระตั้งไว้ก่อน อย่าเพิ่งทำอะไร รอไว้จนเช้าให้หลวงพ่อบุญไปดูเสียก่อน

ตั้งแต่หลวงพ่อดูติดต่อกับเทวดาแล้ว คืนนั้นพระตั้งไม่เจ็บปวด นอนหลับสบายทั้งคืน ไม่ปวดแผลที่ถูกตัดสั้นเท้าอีกเลย อาการเป็นหนองและเน่าสบบงอย่างประหลาด เป็นแผลผ่าตัดธรรมดา

เช้าขึ้น หลวงพ่อบ่าวเอ็งไปเยี่ยม หมอเล่าให้ท่านฟังถึงการหายจากเน่าไปอย่างแปลกประหลาดทีเดียว

หลวงพ่อบอกท่านก็ไปเสกเป่าที่แผลให้ ท่านว่า

“ต่อไปนี้ หายวันหายคืนแล้ว ไม่ต้องกลัว”

จากวันนั้นมา พระตั้งก็หายวันหายคืน แต่เวลาเดินไม่มีส้นเท้าจะเดิน ต้องเดินเขย่งไปใช้ปลายนิ้วเท้าลงดินแทนส้นจึงเดินได้ไม่ปกติเหมือนเดิม

นี่ถ้าตอนแรกเป็นแล้วหลวงพ่อบุญไปอินเดีย พระตั้งคงไม่ต้องถูกตัดสั้นเท้าออกไป

พระตั้งอยู่โรงพยาบาลเดือนกว่าก็หายกลับมา หลวงพ่อก็ตั้งเครื่องสังเวทใหญ่ถวาย แล้วตามช่างไม้มาทำรั้วเตี้ยๆ ล้อมรอบโคนต้นมะตูม

พวกครูและนักเรียนพากันไปช่วยตั้งเครื่องสังเวท แล้วจตุรูปบอกกล่าวขอให้ปกป้องรักษาให้ทั้งโรงเรียนอยู่เย็นเป็นสุขทุกคน

ฉะนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แม้ไม่รู้ไม่เห็นได้ด้วยตา ก็อย่าไปดูถูกดูแคลน ไปไหนเห็นใครเขานับถือ กราบไหว้สิ่งใด เราก็มีย ๑๐ นิ้วเหมือนกัน เราก็กกราบมั่ง เขาบูชาเราก็บูชา เห็นว่าไม่มีการขาดทุน มีแต่กำไร เอาตัวรอด

พระตั้งมาวัดลานวัดทุกเช้า การเดินเขย่งคงไม่ถนัด ท่านเอากาบมะพร้าวมาผูกมัดไว้แทนส้นเท้าที่ถูกตัดไป พยายามเดินให้ตรง ดูก็ดีกว่าเขย่ง

คณะแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราชเห็นพระตั้งหายโดยไม่ทำอะไรให้ ก็ชวนกันมากราบไหว้หลวงพ่อบ่าวเอ็งที่วัด ขอเรียนน้อมสมาริตติดต่อกับเทวดาเหมือนหลวงพ่อมั่ง

เจ็บไข้อย่างธรรมดาของสังขาร หมอก็รักษาให้หายได้มั่ง ตายมั่ง สุดแต่เวรกรรมของตัว

พระตั้งนี้เจ็บเพราะไปรังแกเทวดา จึงต้องให้เทวดารักษา ต้องแก้ให้ถูกจุด มิใช่เทวดาจะช่วยไม่ให้ตายได้ทั้งหมด

(ชีวิตนอกวง ๔: ๑๒๖-๑๓๐)

ผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องเหลือเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเทพารักษ์ที่สถิตอยู่ในต้นมะตูม โดยผู้เขียนเริ่มต้นเรื่องด้วยการบอกความสามารถพิเศษของบุคคลที่ติดต่อกับความช่วยเหลือจากเทวดาได้ มีเหตุการณ์ที่สร้างความแปลกใจเมื่อมีบุคคลปีนต้นไม้แล้วตกลงมาทุกครั้ง การสร้างปมปัญหาให้ผู้ป่วยคือพระตั้งเป็นแผลเน่าที่สั้นเท้าหลังจากไปตัดกิ่งต้นมะตูม การแก้ปมปัญหาที่ชวนให้ต้องรอลุ้นว่าท่านสมภารจะกลับมาทันเวลารักษาผู้ป่วยก่อนถูกตัดขาได้หรือไม่ การบอกผลการรักษาของผู้ป่วยหลังจากท่านสมภารขอความช่วยเหลือจากเทวดาที่สถิตอยู่ในต้นมะตูมและเสกเป่าคาถาที่แผล ผลปรากฏว่าผู้ป่วยไม่ต้องถูกตัดขาและแผลเน่าก็หายขาด ผู้เขียนสรุปให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์กับผู้อ่านว่า “ฉะนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แม้ไม่รู้ไม่เห็นได้ด้วยตา ก็อย่าไปดูถูกดูแคลน ไปไหนเห็นใครเขานับถือ กราบไหว้สิ่งใด เราก็มีย ๑๐ นิ้วเหมือนกัน เราก็กกราบมั่ง เขาบูชาเราก็บูชา เห็นว่าไม่มีการขาดทุน มีแต่กำไร เอาตัวรอด” มีการกล่าวถึงความเป็นไปหลังเกิดเหตุการณ์เหลือเชื่อว่ามีผู้ป่วย

ยอมรับและปรับสภาพร่างกายให้ดำรงชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้แพทย์แผนปัจจุบันยังเกิดความรู้สึกท้อต่อวิธีการรักษาของท่านสมภารจนอยากเรียนรู้วิธีการรักษาด้วย อีกทั้งผู้เขียนบอกสาเหตุที่ตนเองเชื่อเรื่องนี้ว่า พระตั้งป่วยเพราะลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นคือตัดต้นไม้ที่มีเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ วิธีการเล่าเรื่อง การดำเนินเรื่อง และวิธีคลี่คลายปมปัญหา ทำให้ผู้อ่านสงสัยใคร่รู้ และไม่เบื่อหน่ายที่จะติดตามอ่านจนนำไปสู่อารมณ์ความเพลิดเพลิน

การใช้ภาษาภาพพจน์ของผู้เขียนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยสร้างให้เรื่องเล่ามีเสน่ห์และน่าติดตามอ่านยิ่งขึ้น ดังนี้

หมอบัวร์มาตรวจข้าพเจ้าแล้วบอกว่า

“ปอดบวมซีกหนึ่ง กับอีกครึ่งซีกถ้าอีก ๒ วันนี้ไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง ก็ตายแล”

ได้จ่ายยาไว้ทั้งกินทั้งทา ผ่ามาปะหลังหลายอย่าง เมื่อใช้ยาหมอบัวร์แล้ว ข้าพเจ้าก็หายวันหายคืน รอดมาได้เพราะพระเมตตาที่ทรงหยิบยื่นมาให้ได้มานั่งพูดอยู่จนเดี๋ยวนี้

อ้ายโงศพโบนั่น มันก็เลยเก้อ ไม่ได้ใส่ศพข้าพเจ้า ท่านย่าเลยถวายเจ้าคุณวัดราชาให้ท่านให้ทานคนยากจนที่ตายแล้วไม่มีโลงใส่ศพ

(ชีวิตในวัง ๑: ๗๕)

ผู้เขียนใช้ถ้อยคำที่สื่อให้เห็นสิ่งไม่มีชีวิตราวกับสิ่งมีชีวิต นั่นคือโวหารบุคลาธิษฐาน ดังที่ “อ้ายโงศพโบนั่น มันก็เลยเก้อ” เป็นการเปรียบเทียบถึงความรู้สึกของโงศพที่มีความมั่นใจว่า ศพของผู้เขียนต้องลงมาอยู่ในโลงแน่นอน โงศพจึงรอคอยผู้เขียนเป็นเวลานาน แต่แล้วโงศพก็ผิดหวังจากที่คาดการณ์ไว้เพราะผู้เขียนกลับไม่ตาย ชวนให้ผู้อ่านเพลิดเพลินและพึงพอใจในอารมณ์ขันที่แทรกไว้ อารมณ์ขันในการใช้ถ้อยคำเรื่องนี้ยังเกิดจากผู้เขียนนำเหตุการณ์วิกฤตเกี่ยวกับความเป็นความตายของตนเองมาล้อเล่นให้กลับกลายเป็นเรื่องสนุกและชวนขันได้

การแสดงพฤติกรรมของผู้เขียนที่ช่างคิด สามารถโน้มนำให้ผู้อ่านอยากลองอ่านเรื่องเล่าจนจบได้ ดังความว่า

นั่งรื้อยมาลัยกันไปคุยกันเพลิน จนดอกไม้ข้าพเจ้าหมดที่หยิบเอามาไว้ในกะละมัง จึงบอกสุตาให้ไปเอาดอกไม้ที่ห้องเก็บดอกไม้สดมาให้ที่

สุตาว่า

“ดอกไม้หมดห้องแล้ว เข้าไปกวาดมาหมดเป็นคนสุดท้าย”

ท่านพระองค์หญิงมาริสเสาวรส ผู้อำนวยการควบคุมทำดอกไม้ทุกครั้งกับม.ร.ว.จันต์ ท่านรับสั่งว่า

“ดอกไม้ขาดเล็กน้อย จะให้ไปซื้ออีกไม่ทัน นี่ก็บ้ายโมงกว่าแล้ว เหลือเวลาอีกไม่ถึงชั่วโมงเขาก็จะมารับเอาไปแล้วให้คนที่ขาดดอกไม้ช่วยตัวเอง ไปเก็บหาเอาตามต้นแถวเรือนกล้วยไม้”

ข้าพเจ้าว่า

“จริงรึ”

สุดาวา

“จริงซี แต่ว่าอย่าไปเก็บเลย เขาไปเก็บกันมาหลายคนแล้ว จนดอกไม้ไม่มีเหลือ แม้แต่ดอกแวมมยุเรศสีม่วงดำ ม่วงแดงหมดเรียบ เหลือแต่ต้นจริงๆ”

ข้าพเจ้าว่า

“ตายละวา ทำไงดี ดอกไม้เสร็จไป ๒ พวงแล้ว ยังขาดอีกพวงเดียวก็จะเสร็จ มัวนั่งคุยเรื่องผี ถ้วยแก้วเสียเพลินจนลืมไปเอาดอกไม้มาเติม”

จนใจเข้าก็เดินมาทำย่ำตำหนัก ตรงไปยังเชิงที่เขาทิ้งดอกไม้ ใครไม่เอาอะไรก็เอามาทิ้งในเชิง

ลงมือควานหา ไม่มีของใช้ได้ มีแต่ใบตองรองกันแข่ง

เอาละวะ ใบตองก็ใบตอง หมดท่าแล้วนี่

เจอเกสรดอกสบัน เกสรแข็งยาว สีส้มสด รวมกันหลายเส้น ดูเป็นวาร์วมอยู่ติดกับก้านหมวกของมัน ดูไปก็คล้ายรูปดอกจำปา แต่มันไม่เป็นกลีบเหมือนกลีบดอกจำปา มันเป็นเส้นแข็งฝอยๆรวมอยู่เป็นกระจุก จับห้อยลงดูเหมือนภู่ห้อย

เจอเปลือกดอกรักขาว รักม่วง ที่เขาทิ้งแล้ว ก็เก็บเอามาหมด

เอาใบตองมาฉีกเป็นเส้นเล็กๆขนาดเส้นดอก ตัดเป็นท่อนยาวสั้นตามความต้องการ แล้วจับปลายต่อปลายทบก้นเข้าร้อยเข้าไปในเข็มร้อยมาลัย ให้เป็นท่อนยาวขนาด ๒ นิ้ว คั่นด้วยดอกบานบุรีสีเหลือง ตรงกลางท่อนใช้กลีบกุหลาบแดงต้อย คั่นด้วยกลีบดอกบานบุรีอีกที

แล้วปิดตัวหนอนด้วยใบตอง จนจบท่อนตัวหนอน

ผูกโบว์เป็นมาลัยสองชาย ใช้อุปะเกสรดอกสบันเสร็จแล้ว สวยถูกใจ สีสดฉูดฉาด

(ชีวิตในวัง ๑: ๑๕๓-๑๕๕)

ผู้เขียนจงใจผู้อ่านด้วยการแสดงไหวพริบและปฏิภาณในการร้อยมาลัย โดยกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของตนว่าไม่มีดอกไม้พอสำหรับร้อยมาลัย จากนั้นผู้เขียนก็แก้ปัญหาโดยนำวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงและสร้างสรรค์ให้กลายเป็นมาลัยดอกไม้ที่แปลกและมีสีสันสวยงาม ทำให้ผู้อ่านเพิลิตเพลินที่ผู้เขียนแก้ปัญหาได้ ทั้งยังเห็นปฏิภาณไหวพริบในการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี

การแสดงพฤติกรรมของผู้เขียนที่เฉลียวฉลาด สามารถแก้สถานการณ์ด้วยปัญญาอันฉับไวและวิธีการเขียนชวนระทึกใจ ดังนี้

รุ่งเช้า ท่านยาไปห้องเครื่องแล้ว ข้าพเจ้าก็เล่าเรื่องท่านยาเก็บจดหมายนายอำพันได้เมื่อคืนนี้ ตอนเธอผลัดผ้า

คุณศรีคำตกใจมาก รีบพูดว่า

“ไก่อเขาป่วย เขาเขียนมาเล่าอาการป่วยของเขาให้ฟัง นายอำพันซื้อเล่นเรียกกันว่า ‘ไก่’ ฉันก็สงสารเขา เลยรับจดหมายไว้ แต่ฉันไม่ได้รักตอบเขาอะ เพียงแต่สงสารเท่านั้น”

ข้าพเจ้าก็ว่า

“อ้ายความสงสารนั้นแหละ มันจะไต่เต้าขึ้นมาเป็นความรัก ความเห็นใจ”

คุณศรีคำว่า

“ไม่หรอก ไม่ช้าเขาก็ตาย”

ข้าพเจ้าแปลกใจที่ว่า

“อ้าว ทำไมจะตายเร็วนักล่ะ ยังหนุ่มยังแน่นจะมายุเพราะรักคุณ”

คุณศรีคำว่า

“ไม่ใช่ เขาป่วย ไม่มีแรง ผอมลง แล้วไอตลอดเวลา เป็นไข้ทุกตอนเย็นๆ ด้วย เขาว่าเมื่อวันก่อนเขาไออ้วกออกมาเป็นเลือดสดๆครึ่งกระโถน”

ข้าพเจ้าว่า

“โธ้ย ! ตายแน่! เป็นวัณโรคแล้ว”

คุณศรีคำว่า

“ใช่ซี เขาไปตรวจที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ หมอว่าเป็นทบี. เป็นมากเสียด้วย แล้วนี่เขาไปเรียนพิมพ์ดีด เจ็บหน้าอกทุกวัน เลยมายาลเป็นกันใหญ่”

ข้าพเจ้าว่า

“ดีนะที่ไม่ได้ไปรักตอบเขาเข้า มิฉะนั้นต้องเอาเขามาเผาแน่ เอาละ--เรื่องอำพันเจ็บป่วยพักไว้ที่ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อน ต้องทำให้ท่านอย่าคลายความสงสัยให้จงได้ มิฉะนั้นท่านจะเกลียดชังหน้าเธอ แล้วจะจับตามองความเคลื่อนไหวของเธอตลอดเวลา”

คุณศรีคำว่า

“นั่นซี กลุ้มใจจัง”

ข้าพเจ้าว่า

“ไม่ต้องกลุ้ม ไม่มีอะไรในโลกที่แก้ไขไม่ได้ ถ้ารู้จักแก้ ฉันทูลท่านยาไปแล้วว่า เธอคงให้เด็กๆลอกนิทานการ์ตูนมาให้อ่านเล่น

แล้วขณะนี้ฉันก็มีนิทานการ์ตูนลอกไว้แล้วเรื่องหนึ่งเพราะฉันเห็นว่านอกจากจะอ่านให้สนุกแล้วยังมีข้อคิดสอนไว้ให้เห็นว่า ‘ปัญญาดีกว่าทรัพย์’ เพราะปัญญาช่วยตัวในยามคับขัน ทั้งมีปัญญาย่อมรักษาทรัพย์ไว้ได้”

คุณศรีคำว่า

“อยู่ไหนล่ะการ์ตูน แล้วจะเอามาทำไม”

ข้าพเจ้าว่า

“ฉันชอบฉันก็ลอกใส่กระดาษไว้ เธอต้องเอากะดาษไปให้แม่เสริมข้าหลวงรุ่นเล็ก ลอกใส่กระดาษอีกแผ่นให้เห็นเป็นลายมือเด็ก เพราะแม่เสริมเขียนหนังสือตัวหวัดยุ่งเหมือนยุ่งตึกกัน แล้วเอากะดาษแผ่นของฉันทูลคืนน่ะอย่าทำหาย”

แม่เสริมลอกให้มาเสร็จแล้ว เธอต้องเอามาเห็นไว้ที่เข็มขัดให้เหมือนกระดาษเมื่อคืนนี้

พอกลับลงมานอนตอน ๔ ทุ่ม ก็มาผลัดผ้าแล้วแกล้งทำตกไว้ ทำไม่รู้ไม่ชี้มุดเข้ามุ้งนอน ถ้าท่านยาเดินไปพบเข้า แล้วท่านจะต้องเก็บมาอ่านอีก เมื่อเห็นว่าเป็นการ์ตูน เธอจะได้ชาวสะอวดหมดข้อมลทิน”

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๕๘-๑๖๑)

การเล่าถึงพฤติกรรมของผู้เขียนที่ช่วยวางแผนแก้ปัญหาเรื่องจดหมายรักให้เพื่อนชาววัง โดยสร้างปมปัญหาว่าหม่อมเจ้าหญิงสละบาย นิลรัตน์สงสัยว่าหม่อมราชวงศ์ศรีคำ ทองแถม แอบเขียนจดหมายรักติดต่อกับฝ่ายชาย การกล่าวถึงเนื้อหาในจดหมายและความกังวลใจของเพื่อนชาววัง

ที่ไม่รู้จะหาวิธีให้ตนพ้นจากการถูกสงสัยอย่างไร จากนั้นผู้เขียนแก้ปัญหาโดยออกอุบายให้ข้าหลวงรุ่นเล็กคัดลอกนิทานการ์ตูนที่มีข้อคิดเรื่องปัญญาใส่กระดาษ แล้วให้เพื่อนชาววังแสร้งทำหล่นไว้ ผู้เขียนได้คาดการณ์ผลของการปฏิบัติตามแผนที่ตนวางไว้ว่าจะช่วยให้เพื่อนชาววังพ้นจากการถูกสงสัยแน่นอน ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลินและสนใจเมื่อติดตามอ่านจนจบว่าเรื่องราวได้คลี่คลายอย่างไร ทั้งยังแสดงให้เห็นปฏิภาณไหวพริบของผู้เขียนที่สามารถแก้ไขปัญหาลุล่วงได้เป็นอย่างดี

๔.๒.๒ ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย

การที่ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ได้สืบทอดและถ่ายทอดทั้งการใช้ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ และภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค แสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านความรู้ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง เช่น การเก็บถนอมอาหาร การใช้ส่วนผสมอาหารที่สกัดจากธรรมชาติมาตกแต่งอาหารให้มีสีสันน่ารับประทาน ความพิถีพิถันในการทำอาหารของชาววังให้สวยงาม ความคิดสร้างสรรค์ในการรู้จักประดิษฐ์ข้าวของเครื่องใช้ให้ตรงกับประโยชน์ที่ต้องการ การคัดสรรวัตถุดิบธรรมชาติมาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหากลิ่นผ้าอับชื้น การใช้สมุนไพรรักษาโรค และการจดจำวิธีแบบโบราณรักษาอาการเจ็บป่วยสืบทอดกันมา คุณค่าด้านความรู้จึงนำไปสู่ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย เพราะทำให้ผู้อ่านรู้สึกชื่นชม ยกย่อง ทั้งยอมรับนับถือในความสามารถ และทักษะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนสมัยก่อน ดังตัวอย่างเรื่องข้าวต้มกะทิ สะเต๊ะลือ และเมี่ยงลาว

ผู้เขียนแสดงถึงความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับเรื่องอาหาร ดังนี้

เครื่องว่างมีอีกอย่างคือ ขนมจีบไส้ไก่ ขนมจีบนี้ไม่ใช่ที่ขายในภัตตาคารทั่วไป

ขนมจีบชาววังเป็นขนมจีบแป้งสด เริ่มจากการปั้นแป้งสดให้เป็นรูปหม้อ มีก้น มีปากสูงเอาไว้อาบ ต้องเอานิ้วมือจีบกลีบที่ละกลีบให้เป็นเส้นตรง แล้วพับเส้นตรงลงนอนให้แบนเป็นแถวทั่วตัว

เมื่อใส่ไส้แล้ว ก็เข้าปากหม้อให้เป็นรูปห้วนก ทำเฉพาะเจ้านายเสวย ไม่ถึงข้าหลวง ด้วยหาคนปั้นเป็นยาก

ขนมหวานก็มี ขนมเรือของวิเศษ ที่หาคนทำได้ยากเหมือนกัน คือผิงข้างนอกให้กรอบ แต่พอหักรูปเรือออกไปข้างใน ขนมจะเี่ยมเป็นยางเหนียว คือไม่แห้งกรอบเหมือนภายนอก กินกับมะพร้าวทึนทึก ชูตเคล้าเกลือเล็กน้อย

(ชีวิตในวัง ๒: ๑๐๔)

การทำขนมจีบชาววังและขนมเรือ แสดงให้เห็นว่าชาววังเป็นคนใจเย็น มีความละเอียดละไม มีความชำนาญ ฝีมือประณีต และพิถีพิถันในการทำอาหารด้วยความตั้งใจจริง เพราะรู้จักบรรจงจีบกลีบขนมจีบที่ละกลีบ และปั้นปากหม้อขนมจีบเป็นรูปห้วนกอีกด้วย ชาววังยังรอบรู้ในการทำขนมเรือให้มีแป้งกรอบนอกและไส้ขนมข้างในเหนียวเี่ยมน่ารับประทาน คุณค่าด้านความรู้เรื่องอาหารนี้ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยที่ช่างทำ ช่างประดิษฐ์อาหารได้สวยงาม และมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

ผู้เขียนกล่าวถึงความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับการคัดค้านสิ่งประดิษฐ์ว่า

สมัยโน้นก็มีตุ๋นไข่ ตุ๋นโบราณเขามีมาแต่สมัยพระเจ้าเหาแล้ว เป็นตุ๋นด้วยไม้สักทั้งใบ ใช้ไม้เข้าลิ้น ไม่มีการตอกด้วยตะปูสักตัวเดียว เพราะกลัวถูกน้ำเป็นสนิม ตัวใหญ่โตบุ๋มภายในด้วยแผ่นตะกั่ว แผ่นแบนๆเหมือนสังกะสี

ไม่มีเครื่องทำความเย็นอย่างอื่น นอกจากน้ำแข็งก้อนโตๆใส่ไว้ชั้นบนของตุ๋นและชั้นล่างของตุ๋น ตรงกลางตุ๋นมีชั้นกว้าง ลึก ๓-๔ ชั้นไว้วางของที่แช่

(ชีวิตในวัง ๑: ๙๖-๙๗)

การประดิษฐ์ตุ๋น แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ของคนโบราณที่รู้จักสรรหาวัสดุในการประกอบตุ๋นให้เก็บความเย็นได้คงทนและคำนึงถึงหลักความสะดวกเป็นสำคัญ เพราะใช้ไม้เข้าลิ้นยึดตุ๋นแทนตะปู และใช้แผ่นตะกั่วบุฝาผนังตุ๋นแทนแผ่นสังกะสี ทั้งยังออกแบบลักษณะภายในตุ๋นให้คงความเย็นสำหรับการถนอมอาหารได้นานโดยใช้น้ำแข็ง และมีชั้นใส่ของอย่างเหมาะสม คุณค่าด้านความรู้ในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์เช่นนี้ ผู้อ่านย่อมเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยที่คนในยุคหนึ่งพยายามคิดประดิษฐ์ขึ้นใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ผู้เขียนแสดงถึงความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยเรื่องการรักษาโรค ดังความว่า

เมื่อข้าพเจ้ายังเล็กอยู่ ท่านยาให้ไปเรียน ก.ไก่ ข.ไข่ กับคุณบุญเอื้อเป็นการเริ่มต้น ถ้าข้าพเจ้าอ่านตัวไหนผิด จะถูกหยิกอย่างเจ็บปวดในทันที ไม่ใช่ตีด้วยไม้บรรทัด คงกลัวได้ยินไปถึงท่านยา เลยใช้หยิกเอา ไม่ชอบหยิกตามแขน ขา ล้วงมือมาหยิกที่ขาอ่อนในร่มผ้า เจ็บเข้าไส้เลย

โดนหยิกซ้ำซากอย่างนี้ทุกวัน จนเนื้อตรงนั้นเกิดการซ้ำแล้วซ้ำอีก อักเสบกลายเป็นหัวฝี ต้องหยุดเรียนเพราะเดินไม่ได้

ท่านยาท่านอาพากันซักถาม ทำไมเป็นฝีที่ขาอ่อน ไปทำอะไรมา

ข้าพเจ้าจึงได้เล่าวิธีทารูณของคุณบุญเอื้อให้ฟัง แล้วต่อเติมให้มากกว่าความเป็นจริงไปอีกนิดหน่อย

ท่านอา ก็ไปเอากะดาศพางกับข้าวสุกมาตำรวมกัน แล้วพอกให้ ต่อมาฝีที่ทำจะแตก จึงเปลี่ยนยา เอาเม็ดต้อยติ่งมาแช่น้ำแล้วปั้นแบนๆพอก

ยาขนานนี้ยอดจริงๆ เล่นเอาหัวฝีหลุดออกมาทั้งวงหนองออกมาเยอะเยอะ

อีก ๒-๓ วันก็หายเรียบร้อย

(ชีวิตในวัง ๑: ๒๕)

การรักษาฝีอักเสบ แสดงให้เห็นว่าคนโบราณช่างคิด ช่างสังเกต ดังที่กล่าวทดลองคุณสมบัติของกระดาศพางกับข้าวสุกว่าอาจช่วยให้ฝีระคายเคืองจนใกล้แตกได้ และยังฉลาดที่รู้จักคัดสรรสรรพคุณของวัตถุดิบธรรมชาติใกล้ตัวนั้นคือน้ำเม็ดต้อยติ่งแช่น้ำแล้วมาปั้นพอกฝี เพราะเมื่อเม็ดต้อยติ่งถูกน้ำก็จะกะเทาะเปลือกออก เม็ดต้อยติ่งที่แช่น้ำช่วยดูดหนองจึงช่วยให้หัวฝีหลุด

คุณค่าด้านความรู้เรื่องการรักษาโรคนี้ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยที่คนโบราณรู้จักใช้คุณสมบัติของวัตถุบางชนิดและพืชพันธุ์ธรรมชาติบางอย่างมาประยุกต์ในการรักษาโรคได้

๔.๒.๓ ความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต

ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ มีประสบการณ์ชีวิตอยู่ในวังสวนสุนันทามาก่อน จึงมีความรอบรู้เรื่องราวในวัง ชื่นชมวัฒนธรรมอันดีงาม และจดจำคำสอนของคนโบราณได้เป็นอย่างดี เมื่อ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ออกมาใช้ชีวิตนอกวังแล้วยังซาบซึ้งบุญคุณของเจ้านายชั้นสูงในวัง และเมื่อพบเห็นประสบการณ์ใดในปัจจุบันก็อดไม่ได้ที่จะแสดงความรู้สึกหวงแหน เสียหาย ไม่ชอบใจ หรือเปรียบเทียบเรื่องในปัจจุบันกับอดีต จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซึมซาบถึงความรักความผูกพันกับเรื่องในอดีตที่ผู้เขียนระลึกถึง

พัฒนา กิตติอาษา (๒๕๔๖: ๓) กล่าวว่า การถวิลหรือโหยหาอดีต (nostalgia) เป็นวิธีมองโลกหรือวิธีการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง โดยเน้นความสำคัญของจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในปัจจุบันขณะที่มีต่ออดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดังนั้นการระลึกถึงเรื่องในอดีตของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ก็มีการถวิลหรือโหยหาอดีต แต่ไม่ถึงกับมีอารมณ์โหยหาอดีตจนเกิดความหงอยเหงาทุกข์ทรมานกับอดีตที่ไม่มีวันหวนกลับมา อารมณ์เกี่ยวกับความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีตของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นเพียงวิธีการมองย้อนอดีตที่ยึดโยงชีวิตและอารมณ์ความรู้สึกในช่วงขณะปัจจุบันกับประสบการณ์แห่งอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว ดังจะยกตัวอย่างเรื่องข้าวปิ้งเข้าเฝ้าพระองค์ภา และวังสวนสุนันทาที่รัก

ผู้เขียนแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับอาหารว่า

ตำราข้าวแช่ทำแบบเครื่องต้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้วยท่านย่า ท่านอา มีหน้าที่ทำกันอยู่แล้ว พระวิมาดาเธอท่านให้เป็นนายห้องเครื่องต้นมาตลอดรัชกาล

เมื่อข้าพเจ้าออกมาอยู่นอกวังคนเดียวแล้ว เคยไปเที่ยวกินข้าวแช่ตามร้านอาหารหลายแห่ง ไม่อร่อยเหมือนท่านอาทำ

น้ำปรุงที่ใส่ในข้าวแช่ก็หอมชงกะต่าย ไม่มีใครปรุงน้ำข้าวแช่ได้เหมือนท่านย่าเลย กินแล้วหอมหวานชวนกินยิ่งนัก หอมกลิ่นพิมเสน หญาฝรั่ง น้ำดอกไม้เทศ แล้วใส่อะไรอีกไม่รู้ หอมน่ากินจังเลย

(ชีวิตในวัง ๑: ๓๕๑)

ผู้เขียนเปรียบเทียบรสชาติและกลิ่นหอมของน้ำปรุงข้าวแช่ในปัจจุบันว่าช่างเป็นความหอมที่ขาดชีวิตจิตใจและเสน่ห์ของความอร่อยไม่เท่าในวัง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความทรงจำรำลึกถึงเรื่องราวความเป็นอยู่ในวังเป็นอย่างดี เมื่อผู้เขียนใช้ชีวิตนอกวังโดยลำพัง ความทรงจำที่มีต่อบุคคลและคุณสมบัติความเป็นชาววังก็ยังดำรงอยู่ เห็นได้จากผู้เขียนรู้จักเอาใจใส่ และจดจำรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ในการปรุงข้าวแช่ของญาติผู้ใหญ่ในวังที่ยังคงตราตรึงในความทรงจำของตนเองไม่รู้ลืม ทำให้

ผู้อ่านรู้สึกถึงความรักความผูกพันที่ผู้เขียนมีต่อความเป็นอยู่ในวังว่าทุกสิ่งในวังล้วนแล้วแต่มีความ
ประณีตและพิถีพิถันเป็นพิเศษ

ผู้เขียนมีความจงรักภักดีต่อเจ้านายชั้นสูงในวังอย่างมิเสื่อมคลาย ดังความว่า

ตกกลางคืนนอนไม่หลับกระสับกระส่ายทั้งคืน ด้วยความตั้งใจจะได้เข้าเฝ้าพระองค์ภา เพราะไม่เคยได้ใกล้ชิด เคยเห็นแต่ในทีวี. อยากได้เห็นพระองค์จริงๆ ใกล้ๆ ด้วยเสียงชาวบ้านที่เขาได้เคยเห็น
ใกล้ๆ เขาพากันพูดว่าตามประสาชาวบ้านพูดกัน

“โอ๊ย ท่านสวยน่ารักมาก สมเป็นเจ้านาย ผิวกายยังกะสีดอกกุหลาบขาวเป็นสีชมพู ผิวใสเป็นมะพร่าง”

นี่เป็นคำพูดของชาวบ้านที่ได้เห็นพูดเหมือนกันหมด แต่ข้าพเจ้าได้เห็นแต่ในทีวี. ก็ไม่ได้เห็นถึง
พระฉวีว่าขาวชมพูแค่ไหน รู้แต่ความสามารถหลายอย่างที่ผิดเด็กธรรมดา เช่น ดำน้ำเก่ง ขี่ม้าเก่ง มี
ความฉลาดมาก เรียนเก่งทุกอย่าง จะเรียนวิชาอะไรเรียนได้หมด คำว่าสอบตกไม่มี เหมือนแกล้งหยิบ
ยกแต่สิ่งดีๆ มารวมไว้ในพระองค์

ข้าพเจ้าจงรักภักดีในเสด็จพระองค์โสม พระมารดาของพระองค์ภายิ่งนัก เสียใจไปทั้งที่โอกาสทอง
เช่นนี้หายาก คงไม่มีโอกาสได้เข้าเฝ้า ด้วยเป็นเวลาเดียวกันต้องเสด็จไปเปิดงานที่โคราช

ถ้าข้าพเจ้ายังพอไปไหนได้ ชีวิตนี้คงได้เข้าเฝ้าบ้าง ถ้าवासามี

ข้าพเจ้าจงรักภักดี เพราะเสด็จพระองค์โสมและพระองค์ภาทรงสืบเชื้อสายมาจากพระวิมาดาเธอ
เจ้านายผู้ทรงมีพระคุณอันใหญ่หลวงแก่ข้าพเจ้าได้เข้าไปฟังพระบารมีในวังสวนสุนันทาตั้งแต่ข้าพเจ้าอายุ
๑ ขวบ ได้มีที่อยู่อาศัย ได้มีข้าวกิน ได้รู้เรียนมาจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ เพราะทรงพระกรุณาเหมือน
หนึ่งทรงชุบชีวิตมาให้ได้มีสติปัญญามาเขียนหนังสือขายเลี้ยงชีวิตอยู่ทุกวันนี้

(ชีวิตนอกวัง ๘: ๑๕-๑๖)

ผู้เขียนรู้สึกรักและผูกพันกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ แม่ตนเองมิได้มีโอกาสเข้าเฝ้า และรู้สึกปลาบปลื้มเป็นล้นพ้นถึงกับนอนไม่หลับที่ได้เข้าเฝ้า
พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สาเหตุที่ผู้เขียนมีอารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้เพราะทั้ง
สองพระองค์ทรงสืบเชื้อสายเดียวกับพระวิมาดาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมพระสุทธาสินีนาฏ
ปิยมหาราชปติวรดา ผู้เป็นเจ้านายที่เคยชุบเลี้ยงตนเองมาก่อน ดังนั้นแม้จะไม่มีโอกาสได้รับใช้
ใกล้ชิดทั้งสองพระองค์แต่ผู้เขียนก็จงรักภักดี ซึ่งเกิดจากความสำนึกในพระคุณของเจ้านายตนเอง
ทำให้ผู้อ่านรับรู้ถึงความรักความผูกพันอย่างสุดซึ้งที่ผู้เขียนมีต่อเจ้านาย

ผู้เขียนได้แสดงความอาลัยอาวรณ์ต่อสถานที่อันเป็นที่รัก ดังนี้

เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ได้รับเชิญจากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ให้ไปพูดเรื่องเก่าสมัยข้าพเจ้า
อยู่ในสวนสุนันทา

ได้เข้าไปพูดหลายครั้งแล้ว ไปที่หนึ่งก็แปลกตาไปที่หนึ่ง

เดี๋ยวนี้ตัดคำว่าสวนสุนันทา คือทั้งคำว่า ‘สวน’ ออกไปได้แล้ว คงเหลือแต่สถาบันราชภัฏวังสุนันทา

ด้วยไม่มีอะไรเป็นคำสาวนเหลือไว้ให้หวัง มีแต่ตึกใหญ่ๆเต็มไปหมด ถนนยาวเหยียด แดดเปรี้ยงหัวแตกหัวแต่น ขาดพุ่มพฤกษ์ที่เคยหวัง เงาแห่งต้นไม้ร่มครึ้มไม่มี นานๆเจอดันหนึ่ง ที่ดินทุกตารางวาเป็นตึกเต็มที่ดินเป็นระยะๆ

มีถนนติดต่อไปทุกหลัง มองไปทางไหนใจหาย

เคยเป็นสวนพฤกษชาติดาดิน ไม้ใหญ่บดบังแสงแดดร่มครึ้มชุ่มเขียว บุปผาตินานาชนิดต่างออกดอก มองเกลื่อนทั่วไป

บัดนี้มีแต่ดินตามซอกๆ แต่ละตึกใหญ่แข่งกันมโหฬาร

ก็ตีไปอีกแบบ ได้ประโยชน์แก่การศึกษาแก่ประเทศชาติ แข่งกับความเจริญของโลก ก็ยินดีด้วย

แต่เนื้เราจะมาร่ำพึงถึงความเก่า เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังอยู่ในวัง ขณะนี้เหลือไว้ให้ดูแต่ตำหนักแฝดคู่เดียว มีทางเดินติดต่อกันได้ของพระวิมาดาเธอ ๑ หลัง ของสมเด็จพระองค์น้อย ๑ หลัง ยังเหลือไว้เป็นที่ระลึกเฉพาะ ๒ ตึกนี้เอง คงซ่อมรักษาไว้

อาจารย์พาขึ้นไปเดินชมบนตึก ความหลังผุดขึ้นมาในหัวสมอง แล้วสลดใจจริง ๆ ไม้ปูพื้นหุ้ทะเลลูปรุโปร่งเพราะปลวกกิน เวลาเดินทั่วไปพื้นดังกรอบแกรบ กลัวตกใต้ถุน

บางแห่งยังงมตามดอยู่ อัมจันทร์หินอ่อนแห่งนี้กินข้าวแล้วเคยมานั่งคุยกัน

ระเบียงยาวข้างตำหนักที่ผุแห่งนี้เคยเป็นที่กินข้าวของพวกข้าหลวงสมเด็จพระองค์น้อย ทั้งหมดนั่งกินข้าวกันตอนเช้าเชิญเครื่องลงมาวางตอนสวายเสร็จแล้ว

บัดนี้เป็นอนิจจัง ผุหมดแล้ว

เดินมาดูที่ระเบียงยาวหน้าตำหนัก ตรงนี้เองหนอที่พวกเรมานั่งรื้อยมาลัยร่วมกันเวลาว่าง

เดินมาหน้ามุขหน้าตำหนัก ตรงนี้เขียวเป็นแคร่เตี้ยๆ สำหรับท่านพระองค์หญิงมาริตประทับคอยรับดอกไม้ที่สำเร็จ

ม.ร.ว.จันท์ สดาลัยนั่งอยู่แถวนี้ คอยดูแลปราบปรามพวกโกลทำงานไปคุยไป

ชอกนาฬิกาเรือนใหญ่นี้ ที่คุณพระเลื่อนนั่งผูกพวงหรีดแล้วคอยจับผิดพวกเราที่คุยกัน

นึกแล้วความรู้สึกทันทันขึ้นมาจุกคอกอ้อย อนิจจา ชีวิตคิดอ่านทำอะไรไม่ได้ นอกจากคอยรับคำสั่งจากผู้ใหญ่ แล้วไปทำตามคำสั่ง

เดินมาถึงอัมจันทร์ที่ต่อมาจากชั้นบน หุ้ดยืนเกาะหัวปุมบันได ใจหวนคิดไปถึงอัมจันทร์นี้ที่สมเด็จพระองค์น้อยเสด็จลงจากข้างบน มาทอดพระเนตรพวกนั่งรื้อยมาลัย เสด็จไปทอดพระเนตรพวกรื้อยอุบะ แล้วก็เสด็จไปตำหนักพระวิมาดาเธอ ด้วยเดินถึงกันได้ตลอด

ลงมายืนดูที่พื้นดิน คลองที่เคยโดนน้ำท่วมตามวายุข้ามคลองก่อนจะถึงอีกฝั่งเหนื่อยแทบตาย เดี่ยวนี้คลองเหลือเล็กน้อย กระโดดข้ามไปแทบได้ ไม่รู้ทำไมจึงแคบไปมากนัก

เมื่อสมัยข้าพเจ้ายังอยู่ เคยว่ายน้ำแข่งกับเพื่อนกว่าจะถึงฝั่งเหนื่อยหอบแทบตาย

เห็นแล้วก็ใจแห่งกับความเปลี่ยนแปลง

(ชีวิตนอกวัง ๑๐: ๑๓๕-๑๓๖)

การที่ผู้เขียนมีความอาลัยอาวรณ์ต่อวังสวนสุนันทา อันเป็นที่อยู่เดิมของตน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกหวั่น เสียดาย สลดใจ และโศกเศร้าที่พบเห็นสถานที่ที่มีความงดงาม สำคัญ ศักดิ์สิทธิ์ และรโหฐาน เพราะสถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่ประทับของเจ้านายและข้าหลวงผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ได้เปลี่ยนแปลงไปและกลายเป็นสถานศึกษาแก่ผู้คนทั่วไป โดยบางส่วนก็ถูกปล่อยปละละเลยให้เสื่อมโทรมไม่สมกับที่เคย

เป็นวังสวนสุนันทามาก่อน ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรักความผูกพันที่ผู้เขียนระลึกถึงความทรงจำเก่าๆ เกี่ยวกับสถานที่ บุคคล กิจกรรมต่างๆ ของเหล่าข้าหลวงที่เคยร่วมสุขร่วมทุกข์ในการใช้ชีวิตร่วมกันในวังสวนสุนันทา

ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ นำเสนอคุณค่าด้านอารมณ์ ๓ ประการ ได้แก่ ความเพลิดเพลิน ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย และความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต ความเพลิดเพลินเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่ชวนให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ สนุก และต้องการติดตามอ่านอย่างต่อเนื่อง ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย เป็นอารมณ์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความแปลกใจ ชื่นชม และยอมรับในความสามารถของคนสมัยก่อนที่มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักคิดค้น สังเกต และทดลอง เพื่อสรรหาภูมิปัญญาต่างๆ มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต เป็นอารมณ์ที่สรรค์สร้างให้ผู้อ่านรับรู้ เข้าใจ และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนที่มีต่อประสบการณ์ชีวิต

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตและคุณค่าที่ได้รับ โดยศึกษาจากวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง ของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ที่พิมพ์รวมเล่มโดยบริษัทศรีสาราจำนวน ๑๖ เล่ม นั่นคือชีวิตในวังเล่มที่ ๑-๒ และชีวิตนอกวังเล่มที่ ๑-๑๔ พบว่ามีกลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีต ๔ ประการ ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิง กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อ และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละคร ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร เป็นกลวิธีที่พบมากที่สุดในการเล่าเรื่องย้อนอดีต ปรากฏเฉพาะในวรรณกรรมชุดชีวิตในวัง และมีจุดเด่นของเนื้อหาอยู่ที่การแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับอาหารอันเป็นเครื่องเสวยของเจ้านายในวังสวนสุนันทาหรืออาหารที่ข้าหลวงปรุงไว้รับประทานกันเอง กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนปิดเรื่อง ส่วนนำเรื่องเป็นส่วนเริ่มเรื่องที่คุณเขียนมีวิธีการกล่าวถึงอาหารให้น่าสนใจ ๕ วิธี ได้แก่ นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อน นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละคร นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์ นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหาร และนำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหาร นำเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ก่อนเป็นวิธีการกล่าวถึงอาหารที่พบมากที่สุดตามลักษณะการเขียนเฉพาะตัวของผู้เขียน ผู้เขียนขึ้นต้นเรื่องโดยการเล่าเรื่องอื่นๆ ที่ต้องการเล่าก่อน จึงมิใช่การเขียนเริ่มต้นเพื่อไปสู่การทำอาหารโดยตรง การเข้าเรื่องการทำอาหารมักไปอยู่ช่วงตอนกลางและตอนปิดท้ายเรื่อง นำเรื่องโดยบทสนทนาของตัวละครเป็นส่วนนำเรื่องที่มีผู้พูดถึงเรื่องอาหารเพื่อสร้างความสนใจผู้อ่านมากยิ่งขึ้น นำเรื่องโดยการเล่าสถานการณ์เป็นส่วนนำเรื่องที่กล่าวถึงความสนใจไปในขณะที่หนึ่งของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหาร ชวนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจติดตามเรื่องราวจนจบ นำเรื่องโดยการเล่าประวัติของอาหารเป็นส่วนนำเรื่องที่อธิบายรายละเอียดความเป็นมาของอาหารชนิดนั้น ทำให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาหารเพิ่มขึ้น นำเรื่องโดยการตั้งคำถามถึงวิธีทำอาหารเป็นส่วนนำเรื่องที่เริ่มด้วยการบรรยายความโดดเด่นของอาหารจนมีผู้ถามถึงวิธีการทำอาหารชนิดนั้น ชวนให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้วิธีการปรุงอาหารมากยิ่งขึ้น ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการบอกวิธีปรุงอาหารประกอบด้วยส่วนเครื่องปรุงและวิธีทำ เครื่องปรุงเป็นเพียงการบอกให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุดิบต่างๆ ในการทำอาหาร วิธีทำใช้วิธีอธิบายไปตามลำดับสามารถสื่อความเข้าใจแก่ผู้อ่านได้ เพราะผู้เขียนอธิบายวิธีทำอาหารโดยสังเขป อีกทั้งผู้เขียนยังเสนอแนะการปรุงอาหารเพิ่มเติม มีการแทรกความรู้และอารมณ์ขันในการทำอาหาร เพื่อให้เข้าใจง่ายและเพลิดเพลิน ผู้อ่านจะสัมผัสเห็นการเขียนถึงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารที่คุณเขียนแสดงไว้ จนสนใจอยากลองปรุง

อาหารชนิดนั้นๆ ดูบ้าง **ส่วนปิดเรื่อง**เป็นส่วนอธิบายถึงการรับประทานอาหารชนิดนั้นๆ ให้ถูกต้อง และสมบูรณ์ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหารของ ม.ล.เนื่อง นิรัตน์ ยังมี ความโดดเด่นที่ชวนให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ติดตามอ่านตั้งแต่ต้นจนจบ และอาจเกิดความสนใจต้องการปรุงอาหารชนิดนั้นๆ เนื่องจากศิลปะการตกแต่งหนังสือชีวิตในวังที่บริษัทศรีสาราจัดพิมพ์ให้น่าอ่านโดยการ ถ่ายภาพอาหารที่ตกแต่งสวยงามแล้วมาเป็นภาพประกอบเรื่อง ผู้อ่านจึงเห็นภาพ ลักษณะ และสีสันทนของ อาหารที่ผู้เขียนกล่าวถึงได้โดยไม่ต้องใช้จินตนาการ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยการอ้างอิงมี ๔ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดย อ้างอิงประสบการณ์ กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา กลวิธีการเชื่อมโยงอดีต โดยอ้างอิงตำรา และกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงนิทาน **กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิง ประสบการณ์**มีจุดเด่นในการนำเสนอเรื่องเหลือเชื่อที่ผ่านการอ้างอิงประสบการณ์ของบุคคลเป็นสำคัญ เพื่อชวนให้เรื่องเล่าน่าเชื่อถือ ผู้อ่านสนใจติดตามอ่าน เห็นคล้อยตาม และนำความรู้ที่ได้รับนำไป ทดลองปฏิบัติได้ **กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงคำสอนในพุทธศาสนา**เป็นการอ้างหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าและคำพระสอน อันเป็นลักษณะเด่นของเรื่องให้เป็นรูปธรรมโดยผ่านบทสนทนา ลักษณะพฤติกรรม เหตุการณ์ และเรื่องราวชีวิตของตัวละครหรือผู้เขียนได้นำเสนอ มี การแทรกทศนะ น้ำเสียง อารมณ์ และความรู้สึกต่างๆ ได้อย่างมีชีวิตชีวา ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายและไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ในการติดตามอ่าน **กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยอ้างอิงตำรา**มี ๔ แบบ ได้แก่ การอ้างอิงที่ไม่ระบุชื่อ หนังสือและผู้แต่ง การอ้างอิงที่ระบุชื่อหนังสือและผู้แต่ง การอ้างอิงชื่อผู้แต่งหนังสือ และการอ้างอิง ประเภทของหนังสือ เพื่อสนับสนุนความรู้และความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนให้มีเหตุผล ชวนให้ผู้อ่าน เชื่อถือและสนใจติดตามอ่าน ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความรอบรู้ **กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดย อ้างอิงนิทาน**ไม่ได้มุ่งแสดงเนื้อหาในนิทานแล้วบอกข้อคิดเท่านั้น แต่ผู้เขียนยังนำเรื่องราวของ ตัวละคร การไขว่คว้าหรือการลง และการสรุปจบประกอบการเล่นิทานได้น่าสนใจ ช่วยให้ผู้อ่าน เพลิดเพลิน และติดตามอ่านได้สนุกมากยิ่งขึ้น

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้สื่อมี ๓ ประเภท ได้แก่ บทร้อยกรอง จดหมาย และ โทศัพท์ การใช้บทร้อยกรองแม้จะมีเนื้อหากล่าวพาดพิงบุคคลอื่น แต่ผู้เขียนแทรกน้ำเสียงขบขันไว้ คำพาดพิงบุคคลนั้นๆ จึงไม่รุนแรงและยังแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนไม่มีเจตนาที่จะมุ่งเสียดสีว่าร้ายจริง **การใช้จดหมาย**เพื่ออ้างอิงเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ผู้อ่านเขียนมาขอคำปรึกษาหรือเล่าประสบการณ์กับผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่ามิใช่ประโยชน์จึงเลือกนำเสนอแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้และอยากติดตามอ่าน และ **การใช้โทศัพท์**เพื่อเสนอเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ผู้เขียนอ้างถึงบุคคลโทศัพท์มาสอบถาม ผู้อ่านเพลิดเพลิน และสนใจติดตามเพราะเกิดความสนใจใคร่รู้ในเรื่องนั้นๆ

กลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยใช้ตัวละครมี ๒ แบบ ได้แก่ ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน และตัวละครทั่วไป **การใช้ตัวละครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน**ถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีต เพื่อแสดงให้เห็นภูมิรู้ และอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้ชัดเจน โดยแสดงให้เห็นว่าผู้อ่านเชื่อมั่น ในสิ่งที่นำเสนอได้ เพราะได้ผ่านการปฏิบัติแล้วจากผู้เชี่ยวชาญด้านนั้น **การใช้ตัวละครทั่วไป**

ถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีต เพื่อแสดงให้เห็นการนำเสนอความรู้ของตัวละครที่มีขอบเขตการรับรู้ที่จำกัด เพราะตัวละครทั่วไปมุ่งถ่ายทอดข้อมูลจากที่ตนทราบในการพบเห็นหรือจดจำได้เท่านั้น

จากการศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ พบว่า วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังมีคุณค่า ๒ ประการ ได้แก่ คุณค่าด้านความรู้ และคุณค่าด้านอารมณ์ ดังนี้

คุณค่าด้านความรู้ มี ๓ ประการ ได้แก่ ภูมิปัญญา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความเชื่อ ภูมิปัญญามี ๓ ประการ คือ ภูมิปัญญาเรื่องอาหาร ภูมิปัญญาในการคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ และภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรค คุณค่าเรื่องภูมิปัญญานี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของคนโบราณที่ช่างคิด ช่างสังเกต มีความพยายามคิดค้น ทดลอง และเรียนรู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาต่างๆ ขึ้นมาใช้ให้ตรงกับประโยชน์ที่ต้องการในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่มี ๓ ประการ ได้แก่ กฎระเบียบ ค่านิยม และประเพณี กฎระเบียบมี ๕ ประการ คือ การเข้า-ออกนอกวัง การแต่งกาย การวางตนของสตรีชาววัง การแบ่งระดับชนชั้น และการปฏิบัติงานในวัง กฎระเบียบแสดงถึงวิถีชีวิตของชาววังที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด การฝ่าฝืนกฎระเบียบจะได้รับโทษ และความเป็นอยู่ในวังมีการแบ่งระบบชนชั้นอย่างชัดเจน ค่านิยม มี ๔ ประการ คือ ค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคและบริโภค ค่านิยมเกี่ยวกับความรัก ค่านิยมในอาชีพการงาน และค่านิยมในการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูบุตร ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าค่านิยมในแต่ละยุคสมัยอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหรือสมัยนิยม ประเพณีมี ๔ เรื่อง คือ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการยิงปืนอัดนาหรือประเพณีการยิงปืนไล่ผี และประเพณีการทำศพ ในแต่ละประเพณีแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในวังและคนในปัจจุบันที่ปฏิบัติจนเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา โดยประเพณีบางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม **ความเชื่อ** มี ๔ ประการ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีสิง ความเชื่อเรื่องคำทำนายและฤกษ์ยาม และความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าคนไทยในทุกยุคสมัยยังคงยึดถือความเชื่อดังกล่าวที่สืบทอดแต่โบราณมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตกระทั่งถึงปัจจุบัน

คุณค่าด้านอารมณ์ มี ๓ ประการ ได้แก่ ความเพลิดเพลิน ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยและความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต **ความเพลิดเพลิน** เป็นอารมณ์ที่ชวนให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ สนุก และติดตามอ่านเรื่องจนจบโดยไม่รู้สึกลำบากหน่าย **ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทย** เป็นอารมณ์ที่ทำให้ผู้อ่านชื่นชม ยอมรับนับถือในความสามารถของคนโบราณที่ช่างคิดค้น ช่างสังเกต สรรหา ทดลอง และมีความคิดสร้างสรรค์ทั้งเรื่องอาหาร การคิดค้นและสิ่งประดิษฐ์ และการรักษาโรค **ความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องในอดีต** เป็นอารมณ์ที่ช่วยให้ผู้อ่านรับรู้ เข้าใจ และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดที่ผู้เขียนมีต่อประสบการณ์ชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ เป็นการถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ผู้เขียนเป็นผู้สูงวัย มีประสบการณ์ชีวิตในวังสวนสุนันทาซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้อ่าน ผู้เขียนมีกลวิธีดึงดูดใจให้ผู้อ่านเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย สนใจใคร่รู้ และอยากติดตามอ่าน โดยใช้รูปแบบของบันเทิงคดีที่มีลีลาการเล่าเรื่องคล้ายนวนิยาย ดังนั้นกลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวัง จึงไม่เหมือนการเล่าเรื่องที่ยึดขนบของสารคดีประเภทเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของนักเขียนทั่วไปที่มุ่งเล่าเรื่องโดยการบรรยายประสบการณ์ความรู้อันเพียงอย่างเดียว

เนื่องจากปัจจุบันวิทยาการการสื่อสารเจริญรุดหน้ามาก ทำให้วัฒนธรรมต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาให้คนไทยได้รับรู้และร่วมเห็นความเป็นไปอย่างใกล้ชิด จึงเกิดการรับเอามาปะปนผสมผสานทำให้วัฒนธรรมไทยดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปมาก คนไทยจำนวนไม่น้อยเกิดความรู้สึกกระสี้กระสีกถึงวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม อันเป็นรากฐานให้คนไทยอยู่อย่างสงบสุขร่มเย็นมาช้านานอย่างชนชาติที่มีอารยธรรม วรรณกรรมของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ซึ่งเป็นผู้มีความทรงจำเรื่องในอดีตอย่างมากมายลึกล้ำซึ่งและมีความสามารถในการเล่าเรื่องในอดีตอย่างมีชีวิตชีวา จึงปลุกเร้าผู้อ่านที่กำลังโหยหาอดีตที่เคยมีความสุข มีวัฒนธรรมอันดีงาม ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นวิถีชีวิตในอดีตที่เรียบง่าย มีความสุข ซึ่งผู้อ่านบางคนไม่เคยรู้มาก่อน ผู้อ่านจึงสามารถชื่นชมผลงานของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ ว่ามีบทบาทเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนมีความสามารถในการเล่าเรื่องย้อนอดีตได้เป็นธรรมชาติ และมีชีวิตชีวา แม้ผู้เขียนจะเห็นว่าตนเองเล่าเรื่องราวบางตอนไม่ติดต่อกัน และมีการสลับเรื่องไปมาบ้าง ดังที่ผู้เขียนแสดงเจตนาธรรมณ์ของการเล่าเรื่องไว้ในบทนำวรรณกรรมชุดชีวิตในวังว่า “ข้าพเจ้าจึงมีเรื่องในวังมาเล่าให้ท่านฟังตามที่พบเห็นจะเจอะเจามา จึงขอเป็นนักเล่า ไม่ใช่นักเขียน ข้าพเจ้าเป็นนักเขียนกับเขาไม่ได้เด็ดขาด ด้วยเขียนเรื่องไม่เป็น พุดจาไม่เข้าท่า เรื่องเล่าของข้าพเจ้าไม่มีต้นไม่มีปลาย หักอะไรได้ก็เล่าอายนั้น แล้วจบในตอนเดียวกัน ไม่ต้องอ่านให้ติดต่อกัน” แม้ผู้เขียนเป็นผู้สูงอายุที่มีได้สันตการเขียนอย่างมีแบบแผน แต่เป็นผู้มีปัญญาและความทรงจำที่แจ่มใส จึงเป็นการถ่ายทอดเรื่องเล่าย้อนอดีตที่ออกรส ไม่มีพิธีรีตอง กลายเป็นการเขียนที่มีความสดใหม่ ชวนติดตามยิ่งนัก

กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนอดีตแต่ละกลวิธีมีลักษณะเด่นแตกต่างกันไป โดยเฉพาะกลวิธีการเชื่อมโยงอดีตโดยแสดงเครื่องปรุงและวิธีทำอาหาร มีลักษณะเด่นต่างจากตำราทำอาหารทั่วไปที่เคยพบเห็นและอาจทำให้ผู้อ่านสงสัยใคร่รู้ เนื่องจากผู้เขียนไม่ได้บอกสัดส่วนเครื่องปรุงแต่ละชนิดลงไปให้ชัดเจน เพียงแต่บอกว่าอาหารแต่ละชนิดมีเครื่องปรุงสิ่งใดบ้าง เพียงเพื่อผู้อ่านจะได้ทราบส่วนประกอบของอาหารชนิดนั้น หากผู้ใดใคร่จะรับประทานอาหารที่ผู้เขียนกล่าวถึง จะต้องศึกษาเพิ่มเติมถึงสัดส่วนที่เหมาะสมและถามผู้รู้เพิ่มเติมก่อนลงมือทำ ดังนั้นเครื่องปรุงและวิธีทำที่ผู้เขียนแสดงไว้จึงเหมาะแก่ผู้ที่ประกอบอาหารเป็น มีความเชี่ยวชาญ และรอบรู้เรื่องอาหารชนิดนั้นๆ เป็น

อย่างดี จึงสามารถคาดคะเนสัดส่วนในการปรุงอาหารได้เหมาะสมตามจำนวนผู้รับประทานได้ถูกต้อง

เนื่องจากม.ล.เนือง นิลรัตน์ มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลายและน่าสนใจคล้ายกับนวนิยาย จนนำไปสู่การถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ชวนให้ติดตามอ่าน เรื่องเล่าย้อนอดีตบางเรื่องก็แปลกใหม่และไม่เคยทราบหรือได้ยินมาก่อน การศึกษาการเล่าเรื่องย้อนอดีตของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์สะท้อนให้เห็นลักษณะบุคลิกภาพของผู้เขียนได้เป็นอย่างดีว่า ผู้เขียนมีอุปนิสัยร่าเริง ชุกชาน ฉลาดเฉลียว มีอารมณ์ขัน ชอบคิดแหวกแนว ทั้งมีความละเอียดอ่อนเชิงสุนทรียภาพที่จดจำคำร้อยกรองได้มากมาย ชื่นชมความเป็นไทย มีความตั้งใจเผยแพร่และเชิดชูวัฒนธรรม มีความกตัญญูรู้คุณ ตลอดจนรักผองเพื่อน ลักษณะดังกล่าวเช่นนี้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่ผู้เขียนถ่ายทอด ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาไทยในเรื่องอาหาร การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ การรักษาโรค รวมทั้งความรักและผูกพันที่มีต่อเรื่องราวในอดีตที่ผู้เขียนยังคงจดจำรำลึกถึงแม้จนปัจจุบันกาล ผู้เขียนได้ใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นทางการ และแทรกอารมณ์ขัน วรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของผู้เขียนจึงเข้าถึงจิตใจผู้อ่านทุกระดับ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าการเล่าเรื่องย้อนอดีตในวรรณกรรมของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์ ผู้วิจัยเห็นว่า มีประเด็นที่น่าจะศึกษาค้นคว้าต่อไปอีก ดังนี้

๑. ควรศึกษาวิธีการใช้ภาษาให้เกิดรสในวรรณกรรมชุดชีวิตในวังและชีวิตนอกวังของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์ เพื่อให้เห็นลักษณะเด่นและความสามารถในการใช้ภาษาของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์
๒. ควรศึกษาภาพลักษณ์ของสตรีชาววังสวนสุนันทาที่ปรากฏในวรรณกรรมของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์เปรียบเทียบกับสตรีชาววังที่ปรากฏในนวนิยาย เช่น สี่แผ่นดิน ร่มจักร ฯลฯ เพื่อให้มองเห็นภาพรวมและลักษณะของสตรีชาววังว่ามีวิถีชีวิตเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
๓. ควรศึกษาเรื่องเล่าวิยาศาตามทฤษฎี Narratology ในวรรณกรรมของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กษภรณ์ ตราโมท. (๒๕๔๔). คำนิยม. ใน เอกสารประวัติและผลงานของม.ล.เนื่อง นิลรัตน์.
หน้า ๕. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- กาญจนา วิชาปกรณ. (๒๕๔๙, พฤษภาคม-สิงหาคม). กลวิธีการนำเสนอวีรกรรมในนิทานเวตาล.
วารสารมนุษยศาสตร์นเรศวร. ๓(๓): ๙๗-๑๐๕.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (๒๕๔๘). วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุฬิพร สุวรรณ. (๒๕๔๖). กลวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรมเยาวชนของอองรี บอสโก: ลานกุลือด,
ลียง ฟอง เอ ลา ริลแยร์ และเลอเรนาร์ด ดอง ลิล. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
(ภาษาฝรั่งเศส). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทฤษฎี เสมา. (๒๕๔๑). วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่องสั้นแนวสยองขวัญของเหม เวชกร.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพวรรณ นาคะสุวรรณ. (๒๕๔๔). วิเคราะห์คุณค่าของหนังสือ “ชีวิตในวัง” และ “ชีวิตนอกวัง”
ใน เอกสารประวัติและผลงานของม.ล.เนื่อง นิลรัตน์. หน้า ๑๙-๒๕. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏ
สวนสุนันทา.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (๒๕๓๙). วรรณกรรมวิจารณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- (๒๕๔๘). การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- เนื่อง นิลรัตน์, ม.ล. (๒๕๔๘). ชีวิตในวัง ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๕). ชีวิตในวัง ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๔). ชีวิตนอกวัง ๕. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๖. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๗. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๙. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). ชีวิตนอกวัง ๑๐. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.

- เนื่อง นิลรัตน์, ม.ล. (๒๕๔๗). *ชีวิตนอกวัง ๑๑*. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๗). *ชีวิตนอกวัง ๑๒*. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๔๘). *ชีวิตนอกวัง ๑๓*. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- (๒๕๕๐). *ชีวิตนอกวัง ๑๔*. กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. (๒๕๔๖). *วิทยาศาสตร์ว่าด้วยน้ำปัสสาวะบำบัดโรค*. กรุงเทพฯ: รวมทรรศน์.
- บุญนิธิ ภาณุมาศ ณ อยุธยา. (๒๕๔๗). *สำนวนในงานเขียนของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์*.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร). ปัตตานี: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ถ่ายเอกสาร.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (๒๕๒๕). *วรรณกรรมวิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (๒๕๓๙). พิมพ์ครั้งที่ ๒. *แฉ่นวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ:
 อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- บุบผา ละเอียด. (๒๕๔๗). *ศึกษาคอลัมน์ “คุยกับประภาส” ของ ประภาส ชลศรานนท์*.
 สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรางศรี พณิชยกุล. (๒๕๔๔). *คำนิยม*. ใน *เอกสารประวัติและผลงานของ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์*.
 หน้า ๒. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- ปราณี สุวรรณปิณฑะ. (๒๕๔๘). *“ชีวิตในวัง” และ “ชีวิตนอกวัง” ของหม่อมหลวงเนื่อง นิลรัตน์ :*
การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- พัฒนา กิตติอาษา. (๒๕๔๖). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*.
 กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ภนิดา จินตกุล. (๒๕๔๗). *วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นและนวนิยายของ*
ศิลา โคมฉาย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.
- ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์ จากชีวิตในวังสวนสุนันทา เป็น ‘ด็อกเตอร์ภาษาไทย’. *มติชนรายวัน*. หน้า ๒๖.
 ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๕). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย: ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*.
 กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- (๒๕๔๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์-
 พับลิเคชั่น.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (๒๕๔๙, มกราคม-มีนาคม). *กลวิธีของการเล่าเรื่องใน “เจ้าหญิง”*. *วารสาร*
ราชบัณฑิตยสถาน. ๓๑(๑): ๒๒๘-๒๔๗.
- รุ่งทิพย์ วณิชากิตติ. (๒๕๓๙). *การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวกระแสสำนึกของเวอร์จิเนีย วูล์ฟ*
และวิลเลียม โฟล์คเนอร์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีเปรียบเทียบ).
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- วัชรนา บุญจรรยา. (๒๕๔๕). *วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอเรื่องในงานเขียนของวินทร์เสียววาริน*. ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วนิดา บำรุงไทย. (๒๕๔๒). *ศาสตร์และศิลป์แห่งนวนิยาย*. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิษณุ เครืองาม. (๒๕๕๑, ๑๓ มกราคม). *เล่าขานโบราณราชประเพณีเรื่องการพระราชพิธีพระศพ*. ไทยรัฐ. หน้า ๒๐.
- สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. (๒๕๔๕). *สุจิตร์เนื่องในโอกาสถวายปริญญาบัตรพระราชทาน ระหว่างวันที่ ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๔๕*. กรุงเทพฯ: สถาบันฯ.
- สุภิญญา ขจรกิตติยุทธ. (๒๕๔๗). *การศึกษานวนิยายเชิงประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ*. ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมพร มั่นตะสูตร. (๒๕๒๒). *วิเคราะห์เรื่องสี่แผ่นดินและหลายชีวิตของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช*. ปรินญาณิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (๒๕๔๓). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: ภาควิชา ภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- สายวรุณ น้อยนิมิตร. (๒๕๔๑). *นวนิทัศน์แห่งวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ชย อิมเปค.
- คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย (๒๕๕๑). *“สี่แผ่นดิน”กับเรื่องจริงในราชสำนักสยาม*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิริมา เจนจิตมั่น. (๒๕๔๙). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อรอุษา สุวรรณประเทศ. (๒๕๔๔). *วิเคราะห์จดหมายจากวางวังหว้า : คุณค่าและความสำคัญต่อ พัฒนาการวรรณกรรมไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อาทิตยา จารุจินดา. (๒๕๓๕). *วรรณกรรมนิทานของพระสารประเสริฐ (ตรี นาเคประทีป) : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อิรวดี ไตลังคะ. (๒๕๔๖). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (๒๕๔๔). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เอนก หุตังคบดี; และ ราช รัมมัญญ. (๒๕๕๐). *หยก อัญมณีจากสวรรค์และความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.

K.Ayyappa Paniker. (൧൦൦൩). *Indian Narratology*. N delhi: Sterling.

Pickering, James H. and Jeffrey D. Hoeper. (൧൯൯൨). *Literature*. New York: Macmillan Publishing.

ภาคผนวก

ประวัติของ ม.ล.เนือง นิลรัตน์

ภาพม.ล.เนือง นิลรัตน์ และผู้วิจัย
เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ประวัติ

ชื่อ-สกุล	ม.ล.เนือง นิลรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	๑๑ ตุลาคม ๒๔๕๖
ชื่อ-สกุล บิดาและมารดา	ม.ร.ว.อ้น นิลรัตน์ และนางเฟื่อง นิลรัตน์
ชื่อ-สกุล ผู้อุปการะ	ม.จ.หญิงสະบาย นิลรัตน์
การศึกษา	เริ่มต้นการศึกษาเมื่ออายุ ๗ ปี กับหม่อมพยอมในวัง สวนสุนันทา จนจบชั้นประถมศึกษา เรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนิภาคาร ซึ่งสมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ ภาณุภาค กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างประทานให้ข้าหลวงเรียน โดยใช้หลักสูตรของ กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) และเรียนวิชากุลสตรี คือ ทำครัว เย็บปักถักร้อย ในวัง สวนสุนันทา

ประวัติ (ต่อ)

การทำงาน	พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๘๘ เข้ารับราชการเป็นครูโรงเรียนวัดทัศนารุณสุนทริการาม (วัดตะพาน) เขตมักกะสัน กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๙๖ ย้ายไปเป็นครูโรงเรียนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๙๖ ลาออกจากราชการ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ
ชีวิตครอบครัว	สมรสกับนายวิชัย ไชชนะ มีบุตรชาย ๒ คน ได้แก่ นายเนรมิต และนายอิทธิชัย ไชชนะ มีหลาน ๒ คน ได้แก่ นางสาวกระมลลัมัย และนายสมุทรไทย ไชชนะ มีบุตรบุญธรรม คือ นางสาวนิจ เหลี่ยมอุไร
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ ๑๑๙/๒ ซ.ศิริชัย ๑ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐
งานประพันธ์	เริ่มเขียนหนังสือตั้งแต่อายุ ๗๒ ปี ปัจจุบันมีผลงาน หนังสือชีวิตในวัง ๒ เล่ม หนังสือชีวิตนอกวัง ๑๖ เล่ม ยังคงเขียนคอลัมน์ในนิตยสาร “พลอยแกมเพชร” และมีหนังสือรวมเล่ม “ตำรากับข้าวในวัง ของ หม่อมหลวงเนื่อง นิลรัตน์”
เกียรติคุณ	พ.ศ. ๒๕๔๕ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทามีมติมอบปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย แก่ ม.ล.เนื่อง นิลรัตน์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสุทธิลักษณ์ พิทักษ์วงศ์
วันเดือนปีเกิด	๒ เมษายน ๒๕๒๕
สถานที่เกิด	อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๒๒๓/๙ หมู่ที่ ๙ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๑๓๐
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๔๓	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช
พ.ศ. ๒๕๔๗	ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย เกียรตินิยมอันดับ ๑ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ
พ.ศ. ๒๕๕๑	ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ